ಹಸ್ತೌ ರುರುಹತುಸ್ತಸ್ಯ ನಾನಾಕರ್ಮಚಿಕೀರ್ಷಯಾ ।
ತಯೋಸ್ತು ಬಲಮಿಂದ್ರಶ್ಚ ಆದಾನಮುಭಯಾಶ್ರಯಮ್
॥ ೨೪ ॥

ಗತಿಂ ಜಿಗೀಷತಃ ಪಾದೌ ರುರುಹಾತೇಽಭಿಕಾಮಿಕಾಮ್ ।
ಪದ್ಭ್ಯಾಂ ಯಜ್ಞಃ ಸ್ವಯಂ ಹವ್ಯಂ ಕರ್ಮಭಿಃ ಕ್ರಿಯತೇ ನೃಭಿಃ
॥ ೨೫ ॥

ನಿರಭಿದ್ಯತ ಶಿಶ್ನೋ ವೈ ಪ್ರಜಾನಂದಾ ಮೃತಾರ್ಥಿನಃ ।
ಉಪಸ್ಥ ಆಸೀತ್ಕಾಮಾನಾಂ ಪ್ರಿಯಂ ತದುಭಯಾಶ್ರಯಮ್
॥ ೨೬ ॥

ಉತ್ಸಿಸೃಕ್ಷೋರ್ಧಾತುಮಲಂ ನಿರಭಿದ್ಯತ ವೈ ಗುದಮ್ ।
ತತಃ ಪಾಯುಸ್ತತೋ ಮಿತ್ರ ಉತ್ಸರ್ಗ ಉಭಯಾಶ್ರಯಃ
॥ ೨೭ ॥

ಆಸಿಸೃಪ್ಸೋಃ ಪುರಃ ಪುರ್ಯಾ ನಾಭಿದ್ವಾರಮಪಾನತಃ ।
ತತ್ರಾಪಾನಸ್ತತೋ ಮೃತ್ಯುಃ ಪೃಥಕ್ತ್ವಮುಭಯಾಶ್ರಯಮ್
॥ ೨೮ ॥

ಆದಿತ್ಸೋರನ್ನಪಾನಾನಾಮಾಸನ್ ಕುಕ್ಷ್ಯಂತ್ರನಾಡಯಃ ।
ನದ್ಯಃ ಸಮುದ್ರಾಶ್ಚ ತಯೋಸ್ತುಷ್ಟಿಃ ಪುಷ್ಟಿಸ್ತದಾಶ್ರಯೇ
॥ ೨೯ ॥

ನಿದಿಧ್ಯಾಸೋರಾತ್ಮಮಾಯಾಂ ಹೃದಯಂ ನಿರಭಿದ್ಯತ ।
ತತೋ ಮನಸ್ತತಶ್ಚಂದ್ರಃ ಸಂಕಲ್ಪಃ ಕಾಮ ಏವ ಚ
॥ ೩೦ ॥

ನಾನಾಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ ಉಂಟಾದಾಗ ಅವನ ಕೈಗಳು ಮೂಡಿದವು. ಆ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯಾದ ಹಸ್ತೇಂದ್ರಿಯವೂ ಅದರ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯಾದ ಇಂದ್ರನೂ ಪ್ರಕಟನಾದನು. ಆ ಇಬ್ಬರ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ – ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಕರ್ಮವೂ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ॥ ೨೪ ॥ ಅವನಿಗೆ ಬಯಸಿದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟಾದಾಗ ಅವನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕಾಲುಗಳು ಮೂಡಿದವು. ಚರಣಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಚರಣೇಂದ್ರಿಯದ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ದೇವತೆಯಾದ ಯಜ್ಞಪುರುಷ ಭಗವಾನ್ ವಿಷ್ಣುವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆ ಚರಣಗಳಲ್ಲಿ ನಡಿಗೆಯೆಂಬ ಕರ್ಮವು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಮನುಷ್ಯನು ಇದೇ ಚರಣೇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಯಜ್ಞಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ॥ ೨೫ ॥ ಅನಂತರ ಅವನಿಗೆ ಸಂತಾನ, ರತಿಸುಖ, ಸಂತತಿಯಿಂದುಂಟಾಗುವ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸ ಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ ಉಂಟಾದಾಗ ವಿರಾಟ್ ಪುರುಷನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥೇಂದ್ರಿಯವೂ ಅದರ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಹಾಗೂ ಇವೆರಡನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಕಾಮಸುಖವು ಉಂಟಾಯಿತು. ॥ ೨೬ ॥ ಆತನಿಗೆ ಮಲತ್ಯಾಗದ ಇಚ್ಛೆಯಾದಾಗ ಗುದದ್ವಾರ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಅದರಲ್ಲಿ ಪಾಯು-ಇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಮಿತ್ರದೇವತೆಯೂ ಉತ್ಪನ್ನರಾದರು. ಇವೆರಡರಿಂದಲೇ ಮಲತ್ಯಾಗದ ಕ್ರಿಯೆಯು ನಡೆಯುವುದು. ॥ ೨೭ ॥ ಬಳಿಕ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನಿಗೆ ಒಂದು ದೇಹದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ದೇಹಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಲಾಷೆ ಉಂಟಾಗಲು, ಆಗ ಹೊಕ್ಕಳಿನ ದ್ವಾರವು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಅಪಾನವೂ, ಮೃತ್ಯುದೇವತೆಯೂ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡರು. ಅವರಿಬ್ಬರ ಆಶ್ರಯದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣಾಪಾನಗಳ ಅಗಲಿಕೆ ಅಂದರೆ ಮೃತ್ಯುವು ಆಗುವುದು. ॥ ೨೮ ॥ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನಿಗೆ ಅನ್ನ-ಪಾನೀಯಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟಾದಾಗ ಹೊಟ್ಟೆಯೆಂಬ ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಥಾನವು, ಕರುಳು-ನರಗಳೆಂಬ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಉಂಟಾದುವು. ಜೊತೆಗೇ ಹೊಟ್ಟೆಯ ದೇವತೆ ಸಮುದ್ರವೂ, ನಾಡಿಗಳ ದೇವತೆ ನದಿಗಳೂ ಹಾಗೂ ತುಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಪುಷ್ಟಿ ಇವೆರಡೂ, ಅವುಗಳ ಆಶ್ರಿತ ವಿಷಯಗಳೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾದುವು. ॥ ೨೯ ॥ ಬಳಿಕ ಆ ವಿರಾಟ್ ಪುರುಷನು ತನ್ನ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಚಾರಮಾಡಲು ಬಯಸಿದಾಗ ಹೃದಯವೆಂಬ ಇಂದ್ರಿಯವುಂಟಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಇಂದ್ರಿಯವೂ, ಅದರ ದೇವತೆಯಾದ ಚಂದ್ರನೂ ಮತ್ತು ವಿಷಯ ಕಾಮನೆ-ಸಂಕಲ್ಪಗಳೆಂಬ ವಿಷಯಗಳೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾದುವು. (ಹೀಗೆ ಸಮಷ್ಟಿರೂಪವಾದ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನಿಂದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ಆಧಿದೈವಿಕ, ಆಧಿಭೌತಿಕಗಳೆಂಬ ಭೇದಾನುಸಾರ ವ್ಯಷ್ಟಿ ರೂಪವಾಗಿ ಅವಯವಗಳು ಉಂಟಾದುವು. ಇನ್ನು ಅವುಗಳ ಅಂಶಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವೆನು ಕೇಳು.) ॥ ೩೦ ॥ ಆ

ತ್ವಕ್ಚರ್ಮಮಾಂಸರುಧಿರಮೇದೋಮಜ್ಜಾಸ್ಥಿಧಾತವಃ ।
ಭೂಮ್ಯಪ್ತೇಜೋಮಯಾಃ ಸಪ್ತ
ಪ್ರಾಣೋ ವ್ಯೋಮಾಂಬುವಾಯುಭಿಃ ॥ ೩೧ ॥

ಗುಣಾತ್ಮಕಾನೀಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಭೂತಾದಿಪ್ರಭವಾ ಗುಣಾಃ ।
ಮನಃ ಸರ್ವವಿಕಾರಾತ್ಮಾ ಬುದ್ಧಿರ್ವಿಜ್ಞಾನರೂಪಿಣೀ
॥ ೩೨ ॥

ಏತದ್ಭಗವತೋ ರೂಪಂ ಸ್ಥೂಲಂ ತೇ ವ್ಯಾಹೃತಂ ಮಯಾ ।
ಮಹ್ಯಾದಿಭಿಶ್ಚಾವರಣೈರಷ್ಟಭಿರ್ಬಹಿರಾವೃತಮ್
॥ ೩೩ ॥

ಅತಃ ಪರಂ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮಮವ್ಯಕ್ತಂ ನಿರ್ವಿಶೇಷಣಮ್ ।
ಅನಾದಿಮಧ್ಯನಿಧನಂ ನಿತ್ಯಂ ವಾಙ್ಮನಸಃ ಪರಮ್
॥ ೩೪ ॥

ಅಮುನೀ ಭಗವದ್ರೂಪೇ ಮಯಾ ತೇ ಅನುವರ್ಣಿತೇ ।
ಉಭೇ ಅಪಿ ನ ಗೃಹ್ಣಂತಿ ಮಾಯಾಸೃಷ್ಟೇ ವಿಪಶ್ಚಿತಃ
॥ ೩೫ ॥

ಸ ವಾಚ್ಯವಾಚಕತಯಾ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪಧೃಕ್ ।
ನಾಮರೂಪಕ್ರಿಯಾ ಧತ್ತೇ ಸಕರ್ಮಾಕರ್ಮಕಃ ಪರಃ
॥ ೩೬ ॥

ಪ್ರಜಾಪತೀನ್ಮನೂನ್ ದೇವಾನೃಷೀನ್ ಪಿತೃಗಣಾನ್ಪೃಥಕ್ ।
ಸಿದ್ಧಚಾರಣಗಂಧರ್ವಾನ್ ವಿದ್ಯಾಧ್ರಾಸುರಗುಹ್ಯಕಾನ್
॥ ೩೭ ॥

ಕಿನ್ನರಾಪ್ಸರಸೋ ನಾಗಾನ್ ಸರ್ಪಾನ್ ಕಿಂಪುರುಷೋರಗಾನ್ ।
ಮಾತೃ ರಕ್ಷಃಪಿಶಾಚಾಂಶ್ಚ ಪ್ರೇತಭೂತವಿನಾಯಕಾನ್
॥ ೩೮ ॥

ಕೂಷ್ಮಾಂಡೋನ್ಮಾದವೇತಾಲಾನ್ಯಾತುಧಾನಾನ್ಗ್ರಹಾನಪಿ ।
ಖಗಾನ್ಮೃಗಾನ್ಪಶೂನ್ವೃಕ್ಷಾನ್ಗಿರೀನ್ನೃಪ ಸರೀಸೃಪಾನ್
॥ ೩೯ ॥

ದ್ವಿವಿಧಾಶ್ಚತುರ್ವಿಧಾ ಯೇಽನ್ಯೇ ಜಲಸ್ಥಲನಭೌಕಸಃ ।
ಕುಶಲಾಕುಶಲಾ ಮಿಶ್ರಾಃ ಕರ್ಮಣಾಂ ಗತಯಸ್ತ್ವಿಮಾಃ
॥ ೪೦ ॥

ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪೃಥ್ವಿ, ಜಲ, ತೇಜಸ್ಸುಗಳಿಂದ ತ್ವಕ್, ಚರ್ಮ, ಮಾಂಸ, ರಕ್ತ, ಮೇದಸ್ಸು, ಮಜ್ಜೆ, ಅಸ್ಥಿಗಳೆಂಬ ಏಳು ಧಾತುಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡವು. ಹಾಗೆಯೇ ಆಕಾಶ, ಜಲ, ವಾಯುಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಣಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೂ ಆಯಿತು. ॥ ೩೧ ॥ ಶ್ರೋತ್ರಾದಿ ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಶಬ್ದಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವಂತಹ ಆ ವಿಷಯಗಳು ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನ ವಾಗಿವೆ. ಮನಸ್ಸು-ಕಾಮ, ಸಂಕಲ್ಪ, ವಿಕಲ್ಪ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ವಿಕಾರಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಬುದ್ಧಿಯು ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥ ಗಳ ಅರಿವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ॥ ೩೨ ॥ ಹೀಗೆ ಭಗವಂತನ ಈ ಸ್ಥೂಲರೂಪವನ್ನು ನಿನಗೆ ವರ್ಣಿಸಿರುವೆನು. ಇದು ಹೊರಗಡೆ ಯಿಂದ ಪೃಥಿವೀ, ಜಲ, ತೇಜಸ್ಸು, ವಾಯು, ಆಕಾಶ, ಅಹಂಕಾರ, ಮಹತ್ತತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿ ಈ ಎಂಟು ಆವರಣಗಳಿಂದ ಸುತ್ತು ವರಿದಿದೆ. ॥ ೩೩ ॥ ಈ ಸ್ಥೂಲರೂಪಕ್ಕಿಂತ ಪರವಾದ, ಉತ್ತಮ ವಾದ ಭಗವಂತನ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪವಿದೆ. ಇದು ಅವ್ಯಕ್ತವೂ, ನಿರ್ವಿ ಶೇಷವೂ, ಆದಿ-ಮಧ್ಯಾಂತರರಹಿತವೂ, ನಿತ್ಯವೂ ಆದುದು. ಮಾತು-ಮನಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಅಗೋಚರವಾದುದು. ॥ ೩೪ ॥

ನಾನು ನಿನಗೆ ಈವರೆಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದ ಭಗವಂತನ ಸ್ಥೂಲ-ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ವ್ಯಕ್ತ-ಅವ್ಯಕ್ತಗಳೆರಡೂ ಮಾಯೆಯಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಆದರಿಂದ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದವರು ಇವೆರಡನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೩೫ ॥ (ಇನ್ನು ಭಗವಂತನ ಗುಣ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ –) ನಿಜವಾಗಿ ಭಗವಂತನು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಶಕ್ತಿ (ಸಂಕಲ್ಪ) ಯಿಂದಲೇ ಸಕ್ರಿಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೆ ಅವನೇ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಥವಾ ವಿರಾಟ್ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ, ವಾಚ್ಯ-ವಾಚಕ, ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅದರ ಅರ್ಥ ಇವುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬಳಿಕ ಅನೇಕ ನಾಮ, ರೂಪ, ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅವನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ನಿರ್ಗುಣ, ನಿರಾಕಾರ, ಭಗವಂತ ನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ॥ ೩೬ ॥ ಪರೀಕ್ಷಿದ್ರಾಜನೇ! ಮರೀಚಿಯೇ ಮುಂತಾದ ನವಪ್ರಜಾಪತಿಗಳೂ, ಸ್ವಾಯಂಭುವನೇ ಆದಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮನು ಗಳೂ, ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳೂ, ಋಷಿಗಳೂ, ಪಿತೃಗಳೂ, ಸಿದ್ಧರೂ, ಚಾರಣರೂ, ಗಂಧರ್ವರೂ, ವಿದ್ಯಾಧರರೂ, ಅಸುರರೂ, ಯಕ್ಷರೂ, ಕಿನ್ನರರೂ, ಅಪ್ಸರೆಯರೂ, ನಾಗರೂ, ಸರ್ಪಗಳೂ, ಕಿಂ ಪುರುಷರೂ, ಉರಗರೂ, ಮಾತೃಕೆಯರೂ, ರಾಕ್ಷಸರೂ, ಪಿಶಾಚಿ ಗಳೂ, ಪ್ರೇತಗಳೂ, ಭೂತಗಳೂ, ವಿನಾಯಕರೂ, ಕೂಷ್ಮಾಂಡರೂ, ಉನ್ಮಾದರೂ, ಬೇತಾಳರೂ, ಯಾತುಧಾನರೂ, ಗ್ರಹರೂ, ಪಕ್ಷಿಗಳೂ, ಮೃಗಗಳೂ, ಪಶುಗಳೂ, ವೃಕ್ಷಗಳೂ, ಪರ್ವತಗಳೂ, ಸರೀಸೃಪ ಗಳೂ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ನಾಮ-ರೂಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭಗವಂತನದೇ ಆಗಿವೆ. ॥ ೩೭-೩೯ ॥ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾವರ-ಜಂಗಮವೆಂಬ ಇಬ್ಬಗೆಯ ಹಾಗೂ ಜರಾಯುಜ, ಅಂಡಜ, ಸ್ವೇದಜ, ಉದ್ಭಿಜ್ಜವೆಂಬ ಭೇದದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರದ ಜಲಚರ,

ಸತ್ತ್ವಂ ರಜಸ್ತಮ ಇತಿ ತಿಸ್ರಃ ಸುರನೃನಾರಕಾಃ ।
ತತ್ರಾಪ್ಯೇಕೈಕಶೋ ರಾಜನ್ ಭಿದ್ಯಂತೇ ಗತಯಸ್ತ್ರಿಧಾ ।
ಯದೈಕೈಕತರೋಽನ್ಯಾಭ್ಯಾಂ ಸ್ವಭಾವ ಉಪಹನ್ಯತೇ ॥ ೪೧ ॥

ಸ ಏವೇದಂ ಜಗದ್ಧಾತಾ ಭಗವಾಂಧರ್ಮರೂಪಧೃಕ್ ।
ಪುಷ್ಣಾತಿ ಸ್ಥಾಪಯನ್ ವಿಶ್ವಂ ತಿರ್ಯಙ್ನರಸುರಾತ್ಮಭಿಃ ॥ ೪೨ ॥

ತತಃ ಕಾಲಾಗ್ನಿ ರುದ್ರಾತ್ಮಾ ಯತ್ಸೃಷ್ಟಮಿದಮಾತ್ಮನಃ ।
ಸಂನಿಯಚ್ಛತಿ ಕಾಲೇನ ಘನಾನೀಕಮಿವಾನಿಲಃ ॥ ೪೩ ॥

ಇತ್ಥಂಭಾವೇನ ಕಥಿತೋ ಭಗವಾನ್ ಭಗವತ್ತಮಃ ।
ನೇತ್ಥಂಭಾವೇನ ಹಿ ಪರಂ ದ್ರಷ್ಟುಮರ್ಹಂತಿ ಸೂರಯಃ ॥ ೪೪ ॥

ನಾಸ್ಯ ಕರ್ಮಣಿ ಜನ್ಮಾದೌ ಪರಸ್ಯಾನುವಿಧೀಯತೇ ।
ಕರ್ತೃತ್ವಪ್ರತಿಷೇಧಾರ್ಥಂ ಮಾಯಯಾರೋಪಿತಂ ಹಿ ತತ್ ॥ ೪೫ ॥

ಅಯಂ ತು ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಕಲ್ಪಃ ಸವಿಕಲ್ಪ ಉದಾಹೃತಃ ।
ವಿಧಿಃ ಸಾಧಾರಣೋ ಯತ್ರ ಸರ್ಗಾಃ ಪ್ರಾಕೃತವೈಕೃತಾಃ ॥ ೪೬ ॥

ಪರಿಮಾಣಂ ಚ ಕಾಲಸ್ಯ ಕಲ್ಪಲಕ್ಷಣವಿಗ್ರಹಮ್ ।
ಯಥಾ ಪುರಸ್ತಾದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯೇ ಪಾದ್ಮಂ ಕಲ್ಪಮಥೋ ಶೃಣು ॥ ೪೭ ॥

ಶೌನಕ ಉವಾಚ

ಯದಾಹ ನೋ ಭವಾನ್ಸೂತ ಕ್ಷತ್ತಾ ಭಾಗವತೋತ್ತಮಃ ।
ಚಚಾರ ತೀರ್ಥಾನಿ ಭುವಸ್ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಬಂಧೂನ್ಸುದುಸ್ತ್ಯಜಾನ್ ॥ ೪೮ ॥

ಸ್ಥಳಚರ, ನಭಚರ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆಯೋ ಅವೆಲ್ಲವುಗಳ ಶುಭ-ಅಶುಭ ಮತ್ತು ಮಿಶ್ರಿತ ಕರ್ಮಗಳನುಸಾರ ಗತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ॥ ೪೦ ॥ ಸತ್ತ್ವಗುಣದ ಪ್ರಧಾನತೆಯಿಂದ ದೇವತಾ ಯೋನಿಯೂ, ರಜೋಗುಣದ ಪ್ರಧಾನತೆಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ಯೋನಿಯೂ, ತಮೋಗುಣದ ಪ್ರಧಾನತೆಯಿಂದ ನಾರಕೀಯ ಯೋನಿಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಗುಣವು ಇನ್ನೆರಡು ಗುಣಗಳಿಂದ ಆಕ್ರಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದರ ಮೂರು-ಮೂರು ಭೇದಗಳಾಗುವವು. ॥ ೪೧ ॥ ಆ ಭಗವಂತನೇ ಧರ್ಮಮಯ ವಿಷ್ಣುರೂಪವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ದೇವತೆ, ಮನುಷ್ಯ, ಪಶು-ಪಕ್ಷಿ ಮುಂತಾದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿ ವಿಶ್ವದ ಪಾಲನೆ- ಪೋಷಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ॥ ೪೨ ॥ ಪ್ರಳಯ ಸಮಯ ಬಂದಾಗ ಆ ಭಗವಂತನೇ ಕಾಲಾಗ್ನಿಸ್ವರೂಪೀ ರುದ್ರನ ರೂಪವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ – ವಾಯುವು ಮೇಘಮಾಲೆಯನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಲಯಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ತಾನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿಕೊಂಡುಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ॥ ೪೩ ॥

ಪರೀಕ್ಷಿದ್ರಾಜನೇ! ಅಚಿಂತ್ಯ ಐಶ್ವರ್ಯವುಳ್ಳ ಭಗವಂತನನ್ನು ಭಾಗವತೋತ್ತಮರು ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವರು. ಆದರೆ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಕೇವಲ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಷ್ಟೇ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಲು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನಾದರೋ ಇದರಿಂದ ಅತೀತನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ, ಗುಣಾತೀತನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಮಹತ್ತಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ॥ ೪೪ ॥ ಸೃಷ್ಟಿರಚನಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಪೂರ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ಅಥವಾ ಕರ್ತೃತ್ವದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿ ನಿರೂಪಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದಾದರೋ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಆರೋಪಿತನಾದ ಕಾರಣ ಕರ್ತೃತ್ವದ ನಿಷೇಧಮಾಡಲೆಂದೇ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ॥ ೪೫ ॥ ಇದನ್ನು ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಹಾಕಲ್ಪದ ಅವಾಂತರ ಕಲ್ಪಗಳೊಡನೆ ವರ್ಣಿಸುವೆನು. ಎಲ್ಲ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಷ್ಟು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವಿರುತ್ತದೆ – ಮಹಾಕಲ್ಪದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವಾದಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪಗಳ ಪ್ರಾರಂಭ ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದರೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಚರಾಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ವೈಕೃತಿಕ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಹೊಸದಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ॥ ೪೬ ॥ ರಾಜೇಂದ್ರಾ! ಕಾಲದ ಪರಿಮಾಣ, ಕಲ್ಪ ಮತ್ತು ಅದರ ಅಂತರ್ಗತ ಮನ್ವಂತರಗಳ ವರ್ಣನೆ ಮುಂದೆ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಈಗ ನೀನು ಪಾದ್ಮಕಲ್ಪದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಕೇಳು. ॥ ೪೭ ॥

ಶೌನಕರು ಕೇಳಿದರು – ಸೂತಪುರಾಣಿಕರೇ! ಭಗವಂತನ ಪರಮಭಕ್ತ ವಿದುರನು ತೊರೆಯಲು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯರಾದ ಬಂಧುಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು ಎಂದು ನೀವು

ಕುತ್ರ ಕೌಷಾರವೇಸ್ತಸ್ಯ ಸಂವಾದೋಽಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಂಶ್ರಿತಃ ।
ಯದ್ವಾ ಸ ಭಗವಾಂಸ್ತಸ್ಮೈ ಪೃಷ್ಟಸ್ತತ್ತ್ವಮುವಾಚ ಹ
॥ ೪೯ ॥

ಬ್ರೂಹಿ ನಸ್ತದಿದಂ ಸೌಮ್ಯ ವಿದುರಸ್ಯ ವಿಚೇಷ್ಟಿತಮ್ ।
ಬಂಧು ತ್ಯಾಗನಿಮಿತ್ತಂ ಚ ತಥೈವಾಗತವಾನ್ಪುನಃ
॥ ೫೦ ॥

ಸೂತ ಉವಾಚ

ರಾಜ್ಞಾ ಪರೀಕ್ಷಿತಾ ಪೃಷ್ಟೋ ಯದವೋಚನ್ಮಹಾಮುನಿಃ ।
ತದ್ವೋಽಭಿಧಾಸ್ಯೇ ಶೃಣುತ ರಾಜ್ಞಃ ಪ್ರಶ್ನಾನುಸಾರತಃ
॥ ೫೧ ॥

ನಮಗೆ ಹೇಳಿರುವಿರಿ. ॥ ೪೮ ॥ ಆ ಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರೇಯ ಋಷಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಂಭಾಷಣೆ ನಡೆಯಿತು. ಅವನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ ಮೈತ್ರೇಯರು ಯಾವ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು ? ॥ ೪೯ ॥ ಸೂತಪುರಾಣಿಕರೇ ! ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವವು ತುಂಬಾ ಸೌಮ್ಯವಾಗಿದೆ. ನೀವು ವಿದುರನ ಆ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನಮಗೆ ಹೇಳಿರಿ. ಅವರು ಬಂಧು-ಮಿತ್ರರನ್ನು ಏಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದರು ? ಮತ್ತೆ ಪುನಃ ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಏಕೆ ಮರಳಿದರು ? ॥ ೫೦ ॥

ಸೂತಪುರಾಣಿಕರು ಹೇಳಿದರು – ಶೌನಕಾದಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ! ರಾಜಾ ಪರೀಕ್ಷಿತನೂ ಇದೇ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದನು. ಅವನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಶುಕಮಹಾಮುನಿಗಳು ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ನಾನು ನಿಮಗೆ ಹೇಳುವೆನು. ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಕೇಳಿರಿ. ॥ ೫೧ ॥

ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೦ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ದ್ವಿತೀಯಸ್ಕಂಧೇ
ಪುರುಷಸಂಸ್ಥಾನುವರ್ಣನಂ ನಾಮ ದಶಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೦ ॥

ಎರಡನೆಯ ಸ್ಕಂಧವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು.

॥ ಓಂ ನಮೋಭಗವತೇ ವಾಸುದೇವಾಯ ॥

ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತಮಹಾಪುರಾಣಮ್

ತೃತೀಯಃ ಸ್ಕಂಧಃ

ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಉದ್ಧವ ವಿದುರರ ಸಮಾಗಮ – ಸಂಭಾಷಣೆ

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ

ಏವಮೇತತ್ಪುರಾ ಪೃಷ್ಟೋ ಮೈತ್ರೇಯೋ ಭಗವಾನ್ಕಿಲ ।
ಕ್ಷತ್ತ್ರಾ ವನಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟೇನ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಸ್ವಗೃಹಮೃದ್ಧಿಮತ್ ॥ ೧ ॥

ಯದ್ವಾ ಅಯಂ ಮನ್ತ್ರಕೃದ್ವೋ ಭಗವಾನಖಿಲೇಶ್ವರಃ ।
ಪೌರವೇಂದ್ರಗೃಹಂ ಹಿತ್ವಾ ಪ್ರವಿವೇಶಾತ್ಮಸಾತ್ಕೃತಮ್ ॥ ೨ ॥

ರಾಜೋವಾಚ

ಕುತ್ರ ಕ್ಷತ್ತುರ್ಭಗವತಾ ಮೈತ್ರೇಯೇಣಾಸ ಸಂಗಮಃ ।
ಕದಾ ವಾ ಸಹ ಸಂವಾದ ಏತದ್ವರ್ಣಯ ನಃ ಪ್ರಭೋ ॥ ೩ ॥

ನ ಹ್ಯಲ್ಪಾರ್ಥೋದಯಸ್ತಸ್ಯ ವಿದುರಸ್ಯಾಮಲಾತ್ಮನಃ ।
ತಸ್ಮಿನ್ವರೀಯಸಿ ಪ್ರಶ್ನಃ ಸಾಧುವಾದೋಪಬೃಂಹಿತಃ ॥ ೪ ॥

ಸೂತ ಉವಾಚ

ಸ ಏವಮೃಷಿವರ್ಯೋಽಯಂ ಪೃಷ್ಟೋ ರಾಜ್ಞಾ ಪರೀಕ್ಷಿತಾ ।
ಪ್ರತ್ಯಾಹ ತಂ ಸುಬಹುವಿತ್ ಪ್ರೀತಾತ್ಮಾ ಶ್ರೂಯತಾಮಿತಿ ॥ ೫ ॥

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ

ಯದಾ ತು ರಾಜಾ ಸ್ವಸುತಾನಸಾಧೂನ್
ಪುಷ್ಣನ್ನಧರ್ಮೇಣ ವಿನಷ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಃ ।
ಭ್ರಾತುರ್ಯವಿಷ್ಠಸ್ಯ ಸುತಾನ್ವಿಬಂಧೂನ್
ಪ್ರವೇಶ್ಯ ಲಾಕ್ಷಾಭವನೇ ದದಾಹ ॥ ೬ ॥

ಯದಾ ಸಭಾಯಾಂ ಕುರುದೇವದೇವ್ಯಾಃ
ಕೇಶಾಭಿಮರ್ಶಂ ಸುತಕರ್ಮ ಗರ್ಹ್ಯಮ್ ।
ನ ವಾರಯಾಮಾಸ ನೃಪಃ ಸ್ನುಷಾಯಾಃ
ಸ್ವಾಸ್ರೈರ್ಹರಂತ್ಯಾಃ ಕುಚಕುಂಕುಮಾನಿ ॥ ೭ ॥

ಶ್ರೀಶುಕಮಹಾಮುನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಪರೀಕ್ಷಿತನೇ! ನೀನು ಕೇಳಿರುವ ಮಾತನ್ನೇ ಹಿಂದೆ ತನ್ನ ಸುಖ-ಸಮೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮನೆಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿರುವ ವಿದುರನು ಮೈತ್ರೇಯರಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದ್ದನು. ॥ ೧ ॥ ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಪಾಂಡವರ ದೂತನಾಗಿ ಹಸ್ತಿನಾವತಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ, ದುರ್ಯೋಧನನ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭಕ್ತಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ವಿದುರನನ್ನು ತನ್ನವನೆಂದೇ ತಿಳಿದು, ಅವನು ಕರೆಯದೆಯೇ ಆತನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದನು. ॥ ೨ ॥

ಪರೀಕ್ಷಿದ್ರಾಜನು ಕೇಳಿದನು – "ಮಹಾತ್ಮರೇ! ಭಗವಾನ್ ಮೈತ್ರೇಯರೊಂದಿಗೆ ವಿದುರನ ಸಮಾಗಮ ಎಲ್ಲಿ ಆಯಿತು? ಯಾವಾಗ ಆಗಿತ್ತು? ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕೃಪೆಮಾಡಿರಿ. ॥ ೩ ॥ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದವನು ಮಹಾತ್ಮನಾದ ವಿದುರನು. ಉತ್ತರ ಹೇಳಿದವರು ಮಹಾನುಭಾವರಾದ ಮೈತ್ರೇಯರು. ಅಂದ ಮೇಲೆ ಅದು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಯೋಜನವುಳ್ಳ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿರಲಾರದು. ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ, ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೈಗೂಡಿಸುವ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಭಗವಂತನ ಸಚ್ಚರಿತ್ರೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರಬೇಕು. ಮಹಾತ್ಮರ ಶ್ಲಾಘನೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿರಬೇಕು. ॥ ೪ ॥

ಸೂತಪುರಾಣಿಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಶೌನಕರೇ! ಸರ್ವಜ್ಞರಾದ ಶುಕಮಹಾಮುನಿಗಳು ರಾಜನ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತೋಷಗೊಂಡು ಆತನಿಗೆ ಹೇಳತೊಡಗಿದರು. ॥ ೫ ॥

ಶ್ರೀಶುಕಮಹಾಮುನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಪರೀಕ್ಷಿದ್ರಾಜನೇ! ದೃಷ್ಟಿಹೀನನಾದ ಕುರುರಾಜ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನು ಅನ್ಯಾಯದಿಂದ ದುಷ್ಟರಾಗಿದ್ದ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಾಲನೆ-ಪೋಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ತಮ್ಮನ ಮಕ್ಕಳಾಗಿದ್ದ ಅನಾಥರಾಗಿದ್ದ ಪಾಂಡವರನ್ನು ಅರಗಿನಾಲಯಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿಸಿದ್ದನು. ॥ ೬ ॥ ತನ್ನ ಸೊಸೆಯಾಗಿದ್ದ ಮಹಾರಾಜಾ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯಾದ ದ್ರೌಪದಿಯ ತುರುಬನ್ನು ದುಷ್ಟ ದುಃಶಾಸನನು ತುಂಬಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಎಳೆದಾಗ ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಹರಿದ ಕಂಬನಿಧಾರೆಯು ಆಕೆಯ ಎದೆಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿಯು ತೊಳೆದುಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನು ನೀಚನಾಗಿದ್ದ ತನ್ನ ಪುತ್ರನನ್ನು ಕುಮಾರ್ಗದಿಂದ ತಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ॥ ೭ ॥ ಸತ್ಯಸಂಧನೂ, ಸಾಧುವೂ ಆಗಿದ್ದ ಧರ್ಮನಂದನನನ್ನು ದುರುಳ ದುರ್ಯೋಧನನು ಕಪಟ ದ್ಯೂತದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದು ಕಾಡಿಗೆ ಅಟ್ಟಿದನು. ಅವನು ಅಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷದ

ದ್ಯೂತೇ ತ್ವಧರ್ಮೇಣ ಜಿತಸ್ಯ ಸಾಧೋಃ
ಸತ್ಯಾವಲಂಬಸ್ಯ ವನಾಗತಸ್ಯ ।
ನ ಯಾಚತೋಽದಾತ್ಸಮಯೇನ ದಾಯಂ
ತಮೋ ಜುಷಾಣೋ ಯದಜಾತಶತ್ರೋಃ ॥ ೮ ॥

ಯದಾ ಚ ಪಾರ್ಥಪ್ರಹಿತಃ ಸಭಾಯಾಂ
ಜಗದ್ಗುರುರ್ಯಾನಿ ಜಗಾದ ಕೃಷ್ಣಃ ।
ನ ತಾನಿ ಪುಂಸಾನುಮೃತಾಯನಾನಿ
ರಾಜೋರು ಮೇನೇ ಕ್ಷತಪುಣ್ಯಲೇಶಃ ॥ ೯ ॥

ಯದೋಪಹೂತೋ ಭವನಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟೋ
ಮಂತ್ರಾಯ ಪೃಷ್ಟಃ ಕಿಲ ಪೂರ್ವಜೇನ ।
ಅಥಾಹ ತನ್ಮಂತ್ರದೃಶಾಂ ವರೀಯಾನ್
ಯನ್ಮಂತ್ರಿಣೋ ವೈದುರಿಕಂ ವದಂತಿ ॥ ೧೦ ॥

ಅಜಾತಶತ್ರೋಃ ಪ್ರತಿಯಚ್ಛ ದಾಯಂ
ತಿತಿಕ್ಷತೋ ದುರ್ವಿಷಹಂ ತವಾಗಃ ।
ಸಹಾನುಜೋ ಯತ್ರ ವೃಕೋದರಾಹಿಃ
ಶ್ವಸನ್ರುಷಾ ಯತ್ತ್ವಮಲಂ ಬಿಭೇಷಿ ॥ ೧೧ ॥

ಪಾರ್ಥಾಂಸ್ತು ದೇವೋ ಭಗವಾನ್ ಮುಕುಂದೋ
ಗೃಹೀತವಾನ್ ಸಕ್ಷಿತಿದೇವದೇವಃ ।
ಆಸ್ತೇ ಸ್ವಪುರ್ಯಾಂ ಯದುದೇವದೇವೋ
ವಿನಿರ್ಜಿತಾಶೇಷನೃದೇವದೇವಃ ॥ ೧೨ ॥

ಸ ಏಷ ದೋಷಃ ಪುರುಷದ್ವಿಡಾಸ್ತೇ
ಗೃಹಾನ್ ಪ್ರವಿಷ್ಟೋ ಯಮಪತ್ಯಮತ್ಯಾ ।
ಪುಷ್ಣಾಸಿ ಕೃಷ್ಣಾದ್ವಿಮುಖೋ ಗತಶ್ರೀಃ
ತ್ಯಜಾಶ್ವಶೈವಂ ಕುಲಕೌಶಲಾಯ ॥ ೧೩ ॥

ಇತ್ಯೂಚಿವಾಂಸ್ತತ್ರ ಸುಯೋಧನೇನ
ಪ್ರವೃದ್ಧಕೋಪಸ್ಫುರಿತಾಧರೇಣ ।
ಅಸತ್ಕೃತಃ ಸತ್ ಸ್ಪೃಹಣೀಯಶೀಲಃ
ಕ್ಷತ್ತಾ ಸಕರ್ಣಾನುಜ ಸೌಬಲೇನ ॥ ೧೪ ॥

ಕ ಏನಮತ್ರೋಪಜುಹಾವ ಜಿಹ್ಮಂ
ದಾಸ್ಯಾಃ ಸುತಂ ಯದ್ಬಲಿನೈವ ಪುಷ್ಟಃ ।
ತಸ್ಮಿನ್ಪ್ರತೀಪಃ ಪರಕೃತ್ಯ ಆಸ್ತೇ
ನಿರ್ವಾಸ್ಯತಾಮಾಶು ಪುರಾಚ್ಛ್ವಸಾನಃ ॥ ೧೫ ॥

ವನವಾಸವನ್ನೂ, ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅಜ್ಞಾತವಾಸವನ್ನೂ ಮುಗಿಸಿ ಬಂದು ನ್ಯಾಯೋಚಿತವಾದ ತನ್ನ ಭಾಗದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೊಂಡರೂ ಮೋಹಾಂಧನಾಗಿ ಅಜಾತಶತ್ರುವಾದ ಧರ್ಮರಾಜನಿಗೆ ಕೊಡದೆ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದನು. ॥ ೮ ॥ ಧರ್ಮರಾಜನಿಂದ ಕಳುಹಿಸ ಲ್ಪಟ್ಟ ಜಗದ್ಗುರು ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಕೌರವರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ – ಭೀಷ್ಮಾದಿ ಸತ್ಪುರುಷರಿಗೆ ಅಮೃತದಂತಿರುವ ಮಧುರ ಹಿತವಚನ ವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಕಳಕೊಂಡಿದ್ದ ಕುರುರಾಜನು ಅವನ್ನು ಆದರಿಸಲಿಲ್ಲ. ॥ ೯ ॥ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆ-ಸಲಹೆಗಾಗಿ ವಿದುರನನ್ನು ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ, ಅವನು ಅರಮನೆಗೆ ಹೋದನು. ಅಣ್ಣ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನು ಕೇಳಿದಾಗ ಮಂತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಮಹಾತ್ಮಾ ವಿದುರನು ನೀಡಿದ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯ ನೀತಿಗಳನ್ನು ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು 'ವಿದುರನೀತಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ॥ ೧೦ ॥

ವಿದುರನೆಂದನು – ಅಣ್ಣಯ್ಯ ! ಅಜಾತ ಶತ್ರುವಾದ, ಮಹಾತ್ಮ ನಾದ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನಿಗೆ ನೀನು ಆತನ ಹಕ್ಕಿನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬಿಡು. ಅವನು ಸಹಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನೂ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಭೀಮಸೇನನೆಂಬ ಕಾಲಸರ್ಪಕ್ಕೆ ನೀನೂ ಗಡ-ಗಡ ನಡುಗುತ್ತಿರುವೆ. ಅವನು ತನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರೊಡನೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕ್ರೋಧಾವೇಶದಿಂದ ಬುಸುಗುಟ್ಟುತ್ತಿರುವನು. ॥ ೧೧ ॥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೂ, ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಆರಾಧ್ಯದೈವನಾದ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಪಾಂಡವರನ್ನು ತನ್ನವರನ್ನಾಗಿಸಿ ಕೊಂಡು ಕಾಪಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಯಾದವವೀರರೆಲ್ಲರ ಆರಾಧ್ಯದೇವನಾದ ಅವನು ಈಗ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿ ದ್ವಾರಕೆಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಪಾಂಡವರೊಂದಿಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬೇಡ. ಅವನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ರಾಜಾಧಿರಾಜರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿರುವ ಅಜಿತನಾದ ಸ್ವಾಮಿಯು. ॥ ೧೨ ॥ ಯಾವನನ್ನು ತನ್ನ ಪುತ್ರನೆಂದು ತಿಳಿದು, ಆತನ ಮಾತುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಹೂಂಗುಟ್ಟುತ್ತಾ ಪೋಷಿಸುತ್ತಿ ರುವೆಯೋ ಆ ದುರ್ಯೋಧನನಾದರೋ ದೋಷಗಳೇ ಮೂರ್ತಿ ಭವಿಸಿ ನಿನ್ನ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಕುಳಿತಿರುವನು. ಸರ್ವಭೂತ ಸುಹೃದನಾದ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ ರುವ ಆತನನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಿರುವ ನೀನು ನಿನ್ನ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟಿರುವೆ ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ನಿನ್ನ ಕುಲದ ಕುಶಲವನ್ನು ಬಯಸುವೆಯಾದರೆ ಈ ದುಷ್ಟನನ್ನು ಕೂಡಲೇ ತೊರೆದುಬಿಡು. ॥ ೧೩ ॥

ಸತ್ಪುರುಷರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಶೀಲಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ವಿದುರನ ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ – ಕರ್ಣ, ದುಃಶಾಸನ, ಶಕುನಿ ಇವರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದುರ್ಯೋಧನನು ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಕಿಡಿ-ಕಿಡಿಯಾದನು. ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಅವನ ತುಟಿಗಳು ಅದುರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವನು ವಿದುರ ನನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾ – "ಈ ವಕ್ರಬುದ್ಧಿಯ ದಾಸೀಪುತ್ರನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಸಿದವರಾರು ? ನಮ್ಮ ಮನೆಯ ಕೂಳನ್ನೇ ತಿಂದು-ಬೆಳೆದು, ನಮಗೆ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿ, ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಹಿತವನ್ನು ಬಯಸು ತ್ತಿರುವ ಕೃತಘ್ನನೀತನು. ಇವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ನಗರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿರಿ. ॥ ೧೪-೧೫ ॥ ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಶೂಲದಂತಿರುವ

ಸ ಇತ್ಥಮುತ್ಕುಲ್ವಣಕರ್ಣಬಾಣೈ-
ರ್ಭ್ರಾತುಃ ಪುರೋ ಮರ್ಮಸು ತಾಡಿತೋಽಪಿ ।
ಸ್ವಯಂ ಧನುರ್ದ್ವಾರಿ ನಿಧಾಯ ಮಾಯಾಂ
ಗತವ್ಯಥೋಽಯಾದುರು ಮಾನಯಾನಃ ॥ ೧೬ ॥

ಸ ನಿರ್ಗತಃ ಕೌರವಪುಣ್ಯಲಬ್ಧೋ
ಗಜಾಹ್ವಯಾತ್ತೀರ್ಥಪದಃ ಪದಾನಿ ।
ಅನ್ವಾಕ್ರಮತ್ಪುಣ್ಯಚಿಕೀರ್ಷಯೋರ್ವ್ಯಾಂ
ಸ್ವಧಿಷ್ಠಿತೋ ಯಾನಿ ಸಹಸ್ರಮೂರ್ತಿಃ ॥ ೧೭ ॥

ಪುರೇಷು ಪುಣ್ಯೋಪವನಾದ್ರಿಕುಂಜೇ-
ಷ್ವಪಂಕತೋಯೇಷು ಸರಿತ್ಸರಸ್ಸು ।
ಅನಂತಲಿಂಗೈಃ ಸಮಲಂಕೃತೇಷು
ಚಚಾರ ತೀರ್ಥಾಯತನೇಷ್ವನನ್ಯಃ ॥ ೧೮ ॥

ಗಾಂ ಪರ್ಯಟನ್ಮೇಧ್ಯವಿವಿಕ್ತವೃತ್ತಿಃ
ಸದಾಪ್ಲುತೋಽಧಃಶಯನೋಽವಧೂತಃ ।
ಅಲಕ್ಷಿತಃ ಸ್ವೈರವಧೂತವೇಷೋ
ವ್ರತಾನಿ ಚೇರೆ ಹರಿತೋಷಣಾನಿ ॥ ೧೯ ॥

ಇತ್ಥಂ ವ್ರಜನ್ಭಾರತಮೇವ ವರ್ಷಂ
ಕಾಲೇನ ಯಾವದ್ಗತವಾನ್ ಪ್ರಭಾಸಮ್ ।
ತಾವಚ್ಛಶಾಸ ಕ್ಷಿತಿಮೇಕಚಕ್ರಾ-
ಮೇಕಾತಪತ್ರಾಮಜಿತೇನ ಪಾರ್ಥಃ ॥ ೨೦ ॥

ತತ್ರಾಥ ಶುಶ್ರಾವ ಸುಹೃದ್ವಿನಷ್ಟಿಂ
ವನಂ ಯಥಾ ವೇಣುಜವಹ್ನಿಸಂಶ್ರಯಮ್ ।
ಸಂಸ್ಪರ್ಧಯಾ ದಗ್ಧಮಥಾನುಶೋಚನ್
ಸರಸ್ವತೀಂ ಪ್ರತ್ಯಗಿಯಾಯ ತೂಷ್ಣೀಮ್ ॥ ೨೧ ॥

ತಸ್ಯಾಂ ತ್ರಿತಸ್ಯೋಶನಸೋ ಮನೋಶ್ಚ
ಪೃಥೋರಥಾಗ್ನೇರಸಿತಸ್ಯ ವಾಯೋಃ ।
ತೀರ್ಥಂ ಸುದಾಸಸ್ಯ ಗವಾಂ ಗುಹಸ್ಯ
ಯಚ್ಛ್ರಾದ್ಧದೇವಸ್ಯ ಸ ಆಸಿಷೇವೇ ॥ ೨೨ ॥

ಅನ್ಯಾನಿ ಚೇಹ ದ್ವಿಜದೇವದೇವೈಃ
ಕೃತಾನಿ ನಾನಾಯತನಾನಿ ವಿಷ್ಣೋಃ ।
ಪ್ರತ್ಯಂಗ ಮುಖ್ಯಾಂಕಿತಮಂದಿರಾಣಿ
ಯದ್ದರ್ಶನಾತ್ಕೃಷ್ಣಮನುಸ್ಮರಂತಿ ॥ ೨೩ ॥

ಮರ್ಮಭೇದಕವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ವಿದುರನು ಅಣ್ಣನ ಎದುರಿನಲ್ಲೇ ಕೇಳಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಮಂತ್ರಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ವಿದುರನು ಆ ಯೋಗಿರಾಜನು ಅವುಗಳಿಂದ ಬೇಸರಗೊಳ್ಳದೆ 'ಭಗವಂತನ ಮಾಯೆಯು ಪ್ರಬಲವಾದುದು' ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ, ತನ್ನ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ರಾಜದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹಸ್ತಿನಾವತಿಯಿಂದ ಹೊರಟುಹೋದನು. ॥ ೧೬ ॥ ಕೌರವರಿಗೆ ವಿದುರನಂತಹ ಮಹಾತ್ಮನು ಅವರ ಪುಣ್ಯಪುಂಜದ ಫಲವಾಗಿಯೇ ದೊರಕಿದ್ದನು. ಅವನು ಹೊರಡಲು ಕೌರವರ ಭಾಗ್ಯವೇ ಅವನೊಡನೆ ಹೋದಂತಾಯಿತು. ಆ ಮಹಾತ್ಮನು ಪುಣ್ಯಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿ, ಬ್ರಹ್ಮ, ರುದ್ರ, ಅನಂತ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನನಾದ ತೀರ್ಥಪಾದನಾದ ಭಗವಂತನ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸ ತೊಡಗಿದನು. ॥ ೧೭॥ ಭಗವಂತನ ದಿವ್ಯಮಂಗಳವಿಗ್ರಹಗಳು ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಪುಣ್ಯತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ನಗರಗಳಲ್ಲೂ, ಪವಿತ್ರ ವನಗಳಲ್ಲೂ, ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲೂ, ನಿಕುಂಜಗಳಲ್ಲೂ, ನಿರ್ಮಲಜಲದಿಂದ ತುಂಬಿದ ನದೀ, ಸರೋವರಗಳಲ್ಲೂ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿಯೇ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೧೮ ॥ ಬಂಧು-ಮಿತ್ರಾದಿಗಳು ತನ್ನನ್ನು ಗುರುತಿಸದಿರಲೆಂದು ಅವಧೂತ ವೇಶದಲ್ಲೇ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಶರೀರಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಶುದ್ಧವಾದ ಸಾತ್ತ್ವಿಕ ಆಹಾರವನ್ನೇ ಭಗವತ್ಪ್ರಸಾದವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಬರೀನೆಲದಲ್ಲಿ ಮಲಗುತ್ತಾ, ತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಾ, ಶ್ರೀಭಗವಂತನನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವಂತಹ ವ್ರತಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾ ಶುದ್ಧವಾದ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೧೯॥

ಹೀಗೆ ವಿದುರನು ಭರತವರ್ಷದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಪ್ರಭಾಸ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ಅಖಂಡ ಭೂಮಂಡಲದ ಏಕಛತ್ರಾಧಿಪತಿಯಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೨೦ ॥ ಬಿದಿರುಮೆಳೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಇಡೀ ಬಿದಿರಿನಕಾಡು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾಗುವಂತೆ – ತನ್ನ ಬಂಧು-ಮಿತ್ರರು ತಮ್ಮ ಅಂತಃಕಲಹದಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಹೊಡೆದಾಡಿ ನಾಶವಾದ ಸಮಾಚಾರವು ಆತನಿಗೆ ಅಲ್ಲೇ ತಿಳಿಯಿತು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ದುಃಖಿಸುತ್ತಾ ಮೌನವಾಗಿ ಸರಸ್ವತೀ ನದೀ ತೀರಕ್ಕೆ ತಲುಪಿದರು. ॥ ೨೧ ॥ ಅಲ್ಲಿ ಅವನು – ತ್ರಿತ, ಉಶನಾ, ಮನು, ಪೃಥು, ಅಗ್ನಿ, ಅಸಿತ, ವಾಯು, ಸುದಾಸ, ಗೌ, ಗುಹ, ಶ್ರಾದ್ಧದೇವ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹನ್ನೊಂದು ತೀರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಿದನು. ॥ ೨೨ ॥ ಅವುಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದಲೂ, ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಭಗವಾನ್ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ದರ್ಶಿಸಿದನು. ಅವುಗಳ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಪ್ರಧಾನ ಆಯುಧಶ್ರೇಷ್ಠ ಸುದರ್ಶನ ಚಕ್ರದಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದ್ದು, ದರ್ಶನಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸ್ಮರಣೆಯಾಗುವಂತಹ ದಿವ್ಯಮಂದಿರಗಳನ್ನೂ ಸೇವಿಸಿದನು. ॥ ೨೩ ॥ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಅವನು ಧನ-ಧಾನ್ಯಗಳಿಂದ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ, ಸೌವೀರ, ಮತ್ಸ್ಯ, ಕುರುಜಾಂಗಲವೇ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿ

ತತಸ್ತ್ವತಿವ್ರಜ್ಯ ಸುರಾಷ್ಟ್ರಮೃದ್ಧಂ
ಸೌವೀರಮತ್ಸ್ಯಾನ್ಕುರುಜಾಂಗಲಾಂಶ್ಚ ।
ಕಾಲೇನ ತಾವದ್ಯಮುನಾಮುಪೇತ್ಯ
ತತ್ರೋದ್ಧವಂ ಭಾಗವತಂ ದದರ್ಶ ॥ ೨೪ ॥

ಸ ವಾಸುದೇವಾನುಚರಂ ಪ್ರಶಾಂತಂ
ಬೃಹಸ್ಪತೇಃ ಪ್ರಾಕ್ ತನಯಂ ಪ್ರತೀತಮ್ ।
ಆಲಿಂಗ್ಯ ಗಾಢಂ ಪ್ರಣಯೇನ ಭದ್ರಂ
ಸ್ವಾನಾಮಪೃಚ್ಛದ್ಭಗವತ್ಪ್ರಜಾನಾಮ್ ॥ ೨೫ ॥

ಕಚ್ಚಿತ್ಪುರಾಣೌ ಪುರುಷೌ ಸ್ವನಾಭ್ಯ-
ಪಾದ್ಮಾನುವೃತ್ತ್ಯೇಹ ಕಿಲಾವತೀರ್ಣೌ ।
ಆಸಾತ ಉರ್ವ್ಯಾಃ ಕುಶಲಂ ವಿಧಾಯ
ಕೃತಕ್ಷಣೌ ಕುಶಲಂ ಶೂರಗೇಹೇ ॥ ೨೬ ॥

ಕಚ್ಚಿತ್ಕುರೂಣಾಂ ಪರಮಃ ಸುಹೃನ್ನೋ
ಭಾಮಃ ಸ ಆಸ್ತೇ ಸುಖಮಂಗ ಶೌರಿಃ ।
ಯೋ ವೈ ಸ್ವಸ್ೄಣಾಂ ಪಿತೃವದ್ದದಾತಿ
ವರಾನ್ವದಾನ್ಯೋ ವರತರ್ಪಣೇನ ॥ ೨೭ ॥

ಕಚ್ಚಿದ್ವರೂಥಾಧಿಪತಿರ್ಯದೂನಾಂ
ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಆಸ್ತೇ ಸುಖಮಂಗ ವೀರಃ ।
ಯಂ ರುಕ್ಮಿಣೀ ಭಗವತೋಽಭಿಲೇಭೇ
ಆರಾಧ್ಯ ವಿಪ್ರಾನ್ ಸ್ಮರಮಾದಿಸರ್ಗೇ ॥ ೨೮ ॥

ಕಚ್ಚಿತ್ಸುಖಂ ಸಾತ್ವತವೃಷ್ಣಿ ಭೋಜ-
ದಾಶಾರ್ಹಕಾಣಾಮಧಿಪಃ ಸ ಆಸ್ತೇ ।
ಯಮಭ್ಯಷಿಂಚಚ್ಛತಪತ್ರನೇತ್ರೋ
ನೃಪಾಸನಾಶಾಂ ಪರಿಹೃತ್ಯ ದೂರಾತ್ ॥ ೨೯ ॥

ಕಚ್ಚಿದ್ಧರೇಃ ಸೌಮ್ಯ ಸುತಃ ಸದೃಕ್ಷ
ಆಸ್ತೇಽಗ್ರಣೀ ರಥಿನಾಂ ಸಾಧು ಸಾಂಬಃ ।
ಅಸೂತ ಯಂ ಜಾಂಬವತೀ ವ್ರತಾಢ್ಯಾ
ದೇವಂ ಗುಹಂ ಯೋಽಂಬಿಕಯಾ ಧೃತೋಽಗ್ರೇ ॥ ೩೦ ॥

ಕ್ಷೇಮಂ ಸ ಕಚ್ಚಿದ್ಯುಯುಧಾನ ಆಸ್ತೇ
ಯಃ ಫಾಲ್ಗುನಾಲ್ಲಬ್ಧ ಧನೂರಹಸ್ಯಃ ।
ಲೇಭೇಽಂಜ ಸಾಧೋಕ್ಷಜಸೇವಯೈವ
ಗತಿಂ ತದೀಯಾಂ ಯತಿಭಿರ್ದುರಾಪಾಮ್ ॥ ೩೧ ॥

ಸುತ್ತಾ ಕೆಲದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಯಮುನಾನದೀ ತೀರಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಪರಮಭಾಗವತೋತ್ತಮ ಉದ್ಧವನ ಸಂದರ್ಶನ ವಾಯಿತು. ॥ ೨೪ ॥ ಆ ಉದ್ಧವನಾದರೋ ಭಗವಂತನಾದ ವಾಸುದೇವನ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಸೇವಕನು. ಪ್ರಶಾಂತವಾದ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನು. ಹಿಂದೆ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯವರ ಶಿಷ್ಯನೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರವಿಶಾರದನು. ವಿದುರನು ಅವರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲೇ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಗಾಢವಾಗಿ ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡನು. ಮತ್ತೆ ಭಗವಂತನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮತ್ತು ಅವನ ಆಶ್ರಿತರಾದ ತನ್ನ ಸ್ವಜನರ ಕುರಿತು ಕ್ಷೇಮ-ಸಮಾಚಾರ ಕೇಳಿದನು. ॥ ೨೫ ॥

ಉದ್ಧವನೇ ! ವಸುದೇವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಪುರುಷರಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ-ಬಲರಾಮರು ಕುಶಲರಾಗಿದ್ದಾರಲ್ಲ? ತನ್ನ ನಾಭಿಕಮಲ ದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ ಈ ಭುವಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿ, ಭೂಭಾರವನ್ನು ಇಳುಹಿ, ಅದರ ಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ತಾವೂ ಆನಂದವಾಗಿ ಕ್ಷೇಮವಾಗಿದ್ದಾರಲ್ಲ ? ॥ ೨೬ ॥ ಕುರುವಂಶಿ ಗಳಾದ ನಮಗೆ ಪರಮ ಸ್ನೇಹಿತನಾಗಿರುವ ಶೂರಸೇನನ ಪುತ್ರನಾದ ಪೂಜ್ಯ ವಸುದೇವನು ಕುಶಲನಾಗಿದ್ದಾನೆಯೇ ? ತಂದೆಯಂತೆ ಕೊಡುಗೈಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ತನ್ನ ಸೋದರಿಯರಿಗೂ, ಅವರ ಪತಿ ಗಳಿಗೂ ತೃಪ್ತಿಯುಂಟಾಗುವಂತೆ ಅವರು ಬಯಸಿದ ಬಳುವಳಿ ಗಳನ್ನು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ವಸುದೇವನು ಸೌಖ್ಯವೇ ? ॥ ೨೭ ॥ ಪ್ರಿಯ ಉದ್ಧವನೇ ! ಯಾದವರ ಸೇನಾಪತಿಯಾದ ಮಹಾವೀರನಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಸುಖವಾಗಿದ್ದಾನಷ್ಟೇ ? ರುಕ್ಮಿಣೀ ದೇವಿಯು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ, ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮನ್ಮಥ ನಾಗಿದ್ದವನನ್ನು ಭಗವಂತನಿಂದ ಸತ್ಪುತ್ರನಾಗಿ ಪಡೆದ ಆ ಪ್ರದ್ಯು ಮ್ನನ ಕುಶಲವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ॥ ೨೮ ॥ ಸಾತ್ವತ, ವೃಷ್ಣಿ ಭೋಜ, ದಾಶಾರ್ಹ ಮೊದಲಾದ ಯದುವಂಶೀಯರ ಅಧಿಪತಿ ಯಾದ ಉಗ್ರಸೇನ ಮಹಾರಾಜರು ಕ್ಷೇಮವಾಗಿರುವರೇ? ಸಿಂಹಾಸನದ ಆಸೆಯನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ತ್ಯಾಗಮಾಡಿದ್ದ ಅವರನ್ನು ಕಮಲನಯನ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಪುನಃ ರಾಜಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಮಾಡಿದ್ದನಲ್ಲ? ॥ ೨೯ ॥ ತನ್ನ ತಂದೆ ಯಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸಮಾನನಾದ, ಸಮಸ್ತ ರಥಿಗಳಿಗೂ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ ನಾಗಿರುವ ಸಾಂಬನು ಕುಶಲವಷ್ಟೇ ? ಇವನು ಮೊದಲು ಪಾರ್ವತೀ ದೇವಿಗೆ ಪುತ್ರನಾಗಿದ್ದ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಜಾಂಬ ವತಿಯು ಅನೇಕ ವ್ರತಗಳನ್ನಾಚರಿಸಿ ಆತನನ್ನು ಪುತ್ರನನ್ನಾಗಿ ಪಡೆದು ಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ॥ ೩೦ ॥ ಅರ್ಜುನನಿಂದ ಸರಹಸ್ಯವಾದ ಧನು ರ್ವಿದ್ಯೆಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದ ವೀರಾಧಿವೀರನಾದ ಯುಯುಧಾ ನನು (ಸಾತ್ಯಕಿ) ಸೌಖ್ಯವಷ್ಟೇ ? ಮಹಾಯೋಗಿಗಳಿಗೂ ದುರ್ಲಭ ವಾದ ಭಾಗವತಯೋಗದ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸೇವೆಯಿಂದಲೇ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಸುಕೃತಿಯವನು. ॥ ೩೧ ॥ ಭಗವಂತನ ಶರಣಾಗತನೂ, ನಿರ್ಮಲ ಭಕ್ತಿನಿಧಿಯೂ ವಿದ್ವನ್ಮ ಣಿಯೂ ಆದ ಅಕ್ರೂರನು ಕ್ಷೇಮವಿದ್ದಾನೆಯೇ? ನಂದ ಗೋಕುಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಭೂಮಿಯ ರಜದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಕಿತವಾದ ಪದಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಪ್ರೇಮ ಪರವಶನಾಗಿ ಉರುಳುಸೇವೆ ಮಾಡಿದ ಭಾಗವತೋತ್ತಮ

ಕಚ್ಚಿದ್ಬುಧಃ ಸ್ವಸ್ತ್ಯನಮೀವ ಆಸ್ತೇ
ಶ್ವಫಲ್ಕಪುತ್ರೋ ಭಗವತ್ಪ್ರಪನ್ನಃ ।
ಯಃ ಕೃಷ್ಣ ಪಾದಾಂಕಿತಮಾರ್ಗಪಾಂಸು-
ಷ್ವಚೇಷ್ಟತ ಪ್ರೇಮವಿಭಿನ್ನಧೈರ್ಯಃ ॥ ೩೨ ॥

ಕಚ್ಚಿಚ್ಛಿವಂ ದೇವಕಭೋಜಪುತ್ರ್ಯಾ
ವಿಷ್ಣುಪ್ರಜಾಯಾ ಇವ ದೇವಮಾತುಃ ।
ಯಾ ವೈ ಸ್ವಗರ್ಭೇಣ ದಧಾರ ದೇವಂ
ತ್ರಯೀ ಯಥಾ ಯಜ್ಞವಿತಾನಮರ್ಥಮ್ ॥ ೩೩ ॥

ಅಪಿಸ್ವಿದಾಸ್ತೇ ಭಗವಾನ್ಸುಖಂ ವೋ
ಯಃ ಸಾತ್ವತಾಂ ಕಾಮದುಘೋಽನಿರುದ್ಧಃ ।
ಯಮಾಮನಂತಿ ಸ್ಮ ಹ ಶಬ್ದಯೋನಿಂ
ಮನೋಮಯಂ ಸತ್ತ್ವತುರೀಯತತ್ತ್ವಮ್ ॥ ೩೪ ॥

ಅಪಿಸ್ವಿದನ್ಯೇ ಚ ನಿಜಾತ್ಮದೈವ-
ಮನನ್ಯವೃತ್ತ್ಯಾ ಸಮನುವ್ರತಾ ಯೇ ।
ಹೃದೀಕಸತ್ಯಾತ್ಮಜಚಾರುದೇಷ್ಣ-
ಗದಾದಯಃ ಸ್ವಸ್ತಿ ಚರಂತಿ ಸೌಮ್ಯ ॥ ೩೫ ॥

ಅಪಿ ಸ್ವದೋರ್ಭ್ಯಾಂ ವಿಜಯಾಚ್ಯುತಾಭ್ಯಾಂ
ಧರ್ಮೇಣ ಧರ್ಮಃ ಪರಿಪಾತಿ ಸೇತುಮ್ ।
ದುರ್ಯೋಧನೋಽತಪ್ಯತ ಯತ್ಸಭಾಯಾಂ
ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ ವಿಜಯಾನುವೃತ್ತ್ಯಾ ॥ ೩೬ ॥

ಕಿಂ ವಾ ಕೃತಾಘೇಷ್ವಘಮತ್ಯಮರ್ಷೀ
ಭೀಮೋಽಹಿವದ್ದೀರ್ಘತಮಂ ವ್ಯಮುಂಚತ್ ।
ಯಸ್ಯಾಂಘ್ರಿಪಾತಂ ರಣಭೂರ್ನ ಸೇಹೇ
ಮಾರ್ಗಂ ಗದಾಯಾಶ್ಚರತೋ ವಿಚಿತ್ರಮ್ ॥ ೩೭ ॥

ಕಚ್ಚಿದ್ಯಶೋಧಾ ರಥಯೂಥಪಾನಾಂ
ಗಾಂಡೀವಧನ್ವೋಪರತಾರಿರಾಸ್ತೇ ।
ಅಲಕ್ಷಿತೋ ಯಚ್ಛರಕೂಟಗೂಢೋ
ಮಾಯಾಕಿರಾತೋ ಗಿರಿಶಸ್ತುತೋಷ ॥ ೩೮ ॥

ಯಮಾವುತಸ್ವಿತ್ತನಯೌ ಪೃಥಾಯಾಃ
ಪಾರ್ಥೈರ್ವೃತೌ ಪಕ್ಷ್ಮಭಿರಕ್ಷಿಣೀವ ।
ರೇಮಾತ ಉದ್ದಾಯ ಮೃಧೇ ಸ್ವರಿಕ್ಥಂ
ಪರಾತ್ಸುಪರ್ಣಾವಿವ ವಜ್ರಿವಕ್ತ್ರಾತ್ ॥ ೩೯ ॥

ಅಹೋ ಪೃಥಾಪಿ ಧ್ರಿಯತೇಽರ್ಭಕಾರ್ಥೇ
ರಾಜರ್ಷಿವರ್ಯೇಣ ವಿನಾಪಿ ತೇನ ।
ಯಸ್ತ್ವೇಕವೀರೋಽಧಿರಥೋ ವಿಜಿಗ್ಯೇ
ಧನುರ್ದ್ವಿತೀಯಃ ಕಕುಭಶ್ಚತಸ್ರಃ ॥ ೪೦ ॥

ನವನು. ॥ ೩೨ ॥ ಭೋಜ ವಂಶಜಳಾದ ದೇವಕನ ಸುಪುತ್ರೀ ದೇವಕೀದೇವಿಯು ಕುಶಲವಷ್ಟೇ? ಆಕೆಯು ದೇವಮಾತೆಯಾದ ಅದಿತಿಯಂತೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ಮಾತೆಯಾದ ಮಹಾಭಾಗ್ಯ ಶಾಲಿನಿಯು. 'ತ್ರಯೀ' ಎನಿಸಿದ ವೇದವಿದ್ಯೆಯು ತನ್ನ ಮಂತ್ರ ಗಳಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞವಿಸ್ತಾರರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಧರಿಸುವಂತೆ, ತನ್ನ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದ ಸುಕೃತಶಾಲಿನಿ. ॥ ೩೩ ॥ ಭಕ್ತಜನರ ಎಲ್ಲ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವ ಭಗವಾನ್ ಅನಿರುದ್ಧನು ಕ್ಷೇಮವಿದ್ದಾನೆಯೇ? ಆತನನ್ನು ವೇದಗಳ ಆದಿ ಕಾರಣನೆಂದೂ, ವೇದವೇದ್ಯನೆಂದೂ, ಅಂತಃಕರಣದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಂಶವಾದ ಮನದ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃವೆಂದೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಸಾರುತ್ತಿವೆ. ॥ ೩೪ ॥ ಎಲೈ ಸೌಮ್ಯನೇ! ತಮ್ಮ ಆತ್ಮದೈವತನಾದ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಅನನ್ಯ ಭಾವದಿಂದ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವ ಹೃದೀಕ, ಸತ್ಯಭಾಮಾಪುತ್ರ ಚಾರುದೇಷ್ಣ, ಗದನೇ ಮುಂತಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಕುಶಲವಾಗಿದ್ದಾರಷ್ಟೇ? ॥ ೩೫ ॥

ಮಹಾರಾಜ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ಅರ್ಜುನ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರೆಂಬ ತನ್ನೆರಡು ಭುಜಗಳ ಬಲದಿಂದ ಧರ್ಮಪೂರ್ವಕ ಧರ್ಮಸೇತು ವನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನಲ್ಲ? ಮಯನಿರ್ಮಿತವಾದ ಮಹಾಸಭೆ ಯಲ್ಲಿ ಆತನ ರಾಜ್ಯವೈಭವವನ್ನೂ, ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನೂ ನೋಡಿದ ದುರ್ಯೋಧನನು ಅಸೂಯಾಸಂತಾಪಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದನು. ॥ ೩೬ ॥ ಅಪರಾಧಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಡುಕೋಪವುಳ್ಳ ಭೀಮ ಸೇನನು ಸರ್ಪದಂತೆ ಅತಿದೀರ್ಘ ಕಾಲದಿಂದ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ರೋಷವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆಯೇ? ಅವನು ಗದಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಗದೆಯನ್ನು ತಿರುಗುತ್ತಾ ಓಡಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಆತನ ಪಾದಗಳ ಭಾರವನ್ನು ಯುದ್ಧಭೂಮಿಗೆ ಸಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ॥ ೩೭ ॥ ಯಾವನ ಬಾಣಗಳ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗಿ ಕಣ್ಣಿಗೇ ಕಾಣಿಸದೇ ಹೋಗಿದ್ದ ಮಾಯಾಕಿರಾತವೇಷಧಾರೀ ಶಿವನು ಸುಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿದ್ದನೋ, ಅಂತಹ ಅತಿರಥಿಯೂ, ರಥಿಗಳ ಮತ್ತು ಸೇನಾಪತಿಗಳ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವವನೂ ಆದ ಗಾಂಡೀವ ಧಾರಿಯಾದ ಅರ್ಜುನನು ಕ್ಷೇಮವಾಗಿದ್ದಾನೆಯೇ? ಈಗಲಂತೂ ಆತನ ಸಕಲಶತ್ರುಗಳೂ ಶಾಂತರಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿರಬೇಕಲ್ಲ? ॥ ೩೮ ॥ ಕಣ್ಣುಗಳು ರೆಪ್ಪೆಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವಂತೆ, ಕುಂತೀಪುತ್ರರಿಂದ ಸದಾ ರಕ್ಷಿತರಾದ ಮತ್ತು ಕುಂತೀದೇವಿಯೂ ಮುದ್ದಿನಿಂದ ಸಾಕಿದ ಮಾದ್ರಿಯ ಅವಳಿ ಮಕ್ಕಳಾದ ನಕುಲ-ಸಹದೇವರು ಕ್ಷೇಮವಾಗಿ ದ್ದಾರೆಯೇ? ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಿಗಳಾದ ಅವರಿಬ್ಬರು ಗರುಡನು ಇಂದ್ರನ ಮುಖದಿಂದ ಅಮೃತವನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡಂತೆ, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುವಿನಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡಿರುವರು. ॥ ೩೯ ॥ ಅಯ್ಯೋ! ಕುಂತಿಯಾದರೋ ರಾಜರ್ಷಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಪಾಂಡುವಿನ ಅಗಲಿಕೆಯಿಂದ ಮೃತಪ್ರಾಯಳಾಗಿದ್ದರೂ, ಈ ಪುತ್ರರಿಗಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಳು. ರಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿದ್ದ ಪಾಂಡುವೂ ಅನುಪಮ ವೀರನು. ಒಂದೇ ಧನುಸ್ಸಿನಿಂದ ಒಬ್ಬಂಟಿಗನಾಗಿಯೇ ನಾಲ್ಕೂ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಬಂದಿದ್ದನು. ಅಂತಹ ವೀರನ ಪತ್ನಿ ಕುಂತಿಯು ಕ್ಷೇಮದಿಂದಿರುವಳೇ? ॥ ೪೦ ॥ ಎಲೈ ಸೌಮ್ಯನೇ! ಅಧಃಪತನ ಹೊಂದಿದ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ

ಸೌಮ್ಯಾನುಶೋಚೇತಮಧಃಪತಂತಂ
ಭ್ರಾತ್ರೇ ಪರೇತಾಯ ವಿದುದ್ರುಹೇ ಯಃ ।
ನಿರ್ಯಾಪಿತೋ ಯೇನ ಸುಹೃತ್ಸ್ವಪುರ್ಯಾ
ಅಹಂ ಸ್ವಪುತ್ರಾನ್ಸಮನುವ್ರತೇನ ॥ ೪೧ ॥

ಸೋಽಹಂ ಹರೇರ್ಮರ್ತ್ಯವಿಡಂಬನೇನ
ದೃಶೋ ನೃಣಾಂ ಚಾಲಯತೋ ವಿಧಾತುಃ ।
ನಾನ್ಯೋಪಲಕ್ಷ್ಯಃ ಪದವೀಂ ಪ್ರಸಾದಾ-
ಚ್ಚರಾಮಿ ಪಶ್ಯನ್ ಗತವಿಸ್ಮಯೋಽತ್ರ ॥ ೪೨ ॥

ನೂನಂ ನೃಪಾಣಾಂ ತ್ರಿಮದೋತ್ಪಥಾನಾಂ
ಮಹೀಂ ಮುಹುಶ್ಚಾಲಯತಾಂ ಚಮೂಭಿಃ ।
ವಧಾತ್ಪ್ರಪನ್ನಾರ್ತಿಜಿಹೀರ್ಷಯೇಶೋಽ-
ಪ್ಯುಪೈಕ್ಷತಾಘಂ ಭಗವಾನ್ಕುರೂಣಾಮ್ ॥ ೪೩ ॥

ಅಜಸ್ಯ ಜನ್ಮೋತ್ಪಥನಾಶನಾಯ
ಕರ್ಮಾಣ್ಯ ಕರ್ತುರ್ಗ್ರಹಣಾಯ ಪುಂಸಾಮ್ ।
ನನ್ವನ್ಯಥಾ ಕೋಽರ್ಹತಿ ದೇಹಯೋಗಂ
ಪರೋ ಗುಣಾನಾಮುತ ಕರ್ಮತಂತ್ರಮ್ ॥ ೪೪ ॥

ತಸ್ಯ ಪ್ರಪನ್ನಾಖಿಲಲೋಕಪಾನಾ-
ಮವಸ್ಥಿತಾನಾಮನುಶಾಸನೇ ಸ್ವೇ ।
ಅರ್ಥಾಯ ಜಾತಸ್ಯ ಯದುಷ್ವಜಸ್ಯ
ವಾರ್ತಾಂ ಸಖೇ ಕೀರ್ತಯ ತೀರ್ಥಕೀರ್ತೇಃ ॥ ೪೫ ॥

ನಿಗಾಗಿ ನನಗೆ ಮತ್ತೆ-ಮತ್ತೆ ದುಃಖವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನು ಪಾಂಡವರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥನಾದ ತನ್ನ ತಮ್ಮ ಪಾಂಡುವಿನೊಂದಿಗೂ ದ್ರೋಹವೆಸಗಿರುವನು. ದುಷ್ಟರಾದ ತನ್ನ ಪುತ್ರರ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿಯೂ ಹೂಂಗುಟ್ಟುತ್ತಾ, ಹಿತಚಿಂತಕನಾದ ನನ್ನನ್ನು ನಗರಿಯಿಂದ ಹೊರಹಾಕಿಸಿದ್ದನು. ॥ ೪೧ ॥ ಅಯ್ಯಾ ! ಆದರೆ ಈ ಕುರಿತು ನನಗೆ ದುಃಖವಾಗಲೀ, ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಜನರ ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಭ್ರಮಿಸಿಬಿಟ್ಟಿರುವನು ಎಂಬುದು ನನಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಆತನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಅವನ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ, ಬೇರೆಯವರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದೂರವುಳಿದು ಆನಂದವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವೆನು. ॥ ೪೨ ॥ ಕೌರವರು ತನ್ನಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಭಗವಂತನು ಅವರನ್ನು ಒಡನೆಯೇ ಶಿಕ್ಷಿಸದೆ – ಧನಮದ, ವಿದ್ಯಾಮದ, ಜಾತಿಮದಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಮದಗಳಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿ ಕುರುಡರಾಗಿ ದುರ್ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು, ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯಗಳಿಂದ ಮತ್ತೆ-ಮತ್ತೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ನಡುಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದುಷ್ಟರಾಜರನ್ನೂ ಅವರೊಡನೆ ನಾಶಮಾಡಿ, ಶರಣಾಗತರ ದುಃಖವನ್ನು ದೂರಮಾಡಿದನು. ॥ ೪೩ ॥ ಉದ್ಧವನೇ ! ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಜನ್ಮ-ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ರಹಿತನಾಗಿದ್ದರೂ ದುಷ್ಟರ ನಾಶವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಭಕ್ತ ಜನರನ್ನು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿತಗೊಳಿಸಲು ಅವನ ದಿವ್ಯ ಜನ್ಮ-ಕರ್ಮಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಭಗವಂತನ ಮಾತೇನು ! ಗುಣಾತೀತರಾದ ಬೇರೆ ಜನರೂ ಕೂಡ ಈ ಕರ್ಮಾಧೀನ ದೇಹದ ಬಂಧನದಲ್ಲಿ ಬೀಳಲು ಬಯಸುವಂತಹವರು ಯಾರಿದ್ದಾರೆ? ॥ ೪೪ ॥ ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲೈ ಮಿತ್ರನೇ ! ಜನ್ಮರಹಿತನಾಗಿದ್ದರೂ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಶರಣುಬಂದ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕ ಪಾಲಕರಿಗೂ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಅನುಶಾಸನಕ್ಕೆ ವಿಧೇಯರಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಭಕ್ತರಿಗೂ ಪ್ರಿಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯದುಕುಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಅವತರಿಸಿದ ಪವಿತ್ರ ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಸು. ॥ ೪೫ ॥

ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ
ವಿದುರೋದ್ಧವಸಂವಾದೇ ಪ್ರಥಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧ ॥

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಉದ್ಧವನು ವಿದುರನಿಗೆ ಭಗವಂತನ ಬಾಲಲೀಲೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದುದು

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ

ಇತಿ ಭಾಗವತಃ ಪೃಷ್ಟಃ ಕ್ಷತ್ತ್ರಾ ವಾರ್ತಾಂ ಪ್ರಿಯಾಶ್ರಯಾಮ್ ।
ಪ್ರತಿವಕ್ತುಂ ನ ಚೋತ್ಸೇಹ ಔತ್ಕಂಠ್ಯಾತ್ಸ್ಮಾರಿತೇಶ್ವರಃ ॥ ೧ ॥

ಶ್ರೀಶುಕಮಹಾಮುನಿಗಳು ಹೇಳಿದರು – ಮಹಾರಾಜನೇ! ಹೀಗೆ ವಿದುರನು ಪ್ರಿಯತಮನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಭಾಗವತಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಉದ್ಧವನಿಗೆ ಭಗವಂತನ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಹೃದಯವು ತುಂಬಿಬಂತು. ಭಗವಂತನ ವಿರಹ ವ್ಯಥೆಯಿಂದ ಕೊಂಚಕಾಲ ಯಾವ ಉತ್ತರವನ್ನೂ ಕೊಡದಾದನು.॥ ೧ ॥

ಯಃ ಪಂಚಹಾಯನೋ ಮಾತ್ರಾ ಪ್ರಾತರಾಶಾಯ ಯಾಚಿತಃ ।
ತನ್ನೈಚ್ಛದ್ರಚಯನ್ ಯಸ್ಯ ಸಪರ್ಯಾಂ ಬಾಲಲೀಲಯಾ
॥ ೨ ॥

ಸ ಕಥಂ ಸೇವಯಾ ತಸ್ಯ ಕಾಲೇನ ಜರಸಂ ಗತಃ ।
ಪೃಷ್ಟೋ ವಾರ್ತಾಂ ಪ್ರತಿಬ್ರೂಯಾದ್ಭರ್ತುಃ ಪಾದಾವನುಸ್ಮರನ್
॥ ೩ ॥

ಸ ಮುಹೂರ್ತಮಭೂತ್ತೂಷ್ಣೀಂ ಕೃಷ್ಣಾಂಘ್ರಿಸುಧಯಾ ಭೃಶಮ್ ।
ತೀವ್ರೇಣ ಭಕ್ತಿಯೋಗೇನ ನಿಮಗ್ನಃ ಸಾಧು ನಿರ್ವೃತಃ
॥ ೪ ॥

ಪುಲಕೋದ್ಭಿನ್ನ ಸರ್ವಾಂಗೋ ಮುಂಚನ್ಮೀಲದ್ದೃಶಾ ಶುಚಃ ।
ಪೂರ್ಣಾರ್ಥೋ ಲಕ್ಷಿತಸ್ತೇನ ಸ್ನೇಹಪ್ರಸರಸಂಪ್ಲುತಃ
॥ ೫ ॥

ಶನಕೈರ್ಭಗವಲ್ಲೋಕಾನ್ನೃಲೋಕಂ ಪುನರಾಗತಃ ।
ವಿಮೃಜ್ಯ ನೇತ್ರೇ ವಿದುರಂ ಪ್ರತ್ಯಾಹೋದ್ಧವ ಉತ್ಸ್ಮಯನ್
॥ ೬ ॥

ಉದ್ಧವ ಉವಾಚ

ಕೃಷ್ಣದ್ಯುಮಣಿನಿಮ್ಲೋಚೇ ಗೀರ್ಣೇಷ್ವಜಗರೇಣ ಹ ।
ಕಿಂ ನು ನಃ ಕುಶಲಂ ಬ್ರೂಯಾಂ ಗತಶ್ರೀಷು ಗೃಹೇಷ್ವಹಮ್
॥ ೭ ॥

ದುರ್ಭಗೋ ಬತ ಲೋಕೋಽಯಂ ಯದವೋ ನಿತರಾಮಪಿ ।
ಯೇ ಸಂವಸಂತೋ ನ ವಿದುರ್ಹರಿಂ ಮೀನಾ ಇವೋಡುಪಮ್
॥ ೮ ॥

ಇಂಗಿತಜ್ಞಾಃ ಪುರುಪ್ರೌಢಾ ಏಕಾರಾಮಾಶ್ಚ ಸಾತ್ವತಾಃ ।
ಸಾತ್ವತಾಮೃಷಭಂ ಸರ್ವೇ ಭೂತಾವಾಸಮಮಂಸತ
॥ ೯ ॥

ದೇವಸ್ಯ ಮಾಯಯಾ ಸ್ಪೃಷ್ಟಾ ಯೇ ಚಾನ್ಯದಸದಾಶ್ರಿತಾಃ ।
ಭ್ರಾಮ್ಯತೇ ಧೀರ್ನ ತದ್ವಾಕ್ಯೈರಾತ್ಮನ್ಯುಪ್ತಾತ್ಮನೋ ಹರೌ
॥ ೧೦ ॥

ಅವನು ಐದು ವರ್ಷದ ಬಾಲಕನಾಗಿದ್ದಾಗ ಆಟ-ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಾಗಲೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಲ್ಲೇ ತನ್ಮಯನಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಟವಾಡುತ್ತಾ ಅವನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದಾಗ ತಾಯಿಯು ಊಟಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆದಾಗಲೂ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲು ಬಯಸು ತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ॥ ೨ ॥ ಈಗಲಾದರೋ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸೇವೆಯಲ್ಲೇ ದೀರ್ಘ ಕಾಲ ತೊಡಗಿ ಮುದುಕನಾಗಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿದುರನು ಕೇಳಿದ್ದ ರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯಪ್ರಭುವಿನ ಚರಣಕಮಲಗಳ ಸ್ಮರಣೆ ಉಂಟಾಗಿ ಹೃದಯವು ಭಾರವಾಗುವುದು ಸಹಜವೇ ? ಆ ಸ್ಥಿತಿ ಯಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ ಕೊಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು ? ॥ ೩ ॥ ಅವನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪಾದಾರವಿಂದಗಳ ಧ್ಯಾನಾಮೃತಪಾನದಿಂದ ಆನಂದಭರಿತನಾಗಿ ಎರಡು ಘಳಿಗೆ ಕಾಲ ಏನೂ ಮಾತನಾಡಲಾರದೆ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದುಬಿಟ್ಟನು. ಆತನು ತೀವ್ರವಾದ ಭಕ್ತಿ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗಿದ್ದನು. ॥ ೪ ॥ ಅವನ ಶರೀರವೆಲ್ಲ ರೋಮಾಂಚವಾಯಿತು. ಮುಚ್ಚಿದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಆನಂದಾಶ್ರುಗಳು ಹರಿಯತೊಡಗಿದವು. ಹೀಗೆ ಭಕ್ತಿಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದ ಉದ್ಧವನನ್ನು ನೋಡಿ ಆತನು ಕೃತಕೃತ್ಯನಾದ ಸುಕೃತಿಯೆಂದು ವಿದುರನು ತಿಳಿದನು. ॥ ೫ ॥ ಕೊಂಚ ಕಾಲಾನಂತರ ಉದ್ಧವನು ಭಗವಂತನ ಪ್ರೇಮಧಾಮದಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿದು ಮನುಷ್ಯಲೋಕಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಒರೆಸಿಕೊಂಡು ಭಗವಲ್ಲೀಲೆಗಳ ಸ್ಮರಣೆ ಉಂಟಾಗಿ ಮುಗುಳ್ನಗುತ್ತಾ ವಿದುರನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳತೊಡಗಿದನು. ॥ ೬ ॥

ಉದ್ಧವನು ಹೇಳಿದನು – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ ! ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತಮಾನವಾದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಮನೆಗಳನ್ನೂ ಕಾಲ ರೂಪೀ ಹೆಬ್ಬಾವು ನುಂಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಅವು ಶ್ರೀಹೀನವಾಗಿವೆ. ಈಗ ನಾನು ಅವುಗಳ ಕುಶಲ ಸಮಾಚಾರ ಏನೆಂದು ಹೇಳಲಿ ? ॥ ೭ ॥ ಎಂತಹ ದುರದೃಷ್ಟ! ಈ ಲೋಕವೇ ಭಾಗ್ಯಹೀನವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಅದರಲ್ಲೂ ಯಾದವರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಿರ್ಭಾಗ್ಯರಾದರು. ಅವರು ನಿರಂತರ ಭಗವಂತನ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರೂ – ಅಮೃತಮಯ ಚಂದ್ರಬಿಂಬವು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲೇ ಇದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಮೀನುಗಳು ಗುರುತಿಸದಂತೆ ಯಾದವರು ಭಗವಂತನನ್ನು ಗುರು ತಿಸದೆ ಹೋದರು. ॥ ೮ ॥ ಯಾದವರು ಇಂಗಿತಜ್ಞರೂ, ಮಹಾ ಬುದ್ಧಿ ಶಾಲಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನೊಂದಿಗೆ ಒಂದೇ ಜಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು ಅವನೊಡನೆ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸಮಸ್ತ ವಿಶ್ವದ ಆಶ್ರಯನೂ, ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯೂ ಆದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಓರ್ವ ಯಾದವ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದೇ ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ॥ ೯ ॥ ಆದರೆ ಭಗವಂತನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತರಾದ ಈ ಯಾದವರು ಮತ್ತು ಇವನಲ್ಲಿ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ವೈರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಶಿಶುಪಾಲಾದಿಗಳ ಅಮಂಗಳಕರ, ನಿಂದಾಸೂಚಕವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಭಗ ವಂತನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮಹಾತ್ಮರ ಬುದ್ಧಿಯು ಭ್ರಮಿತವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ॥ ೧೦ ॥ ಎಂದೂ ತಪಸ್ಸನ್ನೇ ಮಾಡದ ಜನರಿಗೂ ಕೂಡ ಇಷ್ಟು ದಿನ ದರ್ಶನಕೊಟ್ಟು ಈಗ ಅವರ ದರ್ಶನ ಲಾಲಸೆಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸದೆಯೇ ಆ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ತ್ರಿಭುವನಮೋಹನ ದಿವ್ಯವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಅಡಗಿಸಿ ಅಂತರ್ಧಾನ

ಪ್ರದರ್ಶ್ಯಾತಪ್ತತಪಸಾಮವಿತೃಪ್ತದೃಶಾಂ ನೃಣಾಮ್ ।
ಆದಾಯಾಂತರಧಾದ್ಯಸ್ತು ಸ್ವಬಿಂಬಂ ಲೋಕಲೋಚನಮ್ ॥ ೧೧ ॥

ಯನ್ಮರ್ತ್ಯಲೀಲೌಪಯಿಕಂ ಸ್ವಯೋಗ-
ಮಾಯಾಬಲಂ ದರ್ಶಯತಾ ಗೃಹೀತಮ್ ।
ವಿಸ್ಮಾಪನಂ ಸ್ವಸ್ಯ ಚ ಸೌಭಗರ್ದ್ಧೇಃ
ಪರಂ ಪದಂ ಭೂಷಣಭೂಷಣಾಂಗಮ್ ॥ ೧೨ ॥

ಯದ್ಧರ್ಮಸೂನೋರ್ಬತ ರಾಜಸೂಯೇ
ನಿರೀಕ್ಷ್ಯ ದೃಕ್ಸ್ವಸ್ತ್ಯಯನಂ ತ್ರಿಲೋಕಃ ।
ಕಾರ್ತ್ಸ್ನ್ಯೇನ ಚಾದ್ಯೇಹ ಗತಂ ವಿಧಾತು-
ರರ್ವಾಕ್ಸೃತೌ ಕೌಶಲಮಿತ್ಯಮನ್ಯತ ॥ ೧೩ ॥

ಯಸ್ಯಾನುರಾಗಪ್ಲುತಹಾಸರಾಸ-
ಲೀಲಾವಲೋಕಪ್ರತಿಲಬ್ಧಮಾನಾಃ ।
ವ್ರಜಸ್ತ್ರಿಯೋ ದೃಗ್ಭಿರನುಪ್ರವೃತ್ತ-
ಧಿಯೋಽವತಸ್ಥುಃ ಕಿಲ ಕೃತ್ಯಶೇಷಾಃ ॥ ೧೪ ॥

ಸ್ವಶಾಂತರೂಪೇಷ್ವಿತರೈಃ ಸ್ವರೂಪೈ-
ರಭ್ಯರ್ದ್ಯಮಾನೇಷ್ವನುಕಂಪಿತಾತ್ಮಾ ।
ಪರಾವರೇಶೋ ಮಹದಂಶಯುಕ್ತೋ
ಹ್ಯಜೋಽಪಿ ಜಾತೋ ಭಗವಾನ್ಯಥಾಗ್ನಿಃ ॥ ೧೫ ॥

ಮಾಂ ಖೇದಯತ್ಯೇತದಜಸ್ಯ ಜನ್ಮ-
ವಿಡಂಬನಂ ಯದ್ವಸುದೇವಗೇಹೇ ।
ವ್ರಜೇ ಚ ವಾಸೋಽರಿಭಯಾದಿವ ಸ್ವಯಂ
ಪುರಾದ್ವ್ಯವಾತ್ಸೀದ್ಯದನಂತವೀರ್ಯಃ ॥ ೧೬ ॥

ದುನೋತಿ ಚೇತಃ ಸ್ಮರತೋ ಮಮೈತದ್
ಯದಾಹ ಪಾದಾವಭಿವಂದ್ಯ ಪಿತ್ರೋಃ ।
ತಾತಾಂಬ ಕಂಸಾದುರುಶಂಕಿತಾನಾಂ
ಪ್ರಸೀದತಂ ನೋಽಕೃತನಿಷ್ಕೃತೀನಾಮ್ ॥ ೧೭ ॥

ಕೋ ವಾ ಅಮುಷ್ಯಾಂಘ್ರಿ ಸರೋಜರೇಣುಂ
ವಿಸ್ಮರ್ತುಮೀಶೀತ ಪುಮಾನ್ವಿಜಿಘ್ರನ್ ।
ಯೋ ವಿಸ್ಫುರದ್ಭ್ರೂವಿಟಪೇನ ಭೂಮೇ-
ರ್ಭಾರಂ ಕೃತಾಂತೇನ ತಿರಶ್ಚಕಾರ ॥ ೧೮ ॥

ನಾದನು. ಹೀಗೆ ಅವನು ಅವರ ಕಣ್ಣನ್ನೇ ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟಿರುವನು. ॥ ೧೧ ॥ ತನ್ನ ಯೋಗಮಾಯೆಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾ ಮನುಷ್ಯಲೀಲೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆತನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದ ಆ ಶ್ರೀಮೂರ್ತಿಯ ಸೊಬಗನ್ನು ಹೇಗೆ ವರ್ಣಿಸೋಣ! ಅದು ಸೌಂದರ್ಯ-ಸೌಭಾಗ್ಯಗಳ ಪರಮ ನೆಲೆಯೇ ಆಗಿತ್ತು. ಅವನಿಂದ ಆಭೂಷಣಗಳೂ ವಿಭೂಷಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸ್ವಯಂ ಭಗವಂತನಿಗೇ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದಾಗಿತ್ತು. ॥ ೧೨ ॥

ಧರ್ಮರಾಜನ ರಾಜಸೂಯಯಜ್ಞದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹಬ್ಬವಾಗಿದ್ದ ಆ ಭಗವಂತನ ಶ್ರೀಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಮೂರು ಲೋಕದ ಜನರೂ – 'ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮನುಷ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಜಾಣ್ಮೆಯನ್ನು ಈ ರೂಪದಲ್ಲೇ ಸೇರಿಸಿಬಿಟ್ಟಿರುವನು' ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ॥ ೧೩ ॥ ಆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅನುರಾಗಪೂರ್ಣವಾದ ಹಾಸ್ಯ ಮತ್ತು ವಿನೋದಮಯವಾದ ಕಣ್ನೋಟಗಳಿಂದ ಸಮ್ಮಾನಿತರಾದ ಗೋಕುಲದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಅವನಲ್ಲೇ ನೆಟ್ಟಿರುತ್ತಿದ್ದವು ಮತ್ತು ಮನೋಲಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಮನೆಯ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಬೊಂಬೆಗಳಂತೆ ಸ್ತಬ್ಧರಾಗಿ ನಿಂತುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ॥ ೧೪ ॥ ಚರಾಚರ ಜಗತ್ತಿನ ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಒಡೆಯನಾದ ಭಗವಂತನು ಸೌಮ್ಯಸ್ವರೂಪಿಗಳಾದ ಮಹಾತ್ಮರೂ, ದೇವತೆಗಳೂ ಮುಂತಾದವರು ಘೋರರೂಪಿಗಳಾದ ಅಸುರರಿಂದ ಪೀಡಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಕರುಣಾಪೂರಿತನಾಗಿ, ಜನ್ಮರಹಿತನಾಗಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಅಂಶವಾದ ಬಲರಾಮನೊಂದಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯು ಆವಿರ್ಭವಿಸುವಂತೆ ಪ್ರಕಟನಾದನು. ॥ ೧೫ ॥ ಜನ್ಮರಹಿತನಾಗಿದ್ದರೂ ಆ ಮಹಾಪ್ರಭುವು ವಸುದೇವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಳೆದು ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ತೋರುವುದೂ, ಸಮಸ್ತ ಭೂತಗಳಿಗೂ ಅಭಯಪ್ರದನಾಗಿದ್ದರೂ ಕಂಸನಿಗೆ ಭಯಗೊಂಡವನಂತೆ ವೃಂದಾವನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಡಗಿರುವುದು, ಅನಂತ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾಲಯವನನಿಗೆ ಭಯಗೊಂಡವನಂತೆ ಮಥುರಾನಗರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿಹೋಗುವುದೂ – ಇವೆಲ್ಲ ಭಗವಂತನ ಲೀಲೆಗಳು ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದು ಮನಸ್ಸು ಕಳವಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ॥ ೧೬॥ ಮೂರು ಲೋಕಗಳಿಗೂ ತಂದೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ವಸುದೇವ-ದೇವಕಿಯರ ಚರಣಗಳಿಗೆ ಎರಗಿ 'ಅಪ್ಪಾ! ಅಮ್ಮಾ! ಕಂಸನ ಭಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ನಾವು ನಿಮಗೆ ಯಾವ ಸೇವೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಬೇಕು' ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಈ ಮಾತುಗಳು ನೆನಪಾದಾಗ ಇಂದೂ ಕೂಡ ನನ್ನ ಚಿತ್ತವು ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಥಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ॥ ೧೭ ॥ ಕಾಲಸ್ವರೂಪವಾದ ತನ್ನ ಭ್ರುಕುಟಿವಿಲಾಸದಿಂದಲೇ ಭೂಮಿಯ ಸಮಸ್ತ ಭಾರವನ್ನು ಇಳಿಸಿದ ಆ ಪರಮಪುರುಷ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪಾದಪದ್ಮಗಳ ಪರಾಗವನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಯಾವನು ತಾನೇ ಆತನನ್ನು ಮರೆಯುವನು ? ॥ ೧೮ ॥ ಶಿಶುಪಾಲನಾದರೋ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ಬದ್ಧದ್ವೇಷ ಹೊಂದಿದ್ದರೂ, ಅವನು ಯೋಗಿಗಳು ಯೋಗಸಾಧನೆಯಿಂದ ಪಡೆಯಲು ಬಯಸುತ್ತಿರುವ ಪರಮ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದುದನ್ನು ನೀವು ರಾಜಸೂಯ

ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಭವದ್ಭಿರ್ನನು ರಾಜಸೂಯೇ
ಚೈದ್ಯಸ್ಯ ಕೃಷ್ಣಂ ದ್ವಿಷತೋಽಪಿ ಸಿದ್ಧಿಃ ।
ಯಾಂ ಯೋಗಿನಃ ಸಂಸ್ಪೃಹಯಂತಿ ಸಮ್ಯಗ್
ಯೋಗೇನ ಕಸ್ತದ್ವಿರಹಂ ಸಹೇತ ॥ ೧೯ ॥

ತಥೈವ ಚಾನ್ಯೇ ನರಲೋಕವೀರಾ
ಯ ಆಹವೇ ಕೃಷ್ಣ ಮುಖಾರವಿಂದಮ್ ।
ನೇತ್ರೈಃ ಪಿಬಂತೋ ನಯನಾಭಿರಾಮಂ
ಪಾರ್ಥಾಸ್ತ್ರ ಪೂತಾಃ ಪದಮಾಪುರಸ್ಯ ॥ ೨೦ ॥

ಸ್ವಯಂ ತ್ವ ಸಾಮ್ಯಾತಿಶಯಸ್ತ್ರ್ಯಧೀಶಃ
ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾಪ್ತಸಮಸ್ತಕಾಮಃ ।
ಬಲಿಂ ಹರದ್ಭಿಶ್ಚಿರಲೋಕಪಾಲೈಃ
ಕಿರೀಟಕೋಟ್ಯೇಡಿತಪಾದಪೀಠಃ ॥ ೨೧ ॥

ತತ್ತಸ್ಯ ಕೈಂಕರ್ಯಮಲಂ ಭೃತಾನ್ನೋ
ವಿಗ್ಲಾಪಯತ್ಯಂಗ ಯದುಗ್ರಸೇನಮ್ ।
ತಿಷ್ಠನ್ನಿಷಣ್ಣಂ ಪರಮೇಷ್ಠಿಧಿಷ್ಣ್ಯೇ
ನ್ಯಬೋಧಯದ್ದೇವ ನಿಧಾರಯೇತಿ ॥ ೨೨ ॥

ಅಹೋ ಬಕೀ ಯಂ ಸ್ತನಕಾಲಕೂಟಂ
ಜಿಘಾಂಸಯಾಪಾಯಯದಪ್ಯಸಾಧ್ವೀ ।
ಲೇಭೇ ಗತಿಂ ಧಾತ್ರ್ಯುಚಿತಾಂ ತತೋಽನ್ಯಂ
ಕಂ ವಾ ದಯಾಲುಂ ಶರಣಂ ವ್ರಜೇಮ ॥ ೨೩ ॥

ಮನ್ಯೇಽಸುರಾನ್ಭಾಗವತಾಂಸ್ತ್ರ್ಯಧೀಶೇ
ಸಂರಂಭಮಾರ್ಗಾಭಿನಿವಿಷ್ಟಚಿತ್ತಾನ್ ।
ಯೇ ಸಂಯುಗೇಽಚಕ್ಷತ ತಾರ್ಕ್ಷ್ಯಪುತ್ರ-
ಮಂಸೇ ಸುನಾಭಾಯುಧಮಾಪತಂತಮ್ ॥ ೨೪ ॥

ವಸುದೇವಸ್ಯ ದೇವಕ್ಯಾಂ ಜಾತೋ ಭೋಜೇಂದ್ರಬಂಧನೇ ।
ಚಿಕೀರ್ಷುರ್ಭಗವಾನಸ್ಯಾಃ ಶಮಜೇನಾಭಿಯಾಚಿತಃ
॥ ೨೫ ॥

ತತೋ ನಂದವ್ರಜಮಿತಃ ಪಿತ್ರಾ ಕಂಸಾದ್ವಿಬಿಭ್ಯತಾ ।
ಏಕಾದಶ ಸಮಾಸ್ತತ್ರ ಗೂಢಾರ್ಚಿಃ ಸಬಲೋಽವಸತ್
॥ ೨೬ ॥

ಪರೀತೋ ವತ್ಸಪೈರ್ವತ್ಸಾಂಶ್ಚಾರಯನ್ ವ್ಯಹರದ್ವಿಭುಃ ।
ಯಮುನೋಪವನೇ ಕೂಜದ್ದ್ವಿಜಸಂಕುಲಿತಾಂಘ್ರಿಪೇ
॥ ೨೭ ॥

ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡಿರುವಿರಿ. ಅಂತಹವನ ವಿರಹವನ್ನು ಯಾರು ತಾನೇ ಸಹಿಸಬಲ್ಲರು ? ॥ ೧೯ ॥ ಶಿಶುಪಾಲನಂತೆ ಮಹಾಭಾರತ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನ ಬಾಣಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹಬ್ಬವಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮುಖಾರವಿಂದವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗಮಾಡಿದ ಎಲ್ಲರೂ ಪವಿತ್ರರಾಗಿ ಪರಂಧಾಮವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ॥ ೨೦ ॥ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಮೂರು ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯನು. ಅವನಿಗೆ ಸಮಾನರಾದವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ, ಹಾಗಿರುವಾಗ ಅವನಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದವರು ಯಾರಿದ್ದಾರೆ ? ಇಂದ್ರಾದಿ ಅಸಂಖ್ಯ ಲೋಕಪಾಲರು ನಾನಾ ರೀತಿಯ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ತಂದು-ತಂದು ಒಪ್ಪಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಕಿರೀಟಗಳ ತುದಿಯಿಂದ ಅವನು ಕಾಲನ್ನಿಡುವ ಪಾದಪೀಠಕ್ಕೆ ಮಣಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ॥ ೨೧ ॥ ವಿದುರನೇ ! ಅದೇ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ರಾಜಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುವ ಉಗ್ರಸೇನನ ಮುಂದೆ ನಿಂತು 'ಜೀಯಾ ! ನಮ್ಮ ಅರಿಕೆಯನ್ನು ಲಾಲಿಸಬೇಕು' ಎಂದು ಬಿನ್ನಪಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ಸೇವಾ ಭಾವವು ನೆನಪಾಗುತ್ತಲೇ ನಮ್ಮಂತಹ ಸೇವಕರ ಚಿತ್ತವು ಅತ್ಯಂತ ಕಳವಳಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ॥ ೨೨ ॥ ಪಾಪಿಷ್ಠೆಯಾದ ಪೂತನಿಯು ತನ್ನ ಸ್ತನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸ್ತನ್ಯವನ್ನು ಕುಡಿಸಿದ್ದಳು. ಅವಳಿಗೂ ಕೂಡ ಭಗವಂತನು ನಿಜವಾದ ದಾದಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಬೇಕಾದ ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ಕರುಣಿಸಿದನು. ಶರಣುಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕರುಣಾಳುವು ಆತನಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೆ ಯಾರಿದ್ದಾರೆ ? ॥ ೨೩ ॥ ಈ ಅಸುರರನ್ನೂ ನಾನು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತೇನೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ವೈರಜನಿತ ಕ್ರೋಧದ ಕಾರಣ ಅವರ ಚಿತ್ತವು ಸದಾಕಾಲ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಲ್ಲೇ ತೊಡಗಿರುತ್ತಿತ್ತು ಮತ್ತು ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಗರುಡನು ಹೆಗಲಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡಿದ್ದ ಸುದರ್ಶನ ಚಕ್ರಧಾರಿಯಾದ ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಎರಗುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೀ ಭಗವಂತನ ದರ್ಶನವೂ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ॥ ೨೪ ॥

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ ಭೂಭಾರವನ್ನು ಇಳುಹಿ, ಆಕೆಯನ್ನು ಸುಖಿಯಾಗಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಭಗವಂತನು ಕಂಸನ ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ವಸುದೇವ-ದೇವಕಿಯರಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದ್ದನು. ॥ ೨೫ ॥ ಆಗ ಕಂಸನಿಗೆ ಭಯಪಟ್ಟು ತಂದೆ ವಸುದೇವನು ಆತನನ್ನು ನಂದಗೋಕುಲಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಇರಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ಆತನು ಬಲರಾಮನೊಂದಿಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವು ಹೊರಗೆ ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಅಡಗಿಕೊಂಡು ಹನ್ನೊಂದು ವರ್ಷ ವಾಸವಾಗಿದ್ದನು. ॥ ೨೬ ॥ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಹಿಂಡು ಕಲ-ಕಲ ನಿನಾದ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸುಖವಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಯಮುನಾತೀರದ ಉದ್ಯಾನವನದಲ್ಲಿ ಕರುಗಳನ್ನು ಮೇಯಿಸುತ್ತಾ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಗೊಲ್ಲಬಾಲಕರೊಡನೆ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೨೭ ॥ ಗೋಕುಲನಿವಾಸಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸೆಳೆಯುವಂತಹ ನಾನಾ ಬಾಲಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುವು ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅಳುವಂತೆಯೂ, ಕೆಲವು ವೇಳೆ ನಗುವಂತೆಯೂ ಕಾಣಿಸಿ ಕೊಂಡರೆ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸಿಂಹದ ಮರಿಯಂತೆ ಮುಗ್ಧದೃಷ್ಟಿ

ಕೌಮಾರೀಂ ದರ್ಶಯಂಶ್ಚೇಷ್ಟಾಂ
ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯಾಂ ವ್ರಜೌಕಸಾಮ್ ।
ರುದನ್ನಿವ ಹಸನ್ಮುಗ್ಧ-
ಬಾಲಸಿಂಹಾವಲೋಕನಃ ॥ ೨೮ ॥

ಸ ಏವ ಗೋಧನಂ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ ನಿಕೇತಂ ಸಿತಗೋವೃಷಮ್ ।
ಚಾರಯನ್ನನುಗಾನ್ ಗೋಪಾನ್ರಣದ್ವೇಣುರರೀರಮತ್ ॥ ೨೯ ॥

ಪ್ರಯುಕ್ತಾನ್ಭೋಜರಾಜೇನ ಮಾಯಿನಃ ಕಾಮರೂಪಿಣಃ ।
ಲೀಲಯಾ ವ್ಯನುದತ್ತಾಂಸ್ತಾನ್ ಬಾಲಃ ಕ್ರೀಡನಕಾನಿವ ॥ ೩೦ ॥

ವಿಪನ್ನಾನ್ವಿಷಪಾನೇನ ನಿಗೃಹ್ಯ ಭುಜಗಾಧಿಪಮ್ ।
ಉತ್ಥಾಪ್ಯಾಪಾಯಯದ್ಗಾವಸ್ತತ್ತೋಯಂ ಪ್ರಕೃತಿಸ್ಥಿತಮ್ ॥ ೩೧ ॥

ಅಯಾಜಯದ್ಗೋಸವೇನ ಗೋಪರಾಜಂ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮೈಃ ।
ವಿತ್ತಸ್ಯ ಚೋರುಭಾರಸ್ಯ ಚಿಕೀರ್ಷನ್ಸದ್ವ್ಯಯಂ ವಿಭುಃ ॥ ೩೨ ॥

ವರ್ಷತೀಂದ್ರೇ ವ್ರಜಃ ಕೋಪಾದ್ಭಗ್ನಮಾನೇಽತಿವಿಹ್ವಲಃ ।
ಗೋತ್ರಲೀಲಾತಪತ್ರೇಣ ತ್ರಾತೋ ಭದ್ರಾನುಗೃಹ್ಣತಾ ॥ ೩೩ ॥

ಶರಚ್ಛಶಿಕರೈರ್ಮೃಷ್ಟಂ ಮಾನಯನ್ರಜನೀಮುಖಮ್ ।
ಗಾಯನ್ಕಲಪದಂ ರೇಮೇ ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಮಂಡಲಮಂಡನಃ ॥ ೩೪ ॥

ಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೨೮ ॥ ಸ್ವಲ್ಪ ದೊಡ್ಡವನಾದಾಗ ಬಿಳಿಯ ಎತ್ತುಗಳನ್ನೂ, ನಾನಾಬಣ್ಣದ ಹಸುಗಳನ್ನೂ ಮೇಯಿಸುತ್ತಾ ಕೊಳಲ ನ್ನೂದಿ ಅದರ ಇಂಚರದಿಂದ ಗೋವಳರನ್ನೂ ಸಂತೋಷ ಪಡಿಸು ತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೨೯ ॥ ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಂಸನು ಆತನನ್ನು ಕೊಂದು ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಮಾಯಾವಿಗಳೂ, ಕಾಮರೂಪಿಗಳೂ ಆದ ಅನೇಕ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕಳಿಸಿದಾಗ ಹುಡುಗರು ಆಟದ ಸಾಮಾನು ಮುರಿದು ಹಾಕುವಂತೆ ಭಗವಂತನು ಅವರನ್ನು ಕೊಂದುಬಿಟ್ಟನು. ॥ ೩೦ ॥ ಕಾಳಿಂಗನಾಗನನ್ನು ಮರ್ದನಮಾಡಿ, ವಿಷಮಿಶ್ರಿತವಾದ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದು ವಿಪತ್ತಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ಗೋವುಗಳನ್ನೂ, ಗೋವಳರನ್ನೂ ಬದುಕಿಸಿ, ಆ ಮಡುವಿನ ನೀರನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಯೋಗ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ॥ ೩೧ ॥ ಗೋಪರಾಜನಾದ ನಂದ ಗೋಪನಲ್ಲಿದ್ದ ಹೇರಳವಾದ ಹಣದ ಸದ್ವಿನಿಯೋಗವಾಗಲೆಂದು ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅವನಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮೂಲಕ ಗೋವರ್ಧನ ಪೂಜಾರೂಪೀ ಗೋಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು. ॥ ೩೨ ॥ ಅದರಿಂದ ತನಗೆ ಮಾನಭಂಗವಾಯಿತೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಕಡು ಕೋಪಗೊಂಡ ಇಂದ್ರನು ಗೋಕುಲವನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡಿ ಬಿಡಲು ಭಯಂಕರವಾದ ಜಡಿಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸತೊಡಗಲು – ಭಗವಂತನು ಕರುಣಾಪೂರ್ಣನಾಗಿ ಗೋವರ್ಧನ ಪರ್ವತವನ್ನು ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಕೊಡೆಯಂತೆ ಎತ್ತಿಹಿಡಿದು ಅತ್ಯಂತ ಭಯಗೊಂಡ ಗೋವುಗಳನ್ನೂ, ಗೋಪಾಲಕರನ್ನೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದನು. ॥ ೩೩ ॥ ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ನಂದಗೋಕುಲದಲ್ಲಿ ಶರತ್ಕಾಲದ ಬೆಳ ದಿಂಗಳು ಚೆಲ್ಲುತ್ತಿರಲು ಆಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅದನ್ನು ಸಂಭಾವಿಸುತ್ತಾ, ಮುರಳೀಗಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಗೋಪಸ್ತ್ರೀ ಸಮೂಹದೊಡನೆ ರಾಸಕ್ರೀಡೆ ಯಾಡಿದನು. ॥ ೩೪ ॥

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೨ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ
ವಿದುರೋದ್ಧವಸಂವಾದೇ ದ್ವಿತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೨ ॥

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಭಗವಂತನ ಇನ್ನೂ ಲೀಲಾಚರಿತ್ರೆಗಳ ವರ್ಣನೆ

ಉದ್ಧವ ಉವಾಚ

ತತಃ ಸ ಆಗತ್ಯ ಪುರಂ ಸ್ವಪಿತ್ರೋಃ
ಚಿಕೀರ್ಷಯಾ ಶಂ ಬಲದೇವಸಂಯುತಃ ।
ನಿಪಾತ್ಯ ತುಂಗಾದ್ರಿಪುಯೂಥನಾಥಂ
ಹತಂ ವ್ಯಕರ್ಷದ್ವ್ಯಸುಮೋಜಸೋರ್ವ್ಯಾಮ್ ॥ ೧ ॥

ಉದ್ಧವನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವನು – ವಿದುರಾ! ಅನಂತರ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ತಂದೆ-ತಾಯಿಯರಿಗೆ ಸುಖವನ್ನು ನೀಡಲೋಸ್ಕರ ಬಲರಾಮದೇವನೊಡನೆ ಮಥುರೆಗೆ ಆಗಮಿಸಿ, ಶತ್ರುಸಮುದಾಯದ ಒಡೆಯನಾದ ಕಲಿಕಂಸನನ್ನು ಅವನ ಉನ್ನತ ಸಿಂಹಾಸನದಿಂದ ಕೆಡವಿ ಕೊಂದು ಅವನ ಶವವನ್ನು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಎಳೆದುಹಾಕಿದನು. ॥ ೧ ॥ ಸಾಂದೀಪನಿಮುನಿಯ ಬಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ತೆರಳಿ, ಅವರು ಒಂದು ಬಾರಿ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟ

ಸಾಂದೀಪನೇಃ ಸಕೃತ್ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಧೀತ್ಯ ಸವಿಸ್ತರಮ್ ।
ತಸ್ಮೈ ಪ್ರಾದಾದ್ವರಂ ಪುತ್ರಂ ಮೃತಂ ಪಂಚಜನೋದರಾತ್
॥ ೨ ॥

ಸಮಾಹುತಾ ಭೀಷ್ಮಕಕನ್ಯಯಾ ಯೇ
ಶ್ರಿಯಃ ಸವರ್ಣೇನ ಬುಭೂಷಯೈಷಾಮ್ ।
ಗಾಂಧರ್ವವೃತ್ತ್ಯಾ ಮಿಷತಾಂ ಸ್ವಭಾಗಂ
ಜಹ್ರೇ ಪದಂ ಮೂರ್ಧ್ನಿ ದಧತ್ಸುಪರ್ಣಃ ॥ ೩ ॥

ಕಕುದ್ಮತೋಽವಿದ್ಧನಸೋ ದಮಿತ್ವಾ
ಸ್ವಯಂವರೇ ನಾಗ್ನಜಿತೀಮುವಾಹ ।
ತದ್ಭಗ್ನ ಮಾನಾನಪಿ ಗೃಧ್ಯತೋಽಜ್ಞಾನ್
ಜಘ್ನೇಽಕ್ಷತಃ ಶಸ್ತ್ರಭೃತಃ ಸ್ವಶಸ್ತ್ರೈಃ ॥ ೪ ॥

ಪ್ರಿಯಂ ಪ್ರಭುರ್ಗ್ರಾಮ್ಯ ಇವ ಪ್ರಿಯಾಯಾ
ವಿಧಿತ್ಸುರಾರ್ಚ್ಛದ್ ದ್ಯುತರುಂ ಯದರ್ಥೇ ।
ವಜ್ರ್ಯಾದ್ರವತ್ತಂ ಸಗಣೋ ರುಷಾಂಧಃ
ಕ್ರೀಡಾಮೃಗೋ ನೂನಮಯಂ ವಧೂನಾಮ್ ॥ ೫ ॥

ಸುತಂ ಮೃಧೇ ಖಂ ವಪುಷಾ ಗ್ರಸಂತಂ
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸುನಾಭೋನ್ಮಥಿತಂ ಧರಿತ್ರ್ಯಾ ।
ಆಮಂತ್ರಿತಸ್ತತ್ತನಯಾಯ ಶೇಷಂ
ದತ್ತ್ವಾ ತದಂತಃಪುರಮಾವಿವೇಶ ॥ ೬ ॥

ತತ್ರಾಹೃತಾಸ್ತಾ ನರದೇವಕನ್ಯಾಃ
ಕುಜೇನ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಹರಿಮಾರ್ತಬಂಧುಮ್ ।
ಉತ್ಥಾಯ ಸದ್ಯೋ ಜಗೃಹುಃ ಪ್ರಹರ್ಷ-
ವ್ರೀಡಾನುರಾಗಪ್ರಹಿತಾವಲೋಕೈಃ ॥ ೭ ॥

ಆಸಾಂ ಮುಹೂರ್ತ ಏಕಸ್ಮಿನ್ನಾನಾಗಾರೇಷು ಯೋಷಿತಾಮ್ ।
ಸವಿಧಂ ಜಗೃಹೇ ಪಾಣೀನನುರೂಪಃ ಸ್ವಮಾಯಯಾ
॥ ೮ ॥

ತಾಸ್ವಪತ್ಯಾನ್ಯಜನಯದಾತ್ಮತುಲ್ಯಾನಿ ಸರ್ವತಃ ।
ಏಕೈಕಸ್ಯಾಂ ದಶ ದಶ ಪ್ರಕೃತೇರ್ವಿಬುಭೂಷಯಾ
॥ ೯ ॥

ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ವೇದ-ವೇದಾಂಗಾದಿಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಲಿತು, ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವರ ಮೃತನಾಗಿದ್ದ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಂಚಜನನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸೀಳಿ (ಯಮಪುರಿಯಿಂದ) ತಂದುಕೊಟ್ಟನು. ॥ ೨ ॥ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ಸಮಾನಳಾಗಿದ್ದ ಭೀಷ್ಮಕನ ಪುತ್ರಿ ರುಕ್ಮಿಣಿಯ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಆಕೃಷ್ಟರಾಗಿ ಆಕೆಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಲೆಂದು ಶಿಶುಪಾಲನು ಮತ್ತು ಆತನ ಸಹಾಯಕರು ಸ್ವಯಂವರದ ಕರೆಗೆ ಓಗೊಟ್ಟು ಸಭೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅವರೆಲ್ಲರ ತಲೆಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ಅವರ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೇ ತನ್ನ ನಿತ್ಯಸಂಗಾತಿಯನ್ನು ಗಾಂಧರ್ವವಿಧಿಯಿಂದ ವಿವಾಹಮಾಡಿಕೊಳ್ಳ ಲೋಸುಗ ಗರುಡನು ಅಮೃತಕಲಶವನ್ನು ಜಯಿಸಿ ತಂದಂತೆ ಆಕೆಯನ್ನು ಜಯಿಸಿತಂದನು. ॥ ೩ ॥ ಮೂಗುದಾರ ಪೋಣಿಸಲ್ಪಡದೇ ಇದ್ದ ಏಳು ಕೊಬ್ಬಿದ ಗೂಳಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಮೂಗುದಾರ ಹಾಕಿ ಅವುಗಳ ಕೊಬ್ಬನ್ನು ಅಡಗಿಸಿ ವೀರ್ಯಶುಲ್ಕೆಯಾಗಿದ್ದ ನಾಗ್ನಜಿತಿ (ಸತ್ಯೆ)ಯನ್ನು ಅವನು ವಿವಾಹವಾದನು. ತಮಗೆ ಮಾನಭಂಗವಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದ ಮೂರ್ಖರಾಜರು ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ರಾಜಕುಮಾರಿಯನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಬಯಸಿದಾಗ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಸ್ವತಃ ಗಾಯಗೊಳ್ಳದೆ ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ಶಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಕೊಂದುಹಾಕಿದನು. ॥ ೪ ॥ ಭಗವಂತನು ವಿಷಯೀ ಪುರುಷನಂತೆ ಲೀಲೆಮಾಡುತ್ತಾ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯಳಾದ ಸತ್ಯಭಾಮಾದೇವಿಯನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಪಾರಿಜಾತವೃಕ್ಷವನ್ನು ಕಿತ್ತುತಂದನು. ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯರ ಕ್ರೀಡಾಮೃಗದಂತೆ ವಶನಾದ ದೇವೇಂದ್ರನೇ ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಕುರುಡಾಗಿ ಆ ಸಮಯ ತನ್ನ ಸೈನಿಕರೊಂದಿಗೆ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಸಾಹಸಮಾಡಿದ್ದನು. ॥ ೫ ॥ ತನ್ನ ರಾಕ್ಷಸಾಕಾರದಿಂದ ಆಕಾಶವನ್ನೇ ನುಂಗುವಂತಿದ್ದ ಆ ಭೂದೇವಿಯ ಪುತ್ರನಾದ ಭೌಮಾಸುರನನ್ನು ಭಗವಂತನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದನು. ಆಗ ಭೂದೇವಿಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಆತನು ಭೌಮಾಸುರನ ಪುತ್ರನಾದ ಭಗದತ್ತನಿಗೆ ಆತನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವನ ಅಂತಃಪುರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ॥ ೬ ॥ ಅಲ್ಲಿ ಭೌಮಾಸುರನಿಂದ ಅಪಹರಿಸಿ ತರಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಅನೇಕ ರಾಜಕುಮಾರಿಯರಿದ್ದರು. ಅವರು ದೀನಬಂಧು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆಯೇ ಎದ್ದುನಿಂತು ಹರ್ಷ, ಲಜ್ಜೆ ಮತ್ತು ಪ್ರೇಮಪೂರ್ಣ ನೋಟಗಳಿಂದ ಒಡನೆಯೇ ಆತನನ್ನು ತಮ್ಮ ಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ವರಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ॥ ೭ ॥

ಆಗ ಭಗವಂತನು ತನ್ನ ನಿಜಶಕ್ತಿ ಯೋಗಮಾಯೆಯಿಂದ ಆ ಎಲ್ಲ ಲಲನಾಮಣಿಗಳಿಗೂ ಅನುರೂಪವಾಗಿ ಅಷ್ಟೇ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳಿ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಅರಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪಾಣಿಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ॥ ೮ ॥ ತನ್ನ ಲೀಲೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬಳ ಗರ್ಭದಿಂದ ಸರ್ವಗುಣಗಳಿಂದ ತನ್ನನ್ನೇ ಹೋಲುವಂತಹ ಹತ್ತು-ಹತ್ತು ಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದನು. ॥ ೯ ॥ ಕಾಲಯವನ, ಜರಾಸಂಧ, ಶಾಲ್ವರೇ ಮುಂತಾದವರು ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಸೇನೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಥುರೆಯನ್ನೂ-ದ್ವಾರಕೆಯನ್ನೂ ಮುತ್ತಿದಾಗ ಭಗವಂತನು ಮುಚುಕುಂದ,

ಕಾಲಮಾಗಧಶಾಲ್ವಾದೀನನೀಕೈ ರುಂಧತಃ ಪುರಮ್ ।
ಅಜೀಘನತ್ಸ್ವಯಂ ದಿವ್ಯಂ ಸ್ವಪುಂಸಾಂ ತೇಜ ಆದಿಶತ್
॥ ೧೦ ॥

ಶಂಬರಂ ದ್ವಿವಿದಂ ಬಾಣಂ ಮುರಂ ಬಲ್ವಲಮೇವ ಚ ।
ಅನ್ಯಾಂಶ್ಚ ದಂತವಕ್ತ್ರಾದೀನವಧೀತ್ಕಾಂಶ್ಚ ಘಾತಯತ್
॥ ೧೧ ॥

ಅಥ ತೇ ಭ್ರಾತೃಪುತ್ರಾಣಾಂ ಪಕ್ಷಯೋಃ ಪತಿತಾನ್ನೃಪಾನ್ ।
ಚಚಾಲ ಭೂಃ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರಂ ಯೇಷಾಮಾಪತತಾಂ ಬಲೈಃ
॥ ೧೨ ॥

ಸ ಕರ್ಣದುಃಶಾಸನಸೌಬಲಾನಾಂ
ಕುಮಂತ್ರಪಾಕೇನ ಹತಶ್ರಿಯಾಯುಷಮ್ ।
ಸುಯೋಧನಂ ಸಾನುಚರಂ ಶಯಾನಂ
ಭಗ್ನೋರುಮುರ್ವ್ಯಾಂ ನ ನನಂದ ಪಶ್ಯನ್ ॥ ೧೩ ॥

ಕಿಯಾನ್ಭುವೋಽಯಂ ಕ್ಷಪಿತೋರುಭಾರೋ
ಯದ್ದ್ರೋಣಭೀಷ್ಮಾರ್ಜುನಭೀಮಮೂಲೈಃ ।
ಅಷ್ಟಾದಶಾಕ್ಷೌಹಿಣಿಕೋ ಮದಂಶೈ-
ರಾಸ್ತೇ ಬಲಂ ದುರ್ವಿಷಹಂ ಯದೂನಾಮ್ ॥ ೧೪ ॥

ಮಿಥೋ ಯದೈಷಾಂ ಭವಿತಾ ವಿವಾದೋ
ಮಧ್ವಾಮದಾತಾಮ್ರವಿಲೋಚನಾನಾಮ್ ।
ನೈಷಾಂ ವಧೋಪಾಯ ಇಯಾನತೋಽನ್ಯೋ
ಮಯ್ಯುದ್ಯತೇಽಂತರ್ದಧತೇ ಸ್ವಯಂ ಸ್ಮ ॥ ೧೫ ॥

ಏವಂ ಸಂಚಿಂತ್ಯ ಭಗವಾನ್ಸ್ವರಾಜ್ಯೇ ಸ್ಥಾಪ್ಯ ಧರ್ಮಜಮ್ ।
ನಂದಯಾಮಾಸ ಸುಹೃದಃ ಸಾಧೂನಾಂ ವರ್ತ್ಮ ದರ್ಶಯನ್
॥ ೧೬ ॥

ಉತ್ತರಾಯಾಂ ಧೃತಃ ಪೂರೋರ್ವಂಶಃ ಸಾಧ್ವಭಿಮನ್ಯುನಾ ।
ಸ ವೈ ದ್ರೌಣ್ಯಸ್ತ್ರಸಂಛಿನ್ನಃ ಪುನರ್ಭಗವತಾ ಧೃತಃ
॥ ೧೭ ॥

ಅಯಾಜಯದ್ಧರ್ಮಸುತಮಶ್ವಮೇಧೈಸ್ತ್ರಿಭಿರ್ವಿಭುಃ ।
ಸೋಽಪಿ ಕ್ಷ್ಮಾಮನುಜೈ ರಕ್ಷನ್ ರೇಮೇ ಕೃಷ್ಣಮನುವ್ರತಃ
॥ ೧೮ ॥

ಭಗವಾನಪಿ ವಿಶ್ವಾತ್ಮಾ ಲೋಕವೇದಪಥಾನುಗಃ ।
ಕಾಮಾನ್ಸಿಷೇವೇ ದ್ವಾರ್ವತ್ಯಾಮಸಕ್ತಃ ಸಾಂಖ್ಯಮಾಸ್ಥಿತಃ
॥ ೧೯ ॥

ಭೀಮಸೇನರೇ ಮುಂತಾದ ಸ್ವಜನರಿಗೆ ತನ್ನ ಅಲೌಕಿಕ ಶಕ್ತಿ ಯನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಅವರ ಮೂಲಕ ತಾನೇ ಅವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. ॥ ೧೦ ॥ ಶಂಬರ, ದ್ವಿವಿದ, ಬಾಣಾಸುರ, ಮುರ, ಬಲ್ವಲ, ದಂತವಕ್ತ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವರನ್ನು ತಾನೇ ನಿಗ್ರಹಿಸಿ, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರನ್ನು ಬೇರೆಯವರಿಂದ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. ॥ ೧೧ ॥ ಅನಂತರ ಭಗವಂತನು ನಿನ್ನ ಅಣ್ಣ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಪಾಂಡುಪುತ್ರರ ಪಕ್ಷ ವಹಿಸಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬಂದ ರಾಜರನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಿಸಿದನು. ಆ ರಾಜರ ಸೇನೆಗಳಾದರೋ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದು ನೆರೆದಾಗ ಇಡೀ ಭೂಮಿಯೇ ನಡುಗಿಹೋಗುವಷ್ಟು ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದುವು. ॥ ೧೨ ॥ ದುರ್ಯೋಧನನು ಕರ್ಣ, ದುಃಶಾಸನ, ಶಕುನಿ ಇವರ ದುರಾಲೋಚನೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ತನ್ನ ಆಯುಸ್ಸು, ಸಂಪತ್ತು, ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ಭೀಮಸೇನನ ಗದಾಘಾತದಿಂದ ತೊಡೆಗಳು ಮುರಿದು ಪರಿವಾರಸಮೇತನಾಗಿ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಆತನಿಗೆ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಸಂತೋಷ ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ದ್ರೋಣ, ಭೀಷ್ಮ ಅರ್ಜುನ, ಭೀಮಸೇನ ಇವರುಗಳ ಮೂಲಕ ಹದಿನೆಂಟು ಅಕ್ಷೌಹಿಣೀ ಸೈನ್ಯವು ಸಂಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೂ ಭೂಮಿಯ ಭಾರವೇನೋ ಇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೂ ಕೂಡ ನನ್ನ ಅಂಶಭೂತರಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನೇ ಮುಂತಾದವರ ಬಲದಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿಹೋಗಿರುವ ಯಾದವರ ಸಹಿಸಲಸದಳವಾದ ಬಲವು ಇನ್ನೂ ಉಳಿದಿದೆಯಲ್ಲ! ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಿದನು. ॥ ೧೩-೧೪ ॥ 'ಮುಂದೆ ಈ ಯಾದವರು ಮದ್ಯಪಾನದಿಂದ ಮತ್ತೇರಿ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಹೊಡೆದಾಡಿ ನಾಶಹೊಂದಬೇಕು. ಇವರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲು ಬೇರೆ ಉಪಾಯವೇ ಇಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಆಗುವಂತೆ ನಾನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದರೆ ಅವರು ತಾವಾಗಿಯೇ ಕಾದಾಡಿ ಮಡಿಯುವರು' ಎಂದು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿದರು. ॥ ೧೫ ॥

ಭಗವಂತನು ಹೀಗೆ ಯೋಚಿಸಿ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನಿಗೆ ಅವನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಮಾಡಿಸಿ ಅವರನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದನು. ಬಂಧುಗಳಿಗೂ-ಮಿತ್ರರಿಗೂ ಸತ್ಪುರುಷರ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿ ಆನಂದಿತರನ್ನಾಗಿಸಿದನು. ॥ ೧೬ ॥ ಉತ್ತರೆಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮನ್ಯುವು ಪುರುವಂಶದ ಕುಡಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದನು. ಅದೂ ಕೂಡ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ನಾಶವಾಗುವುದರಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದರೆ ಭಗವಂತನು ಅದನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದನು. ॥ ೧೭ ॥ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನಿಂದ ಭಗವಂತನು ಮೂರು ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು. ಧರ್ಮನಂದನನೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಅನುವರ್ತಿಸುತ್ತಾ ತನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರೊಡನೆ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ, ರಾಜ್ಯ ಭಾರಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾ ಆನಂದದಿಂದ ಇರತೊಡಗಿದನು. ॥ ೧೮ ॥

ಆಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾತ್ಮನಾದ ಭಗವಂತನು ದ್ವಾರಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಲೋಕ ಮತ್ತು ವೇದಗಳ ಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತಭಾವದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದನು. ॥ ೧೯ ॥ ತನ್ನ ಮಧುರ ಮುಗುಳ್ನಗೆ, ಸ್ನೇಹಪೂರ್ಣವಾದ ಕಟಾಕ್ಷ, ಅಮೃತಸದೃಶ

ಸ್ನಿಗ್ಧಸ್ಮಿತಾವಲೋಕೇನ ವಾಚಾ ಪೀಯೂಷಕಲ್ಪಯಾ ।
ಚರಿತ್ರೇಣಾನವದ್ಯೇನ ಶ್ರೀನಿಕೇತೇನ ಚಾತ್ಮನಾ
॥ ೨೦ ॥

ಇಮಂ ಲೋಕಮಮುಂ ಚೈವ ರಮಯನ್ಸುತರಾಂ ಯದೂನ್ ।
ರೇಮೇ ಕ್ಷಣದಯಾ ದತ್ತಕ್ಷಣಸ್ತ್ರೀಕ್ಷಣಸೌಹೃದಃ
॥ ೨೧ ॥

ತಸ್ಯೈವಂ ರಮಮಾಣಸ್ಯ ಸಂವತ್ಸರಗಣಾನ್ಬಹೂನ್ ।
ಗೃಹಮೇಧೇಷು ಯೋಗೇಷು ವಿರಾಗಃ ಸಮಜಾಯತ
॥ ೨೨ ॥

ದೈವಾಧೀನೇಷು ಕಾಮೇಷು ದೈವಾಧೀನಃ ಸ್ವಯಂ ಪುಮಾನ್ ।
ಕೋ ವಿಸ್ರಂಭೇತ ಯೋಗೇನ ಯೋಗೇಶ್ವರಮನುವ್ರತಃ
॥ ೨೩ ॥

ಪುರ್ಯಾಂ ಕದಾಚಿತ್ಕ್ರೀಡದ್ಭಿರ್ಯದುಭೋಜಕುಮಾರಕೈಃ ।
ಕೋಪಿತಾ ಮುನಯಃ ಶೇಪುರ್ಭಗವನ್ಮತಕೋವಿದಾಃ
॥ ೨೪ ॥

ತತಃ ಕತಿಪಯೈರ್ಮಾಸೈರ್ವೃಷ್ಣಿ ಭೋಜಾಂಧಕಾದಯಃ ।
ಯಯುಃ ಪ್ರಭಾಸಂ ಸಂಹೃಷ್ಟಾ ರಥೈರ್ದೇವವಿಮೋಹಿತಾಃ
॥ ೨೫ ॥

ತತ್ರ ಸ್ನಾತ್ವಾ ಪಿತೄಂದೇವಾನೃಷೀಂಶ್ಚೈವ ತದಂಭಸಾ ।
ತರ್ಪಯಿತ್ವಾಥ ವಿಪ್ರೇಭ್ಯೋ ಗಾವೋ ಬಹುಗುಣಾ ದದುಃ
॥ ೨೬ ॥

ಹಿರಣ್ಯಂ ರಜತಂ ಶಯ್ಯಾಂ ವಾಸಾಂಸ್ಯಜಿನಕಂಬಲಾನ್ ।
ಯಾನಂ ರಥಾನಿಭಾನ್ ಕನ್ಯಾ ಧರಾಂ ವೃತ್ತಿಕರೀಮಪಿ
॥ ೨೭ ॥

ಅನ್ನಂ ಚೋರುರಸಂ ತೇಭ್ಯೋ ದತ್ತ್ವಾ ಭಗವದರ್ಪಣಮ್ ।
ಗೋವಿಪ್ರಾರ್ಥಾಸವಃ ಶೂರಾಃ ಪ್ರಣೇಮುರ್ಭುವಿ ಮೂರ್ಧಭಿಃ
॥ ೨೮ ॥

ವಾದ ವಾಣಿ, ನಿರ್ಮಲ ನಡತೆ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯ-ಕಾಂತಿಗಳಿಗೆ ನೆಲೆಮನೆಯಾದ ತನ್ನ ದಿವ್ಯ ಮಂಗಳ ವಿಗ್ರಹದಿಂದ ಇಹಲೋಕ-ಪರಲೋಕಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಯಾದವರನ್ನು ಸಂತೋಷ ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸ್ತ್ರೀಜನರಿಗೆ ಕೊಂಚಕಾಲ ಸುಖವನ್ನು ತೋರುತ್ತಾ ಸಮಯೋಚಿತ ವಿಹಾರದಿಂದ ಅವರನ್ನೂ ಸಂತೋಷಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೨೦-೨೧ ॥ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ವರ್ಷ ಗಳವರೆಗೆ ವಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಅವನಿಗೆ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಭೋಗ-ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯ ಉಂಟಾಯಿತು. ॥ ೨೨ ॥ ಈ ಭೋಗ-ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಈಶ್ವರಾಧೀನವಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ಜೀವಿಯೂ ಕೂಡ ಭಗವಂತನ ಅಧೀನನೇ. ಯೋಗೇಶ್ವರ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೇ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯವುಂಟಾದಾಗ ಭಕ್ತಿಯೋಗ ದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ಭಕ್ತನಿಗಾದರೋ ಈ ಭೋಗ ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವು ಹೇಗೆ ಉಂಟಾದೀತು ? ॥ ೨೩ ॥

ಒಮ್ಮೆ ದ್ವಾರಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಟವಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಯಾದವ ಮತ್ತು ಭೋಜವಂಶದ ಬಾಲಕರು ಕೆಲವು ಮುನೀಶ್ವರರನ್ನು ಚುಡಾಯಿಸಿ ದರು. ಯಾದವ ಕುಲವನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡುವುದೇ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಇಷ್ಟವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಆ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಆ ಕುಮಾರರಿಗೆ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ॥ ೨೪ ॥ ಆದಾದ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳ ಬಳಿಕ ಮುಂದೆ ಒದಗುವ ದುರದೃಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅಧೀನರಾದ ವೃಷ್ಣಿ, ಭೋಜ, ಅಂಧಕರೇ ಮುಂತಾದ ಯಾದವರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ರಥ ಗಳನ್ನೇರಿ ಪ್ರಭಾಸಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ॥ ೨೫ ॥ ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಸ್ನಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತೀರ್ಥೋದಕದಿಂದ ಪಿತೃಗಳಿಗೂ, ದೇವತೆಗಳಿಗೂ, ಋಷಿಗಳಿಗೂ ತರ್ಪಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಗೋವುಗಳನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದರು. ॥ ೨೬ ॥ ಅವರು ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಹಾಸಿಗೆ, ಬಟ್ಟೆ, ಮೃಗಚರ್ಮ, ಕಂಬಳೀ, ರಥ, ಆನೆ, ಕನ್ನೆಯರು ಮತ್ತು ಜೀವನೋಪಾಯವಾಗುವ ಭೂಮಿ ಹಾಗೂ ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ರಸಭರಿತವಾದ ಅನ್ನವನ್ನೂ, ಭಗವದರ್ಪಣ ಬುದ್ಧಿ ಯಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದಾನಮಾಡಿದರು. ಗೋ-ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೇ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ವೀರರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ತಲೆಯನ್ನು ಚಾಚಿ ಅವರಿಗೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದರು. ॥ ೨೭-೨೮ ॥

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೩ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ
ವಿದುರೋದ್ಧವಸಂವಾದೇ ತೃತೀಯೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೩ ॥

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಉದ್ಧವನೊಡನೆ ಸಂಭಾಷಣೆ ವಿದುರನು ಮೈತ್ರೇಯರ ಬಳಿಗೆ ತೆರಳಿದುದು

ಉದ್ಧವ ಉವಾಚ

ಅಥ ತೇ ತದನುಜ್ಞಾತಾ ಭುಕ್ತ್ವಾ ಪೀತ್ವಾ ಚ ವಾರುಣೀಮ್ ।
ತಯಾ ವಿಭ್ರಂಶಿತಜ್ಞಾನಾ ದುರುಕ್ತೈರ್ಮರ್ಮ ಪಸ್ಪೃಶುಃ
॥ ೧ ॥

ಉದ್ಧವನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ – ಓ ಮಹಾತ್ಮನೇ ! ಮತ್ತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಅಪ್ಪಣೆಪಡೆದು ಯಾದವರು ಭೋಜನ ಮಾಡಿದರು. ಮತ್ತೆ ವಾರುಣೀ ಎಂಬ ಮದ್ಯವನ್ನು ಕುಡಿದು, ಅದರಿಂದ ಜ್ಞಾನ ಗೆಟ್ಟು ದುರ್ವಚನಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾ ಪರಸ್ಪರ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ನೋವ ನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡತೊಡಗಿದರು. ॥ ೧ ॥

ತೇಷಾಂ ಮೈರೇಯದೋಷೇಣ ವಿಷಮೀಕೃತಚೇತಸಾಮ್ ।
ನಿಮ್ಲೋಚತಿ ರವಾವಾಸೀದ್ವೇಣೂನಾಮಿವ ಮರ್ದನಮ್ ॥ ೨ ॥

ಭಗವಾನ್ ಸ್ವಾತ್ಮಮಾಯಾಯಾ ಗತಿಂ ತಾಮವಲೋಕ್ಯ ಸಃ ।
ಸರಸ್ವತೀಮುಪಸ್ಪೃಶ್ಯ ವೃಕ್ಷಮೂಲಮುಪಾವಿಶತ್ ॥ ೩ ॥

ಅಹಂ ಚೋಕ್ತೋ ಭಗವತಾ ಪ್ರಪನ್ನಾರ್ತಿಹರೇಣ ಹ ।
ಬದರೀಂ ತ್ವಂ ಪ್ರಯಾಹೀತಿ ಸ್ವಕುಲಂ ಸಂಜಿಹೀರ್ಷುಣಾ ॥ ೪ ॥

ಅಥಾಪಿ ತದಭಿಪ್ರೇತಂ ಜಾನನ್ನಹಮರಿಂದಮ ।
ಪೃಷ್ಠತೋಽನ್ವಗಮಂ ಭರ್ತುಃ ಪಾದವಿಶ್ಲೇಷಣಾಕ್ಷಮಃ ॥ ೫ ॥

ಅದ್ರಾಕ್ಷಮೇಕಮಾಸೀನಂ ವಿಚಿನ್ವಂದಯಿತಂ ಪತಿಮ್ ।
ಶ್ರೀನಿಕೇತಂ ಸರಸ್ವತ್ಯಾಂ ಕೃತಕೇತಮಕೇತನಮ್ ॥ ೬ ॥

ಶ್ಯಾಮಾವದಾತಂ ವಿರಜಂ ಪ್ರಶಾಂತಾರುಣಲೋಚನಮ್ ।
ದೋರ್ಭಿಶ್ಚತುರ್ಭಿರ್ವಿದಿತಂ ಪೀತಕೌಶಾಂಬರೇಣ ಚ ॥ ೭ ॥

ವಾಮ ಊರಾವಧಿಶ್ರಿತ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಾಂಘ್ರಿಸರೋರುಹಮ್ ।
ಅಪಾಶ್ರಿತಾರ್ಭಕಾಶ್ವತ್ಥಮಕೃಶಂ ತ್ಯಕ್ತಪಿಪ್ಪಲಮ್ ॥ ೮ ॥

ತಸ್ಮಿನ್ಮಹಾಭಾಗವತೋ ದ್ವೈಪಾಯನಸುಹೃತ್ಸಖಾ ।
ಲೋಕಾನನುಚರನ್ ಸಿದ್ಧ ಆಸಸಾದ ಯದೃಚ್ಛಯಾ ॥ ೯ ॥

ತಸ್ಯಾನುರಕ್ತಸ್ಯ ಮುನೇರ್ಮುಕುಂದಃ
ಪ್ರಮೋದಭಾವಾನತಕಂಧರಸ್ಯ ।
ಆಶೃಣ್ವತೋ ಮಾಮನುರಾಗಹಾಸ-
ಸಮೀಕ್ಷಯಾ ವಿಶ್ರಮಯನ್ನುವಾಚ ॥ ೧೦ ॥

ಶ್ರೀಭಗವಾನುವಾಚ

ವೇದಾಹಮಂತರ್ಮನಸೀಪ್ಸಿತಂ ತೇ
ದದಾಮಿಯತ್ತದ್ ದುರವಾಪಮನ್ಯೈಃ ।
ಸತ್ರೇ ಪುರಾ ವಿಶ್ವಸೃಜಾಂ ವಸೂನಾಂ
ಮತ್ಸಿದ್ಧಿಕಾಮೇನ ವಸೋ ತ್ವಯೇಷ್ಟಃ ॥ ೧೧ ॥

ಮದಿರೆಯ ಮತ್ತಿನಿಂದ ಅವರ ಬುದ್ಧಿಯು ಕೆಟ್ಟುಹೋಗಿ ಬಿದಿರುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ಬೆಂಕಿಹತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತವಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಹೊಡೆದಾಟ-ಬಡಿದಾಟ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ॥ ೨ ॥ ಭಗವಂತನು ತನ್ನ ಮಾಯೆಯ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಆ ಗತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಸರಸ್ವತಿನದಿಯ ಜಲದಿಂದ ಆಚಮನಗೈದು ಒಂದು ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟನು. ॥ ೩. ॥ ಆಶ್ರಿತರ ದುಃಖವನ್ನು ದೂರಮಾಡುವಂತಹ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಕುಲವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ, ನನಗೆ ಬದರಿಕಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಮೊದಲೇ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದನು. ॥ ೪ ॥ ವಿದುರನೇ ! ಆತನ ಆಶಯವು ನನಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ನಾನು ಸ್ವಾಮಿಯ ಚರಣಾರವಿಂದಗಳ ಅಗಲಿಕೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಆತನನ್ನೇ ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಪ್ರಭಾಸಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದೆನು. ॥ ೫ ॥ ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ರಯನಾಗಿ ಯಾರ ಆಶ್ರಯಕ್ಕೂ ಒಳಗಾಗದೆ ಇರುವ ಪ್ರಿಯತಮ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಿವಾಸನಾದ ಮಹಾಪ್ರಭುವು ಸರಸ್ವತೀನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಂಟಿಗನಾಗಿ ಕುಳಿತಿರುವುದನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದೆನು. ॥ ೬ ॥ ಶ್ಯಾಮಲವರ್ಣದಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಶುದ್ಧವಾದ ಸತ್ತ್ವಮಯನಾದ ಸುಂದರ ಶ್ರೀಮೂರ್ತಿ, ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿ ಕೆಂಬಣ್ಣದಿಂದ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ನೇತ್ರಕಮಲಗಳು, ಶೋಭಾಯಮಾನವಾದ ಚತುರ್ಭುಜಗಳು, ಥಳ-ಥಳಿಸುತ್ತಿರುವ ರೇಷ್ಮೆಯ ಪೀತಾಂಬರ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆತನನ್ನು ದೂರದಿಂದಲೇ ನಾನು ಗುರುತಿಸಿದೆನು. ॥ ೭ ॥ ಸ್ವಾಮಿಯು ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಅರಳೀಮರವನ್ನು ಒರಗಿಕೊಂಡು ಎಡತೊಡೆಯಮೇಲೆ ಬಲಗಾಲನ್ನು ಇರಿಸಿ ಸುಖಾಸೀನನಾಗಿದ್ದನು. ಆಹಾರತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅವನು ಆನಂದದಿಂದ ಪುಷ್ಟನಾಗಿಯೇ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೮ ॥ ಇಂತಹ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ನಾನು ಕಣ್ಣಾರೆ ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ವೇದವ್ಯಾಸರ ಪ್ರಿಯಮಿತ್ರರೂ, ಪರಮಭಾಗವತರೂ, ಸಿದ್ಧರೂ ಆಗಿದ್ದ ಮೈತ್ರೇಯ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಬಂದು ಸೇರಿದರು. ॥ ೯ ॥ ಮೈತ್ರೇಯರಾದರೋ ಭಗವಂತನ ಅನುರಾಗೀ ಭಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಆನಂದ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದ ಅವರ ಕತ್ತು ಬಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅವರ ಎದುರಿಗೇ ತನ್ನ ಮಂದಹಾಸ ಶೋಭಿತವಾದ ಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಆನಂದಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಇಂತೆಂದನು – ॥ ೧೦ ॥

ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಹೇಳಿದನು – ನಿನ್ನ ಆಂತರಿಕ ಅಭಿಲಾಷೆ ಏನೆಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಬಲ್ಲೆನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇತರರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಲಭವಾದ ಸಾಧನೆಯೊಂದನ್ನು ನಿನಗೆ ಕೊಡುವೆನು. ಉದ್ಧವಾ! ನೀನು ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ವಸುದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದೆ. ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳೂ ಮತ್ತು ವಸುದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡಿ ಯಜ್ಞದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿದ್ದೀರಿ. ॥ ೧೧ ॥ ಎಲೈ ಸಾಧುಶ್ರೇಷ್ಠನೇ! ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಇದೇ ಅಂತಿಮ ಜನ್ಮವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಇದರಲ್ಲಿ ನೀನು ನನ್ನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಂಡಿರುವೆ. ಈಗ ನಾನು ಮರ್ತ್ಯಲೋಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನನ್ನ ಸ್ವಧಾಮಕ್ಕೆ ತೆರಳಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರುವೆನು. ಇಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನೀನು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಅನನ್ಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನನ್ನ ದರ್ಶನ ಪಡೆದೆ.

ಸ ಏಷ ಸಾಧೋ ಚರಮೋ ಭವಾನಾ-
ಮಾಸಾದಿತಸ್ತೇ ಮದನುಗ್ರಹೋ ಯತ್ ।
ಯನ್ಮಾಂ ನೃಲೋಕಾನ್ ರಹ ಉತ್ಸೃಜಂತಂ
ದಿಷ್ಟ್ಯಾ ದದೃಶ್ವಾನ್ ವಿಶದಾನುವೃತ್ತ್ಯಾ ॥ ೧೨ ॥

ಪುರಾ ಮಯಾ ಪ್ರೋಕ್ತಮಜಾಯ ನಾಭ್ಯೇ
ಪದ್ಮೇ ನಿಷಣ್ಣಾಯ ಮಮಾದಿಸರ್ಗೇ ।
ಜ್ಞಾನಂ ಪರಂ ಮನ್ಮಹಿಮಾವಭಾಸಂ
ಯತ್ಸೂರಯೋ ಭಾಗವತಂ ವದಂತಿ ॥ ೧೩ ॥

ಇತ್ಯಾದೃತೋಕ್ತಃ ಪರಮಸ್ಯ ಪುಂಸಃ
ಪ್ರತಿಕ್ಷಣಾನುಗ್ರಹಭಾಜನೋಽಹಮ್ ।
ಸ್ನೇಹೋತ್ಥರೋಮಾ ಸ್ಖಲಿತಾಕ್ಷರಸ್ತಂ
ಮುಂಚನ್ ಶುಚಃ ಪ್ರಾಂಜಲಿರಾಬಭಾಷೇ ॥ ೧೪ ॥

ಕೋ ನ್ವೀಶ ತೇ ಪಾದಸರೋಜಭಾಜಾಂ
ಸುದುರ್ಲಭೋಽರ್ಥೇಷು ಚತುರ್ಷ್ವಪೀಹ ।
ತಥಾಪಿ ನಾಹಂ ಪ್ರವೃಣೋಮಿ ಭೂಮನ್
ಭವತ್ಪದಾಂಭೋಜನಿಷೇವಣೋತ್ಸುಕಃ ॥ ೧೫ ॥

ಕರ್ಮಾಣ್ಯನೀಹಸ್ಯ ಭವೋಽಭವಸ್ಯ ತೇ
ದುರ್ಗಾಶ್ರಯೋಽಥಾರಿಭಯಾತ್ಪಲಾಯನಮ್ ।
ಕಾಲಾತ್ಮನೋ ಯತ್ಪ್ರಮದಾಯುತಾಶ್ರಯಃ
ಸ್ವಾತ್ಮನ್ರತೇಃ ಖಿದ್ಯತಿ ಧೀರ್ವಿದಾಮಿಹ ॥ ೧೬ ॥

ಮಂತ್ರೇಷು ಮಾಂ ವಾ ಉಪಹೂಯ ಯತ್ತ್ವ-
ಮಕುಂಠಿತಾಖಂಡಸದಾತ್ಮಬೋಧಃ ।
ಪೃಚ್ಛೇಃ ಪ್ರಭೋ ಮುಗ್ಧ ಇವಾಪ್ರಮತ್ತಃ
ತನ್ನೋ ಮನೋ ಮೋಹಯತೀವ ದೇವ ॥ ೧೭ ॥

ಜ್ಞಾನಂ ಪರಂ ಸ್ವಾತ್ಮರಹಃಪ್ರಕಾಶಂ
ಪ್ರೋವಾಚ ಕಸ್ಮೈ ಭಗವಾನ್ ಸಮಗ್ರಮ್ ।
ಅಪಿ ಕ್ಷಮಂ ನೋ ಗ್ರಹಣಾಯ ಭರ್ತ-
ರ್ವದಾಂಜಸಾ ಯದ್ ವೃಜಿನಂ ತರೇಮ ॥ ೧೮ ॥

ಇತ್ಯಾವೇದಿತಹಾರ್ದಾಯ ಮಹ್ಯಂ ಸ ಭಗವಾನ್ಪರಃ ।
ಆದಿದೇಶಾರವಿಂದಾಕ್ಷ ಆತ್ಮನಃ ಪರಮಾಂ ಸ್ಥಿತಿಮ್ ॥ ೧೯ ॥

ಸ ಏವಮಾರಾಧಿತಪಾದತೀರ್ಥಾ-
ದಧೀತತತ್ತ್ವಾತ್ಮವಿಬೋಧಮಾರ್ಗಃ ।
ಪ್ರಣಮ್ಯ ಪಾದೌ ಪರಿವೃತ್ಯ ದೇವ-
ಮಿಹಾಗತೋಽಹಂ ವಿರಹಾತುರಾತ್ಮಾ ॥ ೨೦ ॥

ಇದು ನಿನ್ನ ಮಹದ್ಭಾಗ್ಯವೇ ಸರಿ. ॥ ೧೨ ॥ ಹಿಂದೆ ಪದ್ಮಕಲ್ಪದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನಾನು ಕಮಲಭವನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ನನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವಂತಹ ಶ್ರೇಷ್ಠತಮವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದೆನು. ಅದನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು 'ಭಾಗವತ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನಿನಗೂ ಅದನ್ನೇ ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತೇನೆ. ॥ ೧೩ ॥

ವಿದುರನೇ! ಪರಮಪುರುಷನು ನನಗೆ ಹೀಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಿಸಿದನು. ಆತನ ಕೃಪಾರಸವು ಪ್ರತಿಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಹರಿದುಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆತನ ಪ್ರೀತ್ಯಾದರಪೂರ್ಣವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ನಾನು ಸ್ನೇಹವಶನಾಗಿ ರೋಮಾಂಚಿತನಾದೆ. ನನ್ನ ವಾಣಿ ಗದ್ಗದವಾಯಿತು. ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಆನಂದಾಶ್ರುಗಳು ಹರಿಯತೊಡಗಿದವು. ಕೈ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ನಾನು ಆವನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬಿನ್ನೈಸಿಕೊಂಡೆನು. ॥ ೧೪ ॥ ಸ್ವಾಮಿ! ನಿನ್ನ ಚರಣಕಮಲಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ದುರ್ಲಭವಲ್ಲ. ಆದರೆ ನನಗೆ ಅವುಗಳ ಯಾವುದೇ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲ. ನಾನಾದರೋ ಕೇವಲ ನಿನ್ನ ಚರಣಕಮಲಗಳ ಸೇವೆಗಾಗಿಯೇ ಕಾತರನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ. ॥ ೧೫ ॥ ಪ್ರಭೋ! ನೀನು ನಿಸ್ಪೃಹನಾಗಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವೆ. ಜನ್ಮರಹಿತನಾದರೂ ಜನ್ಮತಾಳುತ್ತಿರುವೆ. ಕಾಲಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಶತ್ರುವಿಗೆ ಹೆದರಿದವನಂತೆ ಪಲಾಯನಮಾಡಿ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳುವೆ. ಸ್ವಾತ್ಮಾರಾಮನಾಗಿದ್ದರೂ ಹದಿನಾರುಸಾವಿರ ಸ್ತ್ರೀಯರೊಡನೆ ಕ್ರೀಡಿಸುವೆ. ನಿನ್ನ ಈ ವಿಚಿತ್ರ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಬುದ್ಧಿಯೂ ಭ್ರಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ॥ ೧೬ ॥ ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿ ಸದಾ ಅಕುಂಠಿತವಾದ ಅಖಂಡಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ನೀನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಂತೆ ಕಾರ್ಯಾಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆಸಿ ಸಲಹೆ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದೆ. ಈ ಲೀಲೆಯು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ॥ ೧೭ ॥ ಸ್ವಾಮೀ! ನಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪದ ಗೂಢರಹಸ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವ ಶ್ರೇಷ್ಠತಮವಾದ ಯಾವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವೆಯೋ, ಅದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ನನಗಿದ್ದರೆ ಉಪದೇಶಿಸು. ಆದರಿಂದ ಸಂಸಾರ ಬಂಧನಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕೃತಾರ್ಥನಾಗುವೆನು. ॥ ೧೮ ॥

ಹೀಗೆ ನಾನು ನನ್ನ ಹೃದಯದ ಭಾವವನ್ನು ಅರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಆ ಪರಮಪುರುಷನಾದ ಪುಂಡರೀಕಾಕ್ಷನು ನನಗೆ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದ ಪರಮಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ॥ ೧೯ ॥ ಆ ತೀರ್ಥಪಾದನಾದ ಪರಮಗುರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಹೀಗೆ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ ಪಡೆಯುವ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ಆತನ ಅಡಿದಾವರೆಗಳಿಗೆ ಮಣಿದು, ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಮಾಡಿ ನಾನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರುವೆನು. ಆತನ ಅಗಲುವಿಕೆಯಿಂದ ನನ್ನ ಚಿತ್ತವು ತುಂಬಾ ಕಳವಳದಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ॥ ೨೦ ॥ ಆ ಭಗವಂತನ ದರ್ಶನವೆಂಬ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದ ನಾನು ಈಗ ಆತನ ಅಗಲಿಕೆಯ ದುಃಖವನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಇನ್ನು ನಾನು ಅವನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಆತನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಬದರಿಕಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ಭಗವಾನ್ ನಾರಾಯಣ ಮತ್ತು ನರ ಇವರಿಬ್ಬರು ಋಷಿಗಳು

ಸೋಽಹಂ ತದ್ದರ್ಶನಾಹ್ಲಾದವಿಯೋಗಾರ್ತಿಯುತಃ ಪ್ರಭೋ ।
ಗಮಿಷ್ಯೇ ದಯಿತಂ ತಸ್ಯ ಬದರ್ಯಾಶ್ರಮಮಂಡಲಮ್ ॥ ೨೦ ॥

ಯತ್ರ ನಾರಾಯಣೋ ದೇವೋ ನರಶ್ಚ ಭಗವಾನೃಷಿಃ ।
ಮೃದು ತೀವ್ರಂ ತಪೋ ದೀರ್ಘಂ ತೇಪಾತೇ ಲೋಕಭಾವನೌ ॥ ೨೧ ॥

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ

ಇತ್ಯುದ್ಧವಾದುಪಾಕರ್ಣ್ಯ ಸುಹೃದಾಂ ದುಃಸಹಂ ವಧಮ್ ।
ಜ್ಞಾನೇನಾಶಮಯತ್ಕ್ಷತ್ತಾ ಶೋಕಮುತ್ಪತಿತಂ ಬುಧಃ ॥ ೨೨ ॥

ಸ ತಂ ಮಹಾಭಾಗವತಂ ವ್ರಜಂತಂ ಕೌರವರ್ಷಭಃ ।
ವಿಶ್ರಂಭಾದಭ್ಯಧತ್ತೇದಂ ಮುಖ್ಯಂ ಕೃಷ್ಣಪರಿಗ್ರಹೇ ॥ ೨೩ ॥

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ಜ್ಞಾನಂ ಪರಂ ಸ್ವಾತ್ಮರಹಃಪ್ರಕಾಶಂ
ಯದಾಹ ಯೋಗೇಶ್ವರ ಈಶ್ವರಸ್ತೇ ।
ವಕ್ತುಂ ಭವಾನ್ನೋಽರ್ಹತಿ ಯದ್ಧಿ ವಿಷ್ಣೋ-
ರ್ಭೃತ್ಯಾಃ ಸ್ವಭೃತ್ಯಾರ್ಥಕೃತಶ್ಚರಂತಿ ॥ ೨೪ ॥

ಉದ್ಧವ ಉವಾಚ

ನನು ತೇ ತತ್ತ್ವಸಂರಾಧ್ಯ ಋಷಿಃ ಕೌಷಾರವೋಽಂತಿ ಮೇ ।
ಸಾಕ್ಷಾದ್ಭಗವತಾಽಽದಿಷ್ಟೋ ಮರ್ತ್ಯಲೋಕಂ ಜಿಹಾಸತಾ ॥ ೨೫ ॥

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ

ಇತಿ ಸಹ ವಿದುರೇಣ ವಿಶ್ವಮೂರ್ತೇ-
ರ್ಗುಣಕಥಯಾ ಸುಧಯಾ ಪ್ಲಾವಿತೋರುತಾಪಃ ।
ಕ್ಷಣಮಿವ ಪುಲಿನೇ ಯಮಸ್ವಸುಸ್ತಾಂ
ಸಮುಷಿತ ಔಪಗವಿರ್ನಿಶಾಂ ತತೋಽಗಾತ್ ॥ ೨೬ ॥

ರಾಜೋವಾಚ

ನಿಧನಮುಪಗತೇಷು ವೃಷ್ಣಿಭೋಜೇ-
ಷ್ವಧಿರಥಯೂಥಪಯೂಥಪೇಷು ಮುಖ್ಯಃ ।
ಸ ತು ಕಥಮವಶಿಷ್ಟ ಉದ್ಧವೋ ಯದ್
ಹರಿರಪಿ ತತ್ಯಜ ಆಕೃತಿಂ ತ್ರ್ಯಧೀಶಃ ॥ ೨೭ ॥

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ

ಬ್ರಹ್ಮಶಾಪಾಪದೇಶೇನ ಕಾಲೇನಾಮೋಘವಾಂಛಿತಃ ।
ಸಂಹೃತ್ಯ ಸ್ವಕುಲಂ ನೂನಂ ತ್ಯಕ್ಷ್ಯನ್ ದೇಹಮಚಿಂತಯತ್ ॥ ೨೮ ॥

ಲೋಕಾನುಗ್ರಹ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಠಿಣ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ॥ ೨೦-೨೧ ॥

ಶ್ರೀಶುಕಮಹಾಮುನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಮಹಾರಾಜಾ! ಹೀಗೆ ಉದ್ಧವನ ಬಾಯಿಂದ ಪ್ರಿಯಬಂಧುಗಳ ವಿನಾಶದ ಸಹಿಸಲಾರದ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಕೇಳಿ ಪರಮಜ್ಞಾನೀ ವಿದುರನಿಗೆ ಉಂಟಾದ ಶೋಕವನ್ನು ಅವನು ಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಕ ಶಾಂತವಾಗಿಸಿಕೊಂಡನು. ॥ ೨೨ ॥ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಭಕ್ತ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯನಾಗಿದ್ದ ಆ ಭಾಗವತೋತ್ತಮನು ಬದರಿಕಾಶ್ರಮದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟಾಗ ಕುರುಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿದುರನು ಶ್ರದ್ಧಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದನು. ॥ ೨೩ ॥

ವಿದುರನೆಂದನು – ಎಲೈ ಉದ್ಧವನೇ! ಯೋಗೇಶ್ವರ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದ ಗೂಢವಾದ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸುವಂತಹ ಯಾವ ಪರಮ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಿನಗೆ ಹೇಳಿದನೋ, ಅದನ್ನು ನಮಗೂ ಹೇಳಿರಿ. ಏಕೆಂದರೆ ಭಗವಂತನ ಸೇವಕರಾದರೋ ತಮ್ಮ ಸೇವಕರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ॥ ೨೪ ॥

ಉದ್ಧವನು ಹೇಳಿದನು – ಮಹಾತ್ಮನೇ! ಮೈತ್ರೇಯ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಸೇವೆ ಮಾಡಿಯೇ ನೀನು ಆ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಈ ಮರ್ತ್ಯಲೋಕವನ್ನು ಬಿಡುವ ಮುನ್ನ ಭಗವಂತನೇ ಆ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಿನಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವರಿಗೆ ನನ್ನೆದುರಿಗೇ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿರುವನು ॥ ೨೫ ॥

ಶ್ರೀಶುಕಮಹಾಮುನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಪರೀಕ್ಷಿದ್ರಾಜನೇ! ಹೀಗೆ ವಿದುರನೊಡನೆ ವಿಶ್ವಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳ ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಉದ್ಧವನ ಆ ಮಹಾವಿಯೋಗ ಸಂತಾಪವು ಆ ಕಥಾಮೃತದಿಂದ ಶಮನಗೊಂಡಿತು. ಯಮುನಾನದೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ಆ ರಾತ್ರಿಯು ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಕ್ಷಣದಂತೆ ಕಳೆದುಹೋಯಿತು. ಮತ್ತೆ ಬೆಳಗಾಗುತ್ತಲೇ ಅವನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟನು. ॥ ೨೬ ॥

ರಾಜಾಪರೀಕ್ಷಿತನು ಕೇಳಿದನು – ಪೂಜ್ಯರೇ! ವೃಷ್ಣಿವಂಶ ಮತ್ತು ಭೋಜವಂಶಗಳ ಮಹಾರಥಿಗಳೂ, ನಾಯಕ-ಮಹಾನಾಯಕರೆಲ್ಲರೂ ನಾಶಹೊಂದಿಬಿಟ್ಟರು. ಮೂರುಲೋಕಗಳ ಒಡೆಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ಕೂಡ ತನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ಮರೆಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಆ ಯಾದವವಂಶದ ನಾಯಕರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ಉದ್ಧವನು ಮಾತ್ರ ಹೇಗೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡನು ? ॥ ೨೭ ॥

ಶ್ರೀಶುಕಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ರಾಜನೇ! ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯು ಎಂದೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗದಿರುವ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಶಾಪರೂಪೀಕಾಲದ ನೆಪದಿಂದ ತನ್ನ ಕುಲವನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಿಸಿ, ತನ್ನ ಲೀಲಾ ಸಂವರಣ ಮಾಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಯೋಚಿಸಿದನು. ॥ ೨೮ ॥ 'ಈಗ ನಾನು ಈ ಲೋಕವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟುಹೋದ ಬಳಿಕ ನನ್ನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ ಅಧಿಕಾರಿಯೆಂದರೆ ಸಂಯಮಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಉದ್ಧವ

ಅಸ್ಮಾಲ್ಲೋಕಾದುಪರತೇ ಮಯಿ ಜ್ಞಾನಂ ಮದಾಶ್ರಯಮ್ ।
ಅರ್ಹತ್ಯುದ್ಧವ ಏವಾದ್ಧಾ ಸಂಪ್ರತ್ಯಾತ್ಮವತಾಂ ವರಃ ॥ ೩೦ ॥

ನೋದ್ಧವೋಽಣ್ವಪಿ ಮನ್ನ್ಯೂನೋ ಯದ್ಗುಣೈರ್ನಾರ್ದಿತಃ ಪ್ರಭುಃ ।
ಅತೋ ಮದ್ವಯುನಂ ಲೋಕಂ ಗ್ರಾಹಯನ್ನಿಹ ತಿಷ್ಠತು ॥ ೩೧ ॥

ಏವಂ ತ್ರಿಲೋಕಗುರುಣಾ ಸಂದಿಷ್ಟಃ ಶಬ್ದಯೋನಿನಾ ।
ಬದರ್ಯಾಶ್ರಮಮಾಸಾದ್ಯ ಹರಿಮೀಜೇ ಸಮಾಧಿನಾ ॥ ೩೨ ॥

ವಿದುರೋಽಪ್ಯುದ್ಧವಾಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನಃ ।
ಕ್ರೀಡಯೋಪಾತ್ತದೇಹಸ್ಯ ಕರ್ಮಾಣಿ ಶ್ಲಾಘಿತಾನಿ ಚ ॥ ೩೩ ॥

ದೇಹನ್ಯಾಸಂ ಚ ತಸ್ಯೈವಂ ಧೀರಾಣಾಂ ಧೈರ್ಯವರ್ಧನಮ್ ।
ಅನ್ಯೇಷಾಂ ದುಷ್ಕರತರಂ ಪಶೂನಾಂ ವಿಕ್ಲವಾತ್ಮನಾಮ್ ॥ ೩೪ ॥

ಆತ್ಮಾನಂ ಚ ಕುರುಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃಷ್ಣೇನ ಮನಸೇಕ್ಷಿತಮ್ ।
ಧ್ಯಾಯನ್ ಗತೇ ಭಾಗವತೇ ರುರೋದ ಪ್ರೇಮವಿಹ್ವಲಃ ॥ ೩೫ ॥

ಕಾಲಿಂದ್ಯಾಃ ಕತಿಭಿಃ ಸಿದ್ಧ ಅಹೋಭಿರ್ಭರತರ್ಷಭಃ ।
ಪ್ರಾಪದ್ಯತ ಸ್ವಃಸರಿತಂ ಯತ್ರ ಮಿತ್ರಾಸುತೋ ಮುನಿಃ ॥ ೩೬ ॥

ನೊಬ್ಬನೇ! ॥ ೩೦ ॥ ಈತನು ನನಗಿಂತ ಅಣುಮಾತ್ರವೂ ಕಡಿಮೆಯವನಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ, ಇವನು ವಿಷಯಗಳ ಬಾಧೆಗೆ ಎಂದಿಗೂ ತುತ್ತಾದವನಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈತನು ಜನರಿಗೆ ನನ್ನ ಜ್ಞಾನದ ಬಗೆಗೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಾ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲಿ.' ॥ ೩೧ ॥ ವೇದಗಳಿಗೆ ಮೂಲಕಾರಣನಾದ ಮತ್ತು ವೇದೈಕವೇದ್ಯನಾದ ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಹೀಗೆ ಆಜ್ಞೆಪಡೆದ ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಉದ್ಧವನು ಬದರಿಕಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸಮಾಧಿಯೋಗದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸತೊಡಗಿದನು. ॥ ೩೨ ॥ ಕುರುಶ್ರೇಷ್ಠ ಪರೀಕ್ಷಿತನೇ! ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಲೀಲೆಯಿಂದಲೇ ತನ್ನ ದಿವ್ಯ ಮಂಗಳ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದನು. ಅದನ್ನು ಮರೆಸಿಕೊಂಡದ್ದೂ ಲೀಲಾಮಾತ್ರವೇ. ಆತನು ಅಂತರ್ಧಾನಹೊಂದಿದ ಈ ಘಟನೆಯು ಧೀರ ಪುರುಷರಿಗೆ ಧೈರ್ಯವನ್ನೂ, ಉತ್ಸಾಹವನ್ನೂ ತುಂಬುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪಶುಸಮಾನರಾದ ಹೇಡಿಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ದುಷ್ಕರವಾಗಿದೆ. ಪರಮ ಭಾಗವತೋತ್ತಮನಾದ ಉದ್ಧವನ ಬಾಯಿಂದ ಭಗವಂತನ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ, ಅಂತರ್ಧಾನಹೊಂದಿದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೂ ವಿದುರನು ಹೀಗೆ ಕೇಳಿದನು. ಹಾಗೆಯೇ ಪರಂಧಾಮ ಹೊಂದುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿಯು ತನ್ನನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡನು ಎಂದು ಕೇಳಿ ವಿದುರನು – ಉದ್ಧವನು ಹೊರಟುಹೋದ ಬಳಿಕ ಪ್ರೇಮಪರವಶನಾಗಿ ರೋದಿಸತೊಡಗಿದನು. ॥ ೩೩-೩೫ ॥ ಅನಂತರ ಆ ಸಾಧುಶಿರೋಮಣಿಯು ಯಮುನಾನದಿಯ ತೀರದಿಂದ ಹೊರಟು, ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲೇ ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ತಂಗಿದ್ದ ಗಂಗಾನದೀತೀರವನ್ನು ತಲುಪಿದನು. ॥ ೩೬ ॥

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೪ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ
ವಿದುರೋದ್ಧವಸಂವಾದೇ ಚತುರ್ಥೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೪ ॥

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ವಿದುರನ ಪ್ರಶ್ನೆ– ಮೈತ್ರೇಯರಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮದ ವರ್ಣನೆ

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ

ದ್ವಾರಿ ದ್ಯುನದ್ಯಾ ಋಷಭಃ ಕುರೂಣಾಂ
ಮೈತ್ರೇಯಮಾಸೀನಮಗಾಧಬೋಧಮ್ ।
ಕ್ಷತ್ತೋಪಸೃತ್ಯಾಚ್ಯುತಭಾವಶುದ್ಧಃ
ಪಪ್ರಚ್ಛ ಸೌಶೀಲ್ಯಗುಣಾಭಿತೃಪ್ತಃ ॥ ೧ ॥

ಶ್ರೀಶುಕಮಹಾಮುನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಮಹರಾಜನೇ! ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಧ್ಯಾನದಿಂದ ನಿರ್ಮಲಚಿತ್ತನಾದ ಕುರುಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿದುರನು ಶ್ರೀಹರಿದ್ವಾರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಗಾಧ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಮೈತ್ರೇಯ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋದನು. ಆ ಮಹಾತ್ಮರ ಸೌಶೀಲ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಸಂತೃಪ್ತನಾಗಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಅರಿಕೆಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ॥ ೧ ॥

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ಸುಖಾಯ ಕರ್ಮಾಣಿ ಕರೋತಿ ಲೋಕೋ
ನ ತೈಃ ಸುಖಂ ವಾನ್ಯದುಪಾರಮಂ ವಾ ।
ವಿಂದೇತ ಭೂಯಸ್ತತ ಏವ ದುಃಖಂ
ಯದತ್ರ ಯುಕ್ತಂ ಭಗವಾನ್ ವದೇನ್ನಃ ॥ ೨ ॥

ಜನಸ್ಯ ಕೃಷ್ಣಾದ್ವಿಮುಖಸ್ಯ ದೈವಾ-
ದಧರ್ಮಶೀಲಸ್ಯ ಸುದುಃಖಿತಸ್ಯ ।
ಅನುಗ್ರಹಾಯೇಹ ಚರಂತಿ ನೂನಂ
ಭೂತಾನಿ ಭವ್ಯಾನಿ ಜನಾರ್ದನಸ್ಯ ॥ ೩ ॥

ತತ್ಸಾಧುವರ್ಯಾದಿಶ ವರ್ತ್ಮ ಶಂ ನಃ
ಸಂರಾಧಿತೋ ಭಗವಾನ್ಯೇನ ಪುಂಸಾಮ್ ।
ಹೃದಿ ಸ್ಥಿತೋ ಯಚ್ಛತಿ ಭಕ್ತಿಪೂತೇ
ಜ್ಞಾನಂ ಸತತ್ತ್ವಾಧಿಗಮಂ ಪುರಾಣಮ್ ॥ ೪ ॥

ಕರೋತಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಕೃತಾವತಾರೋ
ಯಾನ್ಯಾತ್ಮತಂತ್ರೋ ಭಗವಾಂಸ್ತ್ರ್ಯಧೀಶಃ ।
ಯಥಾ ಸಸರ್ಜಾಗ್ರ ಇದಂ ನಿರೀಹಃ
ಸಂಸ್ಥಾಪ್ಯ ವೃತ್ತಿಂ ಜಗತೋ ವಿಧತ್ತೇ ॥ ೫ ॥

ಯಥಾ ಪುನಃ ಸ್ವೇ ಖ ಇದಂ ನಿವೇಶ್ಯ
ಶೇತೇ ಗುಹಾಯಾಂ ಸ ನಿವೃತ್ತವೃತ್ತಿಃ ।
ಯೋಗೇಶ್ವರಾಧೀಶ್ವರ ಏಕ ಏತ-
ದನುಪ್ರವಿಷ್ಟೋ ಬಹುಧಾ ಯಥಾಸೀತ್ ॥ ೬ ॥

ಕ್ರೀಡನ್ವಿಧತ್ತೇ ದ್ವಿಜಗೋಸುರಾಣಾಂ
ಕ್ಷೇಮಾಯ ಕರ್ಮಾಣ್ಯವತಾರಭೇದೈಃ ।
ಮನೋ ನ ತೃಪ್ಯತ್ಯಪಿ ಶೃಣ್ವತಾಂ ನಃ
ಸುಶ್ಲೋಕಮೌಲೇಶ್ಚರಿತಾಮೃತಾನಿ ॥ ೭ ॥

ಯೈಸ್ತತ್ತ್ವಭೇದೈರಧಿಲೋಕನಾಥೋ
ಲೋಕಾನಲೋಕಾನ್ಸಹಲೋಕಪಾಲಾನ್ ।
ಅಚೀಕ್ಲೃಪದ್ಯತ್ರ ಹಿ ಸರ್ವಸತ್ತ್ವ-
ನಿಕಾಯಭೇದೋಽಧಿಕೃತಃ ಪ್ರತೀತಃ ॥ ೮ ॥

ಯೇನ ಪ್ರಜಾನಾಮುತ ಆತ್ಮಕರ್ಮ-
ರೂಪಾಭಿಧಾನಾಂ ಚ ಭಿದಾಂ ವ್ಯಧತ್ತ ।
ನಾರಾಯಣೋ ವಿಶ್ವಸೃಡಾತ್ಮಯೋನಿ-
ರೇತಚ್ಚ ನೋ ವರ್ಣಯ ವಿಪ್ರವರ್ಯ ॥ ೯ ॥

ವಿದುರನು ಹೇಳಿದನು – ಓ ಮಹಾತ್ಮರೇ! ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯಿಂದ ಕರ್ಮ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಸುಖಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ, ದುಃಖ ದೂರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ದುಃಖವೇ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದರ ಬಗೆಗೆ ಜನರು ಏನು ಮಾಡಬೇಕು? ಸುಖವನ್ನೇ ಪಡೆಯುವ ದಾರಿ ಯಾವುದು? ಎಂಬುದನ್ನು ದಯವಿಟ್ಟು ತಿಳಿಸಿರಿ. ॥ ೨ ॥ ದುರದೃಷ್ಟವಶದಿಂದ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ವಿಮುಖರಾಗಿ, ಅಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿ, ಅತಿ ದುಃಖಪಡುತ್ತಿರುವವರ ಮೇಲೆ ಕೃಪೆಯನ್ನು ತೋರಲೆಂದೇ ನಿಮ್ಮಂತಹ ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು. ॥ ೩ ॥ ಸಾಧುಶ್ರೇಷ್ಠರೇ! ಭಗವಂತನನ್ನು ಹೇಗೆ ಆರಾಧಿಸಿದರೆ ಅವನು ಭಕ್ತರ ಭಕ್ತಿಶುದ್ಧವಾದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿ, ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದ ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭವವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸನಾತನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೋ ಅಂತಹ ಶಾಂತಿಪ್ರದವಾದ ಸನಾತನವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಾವು ನನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿರಿ. ॥ ೪ ॥ ತ್ರಿಲೋಕಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯನಾಗಿ ಪರಮಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅವತಾರಮಾಡಿ ಯಾವ-ಯಾವ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವನು? ಪೂರ್ಣಕಾಮನಾಗಿ ಕರ್ತೃತ್ವಲೇಪವಿಲ್ಲದ ಆ ಸ್ವಾಮಿಯು ಕಲ್ಪದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದನು? ತಾನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಜೀವನೋಪಾಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಲ್ಪಿಸಿದನು? ಮತ್ತೆ ಅವನು ತನ್ನ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತೊರೆದು ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವನ್ನು ತನ್ನ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಯೋಗಮಾಯೆಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಹೇಗೆ ಶಯನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಯೋಗೇಶ್ವರ ಪ್ರಭುವು ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ? ಈ ಎಲ್ಲ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿರಿ. ॥ ೫-೬ ॥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಗೋವುಗಳು, ದೇವತೆಗಳು ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೆ ಕ್ಷೇಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಲೀಲೆಯಿಂದಲೇ ಮಾಡುವ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ದಿವ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ತಿಳಿಸೋಣವಾಗಲಿ. ಪುಣ್ಯಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಗಳ ಚೂಡಾಮಣಿಯಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಲೀಲಾಕಥಾಮೃತವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಪಾನಮಾಡಿದರೂ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ ಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೭ ॥ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಾಧಿಪತಿಗಳ ಒಡೆಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಈ ಲೋಕಗಳನ್ನು, ಲೋಕಪಾಲರನ್ನು ಮತ್ತು ಲೋಕಗಳ ಹೊರಗಿನ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ, ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಧಿಕಾರಾನುಸಾರ ಬೇರೆ-ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಭೇದಗಳು ಯಾವ ತತ್ತ್ವದಿಂದ ರಚಿಸಿರುವನು? ಇದನ್ನೂ ನನಗೆ ಹೇಳಿರಿ. ॥ ೮ ॥ ಮುನಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರೇ! ಸ್ವಯಂಭುವೂ, ಸರ್ವ ಕಾರಣನೂ ಆದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳ ಸ್ವಭಾವ, ಕರ್ಮ, ರೂಪ ಮತ್ತು ನಾಮಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ರಚನೆ ಮಾಡುವನು? ಪೂಜ್ಯರೇ! ವ್ಯಾಸಮಹರ್ಷಿಗಳಿಂದ ನಾನು ಎಲ್ಲ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹಲವು ಬಾರಿ ಕೇಳಿರುವೆನು. ಆದರೆ

ಪರಾವರೇಷಾಂ ಭಗವನ್ ವ್ರತಾನಿ
ಶ್ರುತಾನಿ ಮೇ ವ್ಯಾಸಮುಖಾದಭೀಕ್ಷ್ಣಮ್ ।
ಅತೃಪ್ನುಮ ಕ್ಷುಲ್ಲಸುಖಾವಹಾನಾಂ
ತೇಷಾಮೃತೇ ಕೃಷ್ಣ ಕಥಾಮೃತೌಘಾತ್ ॥ ೧೦ ॥

ಕಸ್ತೃಪ್ನುಯಾತ್ತೀರ್ಥಪದೋಽಭಿಧಾನಾತ್
ಸತ್ರೇಷು ವಃ ಸೂರಿಭಿರೀಡ್ಯಮಾನಾತ್ ।
ಯಃ ಕರ್ಣನಾಡೀಂ ಪುರುಷಸ್ಯ ಯಾತೋ
ಭವಪ್ರದಾಂ ಗೇಹರತಿಂ ಛಿನತ್ತಿ ॥ ೧೧ ॥

ಮುನಿರ್ವಿವಕ್ಷುರ್ಭಗವದ್ಗುಣಾನಾಂ
ಸಖಾಪಿ ತೇ ಭಾರತಮಾಹ ಕೃಷ್ಣಃ ।
ಯಸ್ಮಿನ್ನೃಣಾಂ ಗ್ರಾಮ್ಯ ಸುಖಾನುವಾದೈ-
ರ್ಮತಿರ್ಗೃಹೀತಾ ನು ಹರೇಃ ಕಥಾಯಾಮ್ ॥ ೧೨ ॥

ಸಾ ಶ್ರದ್ದಧಾನಸ್ಯ ವಿವರ್ಧಮಾನಾ
ವಿರಕ್ತಿಮನ್ಯತ್ರ ಕರೋತಿ ಪುಂಸಃ ।
ಹರೇಃ ಪದಾನುಸ್ಮೃತಿನಿರ್ವೃತಸ್ಯ
ಸಮಸ್ತದುಃಖಾತ್ಯಯಮಾಶು ಧತ್ತೇ ॥ ೧೩ ॥

ತಾಂಛೋಚ್ಯಶೋಚ್ಯಾನವಿದೋಽನುಶೋಚೇ
ಹರೇಃ ಕಥಾಯಾಂ ವಿಮುಖಾನಘೇನ ।
ಕ್ಷಿಣೋತಿ ದೇವೋಽನಿಮಿಷಸ್ತು ಯೇಷಾ-
ಮಾಯುರ್ವೃಥಾವಾದಗತಿಸ್ಮೃತೀನಾಮ್ ॥ ೧೪ ॥

ತದಸ್ಯ ಕೌಷಾರವ ಶರ್ಮದಾತು-
ರ್ಹರೇಃ ಕಥಾಮೇವ ಕಥಾಸು ಸಾರಮ್ ।
ಉದ್ಧೃತ್ಯ ಪುಷ್ಪೇಭ್ಯ ಇವಾರ್ತಬಂಧೋ
ಶಿವಾಯ ನಃ ಕೀರ್ತಯ ತೀರ್ಥಕೀರ್ತೇಃ ॥ ೧೫ ॥

ಸ ವಿಶ್ವಜನ್ಮಸ್ಥಿತಿಸಂಯಮಾರ್ಥೇ
ಕೃತಾವತಾರಃ ಪ್ರಗೃಹೀತಶಕ್ತಿಃ ।
ಚಕಾರ ಕರ್ಮಾಣ್ಯತಿಪೂರುಷಾಣಿ
ಯಾನೀಶ್ವರಃ ಕೀರ್ತಯ ತಾನಿ ಮಹ್ಯಮ್ ॥ ೧೬ ॥

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ

ಸ ಏವಂ ಭಗವಾನ್ಪೃಷ್ಟಃ ಕ್ಷತ್ತ್ರಾ ಕೌಷಾರವಿರ್ಮುನಿಃ ।
ಪುಂಸಾಂ ನಿಃಶ್ರೇಯಸಾರ್ಥೇನ ತಮಾಹ ಬಹು ಮಾನಯನ್
॥ ೧೭ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಸಾಧು ಪೃಷ್ಟಂ ತ್ವಯಾ ಸಾಧೋ ಲೋಕಾನ್ಸಾಧ್ವನುಗೃಹ್ಣತಾ ।
ಕೀರ್ತಿಂ ವಿತನ್ವತಾ ಲೋಕೇ ಆತ್ಮನೋಽಧೋಕ್ಷಜಾತ್ಮನಃ
॥ ೧೮ ॥

ಈಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಕಥಾಮೃತ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕ್ಷಣಿಕ ಸುಖವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಬೇರಾವ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೯-೧೦ ॥ ಆದರೆ ಆ ಭಗವತ್‌ಕಥಾಮೃತವು ಮನುಷ್ಯರ ಕಿವಿಗಳ ರಂಧ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಲೇ ಸಂಸಾರದ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕುವುದು. ನಾರದಾದಿ ಮಹಾತ್ಮರೂ ಕೂಡ ನಿಮ್ಮಂತಹ ಸಾಧುಗಳ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ತೀರ್ಥ ಪಾದನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಂತಹ ಕಥಾಮೃತವನ್ನಾದರೋ, ಎಷ್ಟು ಕೇಳಿದರೂ ಸಾಕೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೧೧ ॥ ಪೂಜ್ಯರೇ! ನಿಮ್ಮ ಗೆಳೆಯರಾದ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃಷ್ಣದ್ವೈಪಾಯನರು ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರು ವಿಷಯಸುಖಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಮನುಷ್ಯರ ಬುದ್ಧಿಯು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿರುವರು. ॥ ೧೨ ॥ ಈ ಭಗವತ್ಕಥೆಯ ರುಚಿಯು ಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯ ತೊಡಗಿದಾಗ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಅವನನ್ನು ವಿರಕ್ತನನ್ನಾಗಿ ಸುತ್ತದೆ. ಅವನು ಭಗವಚ್ಚರಣಗಳ ನಿರಂತರ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ಆನಂದಮಗ್ನನಾಗಿ, ಅವನ ಎಲ್ಲ ದುಃಖಗಳು ಆಗಲೇ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ॥ ೧೩ ॥ ಆದರೆ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವ ಪಾಪಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕಥೆಗೆ ವಿಮುಖರಾದ ಆ ಬಡಪಾಯಿ ಜೀವಿಗಳ ಕುರಿತು ಕರುಣೆಯೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅಯ್ಯೋ! ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪೀ ಕಾಲಪುರುಷನು ಅವರ ಅಮೂಲ್ಯ ಜೀವನವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವರು ತಮ್ಮ ಮಾತು, ಮನಸ್ಸು, ದೇಹಗಳನ್ನು ವ್ಯರ್ಥವಾದ ವಾದವಿವಾದದಲ್ಲಿ, ವ್ಯರ್ಥಚೇಷ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ, ವ್ಯರ್ಥ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ॥ ೧೪ ॥ ಮುನಿವರೇಣ್ಯರೇ! ತಾವು ದೀನಬಂಧುಗಳೂ, ದಯಾಳುಗಳೂ ಆಗಿರುವಿರಿ. ದುಂಬಿಯು ನಾನಾಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ರಸವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ತೆಗೆಯುವಂತೆ ತಾವು ಈ ಲೌಕಿಕ ಕಥೆಗಳಿಂದ ಅವುಗಳ ಸಾರಭೂತವಾಗಿರುವ ಪರಮ ಪವಿತ್ರವೂ, ಮಂಗಳಕರವೂ ಆದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಹೇಳಿರಿ. ॥ ೧೫ ॥ ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಭಗವಂತನು ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯಗಳಿಗಾಗಿ ತನ್ನ ಮಾಯಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ರಾಮ-ಕೃಷ್ಣಾದಿ ಅನೇಕ ಅವತಾರಗಳ ಮೂಲಕ ಮಾಡಿದ ಅಲೌಕಿಕ ಲೀಲೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳಿರಿ. ॥ ೧೬ ॥

ಶ್ರೀಶುಕಮಹಾಮುನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಮಹಾತ್ಮನಾದ ವಿದುರನು ಸಮಸ್ತ ಜೀವಿಗಳ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಮೈತ್ರೇಯರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, ಅವನ ಸದಾಶಯವನ್ನೂ, ಸೌಜನ್ಯವನ್ನೂ, ಭಕ್ತಿ-ಜ್ಞಾನ-ವೈರಾಗ್ಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ ಅಭಿನಂದಿಸುತ್ತಾ ಮಹರ್ಷಿ ಮೈತ್ರೇಯರು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದರು. ॥ ೧೭ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳತೊಡಗಿದರು – ಓ ಸಾಧು ಶ್ರೇಷ್ಠನೇ! ಲೋಕಾನುಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ನೀನು ತುಂಬಾ ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನೇ ಕೇಳಿರುವೆ. ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಸದಾ ಶ್ರೀಭಗವಂತನಲ್ಲೇ

ನೈತಚ್ಚಿತ್ರಂ ತ್ವಯಿ ಕ್ಷತ್ತರ್ಬಾದರಾಯಣವೀರ್ಯಜೇ ।
ಗೃಹೀತೋಽನನ್ಯಭಾವೇನ ಯತ್ತ್ವಯಾ ಹರಿರೀಶ್ವರಃ
॥ ೧೯ ॥

ಮಾಂಡವ್ಯಶಾಪಾದ್ಭಗವಾನ್ಪ್ರಜಾಸಂಯಮನೋ ಯಮಃ ।
ಭ್ರಾತುಃ ಕ್ಷೇತ್ರೇ ಭುಜಿಷ್ಯಾಯಾಂ ಜಾತಃ ಸತ್ಯವತೀಸುತಾತ್
॥ ೨೦ ॥

ಭವಾನ್ಭಗವತೋ ನಿತ್ಯಂ ಸಮ್ಮತಃ ಸಾನುಗಸ್ಯ ಚ ।
ಯಸ್ಯ ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶಾಯ ಮಾಽಽದಿಶದ್ಭಗವಾನ್ ವ್ರಜನ್
॥ ೨೧ ॥

ಅಥ ತೇ ಭಗವಲ್ಲೀಲಾ ಯೋಗಮಾಯೋಪಬೃಂಹಿತಾಃ ।
ವಿಶ್ವಸ್ಥಿತ್ಯುದ್ಭವಾಂತಾರ್ಥಾ ವರ್ಣಯಾಮ್ಯನುಪೂರ್ವಶಃ
॥ ೨೨ ॥

ಭಗವಾನೇಕ ಆಸೇದಮಗ್ರ ಆತ್ಮಾಽಽತ್ಮನಾಂ ವಿಭುಃ ।
ಆತ್ಮೇಚ್ಛಾನುಗತಾವಾತ್ಮಾ ನಾನಾಮತ್ಯುಪಲಕ್ಷಣಃ
॥ ೨೩ ॥

ಸ ವಾ ಏಷ ತದಾ ದ್ರಷ್ಟಾ ನಾಪಶ್ಯದ್ದೃಶ್ಯಮೇಕರಾಟ್ ।
ಮೇನೇಽಸಂತಮಿವಾತ್ಮಾನಂ ಸುಪ್ತಶಕ್ತಿರಸುಪ್ತದೃಕ್
॥ ೨೪ ॥

ಸಾ ವಾ ಏತಸ್ಯ ಸಂದ್ರಷ್ಟುಃ ಶಕ್ತಿಃ ಸದಸದಾತ್ಮಿಕಾ ।
ಮಾಯಾ ನಾಮ ಮಹಾಭಾಗ ಯಯೇದಂ ನಿರ್ಮಮೇ ವಿಭುಃ
॥ ೨೫ ॥

ಕಾಲವೃತ್ತ್ಯಾ ತು ಮಾಯಾಯಾಂ ಗುಣಮಯ್ಯಾಮಧೋಕ್ಷಜಃ ।
ಪುರುಷೇಣಾತ್ಮಭೂತೇನ ವೀರ್ಯಮಾಧತ್ತ ವೀರ್ಯವಾನ್
॥ ೨೬ ॥

ತತೋಽಭವನ್ಮಹತ್ತತ್ತ್ವಮವ್ಯಕ್ತಾತ್ಕಾಲಚೋದಿತಾತ್ ।
ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮಾಽಽತ್ಮದೇಹಸ್ಥಂ ವಿಶ್ವಂ ವ್ಯಂಜಂಸ್ತಮೋನುದಃ
॥ ೨೭ ॥

ಸೋಽಪ್ಯಂಶಗುಣಕಾಲಾತ್ಮಾ ಭಗವದ್ದೃಷ್ಟಿಗೋಚರಃ ।
ಆತ್ಮಾನಂ ವ್ಯಕರೋದಾತ್ಮಾ ವಿಶ್ವಸ್ಯಾಸ್ಯ ಸಿಸೃಕ್ಷಯಾ
॥ ೨೮ ॥

ತೊಡಗಿದೆ. ಆದರೂ ನೀನು ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಕೀರ್ತಿಯು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹರಡುವುದು. ॥ ೧೮ ॥ ಅನನ್ಯ ಭಾವದಿಂದ ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಭಕ್ತಶ್ರೇಷ್ಠನು ನೀನು. ಬಾದರಾಯಣರ ಔರಸಪುತ್ರರಾಗಿರುವ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಮಹಿಮೆ ಇರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ॥ ೧೯ ॥ ನೀನು ದುಷ್ಟ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ದಂಡನೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಪೂಜ್ಯನಾದ ಯಮಧರ್ಮನೇ ಆಗಿರುವೆ. ಮಾಂಡವ್ಯ ಋಷಿಗಳ ಶಾಪದಿಂದ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸರಿಂದ ಅವರ ತಮ್ಮನಾದ ವಿಚಿತ್ರವೀರ್ಯನ ದಾಸಿಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಳೆದಿರುವೆ. ॥ ೨೦ ॥ ನೀನು ಸದಾ ಭಗವಂತನಿಗೂ ಆತನ ಭಕ್ತರಿಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯನಾದವನು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಭಗವಂತನು ಪರಂಧಾಮಕ್ಕೆ ತೆರಳುವಾಗ ನಿನಗೆ ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದನು. ॥ ೨೧ ॥ ಅದರಂತೆ ಈಗ ನಾನು ನಿನಗೆ ಭಗವಂತನು ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಯೋಗಮಾಯೆಯ ಮೂಲಕ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡ ಅವನ ವಿವಿಧವಾದ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತೇನೆ. ॥ ೨೨ ॥ ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೊದಲು ಎಲ್ಲ ಆತ್ಮಗಳಿಗೂ ಆತ್ಮನಾಗಿರುವ ಪೂರ್ಣಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಇದ್ದನು. ದೃಷ್ಟಾನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ, ದೃಶ್ಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವೃತ್ತಿಗಳ ಅನೇಕ ಭೇದಗಳೂ, ಅನೇಕತೆಗಳೂ ಅಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ, ಆತನು ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ತಾನೇ-ತಾನಾಗಿದ್ದನು. ॥ ೨೩ ॥ ಅವನೇ ದೃಷ್ಟಾ ಆಗಿ ನೋಡತೊಡಗಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ದೃಶ್ಯವಾವುದೂ ಕಂಡುಬರಲಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಆಗ ಅವನೇ ಅದ್ವಿತೀಯ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ಣನಂತೆ ಎಂದು ಅವನಿಗನಿಸಿತು. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅವನು ಅಸತ್ತಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಅವನ ಶಕ್ತಿಗಳು ಸುಪ್ತವಾಗಿದ್ದವು. ಆತನ ಜ್ಞಾನವೇನೂ ಲುಪ್ತವಾಗಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ॥ ೨೪ ॥ ಈ ದ್ರಷ್ಟಾ ಮತ್ತು ದೃಶ್ಯದ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡುವಂತಹ ಶಕ್ತಿಯೇ ಕಾರ್ಯಕಾರಣರೂಪೀ ಮಾಯೆಯು. ಓ ಮಹಾತ್ಮಾ! ಈ ಭಾವಾಭಾವರೂಪೀ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಮಾಯೆಯ ಮೂಲಕವೇ ಭಗವಂತನು ಈ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ॥ ೨೫ ॥ ಕಾಲಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಈ ತ್ರಿಗುಣಮಯ ಮಾಯೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷೋಭೆಯುಂಟಾದಾಗ ಆ ಇಂದ್ರಿಯಾತೀತನಾದ ಚಿನ್ಮಯ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಅಂಶ ಪುರುಷರೂಪದಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಚಿದಾಭಾಸರೂಪೀ ಬೀಜವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ॥ ೨೬ ॥ ಆಗ ಕಾಲದ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಆ ಅವ್ಯಕ್ತಮಾಯೆಯಿಂದ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅದು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅಡಗಿದ್ದ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವ ತತ್ತ್ವವು. ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಅದು 'ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮಾ' ಎಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ॥ ೨೭ ॥ ಅನಂತರ ಭಗವಂತನ ಅಂಶ, ಗುಣ ಮತ್ತು ಕಾಲದ ಅಧೀನ ಆ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವ ಭಗವಂತನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಿದ್ದು ಈ ವಿಶ್ವವನ್ನು ರಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರೂಪಾಂತರಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ॥ ೨೮ ॥ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವವು ವಿಕಾರಗೊಂಡಾಗ ಅಹಂಕಾರ ತತ್ತ್ವವು ಉತ್ಪನ್ನಗೊಂಡಿತು. ಅದು ಕಾರ್ಯ (ಅಧಿಭೂತ), ಕಾರಣ (ಅಧ್ಯಾತ್ಮ),

ಮಹತ್ತತ್ತ್ವಾದ್ವಿಕುರ್ವಾಣಾದಹಂತತ್ತ್ವಂ ವ್ಯಜಾಯತ ।
ಕಾರ್ಯಕಾರಣಕರ್ತ್ರಾತ್ಮಾ ಭೂತೇಂದ್ರಿಯಮನೋಮಯಃ
॥ ೨೯ ॥

ವೈಕಾರಿಕಸ್ತೈಜಸಶ್ಚ ತಾಮಸಶ್ಚೇತ್ಯಹಂ ತ್ರಿಧಾ ।
ಅಹಂತತ್ತ್ವಾದ್ವಿಕುರ್ವಾಣಾನ್ಮನೋ ವೈಕಾರಿಕಾದಭೂತ್ ।
ವೈಕಾರಿಕಾಶ್ಚ ಯೇ ದೇವಾ ಅರ್ಥಾಭಿವ್ಯಂಜನಂ ಯತಃ
॥ ೩೦ ॥

ತೈಜಸಾನೀಂದ್ರಿಯಾಣ್ಯೇವ ಜ್ಞಾನಕರ್ಮಮಯಾನಿ ಚ ।
ತಾಮಸೋ ಭೂತಸೂಕ್ಷ್ಮಾದಿರ್ಯತಃ ಖಂ ಲಿಂಗಮಾತ್ಮನಃ
॥ ೩೧ ॥

ಕಾಲಮಾಯಾಂಶಯೋಗೇನ ಭಗವದ್ವೀಕ್ಷಿತಂ ನಭಃ ।
ನಭಸೋಽನುಸೃತಂ ಸ್ಪರ್ಶಂ ವಿಕುರ್ವನ್ನಿರ್ಮಮೇಽನಿಲಮ್
॥ ೩೨ ॥

ಅನಿಲೋಽಪಿ ವಿಕುರ್ವಾಣೋ ನಭಸೋರುಬಲಾನ್ವಿತಃ ।
ಸಸರ್ಜ ರೂಪತನ್ಮಾತ್ರಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲೋಕಸ್ಯ ಲೋಚನಮ್
॥ ೩೩ ॥

ಅನಿಲೇನಾನ್ವಿತಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ವಿಕುರ್ವತ್ಪರವೀಕ್ಷಿತಮ್ ।
ಆಧತ್ತಾಂಭೋ ರಸಮಯಂ ಕಾಲಮಾಯಾಂಶಯೋಗತಃ
॥ ೩೪ ॥

ಜ್ಯೋತಿಷಾಂಭೋಽನುಸಂಸೃಷ್ಟಂ ವಿಕುರ್ವದ್ಬ್ರಹ್ಮವೀಕ್ಷಿತಮ್ ।
ಮಹೀಂ ಗಂಧಗುಣಾಮಾಧಾತ್ಕಾಲಮಾಯಾಂಶಯೋಗತಃ
॥ ೩೫ ॥

ಭೂತಾನಾಂ ನಭಆದೀನಾಂ ಯದ್ಯದ್ಭವ್ಯಾವರಾವರಮ್ ।
ತೇಷಾಂ ಪರಾನುಸಂಸರ್ಗಾದ್ಯಥಾಸಂಖ್ಯಂ ಗುಣಾನ್ವಿದುಃ
॥ ೩೬ ॥

ಏತೇ ದೇವಾಃ ಕಲಾ ವಿಷ್ಣೋಃ
ಕಾಲಮಾಯಾಂಶಲಿಂಗಿನಃ ।
ನಾನಾತ್ವಾತ್ಸ್ವಕ್ರಿಯಾನೀಶಾಃ
ಪ್ರೋಚುಃ ಪ್ರಾಂಜಲಯೋ ವಿಭುಮ್ ॥ ೩೭ ॥

ದೇವಾ ಊಚುಃ

ನಮಾಮ ತೇ ದೇವ ಪದಾರವಿಂದಂ
ಪ್ರಪನ್ನ ತಾಪೋಪಶಮಾತಪತ್ರಮ್ ।
ಯನ್ಮೂಲಕೇತಾ ಯತಯೋಽಂಜಸೋರು
ಸಂಸಾರದುಃಖಂ ಬಹಿರುತ್ಕ್ಷಿಪಂತಿ ॥ ೩೮ ॥

ಧಾತರ್ಯದಸ್ಮಿನ್ಭವ ಈಶ ಜೀವಾ-
ಸ್ತಾಪತ್ರಯೇಣೋಪಹತಾ ನ ಶರ್ಮ ।
ಆತ್ಮನ್ ಲ್ಲಭಂತೇ ಭಗವಂಸ್ತವಾಂಘ್ರಿ-
ಚ್ಛಾಯಾಂ ಸವಿದ್ಯಾಮತ ಆಶ್ರಯೇಮ ॥ ೩೯ ॥

ಕರ್ತೃ (ಅಧಿದೈವ) ಎಂಬ ಮೂರು ರೂಪಗಳಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಭೂತ, ಇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ॥ ೨೯ ॥ ಆ ಅಹಂಕಾರವು ವೈಕಾರಿಕ (ಸಾತ್ತ್ವಿಕ) ತೈಜಸ (ರಾಜಸ) ಮತ್ತು ತಾಮಸ ಎಂಬ ಭೇದದಿಂದ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರದ್ದಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾತ್ತ್ವಿಕ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಯಾವುದರಿಂದ ವಿಷಯಗಳ ಜ್ಞಾನ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೋ ಆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ದೇವತೆಗಳು ಉಂಟಾದವು. ॥ ೩೦ ॥ ತೈಜಸ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಾದುವು. ತಾಮಸಾಹಂಕಾರದಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಭೂತಗಳ ಕಾರಣ ಶಬ್ದ ತನ್ಮಾತ್ರೆಯು ಉಂಟಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ (ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ) ಆಕಾಶದ ತತ್ತ್ವವು ಹುಟ್ಟಿತು. ॥ ೩೧ ॥ ಭಗವಂತನ ದೃಷ್ಟಿಯು ಆಕಾಶದ ಮೇಲೆ ಬೀಳಲು ಅದರಿಂದ ಮತ್ತೆ ಕಾಲ, ಮಾಯೆ, ಚಿದಂಶಗಳ ಯೋಗದಿಂದ ಸ್ಪರ್ಶತನ್ಮಾತ್ರೆಯು ಉಂಟಾಯಿತು. ಅದು ವಿಕಾರಗೊಂಡಾಗ ವಾಯುವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ॥ ೩೨ ॥ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯಾದ ವಾಯುವು ಆಕಾಶದೊಡನೆ ವಿಕಾರಗೊಂಡಾಗ ರೂಪತನ್ಮಾತ್ರೆಯು ಉಂಟಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ನೀಡುವ ತೇಜಸ್ಸು ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ॥ ೩೩ ॥ ಮತ್ತೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿ ವಾಯುಸಹಿತ ತೇಜಸ್ಸು ಕಾಲ, ಮಾಯೆ, ಮತ್ತು ಚಿದಂಶಗಳ ಯೋಗದಿಂದ ವಿಕಾರಗೊಂಡು ರಸತನ್ಮಾತ್ರೆಯ ಕಾರ್ಯವಾದ ಜಲತತ್ತ್ವವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿತು. ॥ ೩೪ ॥ ಅನಂತರ ಜಲವು ತೇಜಸ್ಸಿನೊಡನೆ ಸೇರಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ದೃಷ್ಟಿಪಾತದಿಂದ ಕಾಲ, ಮಾಯೆ ಮತ್ತು ಚಿದಂಶಗಳ ಯೋಗದಿಂದ ಗಂಧಗುಣವುಳ್ಳ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿತು. ॥ ೩೫ ॥ ವಿದುರನೇ! ಆಕಾಶವೇ ಮುಂತಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಹಿಂದು-ಹಿಂದಿನ ಭೂತಗಳ ಗುಣಗಳೂ ಅನುವರ್ತಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ॥ ೩೬ ॥ ಆ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ವಿಕಾರ, ವಿಕ್ಷೇಪ, ಮತ್ತು ಚೇತನಾಂಶ ವಿಶಿಷ್ಟರಾದ ದೇವಗಣಗಳೆಲ್ಲ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಅಂಶಗಳೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಬೇರೆ-ಬೇರೆಯಾಗಿ ಇರುವ ಕಾರಣ ವಿಶ್ವರಚನೆಯೆಂಬ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ವಿಫಲರಾದಾಗ ಅವರು ಕೈಮುಗಿದು ಭಗವಂತನನ್ನು ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. ॥ ೩೭ ॥

ದೇವತೆಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಓ ದೇವದೇವಾ! ನಿನ್ನ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಿಗೆ ವಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಅವು ಶರಣುಬಂದ ಜೀವಿಗಳ ತಾಪವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕೊಡೆಗಳಂತಿವೆ. ಅವುಗಳ ಆಸರೆ ಪಡೆದರೆ ಯತಿಗಳು ಅನಂತ ಸಂಸಾರದುಃಖವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ದೂರಕ್ಕೆ ಎಸೆದು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ॥ ೩೮ ॥ ಓ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತಾ ಜಗದೀಶ್ವರನೇ! ಈ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ತಾಪತ್ರಯದಿಂದ ದುಃಖಿತರಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಶಾಂತಿ ಸಿಗುತ್ತಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ನಿನ್ನ ಚರಣಗಳ ಜ್ಞಾನಮಯ ಛಾಯೆಯ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತೇವೆ. ॥ ೩೯ ॥ ಮುನಿಗಳು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ

ಮಾರ್ಗಂತಿ ಯತ್ತೇ ಮುಖಪದ್ಮನೀಡೈಃ
ಛಂದಃ ಸುಪರ್ಣೈರ್ಋಷಯೋ ವಿವಿಕ್ತೇ ।
ಯಸ್ಯಾಘಮರ್ಷೋದಸರಿದ್ವರಾಯಾಃ
ಪದಂ ಪದಂ ತೀರ್ಥಪದಃ ಪ್ರಪನ್ನಾಃ ॥ ೪೦ ॥

ಯಚ್ಛ್ರದ್ಧಯಾ ಶ್ರುತವತ್ಯಾ ಚ ಭಕ್ತ್ಯಾ
ಸಂಮೃಜ್ಯಮಾನೇ ಹೃದಯೇಽವಧಾಯ ।
ಜ್ಞಾನೇನ ವೈರಾಗ್ಯಬಲೇನ ಧೀರಾ
ವ್ರಜೇಮ ತತ್ತೇಽಂಘ್ರಿಸರೋಜಪೀಠಮ್ ॥ ೪೧ ॥

ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಜನ್ಮಸ್ಥಿತಿಸಂಯಮಾರ್ಥೇ
ಕೃತಾವತಾರಸ್ಯ ಪದಾಂಬುಜಂ ತೇ ।
ವ್ರಜೇಮ ಸರ್ವೇ ಶರಣಂ ಯದೀಶ
ಸ್ಮೃತಂ ಪ್ರಯಚ್ಛತ್ಯಭಯಂ ಸ್ವಪುಂಸಾಮ್ ॥ ೪೨ ॥

ಯತ್ಸಾನುಬಂಧೇಽಸತಿ ದೇಹಗೇಹೇ
ಮಮಾಹಮಿತ್ಯೂಢದುರಾಗ್ರಹಾಣಾಮ್ ।
ಪುಂಸಾಂ ಸುದೂರಂ ವಸತೋಽಪಿ ಪುರ್ಯಾಂ
ಭಜೇಮ ತತ್ತೇ ಭಗವನ್ಪದಾಬ್ಜಮ್ ॥ ೪೩ ॥

ತಾನ್ ವೈ ಹ್ಯಸದ್ವೃತ್ತಿಭಿರಕ್ಷಿಭಿರ್ಯೇ
ಪರಾಹೃತಾಂತರ್ಮನಸಃ ಪರೇಶ ।
ಅಥೋ ನ ಪಶ್ಯಂತ್ಯುರುಗಾಯ ನೂನಂ
ಯೇ ತೇ ಪದನ್ಯಾಸವಿಲಾಸಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾಃ ॥ ೪೪ ॥

ಪಾನೇನ ತೇ ದೇವ ಕಥಾಸುಧಾಯಾಃ
ಪ್ರವೃದ್ಧಭಕ್ತ್ಯಾ ವಿಶದಾಶಯಾ ಯೇ ।
ವೈರಾಗ್ಯಸಾರಂ ಪ್ರತಿಲಭ್ಯ ಬೋಧಂ
ಯಥಾಂಜಸಾನ್ವೀಯುರಕುಂಠಧಿಷ್ಣ್ಯಮ್ ॥ ೪೫ ॥

ತಥಾಪರೇ ಚಾತ್ಮಸಮಾಧಿಯೋಗ-
ಬಲೇನ ಜಿತ್ವಾ ಪ್ರಕೃತಿಂ ಬಲಿಷ್ಠಾಮ್ ।
ತ್ವಾಮೇವ ಧೀರಾಃ ಪುರುಷಂ ವಿಶಂತಿ
ತೇಷಾಂ ಶ್ರಮಃ ಸ್ಯಾನ್ನ ತು ಸೇವಯಾ ತೇ ॥ ೪೬ ॥

ತತ್ತೇ ವಯಂ ಲೋಕಸಿಸೃಕ್ಷಯಾಽಽದ್ಯ
ತ್ವಯಾನುಸೃಷ್ಟಾಸ್ತ್ರಿಭಿರಾತ್ಮಭಿಃ ಸ್ಮ ।
ಸರ್ವೇ ವಿಯುಕ್ತಾಃ ಸ್ವವಿಹಾರತಂತ್ರಂ
ನ ಶಕ್ನುಮಸ್ತತ್ಪ್ರತಿಹರ್ತವೇ ತೇ ॥ ೪೭ ॥

ಕುಳಿತು ನಿನ್ನ ಮುಖಕಮಲದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿರುವ ವೇದಮಂತ್ರಗಳೆಂಬ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯಾವುದನ್ನು ಅರಸುತ್ತಿರುವರೋ ಮತ್ತು ಯಾವುದು ಸಮಸ್ತ ಪಾಪಗಳನ್ನೂ ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ದೇವನದಿಯಾದ ಗಂಗೆಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆಯೋ ಅಂತಹ ನಿನ್ನ ಪರಮಪಾವನವಾದ ಪಾದಪದ್ಮಗಳನ್ನು ನಾವು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತೇವೆ. ॥ ೪೦ ॥ ಧೀರರಾದ ಯೋಗೀಶ್ವರರು ಯಾವುದನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ಶ್ರವಣ-ಕೀರ್ತನರೂಪವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಶುದ್ಧವಾದ ತಮ್ಮ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಜ್ಞಾನವೈರಾಗ್ಯಗಳ ಬಲದಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹ ನಿನ್ನ ಪಾದಗಳ ಪೀಠವನ್ನು ನಾವು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತೇವೆ. ॥ ೪೧ ॥ ಪ್ರಭೋ! ನೀನು ಪ್ರಪಂಚದ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯಗಳಿಗಾಗಿಯೇ ಅವತರಿಸುತ್ತೀಯೆ. ಆದುದರಿಂದ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಸ್ಮರಿಸುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅಭಯವನ್ನೀಯುವ ನಿನ್ನ ಆ ಅಡಿದಾವರೆಗಳನ್ನು ಶರಣುಹೊಂದುತ್ತೇವೆ. ॥ ೪೨ ॥ ನೀನು ಸಮಸ್ತ ಮನುಷ್ಯರ ಹೃದಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಯಾರು ಮನೆ-ಮಡದಿ-ಮಕ್ಕಳು-ದೇಹ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿರಿಸುವ ಬೇರೆ ತುಚ್ಛ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ 'ನಾನು, ನನ್ನದು' ಎಂಬ ದುರಾಗ್ರಹವಿರಿಸಿಕೊಂಡವರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತದೂರವಾದ ನಿನ್ನ ಚರಣಾರವಿಂದಗಳನ್ನು ನಾವು ಭಜಿಸುತ್ತೇವೆ. ॥ ೪೩ ॥ ಪರಮ ಯಶಸ್ವೀ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ! ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯಾರ ಮನಸ್ಸು ಸದಾ ಹೊರಗಡೆಯೇ ಅಲೆಯುತ್ತಿರುವುದೋ, ಅಂತಹ ಪಾಮರ ಜನರು ನಿನ್ನ ಶ್ರೀಪಾದವಿನ್ಯಾಸದ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅರಿತಿರುವ ಭಕ್ತಜನರ ದರ್ಶನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ಅವರು ನಿನ್ನ ಚರಣಾರವಿಂದಗಳಿಂದ ದೂರವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ॥ ೪೪ ॥ ಪ್ರಭೋ! ನಿನ್ನ ಕಥಾಮೃತಪಾನದಿಂದ ಉಕ್ಕಿಬರುವ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಯಾರ ಅಂತಃಕರಣವು ನಿರ್ಮಲವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದೆಯೋ, ಅಂತಹವರು ವೈರಾಗ್ಯಸಾರವಾದ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದೆಯೇ ವೈಕುಂಠಧಾಮವನ್ನು ಹೊಂದಿಬಿಡುವರು. ॥ ೪೫ ॥ ಅಂತೆಯೇ ಕೆಲವು ಧೀರರು ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ನಿರೋಧರೂಪವಾದ ಸಮಾಧಿಯ ಬಲದಿಂದ ನಿನ್ನ ಪ್ರಬಲ ಮಾಯೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಲೀನರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಶ್ರಮವಿರುತ್ತದೆ. ನಿನ್ನ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗದಲ್ಲಾದರೋ ಯಾವ ಕಷ್ಟವೂ ಇಲ್ಲ. ॥ ೪೬ ॥

ಓ ಆದಿದೇವನೇ! ಪ್ರಪಂಚದ ಸೃಷ್ಟಿಗಾಗಿ ನೀನು ನಮ್ಮನ್ನು ತ್ರಿಗುಣಮಯರನ್ನಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವೆ. ಆದರೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಸ್ವಭಾವವು ಬೇರೆ-ಬೇರೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಸಾಮ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ನಿನ್ನ ಕ್ರೀಡೆಗಾಗಿ ಲೋಕಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ನಿನಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥರಾಗಿದ್ದೇವೆ. ॥ ೪೭ ॥ ಆದ್ದರಿಂದ ಜನ್ಮರಹಿತನಾದ ಭಗವಂತನೇ! ಯಾವುದರಿಂದ ನಾವು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ರಚಿಸಿ ನಿನಗೆ ಸಮಸ್ತ ಪೂಜೆಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಲು ಸಮರ್ಥರಾಗುವೆವು ? ಅನ್ನವನ್ನೂ ಪಡೆದು ಜೀವಿಸುವೆವು ? ಮತ್ತು ಈ ಸಮಸ್ತ ಜೀವಿಗಳೂ ಕೂಡ ಎಲ್ಲ ವಿಘ್ನಗಳಿಂದಲೂ ದೂರವಾಗಿದ್ದು

ಯಾವದ್ಬಲಿಂ ತೇಽಜ ಹರಾಮ ಕಾಲೇ
ಯಥಾ ವಯಂ ಚಾನ್ನಮದಾಮ ಯತ್ರ ।
ಯಥೋಭಯೇಷಾಂ ತ ಇಮೇ ಹಿ ಲೋಕಾ
ಬಲಿಂ ಹರಂತೋಽನ್ನ ಮದಂತ್ಯನೂಹಾಃ ॥ ೪೮ ॥

ತ್ವಂ ನಃ ಸುರಾಣಾಮಸಿ ಸಾನ್ವಯಾನಾಂ
ಕೂಟಸ್ಥ ಆದ್ಯಃ ಪುರುಷಃ ಪುರಾಣಃ ।
ತ್ವಂ ದೇವ ಶಕ್ತ್ಯಾಂ ಗುಣಕರ್ಮಯೋನೌ
ರೇತಸ್ತ್ವಜಾಯಾಂ ಕವಿಮಾದಧೇಽಜಃ ॥ ೪೯ ॥

ತತೋ ವಯಂ ಸತ್ಪ್ರಮುಖಾ ಯದರ್ಥೇ
ಬಭೂವಿಮಾತ್ಮನ್ಕರವಾಮ ಕಿಂ ತೇ ।
ತ್ವಂ ನಃ ಸ್ವಚಕ್ಷುಃ ಪರಿದೇಹಿ ಶಕ್ತ್ಯಾ
ದೇವ ಕ್ರಿಯಾರ್ಥೇ ಯದನುಗ್ರಹಾಣಾಮ್ ॥ ೫೦ ॥

ನಮಗೂ ಹಾಗೂ ನಿನಗೂ ಸೇವೆಗಳನ್ನೂ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಾ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಆಹಾರಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾದಾವು? ಅಂತಹ ಯಾವುದಾದರೂ ಉಪಾಯವನ್ನು ಮಾಡು. ॥ ೪೮ ॥ ಓ ಭಗವಂತಾ! ವಿಕಾರರಹಿತನಾದ ಪುರಾಣಪುರುಷನಾದ ನೀನೇ ಇತರ ಕಾರ್ಯವರ್ಗಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ದೇವತೆಗಳಾದ ನಮಗೆ ಲ್ಲರಿಗೂ ಆದಿಕಾರಣನಾಗಿರುವೆ. ಜನ್ಮರಹಿತನಾದ ನೀನು ಹೀಗೆ ಸತ್ತ್ವಾದಿಗುಣ ಮತ್ತು ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ಮಗಳ ಕಾರಣರೂಪೀ ಮಾಯಾ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿದಂಶರೂಪವಾದ ವೀರ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದೆ. ॥ ೪೯ ॥ ಓ ಪರಮಾತ್ಮಾ! ಮಹತ್ತತ್ತ್ವಾದಿರೂಪೀ ದೇವಗಣ ಗಳಿಂದ ನಾವು ಯಾವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವೆವೋ, ಇದರ ಸಂಬಂಧ ವಾಗಿ ನಾವು ಏನು ಮಾಡಬೇಕು? ದೇವಾ! ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ನೀನೇ ಅನುಗ್ರಹ ಬೀರುವಂತಹವನು. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ರಚನೆಗಾಗಿ ನೀನು ನಮಗೆ ನಿನ್ನ ಅದ್ಭುತವಾದ ಕ್ರಿಯಾ ಶಕ್ತಿಗಳೊಡನೆ ನಿನ್ನ ದಿವ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕರುಣಿಸು. ॥ ೫೦ ॥

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೫ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ಪಂಚಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೫ ॥

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ವಿರಾಟ್‌ಶರೀರದ ಉತ್ಪತ್ತಿ

ಋಷಿರುವಾಚ

ಇತಿ ತಾಸಾಂ ಸ್ವಶಕ್ತೀನಾಂ ಸತೀನಾಮಸಮೇತ್ಯ ಸಃ ।
ಪ್ರಸುಪ್ತಲೋಕತಂತ್ರಾಣಾಂ ನಿಶಾಮ್ಯ ಗತಿಮೀಶ್ವರಃ
॥ ೧ ॥

ಕಾಲಸಂಜ್ಞಾಂ ತದಾ ದೇವೀಂ ಬಿಭ್ರಚ್ಛಕ್ತಿಮುರುಕ್ರಮಃ ।
ತ್ರಯೋವಿಂಶತಿತತ್ತ್ವಾನಾಂ ಗಣಂ ಯುಗಪದಾವಿಶತ್
॥ ೨ ॥

ಸೋಽನುಪ್ರವಿಷ್ಟೋ ಭಗವಾಂಶ್ಚೇಷ್ಟಾರೂಪೇಣ ತಂ ಗಣಮ್ ।
ಭಿನ್ನಂ ಸಂಯೋಜಯಾಮಾಸ ಸುಪ್ತಂ ಕರ್ಮ ಪ್ರಬೋಧಯನ್
॥ ೩ ॥

ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಮಾ ದೈವೇನ ತ್ರಯೋವಿಂಶತಿಕೋ ಗಣಃ ।
ಪ್ರೇರಿತೋಽಜನಯತ್ಸ್ವಾಭಿರ್ಮಾತ್ರಾಭಿರಧಿಪೂರುಷಮ್
॥ ೪ ॥

ಪರೇಣ ವಿಶತಾ ಸ್ವಸ್ಮಿನ್ಮಾತ್ರಯಾ ವಿಶ್ವಸೃಗ್ಗಣಃ ।
ಚುಕ್ಷೋಭಾನ್ಯೋನ್ಯಮಾಸಾದ್ಯ ಯಸ್ಮಿಲ್ಲೋಕಾಶ್ಚರಾಚರಾಃ
॥ ೫ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹೇಳಿದರು – ಮಹಾತ್ಮನಾದ ವಿದುರನೇ! ತನ್ನ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವವೇ ಮುಂತಾದ ಶಕ್ತಿಗಳು ಹೀಗೆ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರದೆ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದರಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಆ ಸರ್ವಶಕ್ತ ನಾದ ಭಗವಂತನು ಕಾಲಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವ, ಅಹಂ ಕಾರ, ಪಂಚಭೂತ, ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳು, ಮನಸ್ಸು ಸಹಿತ ಹನ್ನೊಂದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಈ ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರು ತತ್ತ್ವಗಳ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಒಳಹೊಕ್ಕನು. ॥ ೧-೨ ॥ ಹೀಗೆ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಮಹಾ ಪ್ರಭುವು ಪ್ರಸುಪ್ತವಾಗಿದ್ದ ಜೀವಿಗಳ ಅದೃಷ್ಟ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಎಚ್ಚರ ಗೊಳಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಪರಸ್ಪರ ದೂರವಾಗಿದ್ದ ಆ ತತ್ತ್ವಸಮೂಹವನ್ನು ತನ್ನ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿದನು. ॥ ೩ ॥ ಹೀಗೆ ಭಗವಂತನು ಅದೃಷ್ಟವನ್ನು ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖಿಗೊಳಿಸಿದಾಗ ಆ ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರು ತತ್ತ್ವಗಳ ಸಮೂಹವು ಭಗವಂತನ ಪ್ರೇರಣೆ ಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಅಧಿಪುರುಷ-ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವು. ॥ ೪ ॥ ಅರ್ಥಾತ್-ಭಗವಂತನು ಅಂಶರೂಪದಿಂದ ತನ್ನ ಆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ಆ ವಿಶ್ವರಚನೆ ಮಾಡುವ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವಾದಿ ಸಮುದಾಯವು ಒಂದರೊಳಗೆ ಒಂದು ಬೆರೆತು ಪರಿಣಾಮಹೊಂದಿತು. ಈ ತತ್ತ್ವಗಳ ಪರಿಣಾಮವೇ ವಿರಾಟ್ ಪುರುಷನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅದರಲ್ಲೇ ಚರಾಚರ ಜಗತ್ತು ಇರುವುದು. ॥ ೫ ॥ ಆ ಹಿರಣ್ಮಯನಾದ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನು ಸಮಸ್ತ ಜೀವ

ಹಿರಣ್ಮಯಃ ಸ ಪುರುಷಃ ಸಹಸ್ರಪರಿವತ್ಸರಾನ್ ।
ಆಂಡಕೋಶ ಉವಾಸಾಪ್ಸು ಸರ್ವಸತ್ತ್ವೋಪಬೃಂಹಿತಃ
॥ ೬ ॥

ಸ ವೈ ವಿಶ್ವಸೃಜಾಂ ಗರ್ಭೋ ದೇವಕರ್ಮಾತ್ಮಶಕ್ತಿಮಾನ್ ।
ವಿಬಭಾಜಾತ್ಮನಾಽಽತ್ಮಾನಮೇಕಧಾ ದಶಧಾ ತ್ರಿಧಾ
॥ ೭ ॥

ಏಷ ಹ್ಯಶೇಷಸತ್ತ್ವಾನಾಮಾತ್ಮಾಂಶಃ ಪರಮಾತ್ಮನಃ ।
ಆದ್ಯೋಽವತಾರೋ ಯತ್ರಾಸೌ ಭೂತಗ್ರಾಮೋ ವಿಭಾವ್ಯತೇ
॥ ೮ ॥

ಸಾಧ್ಯಾತ್ಮಃ ಸಾಧಿದೈವಶ್ಚ ಸಾಧಿಭೂತ ಇತಿ ತ್ರಿಧಾ ।
ವಿರಾಟ್ ಪ್ರಾಣೋ ದಶವಿಧ ಏಕಧಾ ಹೃದಯೇನ ಚ
॥ ೯ ॥

ಸ್ಮರನ್ ವಿಶ್ವಸೃಜಾಮೀಶೋ ವಿಜ್ಞಾಪಿತಮಧೋಕ್ಷಜಃ।
ವಿರಾಜಮತಪತ್ ಸ್ವೇನ ತೇಜಸೈಷಾಂ ವಿವೃತ್ತಯೇ
॥ ೧೦ ॥

ಅಥ ತಸ್ಯಾಭಿತಪ್ತಸ್ಯ ಕತಿ ಚಾಯತನಾನಿ ಹ ।
ನಿರಭಿದ್ಯಂತ ದೇವಾನಾಂ ತಾನಿ ಮೇ ಗದತಃ ಶೃಣು
॥ ೧೧ ॥

ತಸ್ಯಾಗ್ನಿರಾಸ್ಯಂ ನಿರ್ಭಿನ್ನಂ ಲೋಕಪಾಲೋಽವಿಶತ್ಪದಮ್ ।
ವಾಚಾ ಸ್ವಾಂಶೇನ ವಕ್ತವ್ಯಂ ಯಯಾಸೌ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ
॥ ೧೨ ॥

ನಿರ್ಭಿನ್ನಂ ತಾಲು ವರುಣೋ ಲೋಕಪಾಲೋಽವಿಶದ್ಧರೇಃ ।
ಜಿಹ್ವಯಾಂಶೇನ ಚ ರಸಂ ಯಯಾಸೌ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ
॥ ೧೩ ॥

ನಿರ್ಭಿನ್ನೇ ಅಶ್ವಿನೌ ನಾಸೇ ವಿಷ್ಣೋರಾವಿಶತಾಂ ಪದಮ್ ।
ಘ್ರಾಣೇನಾಂಶೇನ ಗಂಧಸ್ಯ ಪ್ರತಿಪತ್ತಿರ್ಯತೋ ಭವೇತ್
॥ ೧೪ ॥

ನಿರ್ಭಿನ್ನೇ ಅಕ್ಷಿಣೀ ತ್ವಷ್ಟಾ ಲೋಕಪಾಲೋಽವಿಶದ್ವಿಭೋಃ ।
ಚಕ್ಷುಷಾಂಶೇನ ರೂಪಾಣಾಂ ಪ್ರತಿಪತ್ತಿರ್ಯತೋ ಭವೇತ್
॥ ೧೫ ॥

ನಿರ್ಭಿನ್ನಾನ್ಯಸ್ಯ ಚರ್ಮಾಣಿ ಲೋಕಪಾಲೋಽನಿಲೋಽವಿಶತ್ ।
ಪ್ರಾಣೇನಾಂಶೇನ ಸಂಸ್ಪರ್ಶಂ ಯೇನಾಸೌ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ
॥ ೧೬ ॥

ರಾಶಿಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಜಲರಾಶಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವೆಂಬ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾವಿರ ದಿವ್ಯವರ್ಷ ಗಳವರೆಗೆ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೬ ॥ ಅನಂತರ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನ, ಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಆ ತತ್ತ್ವಗರ್ಭನಾದ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನು ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಒಂದು ಹೃದಯರೂಪವಾಗಿಯೂ, ಹತ್ತುಪ್ರಾಣಗಳ ರೂಪ ವಾಗಿಯೂ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ಆಧಿದೈವಿಕ, ಆದಿಭೌತಿಕಗಳೆಂಬ ಮೂರು ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಕೊಂಡನು. ॥ ೭ ॥ ಈ ವಿರಾಟ್ ಪುರುಷನೇ ಪ್ರಥಮ ಜೀವನಾದ ಕಾರಣ ಸಮಸ್ತ ಜೀವರ ಆತ್ಮಾ, ಜೀವರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಶ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಮೊದಲನೆಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ ಮೊದಲನೆಯ ಅವತಾರವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಮಸ್ತ ಭೂತ ಸಮುದಾಯವು ಇದರಲ್ಲೇ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳ್ಳುವುದು. ॥ ೮ ॥ ಇವನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಅಧಿಭೂತ, ಅಧಿ ದೈವರೂಪದಿಂದ ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿಯೂ, ಪ್ರಾಣರೂಪದಿಂದ ಹತ್ತು ಬಗೆಯಾಗಿಯೂ, ಹೃದಯ ರೂಪದಿಂದ ಒಂದು* ಬಗೆ ಯಾಗಿಯೂ ಇರುವನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ॥ ೯ ॥

ಮತ್ತೆ ವಿಶ್ವರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವಾದಿಗಳ ಅಧಿ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಆ ತತ್ತ್ವಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ನೆನೆದು ಅವುಗಳ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಚೈತನ್ಯ ರೂಪ ವಾದ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಆ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಿತಗೊಳಿಸಿ, ಎಚ್ಚರಿಸಿದನು. ॥ ೧೦ ॥ ಆತನು ಎಚ್ಚರಗೊಂಡೊಡನೆಯೇ ದೇವತೆ ಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಎಷ್ಟು ಸ್ಥಾನಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡವು ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಕೇಳು. ॥ ೧೧ ॥ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಆ ವಿರಾಟ್ ಪುರುಷನ ಮುಖವು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಲೋಕಪಾಲ ನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ ಅಂಶವಾದ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯದೊಡನೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದನು. ಆದರಿಂದಲೇ ಈ ಜೀವವು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ. ॥ ೧೨ ॥ ಮತ್ತೆ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನ ದವಡೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಆದರಲ್ಲಿ ಲೋಕಪಾಲನಾದ ವರುಣನು ತನ್ನ ಅಂಶ ರಸನೇಂದ್ರಿಯ ಸಹಿತ ಸ್ಥಿತನಾದನು. ಆದರಿಂದ ಜೀವವು ರಸಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ. ॥ ೧೩ ॥ ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಆ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನ ಮೂಗು ಹೊಳ್ಳೆಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ಇಬ್ಬರು ಅಶ್ವಿನೀಕುಮಾರರು ತಮ್ಮ ಅಂಶವಾದ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯದೊಡನೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಹೊಕ್ಕರು. ಆದರಿಂದ ಜೀವಿಯು ವಾಸನೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ. ॥ ೧೪ ॥ ಹೀಗೆಯೇ ಆ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಾಗ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಂಶನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯಸಹಿತ ಲೋಕಪತಿ ಸೂರ್ಯನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಆ ನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ॥ ೧೫ ॥ ಮತ್ತೆ ಆ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ತ್ವಚೆ, ತೊಗಲು ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಆದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಂಶ ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯಸಹಿತ ಲೋಕಪಾಲನಾದ

* ಹತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳೊಡನೆ ಮನಸ್ಸು ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಾಗಿದೆ, ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳ ವಿಷಯಗಳು ಅಧಿಭೂತ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃ ದೇವತೆಗಳು ಅಧಿ ದೈವವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಣ, ಅಪಾನ, ವ್ಯಾನ, ಉದಾನ, ಸಮಾನ ಎಂಬ ಐದು ಪ್ರಾಣಗಳು, ನಾಗ, ಕೂರ್ಮ, ಕೃಕಲ, ದೇವದತ್ತ, ಧನಂಜಯಗಳೆಂಬ ಐದು ಉಪಪ್ರಾಣಗಳು, ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹತ್ತು ಪ್ರಾಣಗಳು.

ಕರ್ಣಾವಸ್ಯ ವಿನಿರ್ಭಿನ್ನೌ ಧಿಷ್ಣ್ಯಂ ಸ್ವಂ ವಿವಿಶುರ್ದಿಶಃ ।
ಶ್ರೋತ್ರೇಣಾಂಶೇನ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಿಂ ಯೇನ ಪ್ರಪದ್ಯತೇ
॥ ೧೭ ॥

ತ್ವಚಮಸ್ಯ ವಿನಿರ್ಭಿನ್ನಾಂ ವಿವಿಶುರ್ಧಿಷ್ಣ್ಯಮೋಷಧೀಃ ।
ಅಂಶೇನ ರೋಮಭಿಃ ಕಂಡೂಂ ಯೈರಸೌ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ
॥ ೧೮ ॥

ಮೇಢ್ರಂ ತಸ್ಯ ವಿನಿರ್ಭಿನ್ನಂ ಸ್ವಧಿಷ್ಣ್ಯಂ ಕ ಉಪಾವಿಶತ್ ।
ರೇತಸಾಂಶೇನ ಯೇನಾಸಾವಾನಂದಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ
॥ ೧೯ ॥

ಗುದಂ ಪುಂಸೋ ವಿನಿರ್ಭಿನ್ನಂ ಮಿತ್ರೋ ಲೋಕೇಶ ಆವಿಶತ್ ।
ಪಾಯುನಾಂಶೇನ ಯೇನಾಸೌ ವಿಸರ್ಗಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ
॥ ೨೦ ॥

ಹಸ್ತಾವಸ್ಯ ವಿನಿರ್ಭಿನ್ನಾವಿಂದ್ರಃ ಸ್ವರ್ಪತಿರಾವಿಶತ್ ।
ವಾರ್ತಯಾಂಶೇನ ಪುರುಷೋ ಯಯಾ ವೃತ್ತಿಂ ಪ್ರಪದ್ಯತೇ
॥ ೨೧ ॥

ಪಾದಾವಸ್ಯ ವಿನಿರ್ಭಿನ್ನೌ ಲೋಕೇಶೋ ವಿಷ್ಣುರಾವಿಶತ್ ।
ಗತ್ಯಾ ಸ್ವಾಂಶೇನ ಪುರುಷೋ ಯಯಾ ಪ್ರಾಪ್ಯಂ ಪ್ರಪದ್ಯತೇ
॥ ೨೨ ॥

ಬುದ್ಧಿಂ ಚಾಸ್ಯ ವಿನಿರ್ಭಿನ್ನಾಂ ವಾಗೀಶೋ ಧಿಷ್ಣ್ಯಮಾವಿಶತ್ ।
ಬೋಧೇನಾಂಶೇನ ಬೋದ್ಧವ್ಯಂ ಪ್ರತಿಪತ್ತಿರ್ಯತೋ ಭವೇತ್
॥ ೨೩ ॥

ಹೃದಯಂ ಚಾಸ್ಯ ನಿರ್ಭಿನ್ನಂ ಚಂದ್ರಮಾ ಧಿಷ್ಣ್ಯಮಾವಿಶತ್ ।
ಮನಸಾಂಶೇನ ಯೇನಾಸೌ ವಿಕ್ರಿಯಾಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ
॥ ೨೪ ॥

ಆತ್ಮಾನಂ ಚಾಸ್ಯ ನಿರ್ಭಿನ್ನಮಭಿಮಾನೋಽವಿಶತ್ಪದಮ್ ।
ಕರ್ಮಣಾಂಶೇನ ಯೇನಾಸೌ ಕರ್ತವ್ಯಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ
॥ ೨೫ ॥

ಸತ್ತ್ವಂ ಚಾಸ್ಯ ವಿನಿರ್ಭಿನ್ನಂ ಮಹಾಂಧಿಷ್ಣ್ಯಮುಪಾವಿಶತ್ ।
ಚಿತ್ತೇನಾಂಶೇನ ಯೇನಾಸೌ ವಿಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ
॥ ೨೬ ॥

ಶೀರ್ಷ್ಣೋಽಸ್ಯ ದ್ಯೌರ್ಧರಾ ಪದ್ಭ್ಯಾಂ ಖಂ ನಾಭೇರುದಪದ್ಯತ ।
ಗುಣಾನಾಂ ವೃತ್ತಯೋ ಯೇಷು ಪ್ರತೀಯಂತೇ ಸುರಾದಯಃ
॥ ೨೭ ॥

ವಾಯುವು ಒಳಹೊಕ್ಕನು. ಆ ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಜೀವಿಯು ಸ್ಪರ್ಶವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನು. ॥ ೧೬ ॥ ಆ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಕಿವಿಯ ಬಿಲಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಂಶ ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯಸಹಿತ ದಿಕ್ಕುಗಳು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದವು. ಆ ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯ ದಿಂದ ಜೀವಿಗೆ ಶಬ್ದದ ಜ್ಞಾನ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ॥ ೧೭ ॥ ಮತ್ತೆ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಚರ್ಮವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಂಶ ರೋಮಗಳೊಡನೆ ಔಷಧಿಗಳು ಸ್ಥಿತವಾದುವು. ಆ ರೋಮಗಳಿಂದಲೇ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ತುರಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅನುಭವವಾಗುವುದು. ॥ ೧೮ ॥ ಈಗ ಆ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನ ಶ್ರೀವಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ತನ್ನ ಆಶ್ರಯವಾದ ಅದನ್ನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ತನ್ನ ಅಂಶವಾದ ವೀರ್ಯದೊಡನೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದ ಜೀವವು ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸು ವನು. ॥ ೧೯ ॥ ಮತ್ತೆ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಗುದವು ಪ್ರಕಟ ಗೊಳ್ಳಲು ಲೋಕಪಾಲ ಮಿತ್ರನು ತನ್ನ ಅಂಶ ಪಾಯು-ಇಂದ್ರಿಯ ದೊಡನೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕನು. ಈ ಇಂದ್ರಿಯದಿಂದಲೇ ಜೀವನು ಮಲತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವನು. ॥ ೨೦ ॥ ಇದಾದನಂತರ ಅವನಲ್ಲಿ ಕೈಗಳು ಮೂಡಿದುವು. ಆಗ ದೇವರಾಜ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಅಂಶ ಗ್ರಹಣತ್ಯಾಗರೂಪವಾದ ಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದನು. ಈ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಜೀವವು ತನ್ನ ಕೊಡುವಿಕೆ, ಪಡೆಯುವಿಕೆ, ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಎಂಬ ತನ್ನ ಜೀವನೋಪಾಯ ವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು. ॥ ೨೧ ॥ ಇವನಲ್ಲಿ ಚರಣಗಳು ಉತ್ಪನ್ನ ವಾದಾಗ ಲೋಕೇಶ್ವರನಾದ, ವಿಷ್ಣುವು ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಾದ ಗತಿ ಯೊಡನೆ ಅದನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಆ ಗಮನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಜೀವವು ತನ್ನ ಗಮ್ಯಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತಲುಪುವುದು. ॥ ೨೨ ॥ ಆಮೇಲೆ ಆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಲು ವಾಗೀಶನಾದ ಬೃಹ ಸ್ಪತಿಯು ತನ್ನ ಅಂಶವಾದ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ದನು. ಈ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಜೀವವು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ವಿಷಯ ಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ॥ ೨೩ ॥ ಮತ್ತೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಹೃದ ಯವು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಂಶವಾದ ಮನಸ್ಸಿ ನೊಡನೆ ಚಂದ್ರನು ನೆಲೆಗೊಂಡನು. ಈ ಮನಶ್ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಜೀವವು ಸಂಕಲ್ಪ-ವಿಕಲ್ಪಾದಿ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ॥ ೨೪ ॥ ಇದಾದ ಬಳಿಕ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರ ಉತ್ಪನ್ನ ವಾಯಿತು. ತನಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಇದರೊಳಗೆ ತನ್ನ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿ ಸಹಿತ ಅದರ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ರುದ್ರದೇವರು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಜೀವನು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು ತ್ತಾನೆ. ॥ ೨೫ ॥ ಈಗ ಇದರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಚಿತ್‌ಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವವು (ಬ್ರಹ್ಮಾ) ಸ್ಥಿತವಾಯಿತು. ಈ ಚಿತ್ತಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಜೀವವು ವಿಜ್ಞಾನ (ಚೈತನ್ಯ)ವನ್ನು ಪಡೆಯು ವುದು. ॥ ೨೬ ॥ ಈ ವಿರಾಟ್ ಪುರುಷನ ತಲೆಯಿಂದ ಸ್ವರ್ಗ ಲೋಕ, ಕಾಲುಗಳಿಂದ ಪೃಥ್ವಿ ಮತ್ತು ನಾಭಿಯಿಂದ ಅಂತರಿಕ್ಷ (ಆಕಾಶ) ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸತ್ತ್ವ, ರಜ, ತಮ ಈ ಮೂರು ಗುಣಗಳ ಪರಿಣಾಮಸ್ವರೂಪೀ ದೇವತೆಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು, ಪ್ರೇತಾದಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ॥ ೨೭ ॥ ಇವು

ಅತ್ಯಂತಿಕೇನ ಸತ್ತ್ವೇನ ದಿವಂ ದೇವಾಃ ಪ್ರಪೇದಿರೇ ।
ಧರಾಂ ರಜಃಸ್ವಭಾವೇನ ಪಣಯೋ ಯೇ ಚ ತಾನನು ॥ ೨೮ ॥

ತಾರ್ತೀಯೇನ ಸ್ವಭಾವೇನ ಭಗವನ್ನಾಭಿಮಾಶ್ರಿತಾಃ ।
ಉಭಯೋರಂತರಂ ವ್ಯೋಮ ಯೇ ರುದ್ರಪಾರ್ಷದಾಂ ಗಣಾಃ ॥ ೨೯ ॥

ಮುಖತೋಽವರ್ತತ ಬ್ರಹ್ಮ ಪುರುಷಸ್ಯ ಕುರೂದ್ವಹ ।
ಯಸ್ತೂನ್ಮುಖತ್ವಾದ್ವರ್ಣಾನಾಂ ಮುಖ್ಯೋಽಭೂದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಗುರುಃ ॥ ೩೦ ॥

ಬಾಹುಭ್ಯೋಽವರ್ತತ ಕ್ಷತ್ರಂ ಕ್ಷತ್ರಿಯಸ್ತದನುವ್ರತಃ ।
ಯೋ ಜಾತಸ್ತ್ರಾಯತೇ ವರ್ಣಾನ್ಪೌರುಷಃ ಕಂಟಕಕ್ಷತಾತ್ ॥ ೩೧ ॥

ವಿಶೋಽವರ್ತಂತ ತಸ್ಯೋರ್ವೋರ್ಲೋಕವೃತ್ತಿ ಕರೀರ್ವಿಭೋಃ ।
ವೈಶ್ಯಸ್ತದುದ್ಭವೋ ವಾರ್ತಾಂ ನೃಣಾಂ ಯಃ ಸಮವರ್ತಯತ್ ॥ ೩೨ ॥

ಪದ್ಭ್ಯಾಂ ಭಗವತೋ ಜಜ್ಞೇ ಶುಶ್ರೂಷಾ ಧರ್ಮಸಿದ್ಧಯೇ ।
ತಸ್ಯಾಂ ಜಾತಃ ಪುರಾ ಶೂದ್ರೋ ಯದ್ವೃತ್ತ್ಯಾ ತುಷ್ಯತೇ ಹರಿಃ ॥ ೩೩ ॥

ಏತೇ ವರ್ಣಾಃ ಸ್ವಧರ್ಮೇಣ ಯಜಂತಿ ಸ್ವಗುರುಂ ಹರಿಮ್ ।
ಶ್ರದ್ಧಯಾಽಽತ್ಮವಿಶುದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ಯಜ್ಜಾತಾಃ ಸಹ ವೃತ್ತಿಭಿಃ ॥ ೩೪ ॥

ಏತತ್ಕ್ಷತ್ತರ್ಭಗವತೋ ದೈವಕರ್ಮಾತ್ಮರೂಪಿಣಃ ।
ಕಃ ಶ್ರದ್ದಧ್ಯಾದುಪಾಕರ್ತುಂ ಯೋಗಮಾಯಾಬಲೋದಯಮ್ ॥ ೩೫ ॥

ಅಥಾಪಿ ಕೀರ್ತಯಾಮ್ಯಂಗ ಯಥಾಮತಿ ಯಥಾಶ್ರುತಮ್ ।
ಕೀರ್ತಿಂ ಹರೇಃ ಸ್ವಾಂ ಸತ್ಕರ್ತುಂ ಗಿರಮನ್ಯಾಭಿಧಾಸತೀಮ್ ॥ ೩೬ ॥

ಏಕಾಂತಲಾಭಂ ವಚಸೋ ನು ಪುಂಸಾಂ ಸುಶ್ಲೋಕಮೌಲೇರ್ಗುಣವಾದಮಾಹುಃ ।
ಶ್ರುತೇಶ್ಚ ವಿದ್ವದ್ಭಿರುಪಾಕೃತಾಯಾಂ ಕಥಾಸುಧಾಯಾಮುಪಸಂಪ್ರಯೋಗಮ್ ॥ ೩೭ ॥

ಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಸತ್ತ್ವಗುಣದ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ, ಮನುಷ್ಯ ಮತ್ತು ಅವನ ಉಪಯೋಗೀ ಹಸುವೇ ಮುಂತಾದ ಜೀವಿಗಳು ರಜೋಗುಣದ ಪ್ರಧಾನತೆಯಿಂದಾಗಿ ಪೃಥ್ವಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ತಾಮಸ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ರುದ್ರನ ಪಾರ್ಷದರು (ಭೂತ-ಪ್ರೇತಾದಿಗಳು) ಎರಡರ ನಡುವಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಭಗವಂತನ ನಾಭಿಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ವಾಸಮಾಡುತ್ತವೆ. ॥ ೨೮-೨೯ ॥

ಮಹಾತ್ಮನಾದ ವಿದುರನೇ ! ವೇದಗಳೂ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ ಭಗವಂತನ ಮುಖದಿಂದ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಸಕಲವರ್ಣಗಳಲ್ಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರು ಹಾಗೂ ಸರ್ವವರ್ಣಗಳಿಗೂ ಗುರುವೆನಿಸಿದರು. ॥ ೩೦ ॥ ಆತನ ಭುಜಗಳಿಂದ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವೃತ್ತಿಯೂ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ಕ್ಷತ್ರಿಯವರ್ಣವೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನ ಅಂಶವಾಗಿ ಜನಿಸಿದ ಕಾರಣ ಇವರು ಎಲ್ಲ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಶತ್ರುಗಳು, ಕಳ್ಳ-ಕಾಕರರೇ ಮುಂತಾದ ಉಪದ್ರವಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ॥ ೩೧ ॥ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಎರಡು ತೊಡೆಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲ ಜನರ ನಿರ್ವಾಹ ಮಾಡುವಂತಹ ವೈಶ್ಯವೃತ್ತಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದಲೇ ವೈಶ್ಯವರ್ಣದ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವವಾಯಿತು. ಈ ವರ್ಣವು ತನ್ನ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳ ಜೀವನ ನಿರ್ವಾಹ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ॥ ೩೨ ॥ ಮತ್ತೆ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಭಗವಂತನ ಚರಣಗಳಿಂದ ಸೇವಾವೃತ್ತಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದಲೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಆ ವೃತ್ತಿಯ ಅಧಿಕಾರಿ ಶೂದ್ರವರ್ಣವೂ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು. ಅವರ ವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ.* ॥ ೩೩ ॥ ಈ ನಾಲ್ಕೂ ವರ್ಣಗಳೂ ಕೂಡ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಗಳೊಡನೆ ಯಾರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವೋ ಆ ಪರಮಗುರುವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಶ್ರದ್ಧಾಪೂರ್ವಕ ಆರಾಧಿಸುತ್ತವೆ. ॥ ೩೪ ॥ ವಿದುರನೇ ! ಈ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನು ಕಾಲ, ಕರ್ಮ, ಸ್ವಭಾವ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಭಗವಂತನ ಯೋಗಮಾಯೆಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವವನು. ಈತನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲು ಯಾರಿಗೆ ತಾನೇ ಸಾಧ್ಯ ? ॥ ೩೫ ॥ ಪ್ರಿಯ ವಿದುರನೇ! ಆದರೂ ಇತರ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಚರ್ಚೆಗಳಿಂದ ಕಲುಷಗೊಂಡಿರುವ ನನ್ನ ವಾಣಿಯನ್ನು ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸಲು, ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗೂ, ಶ್ರೀಗುರುಗಳ ಬಾಯಿಂದ ಕೇಳಿರುವುದಕ್ಕೂ, ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸುಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತೇನೆ. ॥ ೩೬ ॥ ಪುಣ್ಯಕೀರ್ತಿ ಶಿರೋಮಣಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಗುಣಗಾನಮಾಡುವುದೇ ಮನುಷ್ಯರ ವಾಣಿಗೆ ಹಾಗೂ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಬಾಯಿಂದ ಭಗವಂತನ ಕಥಾಮೃತವನ್ನು ಪಾನ ಮಾಡುವುದೇ ಅವರ ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಪರಮಲಾಭವಾಗಿದೆ ಎಂದು

* ''ತಸ್ಯಾಂ ಜಾತಃ ಪುರಾ ಶೂದ್ರೋ ಯದ್ವೃತ್ತ್ಯಾ ತುಷ್ಯತೇ ಹರಿಃ ॥'' ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳ ಸಿದ್ಧಿಗೂ ಮೂಲಭೂತವಾದುದು ಸೇವೆ. ಸೇವೆಯಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಧರ್ಮವೂ ಈಡೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಮೂಲವಾದ ಸೇವೆಯೇ ವೃತ್ತಿಯಾಗಿರುವ ಶೂದ್ರನು ಎಲ್ಲ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನೇ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಧರ್ಮವಿರುವುದು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ. ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಧರ್ಮವಿರುವುದು ಭೋಗಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾಗಿ. ವೈಶ್ಯಧರ್ಮವಿರುವುದು ಹಣಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ. ಹೀಗೆ ಮೊದಲನೆ ಮೂರು ವರ್ಣಗಳ ಧರ್ಮಗಳು ಇತರ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಿಗಿದ್ದರೆ, ಶೂದ್ರನಧರ್ಮ ತನ್ನ ಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ ವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವನು.

ಆತ್ಮನೋಽವಸಿತೋ ವತ್ಸ ಮಹಿಮಾ ಕವಿನಾಽಽದಿನಾ ।
ಸಂವತ್ಸರಸಹಸ್ರಾಂತೇ ಧಿಯಾ ಯೋಗವಿಪಕ್ವಯಾ
॥ ೩೮ ॥

ಅತೋ ಭಗವತೋ ಮಾಯಾ ಮಾಯಿನಾಮಪಿ ಮೋಹಿನೀ ।
ಯತ್ಸ್ವಯಂ ಚಾತ್ಮವರ್ತ್ಮಾತ್ಮಾ ನ ವೇದ ಕಿಮುತಾಪರೇ
॥ ೩೯ ॥

ಯತೋಽಪ್ರಾಪ್ಯ ನ್ಯವರ್ತಂತ ವಾಚಶ್ಚ ಮನಸಾ ಸಹ ।
ಅಹಂ ಚಾನ್ಯ ಇಮೇ ದೇವಾಸ್ತಸ್ಮೈ ಭಗವತೇ ನಮಃ
॥ ೪೦ ॥

ಮಹಾಪುರುಷರ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿದೆ. ॥ ೩೭ ॥ ವತ್ಸ ವಿದುರಾ! ನಾವು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಆದಿಕವಿಯಾದ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರೂ ಕೂಡ ಒಂದು ಸಾವಿರ ದಿವ್ಯವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ತಮ್ಮ ಯೋಗದಿಂದ ಪರಿಪಕ್ವವಾದ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೂ ಅಪ್ರಮೇಯನಾದ ಆತನ ಮಹಿಮೆಯ ಪಾರವನ್ನು ಕಾಣಲಾರದೇ ಹೋದನು. ॥ ೩೮ ॥ ಭಗವಂತನ ಮಾಯೆಯು ದೊಡ್ಡ-ದೊಡ್ಡ ಮಾಯಾವಿಗಳನ್ನೂ ಮರುಳುಗೊಳಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು. ಅಘಟಿತ ಘಟನಾಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಅದರ ಭ್ರಾಮಕಗತಿಯು ಅನಂತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಯಂ ಭಗವಂತನೇ ಅದರ ಆಳ ತಿಳಿಯದೆ ಹೋದನು. ಮತ್ತೆ ಇತರರ ಮಾತಾದರೂ ಏನು? ॥ ೩೯ ॥ ಯಾವುದನ್ನು ಮುಟ್ಟಲಾರದೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾತಿನೊಡನೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಿಡುವುದೋ, ಯಾವುದರ ಪಾರವನ್ನು (ಕೊನೆಯನ್ನು) ಕಾಣುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ-ರುದ್ರಾದಿ ಇತರ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಮರ್ಥರಾಗದೇ ಹೋದರೋ ಆ ಭಗವಂತನಿಗೆ ನಮ್ಮ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು. ॥ ೪೦ ॥

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೬ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ಷಷ್ಠೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೬ ॥

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಮೈತ್ರೇಯ - ವಿದುರರ ಸಂವಾದ

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ

ಏವಂ ಬ್ರುವಾಣಂ ಮೈತ್ರೇಯಂ ದ್ವೈಪಾಯನಸುತೋ ಬುಧಃ ।
ಪ್ರೀಣಯನ್ನಿವ ಭಾರತ್ಯಾ ವಿದುರಃ ಪ್ರತ್ಯಭಾಷತ
॥ ೧ ॥

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ಬ್ರಹ್ಮನ್ಕಥಂ ಭಗವತಶ್ಚಿನ್ಮಾತ್ರಸ್ಯಾವಿಕಾರಿಣಃ ।
ಲೀಲಯಾ ಚಾಪಿ ಯುಜ್ಯೇರನ್ನಿರ್ಗುಣಸ್ಯ ಗುಣಾಃ ಕ್ರಿಯಾಃ
॥ ೨ ॥

ಕ್ರೀಡಾಯಾಮುದ್ಯಮೋಽರ್ಭಸ್ಯ ಕಾಮಶ್ಚಿಕ್ರೀಡಿಷಾನ್ಯತಃ ।
ಸ್ವತಸ್ತೃಪ್ತಸ್ಯ ಚ ಕಥಂ ನಿವೃತ್ತಸ್ಯ ಸದಾನ್ಯತಃ
॥ ೩ ॥

ಅಸ್ರಾಕ್ಷೀದ್ಭಗವಾನ್ವಿಶ್ವಂ ಗುಣಮಯ್ಯಾತ್ಮಮಾಯಯಾ ।
ತಯಾ ಸಂಸ್ಥಾಪಯತ್ಯೇತದ್ಭೂಯಃ ಪ್ರತ್ಯಪಿಧಾಸ್ಯತಿ
॥ ೪ ॥

ಶ್ರೀಶುಕಮಹಾಮುನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಪರೀಕ್ಷಿದ್ರಾಜನೇ! ಮೈತ್ರೇಯರ ಇಂತಹ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ವ್ಯಾಸಪುತ್ರನಾದ ವಿದುರನು ತನ್ನ ಮಧುರವಾಣಿಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುತ್ತಾ ಹೀಗೆ ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡನು – ॥ ೧ ॥

ವಿದುರನು ಕೇಳಿದನು – ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರೇಷ್ಠರೇ! ಶ್ರೀಭಗವಂತನಾದರೋ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನು, ನಿರ್ವಿಕಾರನು ಮತ್ತು ಸತ್ತ್ವಾದಿ ತ್ರಿಗುಣರಹಿತನು. ಆತನಿಗೆ ಲೀಲಾರ್ಥವಾಗಿಯಾದರೂ ಗುಣಗಳೊಡನೆ, ಕ್ರಿಯೆಗಳೊಡನೆ ಸಂಬಂಧ ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಗುವುದು? ॥ ೨ ॥ ಬಾಲಕರಲ್ಲಾದರೋ ಕಾಮನೆ ಹಾಗೂ ಬೇರೆಯವರೊಡನೆ ಆಡಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಅವರು ಆಟಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಭಗವಂತನಾದರೋ ಸ್ವತಃ ನಿತ್ಯತೃಪ್ತನು, ಪೂರ್ಣಕಾಮನು, ಸದಾ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅವನು ಕ್ರೀಡಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಏಕೆ ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡುವನು? ॥ ೩ ॥ ಭಗವಂತನು ತನ್ನ ತ್ರಿಗುಣಮಯಿ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನು. ಅದರಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಕೊನೆಗೆ ಅದರಿಂದಲೇ ಸಂಹಾರ ಮಾಡುವನು. ॥ ೪ ॥ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ದೇಶ-ಕಾಲ-ಅವಸ್ಥೆಗಳಿಂದಾಗಲೀ, ತನ್ನಿಂದಾಗಲೀ, ಬೇರೆ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಾಗಲೀ ಎಂದಿಗೂ ಲೋಪವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿರುವಾಗ ಅವನಿಗೆ ಮಾಯೆಯೊಡನೆ ಸಂಯೋಗವಾದರೂ ಹೇಗೆ

ದೇಶತಃ ಕಾಲತೋ ಯೋऽಸಾವವಸ್ಥಾತಃ ಸ್ವತೋऽನ್ಯತಃ ।
ಅವಿಲುಪ್ತಾವಬೋಧಾತ್ಮಾ ಸ ಯುಜ್ಯೇತಾಜಯಾ ಕಥಮ್ ॥ ೫ ॥

ಭಗವಾನೇಕ ಏವೈಷ ಸರ್ವಕ್ಷೇತ್ರೇಷ್ವವಸ್ಥಿತಃ ।
ಅಮುಷ್ಯ ದುರ್ಭಗತ್ವಂ ವಾ ಕ್ಲೇಶೋ ವಾ ಕರ್ಮಭಿಃ ಕುತಃ ॥ ೬ ॥

ಏತಸ್ಮಿನ್ಮೇ ಮನೋ ವಿದ್ವನ್ ಖಿದ್ಯತೇऽಜ್ಞಾನಸಂಕಟೇ ।
ತನ್ನಃ ಪರಾಣುದ ವಿಭೋ ಕಶ್ಮಲಂ ಮಾನಸಂ ಮಹತ್ ॥ ೭ ॥

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ

ಸ ಇತ್ಥಂ ಚೋದಿತಃ ಕ್ಷತ್ತ್ರಾ ತತ್ತ್ವಜಿಜ್ಞಾಸುನಾ ಮುನಿಃ ।
ಪ್ರತ್ಯಾಹ ಭಗವಚ್ಚಿತ್ತಃ ಸ್ಮಯನ್ನಿವ ಗತಸ್ಮಯಃ ॥ ೮ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಸೇಯಂ ಭಗವತೋ ಮಾಯಾ ಯನ್ನಯೇನ ವಿರುಧ್ಯತೇ ।
ಈಶ್ವರಸ್ಯ ವಿಮುಕ್ತಸ್ಯ ಕಾರ್ಪಣ್ಯಮುತ ಬಂಧನಮ್ ॥ ೯ ॥

ಯದರ್ಥೇನ ವಿನಾಮುಷ್ಯ ಪುಂಸ ಆತ್ಮವಿಪರ್ಯಯಃ ।
ಪ್ರತೀಯತ ಉಪದ್ರಷ್ಟುಃ ಸ್ವಶಿರಶ್ಛೇದನಾದಿಕಃ ॥ ೧೦ ॥

ಯಥಾ ಜಲೇ ಚಂದ್ರಮಸಃ ಕಂಪಾದಿಸ್ತತ್ಕೃತೋ ಗುಣಃ ।
ದೃಶ್ಯತೇऽಸನ್ನಪಿ ದ್ರಷ್ಟುರಾತ್ಮನೋऽನಾತ್ಮನೋ ಗುಣಃ ॥ ೧೧ ॥

ಸ ವೈ ನಿವೃತ್ತಿಧರ್ಮೇಣ ವಾಸುದೇವಾನುಕಂಪಯಾ ।
ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯೋಗೇನ ತಿರೋಧತ್ತೇ ಶನೈರಿಹ ॥ ೧೨ ॥

ಯದೇಂದ್ರಿಯೋಪರಾಮೋऽಥ ದ್ರಷ್ಟ್ರಾತ್ಮನಿ ಪರೇ ಹರೌ ।
ವಿಲೀಯಂತೇ ತದಾ ಕ್ಲೇಶಾಃ ಸಂಸುಪ್ತಸ್ಯೇವ ಕೃತ್ಸ್ನಶಃ ॥ ೧೩ ॥

ಅಶೇಷಸಂಕ್ಲೇಶಶಮಂ ವಿಧತ್ತೇ
ಗುಣಾನುವಾದಶ್ರವಣಂ ಮುರಾರೇಃ ।
ಕುತಃ ಪುನಸ್ತಚ್ಚರಣಾರವಿಂದ-
ಪರಾಗಸೇವಾರತಿರಾತ್ಮಲಬ್ಧಾ ॥ ೧೪ ॥

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ಸಂಛಿನ್ನಃ ಸಂಶಯೋ ಮಹ್ಯಂ ತವ ಸೂಕ್ತಾಸಿನಾ ವಿಭೋ ।
ಉಭಯತ್ರಾಪಿ ಭಗವನ್ಮನೋ ಮೇ ಸಂಪ್ರಧಾವತಿ ॥ ೧೫ ॥

ಉಂಟಾಯಿತು ? ॥ ೫ ॥ ಭಗವಂತನೊಬ್ಬನೇ ಸಮಸ್ತ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಕ್ಷಿರೂಪದಿಂದ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೆ ಅವನಿಗೆ ದುರ್ಭಾಗ್ಯವಾಗಲೀ, ಯಾವುದಾದರೂ ಕರ್ಮದಿಂದುಂಟಾದ ಕ್ಲೇಶವಾಗಲೀ ಹೇಗಾಗಬಲ್ಲದು ? ॥ ೬ ॥ ಮಹಾತ್ಮರೇ! ಈ ಅಜ್ಞಾನ ಸಂಕಟದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಖಿನ್ನವಾಗುತ್ತಿದೆ. ತಾವು ಕೃಪೆಮಾಡಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಈ ಅಜ್ಞಾನಮೋಹವನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ॥ ೭ ॥

ಶ್ರೀಶುಕಮಹಾಮುನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ರಾಜನೇ! ತತ್ತ್ವ ಜಿಜ್ಞಾಸುವಾದ ವಿದುರನ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಅಹಂಕಾರರಹಿತ ರಾದ ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಭಗವಂತನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ ಮುಗುಳ್ನಕ್ಕು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದರು. ॥ ೮ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ವಿದುರನೇ! ಎಲ್ಲರ ಸ್ವಾಮಿಯೂ, ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನೂ ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ದೀನತೆ, ಬಂಧನ ಉಂಟಾಗುವುದೆಂದರೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಯುಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ ವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ವಸ್ತುತಃ ಇದೇ ಭಗವಂತನ ಮಾಯೆ ಯಾಗಿದೆ. ॥ ೯ ॥ ಸ್ವಪ್ನವನ್ನು ಕಾಣುವವನಿಗೆ ತನ್ನ ತಲೆಯೇ ಕತ್ತರಿಸಿದಂತೆ ಅನುಭವ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ಏನೂ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೂ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅವನು ಸತ್ಯ ವೆಂದೇ ತಿಳಿದು ಗಾಬರಿಪಡುವಂತೆ ಈ ಜೀವನಿಗೆ ಬಂಧನಾದಿಗಳು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಜ್ಞಾನವಶದಿಂದ ಹಾಗೇ ಇರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ॥ ೧೦ ॥ ಈ ಬಂಧನವೇ ಮುಂತಾದ ತೋರಿಕೆ ಗಳು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ? ಅಂದರೆ – ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಚಂದ್ರನ ಬಿಂಬವು ಅಲ್ಲಾಡಿದಂತೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಆಕಾಶ ದಲ್ಲಿರುವ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಕಂಪನವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ದೇಹಾಭಿ ಮಾನೀ ಜೀವನಲ್ಲೇ ದೇಹಾದಿ ಮಿಥ್ಯಾಧರ್ಮಗಳ ತೋರಿಕೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ॥ ೧೧ ॥ ನಿಷ್ಕಾಮ ಭಾವದಿಂದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಿದಾಗ ಭಗವತ್ಕೃಪೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಭಕ್ತಿಯೋಗದ ಮೂಲಕ ಈ ಮಿಥ್ಯಾಪ್ರತೀತಿಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿ ತೊಲಗಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ॥ ೧೨ ॥ ಸಮಸ್ತ ಇಂದ್ರಿಯ ಗಳು ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿ ಸಾಕ್ಷಿಸ್ವರೂಪವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಾಗ ಗಾಢನಿದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ ಮನುಷ್ಯ ನಂತೆ ಜೀವಿಯ ರಾಗ-ದ್ವೇಷಾದಿ ಎಲ್ಲ ಕ್ಲೇಶಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಹೊಂದುವವು. ॥ ೧೩ ॥ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳ ವರ್ಣನೆಯನ್ನೂ, ಶ್ರವಣವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಸಮಸ್ತ ದುಃಖ ರಾಶಿಯೂ ಶಾಂತವಾಗಿ ಬಿಡುವುದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅವನ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳ ಧೂಳನ್ನು ಸೇವಿಸ ಬೇಕೆಂಬ ಪರಮಪ್ರೇಮವು ಜಾಗ್ರತಗೊಂಡರೆ ಮತ್ತೆ ಹೇಳುವು ದೇನಿದೆ ? ॥ ೧೪ ॥

ವಿದುರನೆಂದನು – ಮಹಾತ್ಮರೇ! ನನ್ನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ತಾವು ಹೇಳಿದ ಸೂಕ್ತಿಯೆಂಬ ಖಡ್ಗದಿಂದ ನನ್ನ ಸಂದೇಹವು ಸಮೂಲವಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿಹೋಯಿತು. ಈಗ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಪರ ಮಾತ್ಮನ ಸ್ವತಂತ್ರತೆ ಮತ್ತು ಜೀವಿಯ ಪರತಂತ್ರತೆ ಎಂಬ ಎರಡು

ಸಾಧ್ವೇತದ್ವ್ಯಾಹೃತಂ ವಿದ್ವನ್ನಾತ್ಮಮಾಯಾಯನಂ ಹರೇಃ ।
ಆಭಾತ್ಯಪಾರ್ಥಂ ನಿರ್ಮೂಲಂ ವಿಶ್ವಮೂಲಂ ನ ಯದ್ಬಹಿಃ
॥ ೧೬ ॥

ಯಶ್ಚ ಮೂಢತಮೋ ಲೋಕೇ ಯಶ್ಚ ಬುದ್ಧೇಃ ಪರಂ ಗತಃ।
ತಾವುಭೌ ಸುಖಮೇಧೇತೇ ಕ್ಲಿಶ್ಯತ್ಯಂತರಿತೋ ಜನಃ
॥ ೧೭ ॥

ಅರ್ಥಾಭಾವಂ ವಿನಿಶ್ಚಿತ್ಯ ಪ್ರತೀತಸ್ಯಾಪಿ ನಾತ್ಮನಃ ।
ತಾಂ ಚಾಪಿ ಯುಷ್ಮಚ್ಚರಣಸೇವಯಾಹಂ ಪರಾಣುದೇ
॥ ೧೮ ॥

ಯತ್ಸೇವಯಾ ಭಗವತಃ ಕೂಟಸ್ಥಸ್ಯ ಮಧುದ್ವಿಷಃ ।
ರತಿರಾಸೋ ಭವೇತ್ತೀವ್ರಃ ಪಾದಯೋರ್ವ್ಯಸನಾರ್ದನಃ
॥ ೧೯ ॥

ದುರಾಪಾ ಹ್ಯಲ್ಪತಪಸಃ ಸೇವಾ ವೈಕುಂಠ ವರ್ತ್ಮಸು ।
ಯತ್ರೋಪಗೀಯತೇ ನಿತ್ಯಂ ದೇವದೇವೋ ಜನಾರ್ದನಃ
॥ ೨೦ ॥

ಸೃಷ್ಟ್ವಾಗ್ರೇ ಮಹದಾದೀನಿ ಸವಿಕಾರಾಣ್ಯನುಕ್ರಮಾತ್ ।
ತೇಭ್ಯೋ ವಿರಾಜಮುದ್ಧೃತ್ಯ ತಮನು ಪ್ರಾವಿಶದ್ವಿಭುಃ
॥ ೨೧ ॥

ಯಮಾಹುರಾದ್ಯಂ ಪುರುಷಂ ಸಹಸ್ರಾಂಘ್ರ್ಯೂರುಬಾಹುಕಮ್ ।
ಯತ್ರ ವಿಶ್ವ ಇಮೇ ಲೋಕಾಃ ಸವಿಕಾಶಂ ಸಮಾಸತೇ
॥ ೨೨ ॥

ಯಸ್ಮಿಂದಶವಿಧಃ ಪ್ರಾಣಃ ಸೇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥೇಂದ್ರಿಯಸ್ತ್ರಿವೃತ್ ।
ತ್ವಯೇರಿತೋ ಯತೋ ವರ್ಣಾಸ್ತದ್ವಿಭೂತೀರ್ವದಸ್ವ ನಃ
॥ ೨೩ ॥

ಯತ್ರ ಪುತ್ರೈಶ್ಚ ಪೌತ್ರೈಶ್ಚ ನಪ್ತೃಭಿಃ ಸಹ ಗೋತ್ರಜೈಃ ।
ಪ್ರಜಾ ವಿಚಿತ್ರಾಕೃತಯ ಆಸನ್ಯಾಭಿರಿದಂ ತತಮ್
॥ ೨೪ ॥

ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದೆ. ॥ ೧೫ ॥ ಜ್ಞಾನಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರೇ ! 'ಜೀವಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕ್ಲೇಶಾದಿಗಳ ಆಧಾರ ಕೇವಲ ಭಗವಂತನ ಮಾಯೆಯೇ ಆಗಿದೆ' ಎಂದು ತಾವು ತಿಳಿಸಿದುದು ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಆ ಕ್ಲೇಶವು ಮಿಥ್ಯಾ ಹಾಗೂ ಆಧಾರರಹಿತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ವಿಶ್ವದ ಮೂಲಕಾರಣವು ಮಾಯೆಯಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ॥ ೧೬ ॥ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಗದ ಜನರೇ ಸುಖವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ – (೧) ಏನೂ ಅರಿಯದ (ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕೂಡಿದ) ಕಡುಮೂರ್ಖರು. (೨) ಬುದ್ಧಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಮೀರಿರುವ ಶ್ರೀಭಗವಂತನನ್ನು ಹೊಂದಿದವರು. ನಡುವಿನ ಶ್ರೇಣಿಯ ಜನರು ಸಂಶಯಗಳಿಗೆ ವಶರಾಗಿ ದುಃಖಪಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ॥ ೧೭ ॥ ಪೂಜ್ಯರೇ ! ಈ ಅನಾತ್ಮ ವಸ್ತುಗಳು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ, ಕೇವಲ ಕಂಡುಬರುತ್ತವಷ್ಟೆ ಎಂಬ ನಿಶ್ಚಯವು ನಿಮ್ಮ ಕೃಪೆಯಿಂದ ನನಗೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ಈಗ ನಿಮ್ಮ ಚರಣಗಳ ಸೇವೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಆ ಪ್ರತೀತಿಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆನು. ॥ ೧೮ ॥ ಈ ತಮ್ಮ ಚರಣಗಳ ಸೇವೆಯಿಂದ ನಿತ್ಯಸಿದ್ಧ ಭಗವಾನ್ ಮಧುಸೂದನನ ಚರಣಕಮಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ಕಟಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ಆನಂದದ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಹುಟ್ಟು ಸಾವುಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ॥ ೧೯ ॥ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಮಹಾತ್ಮರೇ ಭಗವತ್ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಮಾರ್ಗವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಸದಾಕಾಲ ದೇವದೇವನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಗುಣಗಾನವಾಗುತ್ತಾ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಮಹಾತ್ಮರ ಸೇವಾಭಾಗ್ಯವು ಅಲ್ಪಪುಣ್ಯವುಳ್ಳವರಿಗೆ ದೊರಕಲಾರದು. ॥ ೨೦ ॥

ಪೂಜ್ಯರೇ ! ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮಹತ್ತು ಮುಂತಾದ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಅದರ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಅವುಗಳ ಅಂಶಗಳಿಂದ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ತಾನೇ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು ಎಂದು ತಾವು ತಿಳಿಸಿದಿರಿ. ॥ ೨೧ ॥ ಆ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನಿಗೆ ಸಾವಿರಾರು ಕಾಲುಗಳು, ಮೊಣಕಾಲುಗಳೂ, ಬಾಹುಗಳು ಇವೆ. ಆತನನ್ನೇ ವೇದಗಳು ಆದಿಪುರುಷನೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತವೆ. ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡ ಈ ಸಮಸ್ತಲೋಕಗಳು ಆತನಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ॥ ೨೨ ॥ ಇಂದ್ರಿಯ ವಿಷಯಗಳಿಂದಲೂ, ತ್ರಿಗುಣಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ ಇಂದ್ರಿಯಬಲ, ಮನೋಬಲ, ಶಾರೀರಿಕಬಲಗಳೊಂದಿಗೆ ಹತ್ತು ವಿಧವಾದ ಪ್ರಾಣಗಳೂ ಆತನಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ವರ್ಣಗಳೂ ಆತನಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದವು ಎಂಬುದನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸಿದಿರಿ. ಈಗ ನನಗೆ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ವಿಭೂತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿರಿ. ಈ ಇಡೀ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಕ್ಕಳು, ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು, ಮರಿಮಕ್ಕಳೇ ಮುಂತಾದ ಬಂಧುಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಆ ವಿಭೂತಿಯಿಂದಲೇ ಉಂಟಾದವರಲ್ಲವೇ ! ॥ ೨೩-೨೪ ॥ ಆ ವಿರಾಟ್ ಪುರುಷನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಭುವು. ಅವನು ಯಾವ-ಯಾವ ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು ? ಸೃಷ್ಟಿ ಉಪಸೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಮನ್ವಂತರಾಧಿಪತಿಗಳನ್ನು ಯಾವ ಕ್ರಮದಿಂದ

ಪ್ರಜಾಪತೀನಾಂ ಸ ಪತಿಶ್ಚಕ್ಲೃಪೇ ಕಾನ್ ಪ್ರಜಾಪತೀನ್ ।
ಸರ್ಗಾಂಶ್ಚೈವಾನುಸರ್ಗಾಂಶ್ಚ ಮನೂನ್ಮನ್ವಂತರಾಧಿಪಾನ್ ॥ ೨೫ ॥

ಏತೇಷಾಮಪಿ ವಂಶಾಂಶ್ಚ ವಂಶಾನುಚರಿತಾನಿ ಚ ।
ಉಪರ್ಯಧಶ್ಚ ಯೇ ಲೋಕಾ ಭೂಮೇರ್ಮಿತ್ರಾತ್ಮಜಾಸತೇ ॥ ೨೬ ॥

ತೇಷಾಂ ಸಂಸ್ಥಾಂ ಪ್ರಮಾಣಂ ಚ ಭೂರ್ಲೋಕಸ್ಯ ಚ ವರ್ಣಯ ।
ತಿರ್ಯಙ್ಮಾನುಷದೇವಾನಾಂ ಸರೀಸೃಪಪತತ್ತ್ರಿಣಾಮ್ ।
ವದ ನಃ ಸರ್ಗಸಂವ್ಯೂಹಂ ಗಾರ್ಭಸ್ವೇದದ್ವಿಜೋದ್ಭಿದಾಮ್ ॥ ೨೭ ॥

ಗುಣಾವತಾರೈರ್ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಸರ್ಗಸ್ಥಿತ್ಯಪ್ಯಯಾಶ್ರಯಮ್ ।
ಸೃಜತಃ ಶ್ರೀನಿವಾಸಸ್ಯ ವ್ಯಾಚಕ್ಷ್ವೋದಾರವಿಕ್ರಮಮ್ ॥ ೨೮ ॥

ವರ್ಣಾಶ್ರಮವಿಭಾಗಾಂಶ್ಚ ರೂಪಶೀಲಸ್ವಭಾವತಃ ।
ಋಷೀಣಾಂ ಜನ್ಮಕರ್ಮಾದಿ ವೇದಸ್ಯ ಚ ವಿಕರ್ಷಣಮ್ ॥ ೨೯ ॥

ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಚ ವಿತಾನಾನಿ ಯೋಗಸ್ಯ ಚ ಪಥಃ ಪ್ರಭೋ ।
ನೈಷ್ಕರ್ಮ್ಯಸ್ಯ ಚ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಯ ತಂತ್ರಂ ವಾ ಭಗವತ್ಸ್ಮೃತಮ್ ॥ ೩೦ ॥

ಪಾಖಂಡಪಥವೈಷಮ್ಯಂ ಪ್ರತಿಲೋಮನಿವೇಶನಮ್ ।
ಜೀವಸ್ಯ ಗತಯೋ ಯಾಶ್ಚ ಯಾವತೀರ್ಗುಣಕರ್ಮಜಾಃ ॥ ೩೧ ॥

ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಮೋಕ್ಷಾಣಾಂ ನಿಮಿತ್ತಾನ್ಯವಿರೋಧತಃ ।
ವಾರ್ತಾಯಾ ದಂಡ ನೀತೇಶ್ಚ ಶ್ರುತಸ್ಯ ಚ ವಿಧಿಂ ಪೃಥಕ್ ॥ ೩೨ ॥

ಶ್ರಾದ್ಧಸ್ಯ ಚ ವಿಧಿಂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಪಿತೃಣಾಂ ಸರ್ಗಮೇವ ಚ ।
ಗ್ರಹನಕ್ಷತ್ರತಾರಾಣಾಂ ಕಾಲಾವಯವಸಂಸ್ಥಿತಿಮ್ ॥ ೩೩ ॥

ದಾನಸ್ಯ ತಪಸೋ ವಾಪಿ ಯಚ್ಚೇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಯೋಃ ಫಲಮ್ ।
ಪ್ರವಾಸಸ್ಥಸ್ಯ ಯೋ ಧರ್ಮೋ ಯಶ್ಚ ಪುಂಸ ಉತಾಪದಿ ॥ ೩೪ ॥

ಯೇನ ವಾ ಭಗವಾಂಸ್ತುಷ್ಯೇದ್ಧರ್ಮಯೋನಿರ್ಜನಾರ್ದನಃ ।
ಸಂಪ್ರಸೀದತಿ ವಾ ಯೇಷಾಮೇತದಾಖ್ಯಾಹಿ ಚಾನಘ ॥ ೩೫ ॥

ಅನುವ್ರತಾನಾಂ ಶಿಷ್ಯಾಣಾಂ ಪುತ್ರಾಣಾಂ ಚ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮ ।
ಅನಾಪೃಷ್ಟಮಪಿ ಬ್ರೂಯುರ್ಗುರವೋ ದೀನವತ್ಸಲಾಃ ॥ ೩೬ ॥

ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು ? ॥ ೨೫ ॥ ಮೈತ್ರೇಯರೇ! ಆ ಮನುಗಳ ವಂಶಗಳನ್ನೂ, ಆ ವಂಶಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ರಾಜರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸಿರಿ. ಭೂಮಿಗೆ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಲೋಕಗಳಿವೆ? ಕೆಳಗೆ ಯಾವ ಲೋಕಗಳಿವೆ ? ಭೂಲೋಕದ ವಿಸ್ತಾರವೇನು ? ಸ್ಥಿತಿಯೇನು ? ಎಂಬುದನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿರಿ. ತಿರ್ಯಕ್, ಮನುಷ್ಯರು, ದೇವತೆಗಳು, ತೆವಳುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಜರಾಯುಜ, ಸ್ವೇದಜ, ಅಂಡಜ, ಉದ್ಭಿಜ್ಜ ಈ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿರಿ. ॥ ೨೬-೨೭ ॥ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವಾಗ ಜಗತ್ತಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಗುಣಾವತಾರವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾ, ವಿಷ್ಣು, ಮಹೇಶ್ವರ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಇತರ ಅವತಾರ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು ? ಎಂಬುದನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರಿ. ॥ ೨೮ ॥ ವೇಷ, ಆಚಾರ, ಸ್ವಭಾವಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮಗಳ ವಿಭಾಗ, ಋಷಿಗಳ ಜನ್ಮ-ಕರ್ಮಾದಿಗಳೂ, ವೇದಗಳ ವಿಭಾಗ, ಯಜ್ಞಗಳ ವಿಸ್ತಾರ, ಯೋಗದ ಮಾರ್ಗ, ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಸಾಂಖ್ಯಮಾರ್ಗ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ನಾರದ ಪಾಂಚರಾತ್ರಾದಿ ತಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ವಿಭಿನ್ನ ಪಾಷಂಡ ಮತಗಳ ಮಾರ್ಗಭೇದಗಳನ್ನೂ, ಅದರ ಪ್ರಚಾರದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನೂ, ಪ್ರತಿಲೋಮ ವರ್ಣಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನೂ, ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ – ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ ಜೀವರಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಬಗೆ-ಬಗೆಯಗತಿಯನ್ನೂ ನಿರೂಪಿಸಿರಿ. ॥ ೨೯-೩೧ ॥

ಮಹಾತ್ಮರೇ ! ಧರ್ಮ-ಅರ್ಥ-ಕಾಮ-ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ, ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬರದಂತೆ ಸಾಧಿಸುವ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನೂ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ದಂಡನೀತಿ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರಶ್ರವಣದ ವಿಧಿಗಳನ್ನೂ, ಶ್ರಾದ್ಧದ ವಿಧಿಯನ್ನೂ, ಪಿತೃದೇವತೆಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ, ಹಾಗೆಯೇ ಕಾಲಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹ, ನಕ್ಷತ್ರ, ತಾರಾಗಣಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನೂ, ಬೇರೆ-ಬೇರೆಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರಿ. ॥ ೩೨-೩೩ ॥ ದಾನ, ತಪಸ್ಸು, ಇಷ್ಟಾ- ಪೂರ್ತಕರ್ಮಗಳ ಫಲವೇನು? ಪ್ರವಾಸ ಹಾಗೂ ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ಯಾವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು ? ॥ ೩೪ ॥ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರಾದ ಮೈತ್ರೇಯರೇ ! ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಕಾರಣನಾದ ಭಗವಾನ್ ಜನಾರ್ದನನು ಯಾವ ಆಚರಣೆಗಳಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗುತ್ತಾನೆ ? ಯಾರ ಮೇಲೆ ಅನುಗ್ರಹ ತೋರುವನು ? ಎಂಬುದನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸಿರಿ. ॥ ೩೫ ॥ ದ್ವಿಜಶ್ರೇಷ್ಠರೇ ! ದೀನವತ್ಸಲರಾದ ಗುರುಗಳು, ತಮಗೆ ವಿಧೇಯರಾಗಿರುವ ಶಿಷ್ಯರಿಗೂ ಮತ್ತು ಪುತ್ರರಿಗೂ ಕೇಳದೆಯೇ ಹಿತೋಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ॥ ೩೬ ॥ ಪೂಜ್ಯರೇ ! ಮಹದಾದಿ ತತ್ತ್ವಗಳ ಪ್ರಳಯಗಳು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಕಾರಗಳಾಗಿವೆ ? ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಯೋಗನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ-ಯಾವ ತತ್ತ್ವಗಳು ಅವನ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ? ಯಾವ-ಯಾವ ತತ್ತ್ವಗಳು ಅವನಲ್ಲಿ ಲಯ

ತತ್ತ್ವಾನಾಂ ಭಗವಂಸ್ತೇಷಾಂ ಕತಿಧಾ ಪ್ರತಿಸಂಕ್ರಮಃ ।
ತತ್ರೇಮಂ ಕ ಉಪಾಸೀರನ್ ಕ ಉ ಸ್ವಿದನುಶೇರತೇ
॥ ೩೭ ॥

ಪುರುಷಸ್ಯ ಚ ಸಂಸ್ಥಾನಂ ಸ್ವರೂಪಂ ವಾ ಪರಸ್ಯ ಚ ।
ಜ್ಞಾನಂ ಚ ನೈಗಮಂ ಯತ್ತದ್ಗುರುಶಿಷ್ಯಪ್ರಯೋಜನಮ್
॥ ೩೮ ॥

ನಿಮಿತ್ತಾನಿ ಚ ತಸ್ಯೇಹ ಪ್ರೋಕ್ತಾನ್ಯನಘ ಸೂರಿಭಿಃ ।
ಸ್ವತೋ ಜ್ಞಾನಂ ಕುತಃ ಪುಂಸಾಂ ಭಕ್ತಿರ್ವೈರಾಗ್ಯಮೇವ ವಾ
॥ ೩೯ ॥

ಏತಾನ್ಮೇ ಪೃಚ್ಛತಃ ಪ್ರಶ್ನಾನ್ ಹರೇಃ ಕರ್ಮವಿವಿತ್ಸಯಾ ।
ಬ್ರೂಹಿ ಮೇಽಜ್ಞಸ್ಯ ಮಿತ್ರತ್ವಾದಜಯಾ ನಷ್ಟಚಕ್ಷುಷಃ
॥ ೪೦ ॥

ಸರ್ವೇ ವೇದಾಶ್ಚ ಯಜ್ಞಾಶ್ಚ ತಪೋ ದಾನಾನಿ ಚಾನಘ ।
ಜೀವಾಭಯಪ್ರದಾನಸ್ಯ ನ ಕುರ್ವೀರನ್ ಕಲಾಮಪಿ
॥ ೪೧ ॥

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ

ಸ ಇತ್ಥಮಾಪೃಷ್ಟ ಪುರಾಣಕಲ್ಪಃ
ಕುರುಪ್ರಧಾನೇನ ಮುನಿಪ್ರಧಾನಃ ।
ಪ್ರವೃದ್ಧಹರ್ಷೋ ಭಗವತ್ಕಥಾಯಾಂ
ಸಂಚೋದಿತಸ್ತಂ ಪ್ರಹಸನ್ನಿವಾಹ ॥ ೪೨ ॥

ಹೊಂದುತ್ತವೆ ? ॥ ೩೭ ॥ ಜೀವದ ತತ್ತ್ವವೇನು ? ಪರಮ ಪುರುಷನ ಸ್ವರೂಪವೇನು ? ಉಪನಿಷತ್ ಪ್ರತಿಪಾದಿತ ಜ್ಞಾನದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಗುರು-ಶಿಷ್ಯರ ಪಾರಸ್ಪರಿಕ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು ? ॥ ೩೮ ॥ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರೇ! ಆ ಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಯಾವ-ಯಾವ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು ? ಏಕೆಂದರೆ, ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ, ವೈರಾಗ್ಯಗಳು ತಾವೇ-ತಾವಾಗಿ ಉಂಟಾಗಲಾರದಷ್ಟೇ ? ॥ ೩೯ ॥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶ್ರೇಷ್ಠರೇ! ಮಾಯಾ-ಮೋಹದಿಂದಾಗಿ ನನ್ನ ವಿಚಾರದೃಷ್ಟಿಯು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದೆ. ನಾನು ಅಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ತಾವೋ ನನ್ನ ಪರಮ ಹಿತೈಷಿಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಲೀಲೆಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ನಾನು ಕೇಳಿರುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿರಿ. ॥ ೪೦ ॥ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರಾದ ಮೈತ್ರೇಯರೇ! ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳ ಅಧ್ಯಯನ, ಯಜ್ಞ, ತಪಸ್ಸು, ದಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಪುಣ್ಯವು – ಭಗವತ್ತತ್ತ್ವದ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಜೀವಿಯನ್ನು ಜನ್ಮ-ಮೃತ್ಯು ಭಯದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಅವನನ್ನು ನಿರ್ಭಯನನ್ನಾಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಪುಣ್ಯದ ಹದಿನಾರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗಕ್ಕೂ ಸಾಟಿಯಾಗಲಾರದು. ॥ ೪೧ ॥

ಶ್ರೀಶುಕಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ರಾಜೇಂದ್ರಾ! ಕುರುಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ವಿದುರನು ಹೀಗೆ ಪುರಾಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಾಗ, ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಮೈತ್ರೇಯರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಪ್ರೇರಣೆ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಹರ್ಷಗೊಂಡು ನಸುನಗುತ್ತಾ ಆತನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳತೊಡಗಿದರು. ॥ ೪೨ ॥

ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೭ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ಸಪ್ತಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೭ ॥

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಉತ್ಪತ್ತಿ

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಸತ್ಸೇವನೀಯೋ ಬತ ಪೂರುವಂಶೋ
ಯಲ್ಲೋಕಪಾಲೋ ಭಗವತ್ಪ್ರಧಾನಃ ।
ಬಭೂವಿಥೇಹಾಜಿತಕೀರ್ತಿಮಾಲಾಂ
ಪದೇ ಪದೇ ನೂತನಯಸ್ಯಭೀಕ್ಷ್ಣಮ್ ॥ ೧ ॥

ಸೋಽಹಂ ನೃಣಾಂ ಕ್ಷುಲ್ಲಸುಖಾಯ ದುಃಖಂ
ಮಹದ್ಗತಾನಾಂ ವಿರಮಾಯ ತಸ್ಯ ।
ಪ್ರವರ್ತಯೇ ಭಾಗವತಂ ಪುರಾಣಂ
ಯದಾಹ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಭಗವಾನೃಷಿಭ್ಯಃ ॥ ೨ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ನೀನು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನನೂ, ಲೋಕಪಾಲಕನೂ ಆ ಯಮಧರ್ಮನೇ ಆಗಿರುವಿ. ನೀನು ಪುರುವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಆ ವಂಶವು ಸಾಧು-ಸತ್ಪುರುಷರಿಗೆ ಸೇವ್ಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಎಂತಹ ಧನ್ಯನು ನೀನು ! ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕೀರ್ತಿಮಯ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದದಲ್ಲಿಯೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹೊಸದಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ. ॥ ೧ ॥ ಈಗ ನಾನು ಕ್ಷುದ್ರವಾದ ವಿಷಯಸುಖದ ಕಾಮನೆಯಿಂದ ಮಹಾದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಜನರ ದುಃಖವನ್ನು ತೊಲಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತ ಮಹಾ ಪುರಾಣವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇದನ್ನು ಸ್ವಯಂ ಸಂಕರ್ಷಣ ಭಗವಂತನು ಸನಕಾದಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದನು. ॥ ೨ ॥

ಆಸೀನಮುರ್ವ್ಯಾಂ ಭಗವಂತಮಾದ್ಯಂ
ಸಂಕರ್ಷಣಂ ದೇವಮಕುಂಠಸತ್ತ್ವಮ್ ।
ವಿವಿತ್ಸವಸ್ತತ್ತ್ವಮತಃ ಪರಸ್ಯ
ಕುಮಾರಮುಖ್ಯಾ ಮುನಯೋಽನ್ವಪೃಚ್ಛನ್ ॥ ೩ ॥

ಸ್ವಮೇವ ಧಿಷ್ಣ್ಯಂ ಬಹು ಮಾನಯಂತಂ
ಯಂ ವಾಸುದೇವಾಭಿಧಮಾಮನಂತಿ ।
ಪ್ರತ್ಯಗ್ಧೃತಾಕ್ಷಾಂಬುಜಕೋಶಮೀಷ-
ದುನ್ಮೀಲಯಂತಂ ವಿಬುಧೋದಯಾಯ ॥ ೪ ॥

ಸ್ವರ್ಧುನ್ಯುದಾರ್ದ್ರೈಃ ಸ್ವಜಟಾಕಲಾಪೈಃ
ರುಪಸ್ಪೃಶಂತಶ್ಚರಣೋಪಧಾನಮ್ ।
ಪದ್ಮಂ ಯದರ್ಚಂತ್ಯಹಿರಾಜಕನ್ಯಾಃ
ಸಪ್ರೇಮನಾನಾಬಲಿಭಿರ್ವರಾರ್ಥಾಃ ॥ ೫ ॥

ಮುಹುರ್ಗೃಣಂತೋ ವಚಸಾನುರಾಗ-
ಸ್ಖಲತ್ಪದೇನಾಸ್ಯ ಕೃತಾನಿ ತಜ್ಜ್ಞಾಃ ।
ಕಿರೀಟಸಾಹಸ್ರಮಣಿಪ್ರವೇಕ-
ಪ್ರದ್ಯೋತಿತೋದ್ದಾಮಫಣಾಸಹಸ್ರಮ್ ॥ ೬ ॥

ಪ್ರೋಕ್ತಂ ಕಿಲೈತದ್ಭಗವತ್ತಮೇನ
ನಿವೃತ್ತಿಧರ್ಮಾಭಿರತಾಯ ತೇನ ।
ಸನತ್ಕುಮಾರಾಯ ಸ ಚಾಹ ಪೃಷ್ಟಃ
ಸಾಂಖ್ಯಾಯನಾಯಾಂಗ ಧೃತವ್ರತಾಯ ॥ ೭ ॥

ಸಾಂಖ್ಯಾಯನಃ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಮುಖ್ಯೋ
ವಿವಕ್ಷಮಾಣೋ ಭಗವದ್ವಿಭೂತೀಃ ।
ಜಗಾದ ಸೋಽಸ್ಮದ್ಗುರವೇಽನ್ವಿತಾಯ
ಪರಾಶರಾಯಾಥ ಬೃಹಸ್ಪತೇಶ್ಚ ॥ ೮ ॥

ಪ್ರೋವಾಚ ಮಹ್ಯಂ ಸ ದಯಾಲುರುಕ್ತೋ
ಮುನಿಃ ಪುಲಸ್ತ್ಯೇನ ಪುರಾಣಮಾದ್ಯಮ್ ।
ಸೋಽಹಂ ತವೈತತ್ಕಥಯಾಮಿ ವತ್ಸ
ಶ್ರದ್ಧಾಲವೇ ನಿತ್ಯಮನುವ್ರತಾಯ ॥ ೯ ॥

ಉದಾಪ್ಲುತಂ ವಿಶ್ವಮಿದಂ ತದಾಽಽಸೀದ್
ಯನ್ನಿದ್ರಯಾಮೀಲಿತದೃಙ್ ನ್ಯಮೀಲಯತ್ ।
ಅಹೀಂದ್ರತಲ್ಪೇಽಧಿಶಯಾನ ಏಕಃ
ಕೃತಕ್ಷಣಃ ಸ್ವಾತ್ಮರತೌ ನಿರೀಹಃ ॥ ೧೦ ॥

ಅಖಂಡ ಜ್ಞಾನಸಂಪನ್ನ ಆದಿದೇವ ಭಗವಾನ್ ಸಂಕರ್ಷಣನು ಪಾತಾಳದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನನಾಗಿದ್ದನು. ಸನತ್ಕುಮಾರಾದಿ ಋಷಿಗಳು ಅವನಿಂದ ಪರಮಪುರುಷೋತ್ತಮ ಪರಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ॥ ೩ ॥ ಸ್ವಾಮಿ ಸಂಕರ್ಷಣನು ಆಗ ತನಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವ ಹಾಗೂ ವೇದಗಳು ಯಾರನ್ನು ವಾಸುದೇವನೆಂದು ನಿರೂಪಿಸುವವೋ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದ ಆತನ ಕಮಲಸದೃಶವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳು ಮುಚ್ಚಿದ್ದವು. ಋಷಿಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಸನತ್ಕುಮಾರಾದಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಆನಂದಕ್ಕಾಗಿ ಅರೆತೆರೆದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದನು. ॥ ೪ ॥

ಸನಕಾದಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಮಂದಾಕಿನಿಯ ಜಲದಿಂದ ಒದ್ದೆಯಾದ ತಮ್ಮ ಜಟೆಗಳಿಂದ ಆ ಆದಿಶೇಷ ಸ್ವಾಮಿಯ ಪಾದಪೀಠರೂಪವಾದ ಪದ್ಮವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು. ನಾಗರಾಜ ಕುಮಾರಿಯರು ತಮ್ಮ ಅಭೀಷ್ಟ ವರವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಬಗೆ-ಬಗೆಯಾದ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಾ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪವಿತ್ರವಾದ ಪದ್ಮಪೀಠವದು. ॥ ೫ ॥ ಅವನ ಲೀಲೆಗಳ ಮರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಶ್ರೇಷ್ಠಮಹರ್ಷಿಗಳು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಗದ್ಗದವಾಣಿಯಿಂದ ಅವನ ದಿವ್ಯ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ-ಮತ್ತೆ ಹಾಡಿ ಹೊಗಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹರಡಿಕೊಂಡು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿದ ಸ್ವಾಮಿಯ ಸಾವಿರ ಹೆಡೆಗಳು, ಕಿರೀಟಗಳ ಸಾವಿರಾರು ರತ್ನಶ್ರೇಷ್ಠಗಳಿಂದ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುತ್ತಿದ್ದ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಥಳ-ಥಳಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ॥ ೬ ॥ ಸಂಕರ್ಷಣ ಭಗವಂತನು ನಿವೃತ್ತಿಪರಾಯಣರಾದ ಸನತ್ಕುಮಾರರಿಗೆ ಈ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದನೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ ಆ ಮಹರ್ಷಿವರ್ಯರು ತಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದ ವ್ರತನಿಷ್ಠರಾದ ಸಾಂಖ್ಯಾಯನ ಮುನಿಗಳಿಗೆ ಅದನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದರು. ॥ ೭ ॥ ಪರಮಹಂಸರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಸಾಂಖ್ಯಾಯನರಿಗೆ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ವಿಭೂತಿಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟಾದಾಗ ಅವರು ಇದನ್ನು ತಮ್ಮ ಆಪ್ತರೂ, ವಿಧೇಯರೂ, ಶಿಷ್ಯರೂ ಆದ ನಮ್ಮ ಪರಮಗುರುಗಳಾದ ಪರಾಶರರಿಗೂ ಮತ್ತು ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೂ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು. ॥ ೮ ॥ ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಪರಮ ದಯಾಳುಗಳಾದ ಪರಾಶರರು ಪುಲಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳಿಂದ ಆಶೀರ್ವಾದ ಪಡೆದು ಆ ಆದಿಪುರಾಣವನ್ನು ನನಗೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಿದರು. ವತ್ಸಾ! ನೀನು ಶ್ರದ್ಧಾಳುವೂ, ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವ ಭಕ್ತನೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಈಗ ಅದೇ ಪುರಾಣವನ್ನು ನಾನು ನಿನಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತೇನೆ. ॥ ೯ ॥

ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೊದಲು ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಆಗ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನೊಬ್ಬನೇ ಶೇಷತಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪವಡಿಸಿದ್ದನು. ಯೋಗನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಆತನ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯು ಮಾತ್ರ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಎಚ್ಚರವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಆತನು ಆತ್ಮಾನಂದದಲ್ಲೇ ಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದನು. ಯಾವ ಸಂಕಲ್ಪವೂ, ಕ್ರಿಯೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸ್ವಾಮಿಯು ತಾನೇ-ತಾನಾಗಿ ಜಲದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದನು. ॥ ೧೦ ॥

ಆಗ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಬೆಂಕಿಯಂತೆ-ಸಕಲ ಭೂತಗಳೂ ಆತನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಕೊಂಡಿದ್ದವು.

ಸೋಽಂತಃಶರೀರೇಽರ್ಪಿತಭೂತಸೂಕ್ಷ್ಮಃ
ಕಾಲಾತ್ಮಿಕಾಂ ಶಕ್ತಿಮುದೀರಯಾಣಃ ।
ಉವಾಸ ತಸ್ಮಿನ್ಸಲಿಲೇ ಪದೇ ಸ್ವೇ
ಯಥಾನಲೋ ದಾರುಣಿ ರುದ್ಧವೀರ್ಯಃ ॥ ೧೧ ॥

ಚತುರ್ಯುಗಾನಾಂ ಚ ಸಹಸ್ರಮಪ್ಸು
ಸ್ವಪನ್ಸ್ವಯೋದೀರಿತಯಾ ಸ್ವಶಕ್ತ್ಯಾ ।
ಕಾಲಾಖ್ಯಯಾಽಽಸಾದಿತಕರ್ಮತಂತ್ರೋ
ಲೋಕಾನಪೀತಾನ್ ದದೃಶೇ ಸ್ವದೇಹೇ ॥ ೧೨ ॥

ತಸ್ಯಾರ್ಥಸೂಕ್ಷ್ಮಾಭಿನಿವಿಷ್ಟದೃಷ್ಟೇ-
ರಂತರ್ಗತೋಽರ್ಥೋ ರಜಸಾ ತನೀಯಾನ್ ।
ಗುಣೇನ ಕಾಲಾನುಗತೇನ ವಿದ್ಧಃ
ಸೂಷ್ಯಂಸ್ತದಾಭಿದ್ಯತ ನಾಭಿದೇಶಾತ್ ॥ ೧೩ ॥

ಸ ಪದ್ಮಕೋಶಃ ಸಹಸೋದತಿಷ್ಠತ್
ಕಾಲೇನ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಬೋಧನೇನ ।
ಸ್ವರೋಚಿಷಾ ತತ್ಸಲಿಲಂ ವಿಶಾಲಂ
ವಿದ್ಯೋತಯನ್ನರ್ಕ ಇವಾತ್ಮಯೋನಿಃ ॥ ೧೪ ॥

ತಲ್ಲೋಕಪದ್ಮಂ ಸ ಉ ಏವ ವಿಷ್ಣುಃ
ಪ್ರಾವೀವಿಶತ್ಸರ್ವಗುಣಾವಭಾಸಮ್ ।
ತಸ್ಮಿನ್ಸ್ವಯಂ ವೇದಮಯೋ ವಿಧಾತಾ
ಸ್ವಯಂಭುವಂ ಯಂ ಸ್ಮ ವದಂತಿ ಸೋಽಭೂತ್ ॥ ೧೫ ॥

ತಸ್ಯಾಂ ಸ ಚಾಮ್ಭೋರುಹಕರ್ಣಿಕಾಯಾ-
ಮವಸ್ಥಿತೋ ಲೋಕಮಪಶ್ಯಮಾನಃ ।
ಪರಿಕ್ರಮನ್ ವ್ಯೋಮ್ನಿ ವಿವೃತ್ತನೇತ್ರ-
ಶ್ಚತ್ವಾರಿ ಲೇಭೇಽನುದಿಶಂ ಮುಖಾನಿ ॥ ೧೬ ॥

ತಸ್ಮಾದ್ಯುಗಾಂತಶ್ವಸನಾವಘೂರ್ಣ-
ಜಲೋರ್ಮಿಚಕ್ರಾತ್ಸಲಿಲಾದ್ವಿರೂಢಮ್ ।
ಉಪಾಶ್ರಿತಃ ಕಂಜಮು ಲೋಕತತ್ತ್ವಂ
ನಾತ್ಮಾನಮದ್ಧಾವಿದದಾದಿದೇವಃ ॥ ೧೭ ॥

ಕ ಏಷ ಯೋಽಸಾವಹಮಬ್ಜಪೃಷ್ಠ
ಏತತ್ಕುತೋ ವಾಬ್ಜಮನನ್ಯದಪ್ಸು ।
ಅಸ್ತಿ ಹ್ಯಧಸ್ತಾದಿಹ ಕಿಂಚನೈತ-
ದಧಿಷ್ಠಿತಂ ಯತ್ರ ಸತಾ ನು ಭಾವ್ಯಮ್ ॥ ೧೮ ॥

ಸ ಇತ್ಥಮುದ್ವೀಕ್ಷ್ಯ ತದಬ್ಜನಾಲ-
ನಾಡೀಭಿರಂತರ್ಜಲಮಾವಿವೇಶ ।
ನಾರ್ವಾಗ್ಗತಸ್ತತ್ಖರನಾಲನಾಲ-
ನಾಭಿಂ ವಿಚಿನ್ವಂಸ್ತದವಿಂದತಾಜಃ ॥ ೧೯ ॥

ಎಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಲಯಗೊಳಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲ ಬಂದಾಗ ತನ್ನನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಲು ಕಾಲಶಕ್ತಿಯೊಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವನು ಎಚ್ಚರವಾಗಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ॥ ೧೧ ॥ ಹೀಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಚಿತ್‌ಶಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಚತುರ್ಯುಗಗಳವರೆಗೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಪವಡಿಸಿದಾಗ ಆತನಿಂದಲೇ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾಲಶಕ್ತಿಯು ಅವನನ್ನು ಜೀವಿಗಳ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದಾಗ ಅವನು ತನ್ನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾದ ಅನಂತ ಲೋಕಗಳನ್ನು ನೋಡಿದನು. ॥ ೧೨ ॥ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಶರೀರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ದೃಷ್ಟಿಯು ಬೀಳಲು ಆಗ ಆತನ ಮನೋಗತವಾದ ಅರ್ಥವು ಕಾಲಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ರಜೋಗುಣದಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆಗೊಂಡು ಸೃಷ್ಟಿರಚನೆಗಾಗಿ ಅವನ ನಾಭಿಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ॥ ೧೩ ॥ ಕರ್ಮಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುವ ಕಾಲದ ಮೂಲಕ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ನಾಭಿಯಿಂದ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಆ ಸೂಕ್ಷ್ಮತತ್ತ್ವವು ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಒಡನೆಯೇ ಮೇಲಕ್ಕೆದ್ದು ಸೂರ್ಯಸದೃಶವಾದ ತನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಆ ಅಪಾರವಾದ ಜಲರಾಶಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಿತು. ॥ ೧೪ ॥ ಸಮಸ್ತ ಗುಣಗಳಿಗೂ ಪ್ರಕಾಶಕವಾದ ಆ ಸರ್ವಜಗದ್ರೂಪವಾದ ಕಮಲವನ್ನು ಭಗವಂತನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಆಗ ಸರ್ವವೇದಮಯರಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತರಾಗಿ 'ಸ್ವಯಂಭೂ' ಎಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಅದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡರು. ॥ ೧೫ ॥ ಆ ಕಮಲದ ಕರ್ಣಿಕೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಯಾವ ಲೋಕವೂ ಕಾಣದಿರಲು ಅವರು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣನ್ನರಳಿಸಿಕೊಂಡು ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿಸಿದಾಗ ಅವರಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಾಲ್ಕು ಮುಖಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡವು. ॥ ೧೬ ॥ ಆಗ ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ಪ್ರಚಂಡವಾಯುವಿನ ಹೊಡೆತಗಳಿಂದ ಚಿಮ್ಮುತ್ತಿದ್ದ ಜಲರಾಶಿಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಕಮಲದ ಮೇಲೆ ವಿರಾಜಮಾನರಾದ ಆ ಆದಿಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ತಾನು ಯಾರು? ಮತ್ತು ಆ ಲೋಕತತ್ತ್ವರೂಪೀ ಕಮಲದ ರಹಸ್ಯವು ಏನೂ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ॥ ೧೭ ॥

ಈ ಕಮಲದ ಕರ್ಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ನಾನು ಯಾರು? ಈ ಪದ್ಮವು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಲು ಕಾರಣವೇನು? ಹಾಗಾದರೆ ಇದರ ಕೆಳಗಡೆ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಸ್ತು ಇರಲೇಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಅವರು ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿದರು. ॥ ೧೮ ॥

ಹೀಗೆ ಆಲೋಚಿಸಿದ ಅವರು ಆ ಕಮಲನಾಳದ ಸೂಕ್ಷ್ಮರಂಧ್ರಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಅದರ ತಳವನ್ನು ಹುಡುಕಿದರು. ಹಾಗೇ ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಆ ನಾಳದ ನಾಭಿಪ್ರದೇಶದ ಒಳಗೆ ಬಂದರೂ ಅವರಿಗೆ ಅದರ ಆಧಾರವು ದೊರೆಯದೆ ಹೋಯಿತು. ॥ ೧೯ ॥

ವಿದುರನೇ! ಹೀಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಿರಲು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಬಹಳ ಕಾಲವು ಕಳೆದು ಹೋಯಿತು. ಆ ಸಮಯವೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಭಯವನ್ನುಂಟು

ತಮಸ್ಯಪಾರೇ ವಿದುರಾತ್ಮಸರ್ಗಂ
ವಿಚಿನ್ವತೋಽಭೂತ್ಸುಮಹಾಂಸ್ತ್ರಿಣೇಮಿಃ ।
ಯೋ ದೇಹಭಾಜಾಂ ಭಯಮೀರಯಾಣಃ
ಪರಿಕ್ಷಿಣೋತ್ಯಾಯುರಜಸ್ಯ ಹೇತಿಃ ॥ ೨೦ ॥

ತತೋ ನಿವೃತ್ತೋಽಪ್ರತಿಲಬ್ಧಕಾಮಃ
ಸ್ವಧಿಷ್ಣ್ಯಮಾಸಾದ್ಯ ಪುನಃ ಸ ದೇವಃ ।
ಶನೈರ್ಜಿತಶ್ವಾಸನಿವೃತ್ತಚಿತ್ತೋ
ನ್ಯಷೀದದಾರೂಢಸಮಾಧಿಯೋಗಃ ॥ ೨೧ ॥

ಕಾಲೇನ ಸೋಽಜಃ ಪುರುಷಾಯುಷಾಭಿ-
ಪ್ರವೃತ್ತಯೋಗೇನ ವಿರೂಢಬೋಧಃ ।
ಸ್ವಯಂ ತದಂತರ್ಹೃದಯೇಽವಭಾತ-
ಮಪಶ್ಯತಾಪಶ್ಯತ ಯನ್ನ ಪೂರ್ವಮ್ ॥ ೨೨ ॥

ಮೃಣಾಲಗೌರಾಯತಶೇಷಭೋಗ-
ಪರ್ಯಂಕ ಏಕಂ ಪುರುಷಂ ಶಯಾನಮ್ ।
ಫಣಾತಪತ್ರಾಯುತಮೂರ್ಧರತ್ನ-
ದ್ಯುಭಿರ್ಹತಧ್ವಾಂತಯುಗಾಂತತೋಯೇ ॥ ೨೩ ॥

ಪ್ರೇಕ್ಷಾಂ ಕ್ಷಿಪಂತಂ ಹರಿತೋಪಲಾದ್ರೇಃ
ಸಂಧ್ಯಾಭ್ರನೀವೇರುರುರುಕ್ಮಮೂರ್ಧ್ನಃ ।
ರತ್ನೋದಧಾರೌಷಧಿಸೌಮನಸ್ಯ
ವನಸ್ರಜೋ ವೇಣುಭುಜಾಂಘ್ರಿಪಾಂಘ್ರೇಃ ॥ ೨೪ ॥

ಆಯಾಮತೋ ವಿಸ್ತರತಃ ಸ್ವಮಾನ-
ದೇಹೇನ ಲೋಕತ್ರಯಸಂಗ್ರಹೇಣ ।
ವಿಚಿತ್ರದಿವ್ಯಾಭರಣಾಂಶುಕಾನಾಂ
ಕೃತಶ್ರಿಯಾಪಾಶ್ರಿತವೇಷದೇಹಮ್ ॥ ೨೫ ॥

ಪುಂಸಾಂ ಸ್ವಕಾಮಾಯ ವಿವಿಕ್ತಮಾರ್ಗೈ-
ರಭ್ಯರ್ಚ್ಯತಾಂ ಕಾಮದುಘಾಂಘ್ರಿಪದ್ಮಮ್ ।
ಪ್ರದರ್ಶಯಂತಂ ಕೃಪಯಾ ನಖೇಂದು-
ಮಯೂಖಭಿನ್ನಾಂಗುಲಿಚಾರುಪತ್ರಮ್ ॥ ೨೬ ॥

ಮಾಡುತ್ತಾ ಅವರ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಕ್ಷೀಣಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಕಾಲಚಕ್ರವೆಂದು ತಿಳಿ. ॥ ೨೦ ॥ ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟು ಹುಡುಕಿದರೂ ತನ್ನ ನೆಲೆಯು ಸಿಕ್ಕದಿರಲು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ವಿಫಲ ಮನೋರಥರಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿ ತಮಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದ್ದ ಕಮಲದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಪ್ರಾಣವಾಯುವನ್ನು ಜಯಿಸಿ ಚಿತ್ತದ ಸಂಕಲ್ಪ-ವಿಕಲ್ಪಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ಸಮಾಧಿಸ್ಥರಾದರು. ॥ ೨೧ ॥ ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಪುರುಷನ ಪೂರ್ಣಾಯುಷ್ಯವಾದ ದಿವ್ಯವಾದ ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನೋದಯವಾಗಲು ಆ ಹಿಂದೆ ಎಷ್ಟು ಹುಡುಕಿದರೂ ಕಾಣದಿರುವ ಆ ಸ್ಥಾನವು ತಮ್ಮ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲೇ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಅವರು ನೋಡಿದರು. ॥ ೨೨ ॥ ಎಂತಹ ದಿವ್ಯದರ್ಶನವದು! ಆ ಪ್ರಳಯಜಲದಲ್ಲಿ ಕಮಲನಾಳದಂತೆ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವಿಶಾಲವಾದ ಆದಿ ಶೇಷನ ದಿವ್ಯದೇಹವೆಂಬ ಹಾಸಿಗೆಯಮೇಲೆ ಭಗವಾನ್ ಪುರುಷೋತ್ತಮನು ಒಬ್ಬಂಟಿಗನಾಗಿ ಪವಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದಿಶೇಷನ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಹೆಡೆಗಳು ಕೊಡೆಯಂತೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬಿಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹರಡಿ ಕೊಂಡಿವೆ. ಆತನ ಹೆಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಿರೀಟಗಳು ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿದ್ದ ನವರತ್ನಗಳ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ನಾಲ್ಕೂ ದಿಕ್ಕುಗಳ ಕತ್ತಲೆಯೂ ತೊಲಗಿಹೋಗಿದೆ. ॥ ೨೩ ॥ ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ತನ್ನ ಶರೀರದ ಶ್ಯಾಮಲಕಾಂತಿಯಿಂದ ನೀಲಮರಕತಮಣಿಪರ್ವತದ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ನಾಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ನಡುವಿನ ಪೀತಾಂಬರವು ಪರ್ವತದ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ಹರಡಿರುವ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲದ ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಮೋಡದ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಮಲಿನಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆತನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಜಗ-ಜಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಸ್ವರ್ಣಕಿರೀಟವು ಸ್ವರ್ಣಪರ್ವತದ ಶಿಖರಗಳ ಗರ್ವವನ್ನು ಭಂಜಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅವನು ಧರಿಸಿದ ವನಮಾಲೆಯು ಪರ್ವತದ ರತ್ನಗಳ, ಜಲಪಾತದ, ಓಷಧಿಗಳ, ಪುಷ್ಪಗಳ ಶೋಭೆಯನ್ನು ಪರಾಜಯಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆತನ ಭುಜ ದಂಡವು ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ವೇಣುದಂಡವನ್ನೂ, ಚರಣಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಇತರ ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತವೆ. ॥ ೨೪ ॥ ಆತನ ದಿವ್ಯ ಮಂಗಳ ವಿಗ್ರಹವು ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಉದ್ದಗಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ತನ್ನ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ದಿವ್ಯ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳಿಗೆ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದರೂ ಪೀತಾಂಬರಾದಿ ತನ್ನ ವೇಷ-ಭೂಷಣಗಳಿಂದ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾಗಿದೆ. ॥ ೨೫ ॥ ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ತನ್ನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ನಾನಾಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ಭಕ್ತಜನರಿಗೆ ಪರಮ ಕರುಣೆಯಿಂದ ಅವರ ಎಲ್ಲ ಇಷ್ಟಗಳಿಗೂ ಕಲ್ಪತರುವಿನಂತಿರುವ ತನ್ನ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳ ದರ್ಶನವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಆ ದಿವ್ಯ ಪಾದಪದ್ಮಗಳ ಎಸಳುಗಳು ಕಾಲುಗುರುಗಳೆಂಬ ತಿಂಗಳು ಬೆಳಕಿನ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಬಿಡಿ-ಬಿಡಿಯಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ॥ ೨೬ ॥

ಸ್ವಾಮಿಯ – ಸುಂದರವಾದ ಮೂಗು, ಚೆಲುವಾದ ಹುಬ್ಬುಗಳು, ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಕುಂಡಲಗಳ ಕಾಂತಿ, ತೊಂಡೆಯ ಹಣ್ಣಿನಂತೆ ಕೆಂಪಾದ ತುಟಿಗಳ ಸೊಬಗು ಹಾಗೂ

ಮುಖೇನ ಲೋಕಾರ್ತಿಹರಸ್ಮಿತೇನ
ಪರಿಸ್ಫುರತ್ಕುಂಡಲಮಂಡಿತೇನ ।
ಶೋಣಾಯಿತೇನಾಧರಬಿಂಬಭಾಸಾ
ಪ್ರತ್ಯರ್ಹಯಂತಂ ಸುನಸೇನ ಸುಭ್ರ್ವಾ ॥ ೨೭ ॥

ಕದಂಬಕಿಂಜಲ್ಕಪಿಶಂಗವಾಸಸಾ
ಸ್ವಲಂಕೃತಂ ಮೇಖಲಯಾ ನಿತಂಬೇ ।
ಹಾರೇಣ ಚಾನಂತಧನೇನ ವತ್ಸ
ಶ್ರೀವತ್ಸವಕ್ಷಃಸ್ಥಲವಲ್ಲಭೇನ ॥ ೨೮ ॥

ಪರಾರ್ಧ್ಯಕೇಯೂರಮಣಿಪ್ರವೇಕ-
ಪರ್ಯಸ್ತದೋರ್ದಂಡಸಹಸ್ರಶಾಖಮ್ ।
ಅವ್ಯಕ್ತಮೂಲಂ ಭುವನಾಂಘ್ರಿಪೇಂದ್ರ-
ಮಹೀಂದ್ರಭೋಗೈರಧಿವೀತವಲ್ಶಮ್ ॥ ೨೯ ॥

ಚರಾಚರೌಕೋ ಭಗವನ್ಮಹೀಧ್ರ-
ಮಹೀಂದ್ರಬಂಧುಂ ಸಲಿಲೋಪಗೂಢಮ್ ।
ಕಿರೀಟಸಾಹಸ್ರಹಿರಣ್ಯಶೃಂಗ-
ಮಾವಿರ್ಭವತ್ಕೌಸ್ತುಭರತ್ನಗರ್ಭಮ್ ॥ ೩೦ ॥

ನಿವೀತಮಾಮ್ನಾಯಮಧುವ್ರತಶ್ರಿಯಾ
ಸ್ವಕೀರ್ತಿಮಯ್ಯಾ ವನಮಾಲಯಾ ಹರಿಮ್ ।
ಸೂರ್ಯೇಂದುವಾಯ್ವಗ್ನ್ಯಗಮಂ ತ್ರಿಧಾಮಭಿಃ
ಪರಿಕ್ರಮತ್ಪ್ರಾಧನಿಕೈರ್ದುರಾಸದಮ್ ॥ ೩೧ ॥

ತರ್ಹ್ಯೇವ ತನ್ನಾಭಿಸರಃಸರೋಜ-
ಮಾತ್ಮಾನಮಂಭಃ ಶ್ವಸನಂ ವಿಯಚ್ಚ ।
ದದರ್ಶ ದೇವೋ ಜಗತೋ ವಿಧಾತಾ
ನಾತಃ ಪರಂ ಲೋಕವಿಸರ್ಗದೃಷ್ಟಿಃ ॥ ೩೨ ॥

ಸ ಕರ್ಮಬೀಜಂ ರಜಸೋಪರಕ್ತಃ
ಪ್ರಜಾಃ ಸಿಸೃಕ್ಷನ್ನಿಯದೇವ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ।
ಅಸ್ತೌದ್ವಿಸರ್ಗಾಭಿಮುಖಸ್ತಮೀಡ್ಯ-
ಮವ್ಯಕ್ತವರ್ತ್ಮನ್ಯಭಿವೇಶಿತಾತ್ಮಾ ॥ ೩೩ ॥

ಸಕಲ ಲೋಕಗಳ ಪೀಡೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಮಂದಹಾಸದಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ಮುಖಾರವಿಂದದಿಂದ ಉಪಾಸಕರನ್ನು ಸಂಭಾವಿಸಿ ಅಭಿವಂದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ॥ ೨೭ ॥ ವತ್ಸಾ! ಆತನ ಸೊಂಟದಲ್ಲಿ ಕದಂಬ ಕುಸುಮದ ಕೇಸರದಂತೆ ಹೊಂಬಣ್ಣದಿಂದ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಉಡಿಗೆ ಮತ್ತು ಚಿನ್ನದ ಉಡಿದಾರಗಳೂ, ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಹಾರಗಳೂ, ಹೊಂಬಣ್ಣದ ರೇಖೆಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀವತ್ಸಲಾಂಛನವು ಅಪೂರ್ವವಾದ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿವೆ. ॥ ೨೮ ॥ ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಆಳವಾಗಿ ಅವ್ಯಕ್ತವಾದ ಬೇರುಗಳುಳ್ಳ ಮಹಾಚಂದನವೃಕ್ಷದ ಬೆಡಗನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಕಂಕಣ ಕೇಯೂರಗಳಿಂದಲೂ, ಪರಮೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಮಣಿಗಳಿಂದಲೂ ಮೆರೆಯುತ್ತಿರುವ ಆತನ ವಿಶಾಲವಾದ ಭುಜದಂಡಗಳೇ ಆ ವೃಕ್ಷದ ಸಾವಿರಾರು ಶಾಖೆಗಳು. ಶ್ರೀದೇಹವನ್ನು ಬಳಸಿರುವ ಆದಿಶೇಷನ ದೇಹವೇ ವೃಕ್ಷವನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಹಾಸರ್ಪಗಳು. ॥ ೨೯ ॥ ಮಹಾ ಜಲರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಶೇಷದೇವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿರುವ ಆದಿದೇವ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ನೀರಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿರುವ ಪರ್ವತರಾಜನಂತೆ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಗಿರಿಯು ನಾನಾ ಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಆಸರೆಯಾಗಿರುವಂತೆ ಆತನು ಚರಾಚರ ಜೀವಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಶೇಷದೇವರ ಹೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಸಹಸ್ರಾರು ಕಿರೀಟಗಳೇ ಪರ್ವತದ ಹೊನ್ನಿನಂತೆ ಹೊಳೆಯುವ ಶಿಖರಗಳು. ಆತನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಕೌಸ್ತುಭಮಣಿಯೇ ಪರ್ವತಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಮಹಾರತ್ನ. ॥ ೩೦ ॥ ಪ್ರಭುವಿನ ಕಂಠದಲ್ಲಿ ವೇದಗಳೆಂಬ ದುಂಬಿಗಳು ಉಲಿಯುತ್ತಿರುವ ಕೀರ್ತಿರೂಪವಾದ ವನಮಾಲೆಯು ಮೆರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ವಾಯು, ಅಗ್ನಿಗಳೇ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳೂ ಅವನ ಬಳಿಗೆ ತಲುಪಲಾರರು. ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಡೆ-ತಡೆಗಳಿಲ್ಲದೇ ಸಂಚರಿಸುವ ಸುದರ್ಶನ ಚಕ್ರವೇ ಮುಂತಾದ ಆಯುಧಗಳೂ ಆತನ ಸುತ್ತಲೂ ಓಡಾಡುತ್ತಿವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅವನ ಬಳಿಗೆ ತಲುಪುವುದು ಕಠಿಣವಾಗಿದೆ. ॥ ೩೧ ॥

ಆಗ ವಿಶ್ವರಚನೆಯ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳ ಲೋಕವಿಧಾತಾ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ನಾಭಿಸರೋವರದಿಂದ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಕಮಲ, ಜಲ, ಆಕಾಶ, ವಾಯು ಮತ್ತು ತನ್ನ ಶರೀರ – ಎಂಬ ಐದು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಕಾಣಿಸಿದವು. ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ರಚಿಸಲು ಈ ಐದಲ್ಲದೆ ಬೇರಾವ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಅವರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ॥ ೩೨ ॥ ರಜೋಗುಣದಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪ್ರಜೆಯನ್ನು ರಚಿಸಲು ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕಾರಣರೂಪೀ ಈ ಐದು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಲೋಕರಚನೆಗಾಗಿ ಉತ್ಸುಕರಾದ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಅಚಿಂತ್ಯಗತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿ ಆ ಪರಮಪೂಜನೀಯ ಪ್ರಭುವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸತೊಡಗಿದರು. ॥ ೩೩ ॥

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೮ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ಅಷ್ಟಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೮ ॥

ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮಾಡಿದ ಭಗವತ್ಸ್ತೋತ್ರ

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ

ಜ್ಞಾತೋಽಸಿ ಮೇಽದ್ಯ ಸುಚಿರಾನ್ನನು ದೇಹಭಾಜಾಂ
ನ ಜ್ಞಾಯತೇ ಭಗವತೋ ಗತಿರಿತ್ಯವದ್ಯಮ್ ।
ನಾನ್ಯತ್ತ್ವದಸ್ತಿ ಭಗವನ್ನಪಿ ತನ್ನ ಶುದ್ಧಂ
ಮಾಯಾಗುಣವ್ಯತಿಕರಾದ್ಯದುರುರ್ವಿಭಾಸಿ ॥ ೧ ॥

ರೂಪಂ ಯದೇತದವಬೋಧರಸೋದಯೇನ
ಶಶ್ವನ್ನಿವೃತ್ತತಮಸಃ ಸದನುಗ್ರಹಾಯ ।
ಆದೌ ಗೃಹೀತಮವತಾರಶತೈಕಬೀಜಂ
ಯನ್ನಾಭಿಪದ್ಮಭವನಾದಹಮಾವಿರಾಸಮ್ ॥ ೨ ॥

ನಾತಃ ಪರಂ ಪರಮ ಯದ್ಭವತಃ ಸ್ವರೂಪ-
ಮಾನಂದಮಾತ್ರಮವಿಕಲ್ಪಮವಿದ್ಧವರ್ಚಃ ।
ಪಶ್ಯಾಮಿ ವಿಶ್ವಸೃಜಮೇಕಮವಿಶ್ವಮಾತ್ಮನ್
ಭೂತೇಂದ್ರಿಯಾತ್ಮಕಮದಸ್ತ ಉಪಾಶ್ರಿತೋಽಸ್ಮಿ ॥ ೩ ॥

ತದ್ವಾ ಇದಂ ಭುವನಮಂಗಲ ಮಂಗಲಾಯ
ಧ್ಯಾನೇ ಸ್ಮ ನೋ ದರ್ಶಿತಂ ತ ಉಪಾಸಕಾನಾಮ್ ।
ತಸ್ಮೈ ನಮೋ ಭಗವತೇಽನುವಿಧೇಮ ತುಭ್ಯಂ
ಯೋಽನಾದೃತೋ ನರಕಭಾಗ್ಭಿರಸತ್ಪ್ರಸಂಗೈಃ ॥ ೪ ॥

ಯೇ ತು ತ್ವದೀಯಚರಣಾಂಬುಜಕೋಶಗಂಧಂ
ಜಿಘ್ರಂತಿ ಕರ್ಣವಿವರೈಃ ಶ್ರುತಿವಾತನೀತಮ್ ।
ಭಕ್ತ್ಯಾ ಗೃಹೀತಚರಣಃ ಪರಯಾ ಚ ತೇಷಾಂ
ನಾಪೈಷಿ ನಾಥ ಹೃದಯಾಂಬುರುಹಾತ್ಸ್ವಪುಂಸಾಮ್ ॥ ೫ ॥

ತಾವದ್ಭಯಂ ದ್ರವಿಣಗೇಹಸುಹೃನ್ನಿಮಿತ್ತಂ
ಶೋಕಃ ಸ್ಪೃಹಾ ಪರಿಭವೋ ವಿಪುಲಶ್ಚ ಲೋಭಃ ।
ತಾವನ್ಮಮೇತ್ಯಸದವಗ್ರಹ ಆರ್ತಿಮೂಲಂ
ಯಾವನ್ನ ತೇಽಂಘ್ರಿಮಭಯಂ ಪ್ರವೃಣೀತ ಲೋಕಃ ॥ ೬ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳಿದರು – ಲೋಕೇಶ್ವರನೇ! ಬಹು ಕಾಲದ ನಂತರ ನಿನ್ನ ದರ್ಶನವನ್ನು ಪಡೆದು ನಾನು ಧನ್ಯನಾದೆನು. ನಿನ್ನ ಈ ದಿವ್ಯಸ್ವರೂಪವನ್ನು ದೇಹಧಾರಿಗಳಾದ ಜೀವರು ತಿಳಿಯದೇ ಹೋದರಲ್ಲ! ಎಂತಹ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯ! ಓ ಭಗವಂತಾ! ನೀನಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ವಸ್ತುವೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಕಂಡುಬರುವ ವಸ್ತುವು ಸ್ವರೂಪತಃ ಸತ್ಯವಾದುದಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಮಾಯೆಯ ಗುಣಗಳು ಕ್ಷೋಭಿತವಾದ ಕಾರಣ ಕೇವಲ ನೀನೇ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವೆ. ॥ ೧ ॥

ಓ ಭಗವಂತನೇ! ನೀನು ಸದಾ ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನವು ನಿನ್ನಿಂದ ಸದಾ ದೂರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವ ನಾಭಿಕಮಲದಿಂದ ನಾನು ಜನಿಸಿದ್ದೇನೋ ಅಂತಹ ನಿನ್ನ ಈ ದಿವ್ಯ ದೇಹವು ನೂರಾರು ಅವತಾರಗಳಿಗೆ ಮೂಲ ಕಾರಣವಾದುದು. ಸತ್ಪುರುಷರ ಮೇಲೆ ಕೃಪೆದೋರಿ ಅವರನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ಅವತಾರವನ್ನು ತಾಳಿರುವೆ. ॥ ೨ ॥ ಪರಮಾತ್ಮಾ! ನಿನ್ನ ಆನಂದೈಕಮಯವೂ, ಭೇದರಹಿತವೂ, ಅಖಂಡತೇಜೋಮಯವೂ ಆದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಾನು ಈ ದಿವ್ಯರೂಪದಿಂದ ಭಿನ್ನವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ನಾನು ವಿಶ್ವದ ರಚನೆ ಮಾಡುವವನಾದರೂ ವಿಶ್ವಾತೀತವಾಗಿರುವ, ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿರುವ ಸಮಸ್ತ ಭೂತಗಳಿಗೂ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿರುವ ಈ ದಿವ್ಯರೂಪವನ್ನು ಶರಣು ಹೊಂದುತ್ತೇನೆ. ॥ ೩ ॥ ಜಗತ್ಕಲ್ಯಾಣಮೂರ್ತಿಯೇ! ನಿನ್ನ ಉಪಾಸಕನಾಗಿರುವ ನನ್ನ ಹಿತಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಈ ನಿನ್ನ ದಿವ್ಯರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವೆ. ಪಾಪಾತ್ಮರೂ ವಿಷಯಾಸಕ್ತರೂ ಆದ ಜೀವಿಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಇದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾನಾದರೋ ನಿನ್ನನ್ನು ಈ ದಿವ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ನೋಡುತ್ತಾ ಮತ್ತೆ-ಮತ್ತೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ॥ ೪ ॥ ನನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯೇ! ವೇದಗಳೆಂಬ ವಾಯುವಿನಿಂದ ತಂದಿರುವ ನಿನ್ನ ಪಾದಗಳೆಂಬ ಕಮಲಕೋಶದ ಕಂಪನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಿವಿಗಳಿಂದ ಸುಕೃತಿಗಳು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಭಕ್ತೋತ್ತಮರ ಹೃದಯಕಮಲದಿಂದ ಎಂದಿಗೂ ನೀನು ದೂರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಪರಾಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಹಗ್ಗದಿಂದ ನಿನ್ನ ಪಾದಪದ್ಮಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವರು. ॥ ೫ ॥ ಪರಮಾತ್ಮನೇ! ಮನುಷ್ಯನು ಅಭಯಪ್ರದವಾದ ನಿನ್ನ ಚರಣಾರವಿಂದಗಳ ಆಸರೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವವರೆಗೆ ಅವನಿಗೆ ಧನ, ಮನೆ, ಬಂಧುಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಭಯ, ಶೋಕ, ದುರಾಸೆ, ದೈನ್ಯ, ಕಡುಲೋಭ ಮುಂತಾದವುಗಳು ತೊಂದರೆ ಕೊಡುತ್ತಾ ಇರುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ದುಃಖಕ್ಕೆ ಏಕಮಾತ್ರ ಕಾರಣವಾದ ಅಹಂಕಾರ-ಮಮಕಾರಗಳ ದುರಾಗ್ರಹವು ಇರುತ್ತದೆ. ॥ ೬ ॥

ದೈವೇನ ತೇ ಹತಧಿಯೋ ಭವತಃ ಪ್ರಸಂಗಾ-
ತ್ಸರ್ವಾಶುಭೋಪಶಮನಾದ್ವಿಮುಖೇಂದ್ರಿಯಾ ಯೇ ।
ಕುರ್ವಂತಿ ಕಾಮಸುಖಲೇಶಲವಾಯ ದೀನಾ
ಲೋಭಾಭಿಭೂತಮನಸೋಽಕುಶಲಾನಿ ಶಶ್ವತ್ ॥ ೭ ॥

ದೇವದೇವನೇ ! ಮೂರ್ಖರು ಎಲ್ಲ ಅಮಂಗಳಗಳನ್ನು ನಾಶ ಪಡಿಸುವ ನಿನ್ನ ಶ್ರವಣ-ಕೀರ್ತನೆ ಮುಂತಾದ ಸತ್‌ಪ್ರಸಂಗಗಳಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಬೇರೆಡೆ ಸೆಳೆದು ಅಣುಮಾತ್ರವಾದ ವಿಷಯ ಸುಖಗಳನ್ನೇ ಬಯಸುತ್ತಾ, ದೀನರಾಗಿ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಸೆಪಡುತ್ತಾ ದುಷ್ಟಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ಅದೃಷ್ಟದಿಂದ ವಿವೇಕವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಅಂತಹವರು ನಿಜವಾಗಿ ಬಡಪಾಯಿಗಳು. ॥ ೭ ॥

ಕ್ಷುತ್ತೃಟ್ತ್ರಿಧಾತುಭಿರಿಮಾ ಮುಹುರರ್ದ್ಯಮಾನಾಃ
ಶೀತೋಷ್ಣವಾತವರ್ಷೈರಿತರೇತರಾಚ್ಚ ।
ಕಾಮಾಗ್ನಿನಾಚ್ಯುತ ರುಷಾ ಚ ಸುದುರ್ಭರೇಣ
ಸಂಪಶ್ಯತೋ ಮನ ಉರುಕ್ರಮ ಸೀದತೇ ಮೇ ॥ ೮ ॥

ಓ ಅಚ್ಯುತಾ ! ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ! ಈ ಜನರು ಹಸಿವು, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ, ಚಳಿ, ಸೆಕೆ, ಗಾಳಿ-ಮಳೆಗಳಿಂದಲೂ, ಪರಸ್ಪರ ಒಬ್ಬರಿಂದೊಬ್ಬರು ಹಾಗೂ ಕಾಮಾಗ್ನಿಯಿಂದಲೂ, ಸಹಿಸಲಸದಳವಾದ ಕ್ರೋಧವೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯಿಂದಲೂ ಮತ್ತೆ-ಮತ್ತೆ ಕಷ್ಟಪಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತುಂಬಾ ವಿಷಾದವಾಗುತ್ತದೆ. ॥ ೮ ॥

ಯಾವತ್ಪೃಥಕ್ತ್ವಮಿದಮಾತ್ಮನ ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥ-
ಮಾಯಾಬಲಂ ಭಗವತೋ ಜನ ಈಶ ಪಶ್ಯೇತ್ ।
ತಾವನ್ನ ಸಂಸೃತಿರಸೌ ಪ್ರತಿಸಂಕ್ರಮೇತ
ವ್ಯರ್ಥಾಪಿ ದುಃಖನಿವಹಂ ವಹತೀ ಕ್ರಿಯಾರ್ಥಾ ॥ ೯ ॥

ಎಲೈ ಪ್ರಭುವೇ ! ಮನುಷ್ಯನು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವಿಷಯರೂಪವಾದ ಮಾಯೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ನಿನ್ನಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೋ, ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಆತನಿಗೆ ಈ ಸಂಸಾರಚಕ್ರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಈ ಜಗತ್ತು ಮಿಥ್ಯೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವ ಕ್ಷೇತ್ರವಾದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ನಾನಾಪ್ರಕಾರದ ದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಸುತ್ತಾ ಇರುತ್ತದೆ. ॥ ೯ ॥

ಅಹ್ನ್ಯಾಪೃತಾರ್ತಕರಣಾ ನಿಶಿ ನಿಃಶಯಾನಾ
ನಾನಾಮನೋರಥಧಿಯಾ ಕ್ಷಣಭಗ್ನನಿದ್ರಾಃ ।
ದೈವಾಹತಾರ್ಥರಚನಾ ಋಷಯೋಽಪಿ ದೇವ
ಯುಷ್ಮತ್ಪ್ರಸಂಗವಿಮುಖಾ ಇಹ ಸಂಸರಂತಿ ॥ ೧೦ ॥

ದೇವಾ ! ಅಜ್ಞರಾದ ಇತರರ ಮಾತಿರಲಿ – ಋಷಿ-ಮುನಿಗಳೂ ಕೂಡ ನಿನ್ನ ಕಥಾಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ವಿಮುಖರಾದರೆ ಸಂಸಾರ ಬಂಧನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರು ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ವಿಷಯವ್ಯಾಪಾರಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ಚಿತ್ತವು ವಿಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಲ್ಲದೆ ನಿದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲೂ ಅವರು ನಾನಾರೀತಿಯ ಮನೋರಥಗಳಿಂದ ಪೀಡಿತರಾಗಿ ಕ್ಷಣ-ಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ನಿದ್ರಾಭಂಗವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ದೈವವಶದಿಂದ ಅವರ ಅರ್ಥಸಿದ್ಧಿಯ ಉದ್ಯೋಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಫಲವಾಗುತ್ತಾ ಇರುತ್ತವೆ. ॥ ೧೦ ॥

ತ್ವಂ ಭಾವಯೋಗಪರಿಭಾವಿತಹೃತ್ಸರೋಜ
ಆಸ್ಸೇ ಶ್ರುತೇಕ್ಷಿತಪಥೋ ನನು ನಾಥ ಪುಂಸಾಮ್ ।
ಯದ್ಯದ್ಧಿಯಾ ತ ಉರುಗಾಯ ವಿಭಾವಯಂತಿ
ತತ್ತದ್ವಪುಃ ಪ್ರಣಯಸೇ ಸದನುಗ್ರಹಾಯ ॥ ೧೧ ॥

ಸ್ವಾಮಿ ! ಶ್ರವಣ ಮನನಾದಿಗಳಿಂದ ನಿನ್ನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿದು, ಅನನ್ಯವಾದ ಭಕ್ತಿಯೋಗದಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವರ ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ ನೀನು ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆ. ಪುಣ್ಯಕೀರ್ತಿಯಾದ ಪ್ರಭುವೇ ! ನಿನ್ನ ಭಕ್ತಜನರು ಯಾವ-ಯಾವ ಭಾವನೆಯಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಚಿಂತನೆಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಅವರನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ನೀನು ಆಯಾ ರೂಪವನ್ನೇ ಧರಿಸುತ್ತೀಯೆ. ॥ ೧೧ ॥

ನಾತಿಪ್ರಸೀದತಿ ತಥೋಪಚಿತೋಪಚಾರೈ-
ರಾರಾಧಿತಃ ಸುರಗಣೈರ್ಹೃದಿ ಬದ್ಧಕಾಮೈಃ ।
ಯತ್ಸರ್ವಭೂತದಯಯಾಸದಲಭ್ಯಯೈಕೋ
ನಾನಾಜನೇಷ್ವವಹಿತಃ ಸುಹೃದಂತರಾತ್ಮಾ ॥ ೧೨ ॥

ಭಗವಂತಾ ! ನೀನು ಅದ್ವಿತೀಯನಾಗಿದ್ದು ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತನಾಗಿ ಅವರ ಪರಮಹಿತಕಾರಿ ಅಂತರಾತ್ಮನಾಗಿರುವೆ. ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವ 'ಭೂತದಯೆ'ಯಿಂದ ನೀನು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವೆಯೋ, ಅಷ್ಟು ನಾನಾ ಕಾಮನೆಗಳಿಂದ ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ಉಪಚಾರಗಳ ಮೂಲಕ ನಿನ್ನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ದೇವತೆಗಳ ಪೂಜೆಯಿಂದಲೂ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೧೨ ॥ ನಿನಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಎಂದೂ ನಾಶವಿಲ್ಲ, ಅವು ಅಕ್ಷಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಯಜ್ಞ, ದಾನ, ಕಠಿಣ ತಪಸ್ಸು, ವ್ರತಾದಿಗಳು ಮುಂತಾದ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ

ಪುಂಸಾಮತೋ ವಿವಿಧಕರ್ಮಭಿರಧ್ವರಾದ್ಯೈ-
ರ್ದಾನೇನ ಚೋಗ್ರತಪಸಾ ವ್ರತಚರ್ಯಯಾ ಚ ।
ಆರಾಧನಂ ಭಗವತಸ್ತವ ಸತ್ಕ್ರಿಯಾರ್ಥೋ
ಧರ್ಮೋಽರ್ಪಿತಃ ಕರ್ಹಿಚಿದ್ಧ್ರಿಯತೇ ನ ಯತ್ರ ॥ ೧೩ ॥

ಶಶ್ವತ್ಸ್ವರೂಪಮಹಸೈವ ನಿಪೀತಭೇದ-
ಮೋಹಾಯ ಬೋಧಧಿಷಣಾಯ ನಮಃ ಪರಸ್ಮೈ ।
ವಿಶ್ವೋದ್ಭವಸ್ಥಿತಿಲಯೇಷು ನಿಮಿತ್ತಲೀಲಾ-
ರಾಸಾಯ ತೇ ನಮ ಇದಂ ಚಕೃಮೇಶ್ವರಾಯ ॥ ೧೪ ॥

ಯಸ್ಯಾವತಾರಗುಣಕರ್ಮವಿಡಂಬನಾನಿ
ನಾಮಾನಿ ಯೇಽಸುವಿಗಮೇ ವಿವಶಾ ಗೃಣಂತಿ ।
ತೇ ನೈಕಜನ್ಮಶಮಲಂ ಸಹಸೈವ ಹಿತ್ವಾ
ಸಂಯಾಂತ್ಯಪಾವೃತಮೃತಂ ತಮಜಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ॥ ೧೫ ॥

ಯೋ ವಾ ಅಹಂ ಚ ಗಿರಿಶಶ್ಚ ವಿಭುಃ ಸ್ವಯಂ ಚ
ಸ್ಥಿತ್ಯುದ್ಭವಪ್ರಲಯಹೇತವ ಆತ್ಮಮೂಲಮ್ ।
ಭಿತ್ತ್ವಾ ತ್ರಿಪಾದ್ವವೃಧ ಏಕ ಉರುಪ್ರರೋಹ-
ಸ್ತಸ್ಮೈ ನಮೋ ಭಗವತೇ ಭುವನದ್ರುಮಾಯ ॥ ೧೬ ॥

ಲೋಕೋ ವಿಕರ್ಮನಿರತಃ ಕುಶಲೇ ಪ್ರಮತ್ತಃ
ಕರ್ಮಣ್ಯಯಂ ತ್ವದುದಿತೇ ಭವದರ್ಚನೇ ಸ್ವೇ ।
ಯಸ್ತಾವದಸ್ಯ ಬಲವಾನಿಹ ಜೀವಿತಾಶಾಂ
ಸದ್ಯಶ್ಛಿನತ್ತ್ಯನಿಮಿಷಾಯ ನಮೋಽಸ್ತು ತಸ್ಮೈ ॥ ೧೭ ॥

ಯಸ್ಮಾದ್ಬಿಭೇಮ್ಯಹಮಪಿ ದ್ವಿಪರಾರ್ಧಧಿಷ್ಣ್ಯ-
ಮಧ್ಯಾಸಿತಃ ಸಕಲಲೋಕನಮಸ್ಕೃತಂ ಯತ್ ।
ತೇಪೇ ತಪೋ ಬಹುಸವೋಽವರುರುತ್ಸಮಾನ-
ಸ್ತಸ್ಮೈ ನಮೋ ಭಗವತೇಽಧಿಮಖಾಯ ತುಭ್ಯಮ್ ॥ ೧೮ ॥

ಕರ್ಮಗಳ ಮೂಲಕ ನಿನ್ನ ಪ್ರಸನ್ನತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮವಾದ ಕರ್ಮಫಲವು. ಏಕೆಂದರೆ, ನಿನ್ನ ಪ್ರಸನ್ನತೆ ಯುಂಟಾದ ಬಳಿಕ ಯಾವ ಫಲವು ತಾನೇ ದುರ್ಲಭ ವಾದುದು ? ॥ ೧೩ ॥ ನೀನು ಸದಾ ನಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪ ಪ್ರಕಾಶ ದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಭೇದಭ್ರಮವಾದ ಅಂಧಕಾರವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇರುತ್ತೀಯೆ. ವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನೂ, ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಿರುವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಮಪುರುಷನೂ ಆದ ನಿನಗೆ ನಾನು ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯಗಳ ನಿಮಿತ್ತ ವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಮಾಯಾಲೀಲೆಯು ನಿನ್ನ ಆಟವೇ ಆಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರಭುವಾದ ನಿನಗೆ ಮತ್ತೆ-ಮತ್ತೆ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು. ॥ ೧೪ ॥ ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಅವತಾರ, ಗುಣ ಮತ್ತು ಕರ್ಮ ಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ – ವಾಸುದೇವಾ, ದೇವಕೀನಂದನಾ, ಜನಾರ್ದನಾ, ಮುರಾರಿ ಹೀಗೆ ಇನ್ನೂ ದಿವ್ಯನಾಮಗಳನ್ನು ಆಕಸ್ಮಿಕ ವಾಗಿಯೋ, ವಿವಶತೆ ಯಿಂದಲೋ ಉಚ್ಚರಿಸುವ ಜನರು ಅನೇಕ ಜನ್ಮಗಳ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಒಡನೆಯೇ ಕಳಕೊಂಡು ಮಾಯೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಆವರಣರಹಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಪದವನ್ನು ಪಡೆಯುವರು. ಅಂತಹ ಅಜನೂ, ನಿತ್ಯನೂ, ಶಾಶ್ವತನೂ ಆದ ನಿನ್ನನ್ನು ಶರಣುಹೊಂದುತ್ತೇನೆ. ॥ ೧೫ ॥ ಭಗವಂತನೇ ! ವಿಶ್ವವೃಕ್ಷನಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿರುವ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣರಾದ ನಾನೂ, ಸ್ವಯಂ ನೀನು ಮತ್ತು ರುದ್ರನು ಎಂಬ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳು ಆ ವೃಕ್ಷದ ಮೂರು ಪ್ರಧಾನ ಶಾಖೆಗಳು. ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳು, ಮನುಗಳು ಮುಂತಾದವರು ಕಿರು ಕೊಂಬೆಗಳು. ಇದರ ಮೂಲವಾದರೋ ನೀನೇ ಆಗಿದ್ದೀಯೆ. ಹೀಗೆ ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಕೊಂಡು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ವಿಶ್ವವೃಕ್ಷರೂಪನಾದ ನಿನಗೆ ನಮೋ ನಮಃ ॥ ೧೬॥ ಪ್ರಭೋ ! ಭಗವಂತನ ಆರಾಧನೆಯೇ ಜನರಿಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವಾದ ಸ್ವಧರ್ಮವೆಂದು ನೀನು ತಿಳಿಸಿರುವೆ. ಆದರೂ ಅವರು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಸೀನರಾಗಿ ಸದಾ ನಿಷಿದ್ಧವಾದ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತೊಡಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಮಾದೀ ಜೀವರ ಬದುಕುವ ಆಸೆಯನ್ನು ಸದಾ ಸಾವಧಾನ ವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕುತ್ತಿರುವ ಮಹಾಬಲ ಶಾಲಿಯಾದ ಕಾಲವೂ ನಿನ್ನ ರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ. ಆ ಮಹಾಕಾಲ ನಾದ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು. ॥ ೧೭ ॥ ಎರಡು ಪರಾರ್ಧಗಳ ಆಯುಸ್ಸು ಇದ್ದು ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳಿಂದಲೂ ನಮಸ್ಕೃತನಾಗಿ, ಸತ್ಯಲೋಕಕ್ಕೆ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದರೂ ನಾನು ನಿನ್ನ ಆ ಕಾಲರೂಪಕ್ಕೆ ಹೆದರುತ್ತೇನೆ. ಆದರಿಂದ ಬದುಕುಳಿಯಲು ಮತ್ತು ನಿನ್ನನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಇಷ್ಟುಕಾಲ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಅಧಿ ಯಜ್ಞರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವ ನಿನಗೆ ನಾನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ॥ ೧೮ ॥ ಸ್ವಾಮೀ ! ನೀನು ಪೂರ್ಣಕಾಮನು. ಯಾವ ವಿಷಯ ಸುಖದ ಇಚ್ಛೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನೀನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಧರ್ಮಸೇತುವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಪಶು, ಪಕ್ಷಿ, ಮನುಷ್ಯ, ದೇವತೆ ಮುಂತಾದ ಜೀವಯೋನಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಶರೀರ

ತಿರ್ಯಙ್ಮನುಷ್ಯವಿಬುಧಾದಿಷು ಜೀವಯೋನಿ-
ಷ್ವಾತ್ಮೇಚ್ಛಯಾಽಽತ್ಮಕೃತಸೇತುಪರೀಪ್ಸಯಾ ಯಃ ।
ರೇಮೇ ನಿರಸ್ತರತಿರಪ್ಯವರುದ್ಧದೇಹ-
ಸ್ತಸ್ಮೈ ನಮೋ ಭಗವತೇ ಪುರುಷೋತ್ತಮಾಯ ॥ ೧೯ ॥

ಯೋಽವಿದ್ಯಯಾನುಪಹತೋಽಪಿ ದಶಾರ್ಧವೃತ್ತ್ಯಾ
ನಿದ್ರಾಮುವಾಹ ಜಠರೀಕೃತಲೋಕಯಾತ್ರಃ ।
ಅಂತರ್ಜಲೇಽಹಿಕಶಿಪುಸ್ಪರ್ಶಾನುಕೂಲಾಂ
ಭೀಮೋರ್ಮಿಮಾಲಿನಿ ಜನಸ್ಯ ಸುಖಂ ವಿವೃಣ್ವನ್ ॥ ೨೦ ॥

ಯನ್ನಾಭಿಪದ್ಮಭವನಾದಹಮಾಸಮೀಡ್ಯ
ಲೋಕತ್ರಯೋಪಕರಣೋ ಯದನುಗ್ರಹೇಣ ।
ತಸ್ಮೈ ನಮಸ್ತ ಉದರಸ್ಥಭವಾಯ ಯೋಗ-
ನಿದ್ರಾವಸಾನವಿಕಸನ್ನಲಿನೇಕ್ಷಣಾಯ ॥ ೨೧ ॥

ಸೋಽಯಂ ಸಮಸ್ತಜಗತಾಂ ಸುಹೃದೇಕ ಆತ್ಮಾ
ಸತ್ತ್ವೇನ ಯನ್ಮೃಡಯತೇ ಭಗವಾನ್ಭಗೇನ ।
ತೇನೈವ ಮೇ ದೃಶಮನುಸ್ಪೃಶತಾದ್ಯಥಾಹಂ
ಸ್ರಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಪೂರ್ವವದಿದಂ ಪ್ರಣತಪ್ರಿಯೋಽಸೌ ॥ ೨೨ ॥

ಏಷ ಪ್ರಪನ್ನವರದೋ ರಮಯಾಽಽತ್ಮಶಕ್ತ್ಯಾ
ಯದ್ಯತ್ಕರಿಷ್ಯತಿ ಗೃಹೀತಗುಣಾವತಾರಃ ।
ತಸ್ಮಿನ್ ಸ್ವವಿಕ್ರಮಮಿದಂ ಸೃಜತೋಽಪಿ ಚೇತೋ
ಯುಂಜೀತ ಕರ್ಮಶಮಲಂ ಚ ಯಥಾ ವಿಜಹ್ಯಾಮ್ ॥ ೨೩ ॥

ನಾಭಿಹ್ರದಾದಿಹ ಸತೋಽಮ್ಭಸಿ ಯಸ್ಯ ಪುಂಸೋ
ವಿಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿರಹಮಾಸಮನಂತಶಕ್ತೇಃ ।
ರೂಪಂ ವಿಚಿತ್ರಮಿದಮಸ್ಯ ವಿವೃಣ್ವತೋ ಮೇ
ಮಾ ರೀರಿಷೀಷ್ಟ ನಿಗಮಸ್ಯ ಗಿರಾಂ ವಿಸರ್ಗಃ ॥ ೨೪ ॥

ಸೋಽಸಾವದಭ್ರಕರುಣೋ ಭಗವಾನ್ವಿವೃದ್ಧ-
ಪ್ರೇಮಸ್ಮಿತೇನ ನಯನಾಂಬುರುಹಂ ವಿಜೃಮ್ಭನ್ ।
ಉತ್ಥಾಯ ವಿಶ್ವವಿಜಯಾಯ ಚ ನೋ ವಿಷಾದಂ
ಮಾಧ್ವ್ಯಾ ಗಿರಾಪನಯತಾತ್ಪುರುಷಃ ಪುರಾಣಃ ॥ ೨೫ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಸ್ವಸಂಭವಂ ನಿಶಾಮ್ಯೈವಂ ತಪೋವಿದ್ಯಾಸಮಾಧಿಭಿಃ ।
ಯಾವನ್ಮನೋವಚಃ ಸ್ತುತ್ವಾ ವಿರರಾಮ ಸ ಖಿನ್ನವತ್
॥ ೨೬ ॥

ಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಅನೇಕ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದೀಯೆ. ಅಂತಹ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಭಗವಂತನಾದ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ॥ ೧೯ ॥
ಪ್ರಭೋ! ನೀನು ಅವಿದ್ಯಾ, ಅಸ್ಮಿತಾ, ರಾಗ, ದ್ವೇಷ ಮತ್ತು ಅಭಿನಿವೇಶ – ಈ ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಐದು ಕ್ಲೇಶಗಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ವಶಪಡದವನು. ಆದರೂ ಇಡೀ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಉದರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಭಯಂಕರವಾದ ಅಲೆಗಳ ಮಾಲೆಗಳಿಂದ ಕ್ಷೋಭೆಗೊಂಡ ಪ್ರಳಯ ಜಲರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಆದಿಶೇಷನೆಂಬ ಕೋಮಲವಾದ ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪವಡಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದ ಕರ್ಮಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಳಲಿದ ಅನಂತ ಜೀವರುಗಳಿಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ನಿನ್ನ ಶಯನಲೀಲೆಯಾಗಿದೆ. ॥ ೨೦ ॥
ಸ್ವಾಮಿಯೇ! ನಿನ್ನ ನಾಭಿಕಮಲರೂಪೀ ಭವನದಲ್ಲಿ ನಾನು ಜನಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಸಮಸ್ತ ವಿಶ್ವವು ನಿನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ. ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ನಾನು ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿ ಉಪಕರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವೆನು. ಈಗ ಯೋಗನಿದ್ರೆಯು ಮುಗಿದುಹೋದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅರಳುತ್ತಿರುವ ತಾವರೆಯಂತಹ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು.
॥ ೨೧ ॥ ನೀನು ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿನ ಏಕಮಾತ್ರ ಸುಹೃದನೂ, ಆತ್ಮನೂ, ಶರಣ್ಯನೂ ಭಕ್ತಪ್ರಿಯನೂ ಆಗಿರುವ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಹಾಗೆ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲು ಬಯಸಿದ್ದೇನೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು. ಯಾವ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಐಶ್ವರ್ಯಗಳಿಂದ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಆನಂದವನ್ನು ತುಂಬುತ್ತಿರುವೆಯೋ, ಅದು ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡು. ॥ ೨೨ ॥
ಶ್ರೀಪತಿಯೇ! ಭಕ್ತವಾಂಛಾ ಕಲ್ಪತರುವೇ? ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿಸ್ವರೂಪಳೇ ಆದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಅನೇಕ ಗುಣಾವತಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಹಲವಾರು ಅದ್ಭುತ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲೇ ನಾನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಈ ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಯ ಉದ್ಯಮವೂ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಸಮಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ನೀಡು; ಅದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತುಂಬು. ಅದರಿಂದ ನಾನು ಸೃಷ್ಟಿರಚನಾ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನರೂಪೀ ಕಶ್ಮಲದಿಂದ ದೂರವುಳಿಯುವಂತಾಗಲಿ. ॥ ೨೩ ॥ ಈ ಪ್ರಳಯ ಜಲರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ ಅನಂತಶಕ್ತಿಯಾದ ನಿನ್ನ ನಾಭಿಕಮಲದಿಂದ ಜನಿಸಿರುವ ನಾನು ನಿನ್ನ ವಿಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯೇ ಆಗಿದ್ದೇನೆ. ಮಹತ್ತತ್ತ್ವದ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯೇ ಆಗಿದ್ದೇನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ವಿಚಿತ್ರರೂಪವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವಾಗ ನನ್ನ ವೇದವಾಣಿಯ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯು ಲುಪ್ತವಾಗದಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸು. ॥ ೨೪ ॥ ನೀನು ಪರಮ ಕರುಣಾಪೂರ್ಣನಾದ ಪುರಾಣಪುರುಷನು. ಪ್ರೇಮಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಸೂಸುವ ಕಿರುನಗೆಯಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಮಲಸದೃಶವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿಜಯಕ್ಕಾಗಿ ಎದ್ದು ಸವಿನುಡಿಗಳಿಂದ ನನ್ನ ವಿಷಾದವನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕಿಬಿಡು. ॥ ೨೫ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ವಿದುರನೇ! ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೀಗೆ ತಪಸ್ಸು ಜ್ಞಾನ, ವಿದ್ಯೆ ಮತ್ತು ಸಮಾಧಿಯ ಮೂಲಕ ತನ್ನ

ಅಥಾಭಿಪ್ರೇತಮನ್ವೀಕ್ಷ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಮಧುಸೂದನಃ ।
ವಿಷಣ್ಣಚೇತಸಂ ತೇನ ಕಲ್ಪವ್ಯತಿಕರಾಂಭಸಾ
॥ ೨೭ ॥

ಲೋಕಸಂಸ್ಥಾನವಿಜ್ಞಾನ ಆತ್ಮನಃ ಪರಿಖಿದ್ಯತಃ ।
ತಮಾಹಾಗಾಧಯಾ ವಾಚಾ ಕಶ್ಮಲಂ ಶಮಯನ್ನಿವ
॥ ೨೮ ॥

ಶ್ರೀಭಗವಾನುವಾಚ

ಮಾ ವೇದಗರ್ಭ ಗಾಸ್ತಂದ್ರೀಂ ಸರ್ಗ ಉದ್ಯಮಮಾವಹ ।
ತನ್ಮಯಾಽಽಪಾದಿತಂ ಹ್ಯಗ್ರೇ ಯನ್ಮಾಂ ಪ್ರಾರ್ಥಯತೇ ಭವಾನ್
॥ ೨೯ ॥

ಭೂಯಸ್ತ್ವಂ ತಪ ಆತಿಷ್ಠ ವಿದ್ಯಾಂ ಚೈವ ಮದಾಶ್ರಯಾಮ್ ।
ತಾಭ್ಯಾಮಂತರ್ಹೃದಿ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಲೋಕಾಂದ್ರಕ್ಷ್ಯಸ್ಯಪಾವೃತಾನ್
॥ ೩೦ ॥

ತತ ಆತ್ಮನಿ ಲೋಕೇ ಚ ಭಕ್ತಿಯುಕ್ತಃ ಸಮಾಹಿತಃ ।
ದ್ರಷ್ಟಾಸಿ ಮಾಂ ತತಂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ಮಯಿ ಲೋಕಾಂಸ್ತ್ವಮಾತ್ಮನಃ
॥ ೩೧ ॥

ಯದಾ ತು ಸರ್ವಭೂತೇಷು ದಾರುಷ್ವಗ್ನಿಮಿವ ಸ್ಥಿತಮ್ ।
ಪ್ರತಿಚಕ್ಷೀತ ಮಾಂ ಲೋಕೋ ಜಹ್ಯಾತ್ತರ್ಹ್ಯೇವ ಕಶ್ಮಲಮ್
॥ ೩೨ ॥

ಯದಾ ರಹಿತಮಾತ್ಮಾನಂ ಭೂತೇಂದ್ರಿಯಗುಣಾಶಯೈಃ ।
ಸ್ವರೂಪೇಣ ಮಯೋಪೇತಂ ಪಶ್ಯನ್ ಸ್ವಾರಾಜ್ಯಮೃಚ್ಛತಿ
॥ ೩೩ ॥

ನಾನಾಕರ್ಮವಿತಾನೇನ ಪ್ರಜಾ ಬಹ್ವೀಃ ಸಿಸೃಕ್ಷತಃ ।
ನಾತ್ಮಾವಸೀದತ್ಯಸ್ಮಿಂಸ್ತೇ ವರ್ಷೀಯಾನ್ಮದನುಗ್ರಹಃ
॥ ೩೪ ॥

ಋಷಿಮಾದ್ಯಂ ನ ಬಧ್ನಾತಿ ಪಾಪೀಯಾಂಸ್ತ್ವಾಂ ರಜೋಗುಣಃ ।
ಯನ್ಮನೋ ಮಯಿ ನಿರ್ಬದ್ಧಂ ಪ್ರಜಾಃ ಸಂಸೃಜತೋಽಪಿ ತೇ
॥ ೩೫ ॥

ಜ್ಞಾತೋಽಹಂ ಭವತಾ ತ್ವದ್ಯ ದುರ್ವಿಜ್ಞೇಯೋಽಪಿ ದೇಹಿನಾಮ್ ।
ಯನ್ಮಾಂ ತ್ವಂ ಮನ್ಯಸೇಽಯುಕ್ತಂ ಭೂತೇಂದ್ರಿಯಗುಣಾತ್ಮಭಿಃ
॥ ೩೬ ॥

ತುಭ್ಯಂ ಮದ್ವಿಚಿಕಿತ್ಸಾಯಾಮಾತ್ಮಾ ಮೇ ದರ್ಶಿತೋಽಬಹಿಃ ।
ನಾಲೇನ ಸಲಿಲೇ ಮೂಲಂ ಪುಷ್ಕರಸ್ಯ ವಿಚಿನ್ವತಃ
॥ ೩೭ ॥

ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನವಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನನ್ನು ಕಂಡು, ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಮಾತುಗಳ ಶಕ್ತ್ಯನುಸಾರ ಆತನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ, ಆಯಾಸ ಗೊಂಡವರಂತೆ ಮೌನವನ್ನು ತಳೆದರು. ॥ ೨೬ ॥ ಬ್ರಹ್ಮನು ಈ ಪ್ರಳಯ ಜಲರಾಶಿಯಿಂದ ತುಂಬಾ ಗಾಬರಿಗೊಂಡಿರುವನು. ಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯವಾದ ವಿಚಾರವು ಹೊಳೆಯದೇ ಅವನ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ತುಂಬಾ ಕಳವಳ ಉಂಟಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಗವಾನ್ ಮಧುಸೂದನನು ನೋಡಿದನು. ಅವನ ಆಶಯವನ್ನು ಅರಿತು ಭಗವಂತನು ತನ್ನ ಗಂಭೀರವಾದ ವಾಣಿಯಿಂದ ಆತನ ಖೇದವನ್ನು ಶಮನಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಹೇಳತೊಡಗಿದನು. ॥ ೨೭-೨೮ ॥

ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಹೇಳಿದನು – ವತ್ಸ ವೇದಗರ್ಭನೇ! ನೀನು ವಿಷಾದಕ್ಕೆ ವಶನಾಗಿ ಆಲಸ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಡ. ಸೃಷ್ಟಿ ವಿಷಯ ದಲ್ಲಿ ತತ್ಪರನಾಗು. ನೀನು ನನ್ನಿಂದ ಬಯಸುವ ಜ್ಞಾನವನ್ನಾದರೋ ನಿನಗೆ ಈ ಮೊದಲೇ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾಗಿದೆ. ॥ ೨೯ ॥ ನೀನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸು ಮತ್ತು ಭಾಗವತ ಜ್ಞಾನದ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡು. ಅದರ ಮೂಲಕ ನೀನು ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿನ್ನ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ನೋಡುವೆಯಂತೆ. ॥ ೩೦ ॥ ಮತ್ತೆ ಭಕ್ತಿಯುಕ್ತ ನಾಗಿ, ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತನಾಗಿ ನೀನು ನನ್ನಲ್ಲೇ ಸಮಸ್ತಲೋಕಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡುವೆ ಹಾಗೂ ನಿನ್ನಲ್ಲೇ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳೂ ಮತ್ತು ನಾನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದನ್ನೂ ನೋಡುವೆ. ॥ ೩೧ ॥ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯು ಅಡಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ನಾನು ಸಮಸ್ತ ಭೂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಡಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡಾಗಲೇ ಜೀವಿಯು ಅಜ್ಞಾನ ರೂಪವಾದ ಕಶ್ಮಲದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗುವನು. ॥ ೩೨ ॥ ಅವನು ತನ್ನನ್ನು–ಭೂತಗಳು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಗುಣಗಳು, ಅಂತಃಕರಣ ಇವುಗಳಿಂದ ರಹಿತನಾಗಿ ಸ್ವಸ್ವರೂಪದಿಂದ ನನ್ನಿಂದ ಅಭಿನ್ನನೆಂದು ನೋಡಿದಾಗ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯುವನು. ॥ ೩೩ ॥ ಬ್ರಹ್ಮನೇ! ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ನನ್ನ ಪೂರ್ಣವಾದ ಅನುಗ್ರಹವಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ಕರ್ಮಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಗಳಾದ ಜೀವರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲು ಬಯಸಿದರೂ ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಕೊಂಚವೂ ಮೋಹಿತವಾಗಲಾರದು. ॥ ೩೪ ॥ ನೀನು ಮಂತ್ರ ದ್ರಷ್ಟಾರರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗನಾಗಿ ಆದಿಋಷಿಯಾಗಿರುವೆ. ಪ್ರಜೆ ಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೂ ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸು ನನ್ನಲ್ಲೇ ನೆಟ್ಟಿರು ವುದರಿಂದ ಪಾಪಿಷ್ಠವಾದ ರಜೋಗುಣವು ನಿನ್ನನ್ನು ಬಂಧಿಸ ಲಾರದು. ॥ ೩೫ ॥ ವತ್ಸ! ಭೂತಗಳು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಗುಣಗಳು, ಅಂತಃಕರಣ – ಇವುಗಳಿಂದ ನಾನು ರಹಿತನಾಗಿರು ವೆನೆಂದು ನೀನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ದೇಹಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಅತಿ ಕಷ್ಟವಾಗಿರುವ ನನ್ನ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನೀನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟಿರುವೆ. ॥ ೩೬ ॥ 'ನನಗೆ ಯಾವು ದಾದರೂ ಆಶ್ರಯವಿದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ' ಎಂಬ ಸಂದೇಹದಿಂದ ನೀನು ಕಮಲನಾಳದ ಮೂಲಕ ಜಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅದರ ಮೂಲವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದೆ, ಆದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ನಿನಗೆ ನನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿನ್ನ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲೇ ತೋರಿಸಿರುವೆನು. ॥ ೩೭ ॥

ಯಚ್ಚಕರ್ಥಾಂಗಮತ್ಸ್ತೋತ್ರಂ ಮತ್ಕಥಾಭ್ಯುದಯಾಂಕಿತಮ್ ।
ಯದ್ವಾ ತಪಸಿ ತೇ ನಿಷ್ಠಾ ಸ ಏಷ ಮದನುಗ್ರಹಃ
॥ ೩೮ ॥

ಪ್ರೀತೋಽಹಮಸ್ತು ಭದ್ರಂ ತೇ ಲೋಕಾನಾಂ ವಿಜಯೇಚ್ಛಯಾ ।
ಯದಸ್ತೌಷೀರ್ಗುಣಮಯಂ ನಿರ್ಗುಣಂ ಮಾನುವರ್ಣಯನ್
॥ ೩೯ ॥

ಯ ಏತೇನ ಪುಮಾನ್ನಿತ್ಯಂ ಸ್ತುತ್ವಾ ಸ್ತೋತ್ರೇಣ ಮಾಂ ಭಜೇತ್ ।
ತಸ್ಯಾಶು ಸಂಪ್ರಸೀದೇಯಂ ಸರ್ವಕಾಮವರೇಶ್ವರಃ
॥ ೪೦ ॥

ಪೂರ್ತೇನ ತಪಸಾ ಯಜ್ಞೈರ್ದಾನೈರ್ಯೋಗಸಮಾಧಿನಾ ।
ರಾದ್ಧಂ ನಿಃಶ್ರೇಯಸಂ ಪುಂಸಾಂ ಮತ್ಪ್ರೀತಿಸ್ತತ್ತ್ವವಿನ್ಮತಮ್
॥ ೪೧ ॥

ಅಹಮಾತ್ಮಾಽಽತ್ಮನಾಂ ಧಾತಃ ಪ್ರೇಷ್ಠಃ ಸಂಪ್ರೇಯಸಾಮಪಿ ।
ಅತೋ ಮಯಿ ರತಿಂ ಕುರ್ಯಾದ್ದೇಹಾದಿರ್ಯತ್ಕೃತೇ ಪ್ರಿಯಃ
॥ ೪೨ ॥

ಸರ್ವವೇದಮಯೇನೇದಮಾತ್ಮನಾತ್ಮಾತ್ಮಯೋನಿನಾ ।
ಪ್ರಜಾಃ ಸೃಜ ಯಥಾಪೂರ್ವಂ ಯಾಶ್ಚ ಮಯ್ಯನುಶೇರತೇ
॥ ೪೩ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ತಸ್ಮಾ ಏವಂ ಜಗತ್ಸ್ರಷ್ಟ್ರೇ ಪ್ರಧಾನಪುರುಷೇಶ್ವರಃ ।
ವ್ಯಜ್ಯೇದಂ ಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣ ಕಂಜನಾಭಸ್ತಿರೋದಧೇ
॥ ೪೪ ॥

ಪ್ರಿಯಪುತ್ರನೇ! ನೀನು ಮಾಡಿರುವ ನನ್ನ ಕಥಾವೈಭವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸ್ತುತಿ ಮತ್ತು ನಿನಗಿರುವ ತಪೋನಿಷ್ಠೆ – ಇವೂ ನನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ॥ ೩೮ ॥ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಸಗುಣನಾಗಿಯೂ, ನಿರ್ಗುಣನಾಗಿಯೂ ವರ್ಣಿಸಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ನಾನು ಅತ್ಯಂತ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿರುವೆನು. ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ. ॥ ೩೯ ॥ ಸ್ವಯಂಭುವೇ! ಸಮಸ್ತ ಮನೋರಥಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಈಶ್ವರನು ನಾನು. ನೀನು ಮಾಡಿದ ಈ ಸ್ತೋತ್ರದ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ನನ್ನನ್ನು ಭಜಿಸುವವನಿಗೆ ನಾನು ಬೇಗನೇ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುತ್ತೇನೆ. ॥ ೪೦ ॥ ಕೊಳ-ಬಾವಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ತೋಡಿಸುವ ಪೂರ್ತ, ತಪಸ್ಸು, ಯಜ್ಞ, ಯೋಗ, ಸಮಾಧಿ ಮುಂತಾದ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಪರಮ ಮಂಗಳ ಮಯ ಫಲವು ನನ್ನ (ಭಗವಂತನ) ಪ್ರಸನ್ನತೆಯೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ॥ ೪೧ ॥ ವಿಧಾತನೇ! ನಾನು ಎಲ್ಲ ಆತ್ಮಗಳಿಗೂ ಆತ್ಮನಾಗಿರುವೆನು. ಪತ್ನೀ, ಪುತ್ರಾದಿ ಪ್ರಿಯವಸ್ತುಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಿಯನಾದವನು. ದೇಹಿಗಳಿಗೆ ದೇಹಾದಿಗಳು ನನಗೋಸ್ಕರವೇ ಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಿಯಕ್ಕೂ, ಪ್ರಿಯತಮನಾಗಿರುವ ನನ್ನನ್ನೇ ಪ್ರೇಮಿಸಬೇಕು. ॥ ೪೨ ॥ ಬ್ರಹ್ಮನೇ! ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಈಗ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾದ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅವು ಹೇಗಿದ್ದವೋ ಹಾಗೆಯೇ- ನನ್ನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ನಿನ್ನ ಸರ್ವವೇದಮಯ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಸ್ವತಃ ರಚಿಸು. ॥ ೪೩ ॥

ಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಪ್ರಕೃತಿ ಮತ್ತು ಪುರುಷರಿಗೂ ಪ್ರಭುವಾದ ಭಗವಾನ್ ಪದ್ಮನಾಭನು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಹೀಗೆ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ, ಜಯವಾಗಲೀ ಎಂದು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ ತನ್ನ ನಿಜರೂಪವನ್ನು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿಸಿದನು. ॥ ೪೪ ॥

ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೯ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ನವಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೯ ॥

ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಹತ್ತುಬಗೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ವರ್ಣನೆ

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ಅಂತರ್ಹಿತೇ ಭಗವತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಲೋಕಪಿತಾಮಹಃ ।
ಪ್ರಜಾಃ ಸಸರ್ಜ ಕತಿಧಾ ದೈಹಿಕೀರ್ಮಾನಸೀರ್ವಿಭುಃ
॥ ೧ ॥

ಯೇ ಚ ಮೇ ಭಗವನ್ಪೃಷ್ಟಾಸ್ತ್ವಯ್ಯರ್ಥಾ ಬಹುವಿತ್ತಮ ।
ತಾನ್ವದಸ್ವಾನುಪೂರ್ವ್ಯೇಣ ಛಿಂಧಿ ನಃ ಸರ್ವಸಂಶಯಾನ್
॥ ೨ ॥

ವಿದುರನು ಕೇಳಿದನು – ಮುನಿವರ್ಯರಾದ ಮೈತ್ರೇಯರೇ! ಭಗವಾನ್ ನಾರಾಯಣನು ಅಂತರ್ಧಾನನಾದ ಮೇಲೆ ಸರ್ವಲೋಕಪಿತಾಮಹರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತಮ್ಮ ದೇಹದಿಂದ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಎಷ್ಟು ಬಗೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಉತ್ಪನ್ನಮಾಡಿದರು? ॥ ೧ ॥ ಪೂಜ್ಯರೇ! ಇದಲ್ಲದೆ ನಾನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉತ್ತರ ದಯಪಾಲಿಸಿ ನನ್ನ ಎಲ್ಲ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿರಿ. ತಾವು ಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾಗಿರುವಿರಿ. ॥ ೨ ॥

ಸೂತ ಉವಾಚ

ಏವಂ ಸಂಚೋದಿತಸ್ತೇನ ಕ್ಷತ್ತ್ರಾ ಕೌಷಾರವೋ ಮುನಿಃ ।
ಪ್ರೀತಃ ಪ್ರತ್ಯಾಹ ತಾನ್ಪ್ರಶ್ನಾನ್ ಹೃದಿಸ್ಥಾನಥ ಭಾರ್ಗವ ॥ ೩ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ವಿರಿಂಚೋಽಪಿ ತಥಾ ಚಕ್ರೇ ದಿವ್ಯಂ ವರ್ಷಶತಂ ತಪಃ ।
ಆತ್ಮನ್ಯಾತ್ಮಾನಮಾವೇಶ್ಯ ಯದಾಹ ಭಗವಾನಜಃ ॥ ೪ ॥

ತದ್ವಿಲೋಕ್ಯಾಬ್ಜಸಂಭೂತೋ ವಾಯುನಾ ಯದಧಿಷ್ಠಿತಃ ।
ಪದ್ಮಮಂಭಶ್ಚ ತತ್ಕಾಲಕೃತವೀರ್ಯೇಣ ಕಂಪಿತಮ್ ॥ ೫ ॥

ತಪಸಾ ಹ್ಯೇಧಮಾನೇನ ವಿದ್ಯಯಾ ಚಾತ್ಮಸಂಸ್ಥಯಾ ।
ವಿವೃದ್ಧವಿಜ್ಞಾನಬಲೋ ನ್ಯಪಾದ್ವಾಯುಂ ಸಹಾಂಭಸಾ ॥ ೬ ॥

ತದ್ವಿಲೋಕ್ಯ ವಿಯದ್ವ್ಯಾಪಿ ಪುಷ್ಕರಂ ಯದಧಿಷ್ಠಿತಮ್ ।
ಅನೇನ ಲೋಕಾನ್ಪ್ರಾಗ್ಲೀನಾನ್ಕಲ್ಪಿತಾಸ್ಮೀತ್ಯಚಿಂತಯತ್ ॥ ೭ ॥

ಪದ್ಮಕೋಶಂ ತದಾಽಽವಿಶ್ಯ ಭಗವತ್ಕರ್ಮಚೋದಿತಃ ।
ಏಕಂ ವ್ಯಭಾಂಕ್ಷೀದುರುಧಾ ತ್ರಿಧಾ ಭಾವ್ಯಂ ದ್ವಿಸಪ್ತಧಾ ॥ ೮ ॥

ಏತಾವಾನ್ಜೀವಲೋಕಸ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾಭೇದಃ ಸಮಾಹೃತಃ ।
ಧರ್ಮಸ್ಯ ಹ್ಯನಿಮಿತ್ತಸ್ಯ ವಿಪಾಕಃ ಪರಮೇಷ್ಠ್ಯಸೌ ॥ ೯ ॥

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ಯದಾತ್ಥ ಬಹುರೂಪಸ್ಯ ಹರೇರದ್ಭುತಕರ್ಮಣಃ ।
ಕಾಲಾಖ್ಯಂ ಲಕ್ಷಣಂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ಯಥಾ ವರ್ಣಯ ನಃ ಪ್ರಭೋ ॥ ೧೦ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಗುಣವ್ಯತಿಕರಾಕಾರೋ ನಿರ್ವಿಶೇಷೋಽಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ ।
ಪುರುಷಸ್ತದುಪಾದಾನಮಾತ್ಮಾನಂ ಲೀಲಯಾಸೃಜತ್ ॥ ೧೧ ॥

ವಿಶ್ವಂ ವೈ ಬ್ರಹ್ಮತನ್ಮಾತ್ರಂ ಸಂಸ್ಥಿತಂ ವಿಷ್ಣುಮಾಯಯಾ ।
ಈಶ್ವರೇಣ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಂ ಕಾಲೇನಾವ್ಯಕ್ತಮೂರ್ತಿನಾ ॥ ೧೨ ॥

ಯಥೇದಾನೀಂ ತಥಾಗ್ರೇ ಚ ಪಶ್ಚಾದಪ್ಯೇತದೀದೃಶಮ್ ।
ಸರ್ಗೋ ನವವಿಧಸ್ತಸ್ಯ ಪ್ರಾಕೃತೋ ವೈಕೃತಸ್ತು ಯಃ ॥ ೧೩ ॥

ಸೂತಪುರಾಣಿಕರು ಹೇಳಿದರು – ಶೌನಕಾದಿ ಋಷಿಗಳೇ! ವಿದುರನು ಹೀಗೆ ಕೇಳಿದಾಗ ಮುನಿವರ್ಯ ಮೈತ್ರೇಯರು ಬಹಳ ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸ ತೊಡಗಿದರು. ॥ ೩ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಅಯ್ಯಾ ವಿದುರನೇ! ಜನ್ಮ ರಹಿತನಾದ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು ತಮ್ಮ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಆತ್ಮಭೂತನಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿ ನೂರು ದಿವ್ಯವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿದರು. ॥ ೪ ॥ ಆಗ ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ಮಹಾವಾಯುವಿನ ಬಡಿತಗಳಿಂದ ಅವರು ಕುಳಿತಿದ್ದ ಕಮಲವು ಹಾಗೂ ಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದ ಜಲರಾಶಿಯೂ ಅಲ್ಲಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಅವರಿಗೆ ಗೋಚರಿಸಿತು. ॥ ೫ ॥ ಪ್ರಬಲ ವಾದ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಮತ್ತು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತವಾದ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ ದಿಂದ ಅವರ ವಿಜ್ಞಾನ-ಬಲವು ವೃದ್ಧಿಸಿತು. ಅವುಗಳ ಬಲದಿಂದ ಅವರು ಆ ಜಲರಾಶಿಯನ್ನೂ, ವಾಯುವನ್ನೂ ಕುಡಿದು ಬಿಟ್ಟರು. ॥ ೬ ॥ ಮತ್ತೆ ತಾನು ಕುಳಿತಿದ್ದ ಆಕಾಶವ್ಯಾಪಿ ಮಹಾ ಕಮಲವನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರು – 'ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾದ ಲೋಕಗಳನ್ನು ನಾನು ಈ ಕಮಲದಿಂದಲೇ ಸೃಷ್ಟಿಸುವೆನು' ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿದರು. ॥ ೭ ॥ ಶ್ರೀಭಗವಂತನಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ನೇಮಕಗೊಂಡಿದ್ದ ಆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಆ ಕಮಲ ಕೋಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಒಂದೊಂದನ್ನೇ ಭೂಃ, ಭುವಃ, ಸುವಃ ಎಂಬ ಮೂರು ಭಾಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದರು. ಆ ಕಮಲವು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳನ್ನಾಗಿ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಲೋಕಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಮಾಡ ಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ॥ ೮ ॥ ಜೀವಿಗಳ ಭೋಗಸ್ಥಾನವಾಗಿ ಇವೇ ಮೂರು ಲೋಕಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮ ಮಾಡುವವರಿಗಾದರೋ ಮಹಃ, ತಪಃ, ಜನಃ ಮತ್ತು ಸತ್ಯಲೋಕ ರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ ಇವುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ॥ ೯ ॥

ವಿದುರನು ಕೇಳಿದನು – ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರೇ! ತಾವು ಅದ್ಭುತಕರ್ಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕಾಲವೆಂಬ ಶಕ್ತಿಯ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದಿರಿ, ಸ್ವಾಮಿ! ದಯವಿಟ್ಟು ಅದನ್ನು ನನಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಬೇಕು. ॥ ೧೦ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರಾ! ವಿಷಯ ಗಳು ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದುವುದೇ ಕಾಲದ ಆಕಾರವು. ಅದು ಸ್ವತಃ ನಿರ್ವಿಶೇಷವೂ, ಅನಾದಿಯೂ, ಅನಂತವೂ ಆಗಿದೆ. ಅದನ್ನೇ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ತನ್ನನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ॥ ೧೧ ॥ ಮೊದಲು ಈ ವಿಶ್ವವೆಲ್ಲವೂ ಭಗವಂತನ ಮಾಯೆಯಲ್ಲಿ ಲೀನ ವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪದಲ್ಲೇ ಇತ್ತು. ಅದನ್ನೇ ಅವ್ಯಕ್ತಮೂರ್ತಿಯಾದ ಕಾಲದ ಮೂಲಕ ಭಗವಂತನು ಪುನಃ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪ್ರಕಟ ಪಡಿಸಿದನು. ॥ ೧೨ ॥ ಈ ಜಗತ್ತು ಈಗಿರುವಂತೆ ಹಿಂದೆಯೂ ಇತ್ತು ಮತ್ತು ಮುಂದೆಯೂ ಹೀಗೇ ಇರುವುದು. ಇದರ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಒಂಭತ್ತು ಪ್ರಕಾರದಿಂದಿರುವುದು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಕೃತ-ವೈಕೃತ ಭೇದದಿಂದ ಹತ್ತನೆಯದಾದ ಒಂದು ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಇದೆ. ॥ ೧೩ ॥

ಕಾಲದ್ರವ್ಯಗುಣೈರಸ್ಯ ತ್ರಿವಿಧಃ ಪ್ರತಿಸಂಕ್ರಮಃ ।
ಆದ್ಯಸ್ತು ಮಹತಃ ಸರ್ಗೋ ಗುಣವೈಷಮ್ಯಮಾತ್ಮನಃ ॥ ೧೪ ॥

ದ್ವಿತೀಯಸ್ತ್ವಹಮೋ ಯತ್ರ ದ್ರವ್ಯಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯೋದಯಃ ।
ಭೂತಸರ್ಗಸ್ತೃತೀಯಸ್ತು ತನ್ಮಾತ್ರೋ ದ್ರವ್ಯಶಕ್ತಿಮಾನ್ ॥ ೧೫ ॥

ಚತುರ್ಥ ಐಂದ್ರಿಯಃ ಸರ್ಗೋ ಯಸ್ತು ಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕಃ ।
ವೈಕಾರಿಕೋ ದೇವಸರ್ಗಃ ಪಂಚಮೋ ಯನ್ಮಯಂ ಮನಃ ॥ ೧೬ ॥

ಷಷ್ಠಸ್ತು ತಮಸಃ ಸರ್ಗೋ ಯಸ್ತ್ವಬುದ್ಧಿಕೃತಃ ಪ್ರಭೋ ।
ಷಡಿಮೇ ಪ್ರಾಕೃತಾಃ ಸರ್ಗಾ ವೈಕೃತಾನಪಿ ಮೇ ಶೃಣು ॥ ೧೭ ॥

ರಜೋಭಾಜೋ ಭಗವತೋ ಲೀಲೇಯಂ ಹರಿಮೇಧಸಃ ।
ಸಪ್ತಮೋ ಮುಖ್ಯಸರ್ಗಸ್ತು ಷಡ್ವಿಧಸ್ತಸ್ಥುಷಾಂ ಚ ಯಃ ॥ ೧೮ ॥

ವನಸ್ಪತ್ಯೋಷಧಿಲತಾತ್ವಕ್ಸಾರಾ ವೀರುಧೋ ದ್ರುಮಾಃ ।
ಉತ್ಸ್ರೋತಸಸ್ತಮಃ ಪ್ರಾಯಾ ಅಂತಃಸ್ಪರ್ಶಾ ವಿಶೇಷಿಣಃ ॥ ೧೯ ॥

ತಿರಶ್ಚಾಮಷ್ಟಮಃ ಸರ್ಗಃ ಸೋಽಷ್ಟಾವಿಂಶದ್ವಿಧೋ ಮತಃ ।
ಅವಿದೋ ಭೂರಿತಮಸೋ ಘ್ರಾಣಜ್ಞಾ ಹೃದ್ಯವೇದಿನಃ ॥ ೨೦ ॥

ಇದರ ಪ್ರಳಯವು, ಕಾಲ, ದ್ರವ್ಯ, ಗುಣ ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಹತ್ತು ಪ್ರಕಾರದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತೇನೆ ; ಕೇಳು – ಮೊದಲನೆಯದು ಮಹತ್ತತ್ತ್ವದ ಸೃಷ್ಟಿ. ಭಗವಂತನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಸತ್ತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಮತೆ ಉಂಟಾಗುವುದೇ ಇದರ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. ॥ ೧೪ ॥ ಎರಡನೆಯ ಸೃಷ್ಟಿ ಅಹಂಕಾರದ್ದು. ಇದರಿಂದ ಪೃಥ್ವಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಪಂಚಭೂತಗಳು, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಭೂತ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ ಮೂರನೆಯದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ತನ್ಮಾತ್ರವರ್ಗ ಇರುವುದು. ॥ ೧೫ ॥ ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯು. ಇದು ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಪನ್ನವಾಗುವುದು. ಐದನೆಯದಾದ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಸಾತ್ವಿಕಾಹಂಕಾರದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃ ದೇವತೆಗಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಮನಸ್ಸು ಇದೇ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿದೆ. ॥ ೧೬ ॥ ಅವಿದ್ಯೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಆರನೆಯದು. ಇದರಲ್ಲಿ ತಾಮಿಸ್ರ, ಅಂಧತಾಮಿಸ್ರ, ತಮ, ಮೋಹ ಮತ್ತು ಮಹಾಮೋಹ – ಎಂಬ ಐದು ಗಂಟುಗಳು ಇರುವುವು. ಇದು ಜೀವಿಗಳ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಆವರಣ ಮತ್ತು ವಿಕ್ಷೇಪಗೊಳಿಸುವಂತಹುದು. ಇವು ಆರು ಪ್ರಾಕೃತ ಸೃಷ್ಟಿಗಳು ಇನ್ನು ವೈಕೃತ ಸೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವೆನು, ಕೇಳು. ॥ ೧೭ ॥

ಚಿಂತನೆ ಮಾಡುವವರ ಸಮಸ್ತ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಹರಿಯದೇ ಇವೆಲ್ಲಾ ಲೀಲೆಗಳು. ಅವನೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ರಜೋಗುಣವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ರಚಿಸುವನು. ಆರು ಪ್ರಕಾರದ ಪ್ರಾಕೃತ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಬಳಿಕ, ವೈಕೃತಿಕ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸ್ಥಾವರ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ ಏಳನೇಯದು. ಅದು ಆರು ವಿಭಾಗವಾಗಿರುವುದು. ॥ ೧೮ ॥ ವನಸ್ಪತಿಗಳು, ಔಷಧಿಗಳು, ಲತೆಗಳು, ಬಿದಿರು ಮುಂತಾದ ತ್ವಕ್‌ಸಾರಗಳು, ವೀರುಧಗಳು ಮತ್ತು ದ್ರುಮಗಳೇ ಆ ಆರು ಬಗೆಗಳು.* ಇವು ಕೆಳಭಾಗದಿಂದ (ಬೇರಿನಿಂದ) ಮೇಲ್ಗಡೆಗೆ ಆಹಾರಸಂಚಾರ ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯು ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ಒಳಗಿಂದೊಳಗೆ ಕೇವಲ ಸ್ಪರ್ಶದ ಅನುಭವ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವುದೋ ವಿಶೇಷಗುಣವಿರುತ್ತದೆ. ॥ ೧೯ ॥ ಎಂಟನೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಯು ತಿರ್ಯಕ್ (ಪಶು-ಪಕ್ಷಿ) ಯೋನಿಗಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಆ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಜನಿಸಿದವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಇಂದು-ನಾಳೆ ಎಂಬ ಕಾಲಜ್ಞಾನವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ತಮೋಗುಣದ ಹೆಚ್ಚಳದಿಂದ ಇವು ಕೇವಲ ತಿಂದು-ಕುಡಿಯುವುದು, ಮೈಥುನ, ಮಲಗುವುದು ಇಷ್ಟನ್ನೇ ತಿಳಿಯುವುವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಮೂಸಿ

* ಹೂವಿಲ್ಲದೆ ಫಲಿಸುವ ಅರಳಿ, ಅತ್ತಿ, ಹಲಸು, ಆಲ ಮುಂತಾದವುಗಳು ವನಸ್ಪತಿಗಳು. ಹೂಬಿಟ್ಟು ಫಲಕೊಡುವ ಜವೆ, ಭತ್ತ, ಹೆಸರು ಮುಂತಾದವುಗಳು ಔಷಧಿಗಳು. ಇವುಗಳು ಫಲಪಕ್ವವಾದ ಮೇಲೆ ನಾಶಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಆಶ್ರಯ ವೃಕ್ಷಾದಿಗಳಿಗೆ ಹಬ್ಬಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಬಳ್ಳಿಗಳೇ ಲತೆಗಳು. ಕಠೋರವಾದ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಬಿದಿರು ಮುಂತಾದವುಗಳು ತ್ವಕ್ಸಾರಗಳು. ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕುರುಚಲಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹತ್ತದೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆಯೇ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಳ್ಳಿಗಳು ವೀರುಧಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾ :– ಕರ್ಬೂಜ, ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು. ಮೊದಲು ಹೂವುಬಿಟ್ಟು ನಂತರ ಹೂವಿನ ಜಾಗದಲ್ಲೇ ಹಣ್ಣುಗಳು ಬಿಡುವ ಮಾವು ನೇರಳೆ, ತೆಂಗು ಮುಂತಾದವುಗಳೇ ದ್ರುಮಗಳು.

ಗೌರಜೋ ಮಹಿಷಃ ಕೃಷ್ಣಃ ಸೂಕರೋ ಗವಯೋ ರುರುಃ ।
ದ್ವಿಶಫಾಃ ಪಶವಶ್ಚೇಮೇ ಅವಿರುಷ್ಟ್ರಶ್ಚ ಸತ್ತಮ ॥ ೨೧ ॥

ಖರೋಽಶ್ವೋಽಶ್ವತರೋ ಗೌರಃ ಶರಭಶ್ಚಮರೀ ತಥಾ ।
ಏತೇ ಚೈಕಶಫಾಃ ಕ್ಷತ್ತಃ ಶೃಣು ಪಂಚನಖಾನ್ಪಶೂನ್ ॥ ೨೨ ॥

ಶ್ವಾ ಸೃಗಾಲೋ ವೃಕೋ ವ್ಯಾಘ್ರೋ ಮಾರ್ಜಾರಃ ಶಶಶಲ್ಲಕೌ ।
ಸಿಂಹಃ ಕಪಿರ್ಗಜಃ ಕೂರ್ಮೋ ಗೋಧಾ ಚ ಮಕರಾದಯಃ ॥ ೨೩ ॥

ಕಂಕಗೃಧ್ರವಟಶ್ಯೇನಭಾಸಭಲ್ಲೂಕಬರ್ಹಿಣಃ ।
ಹಂಸಸಾರಸಚಕ್ರಾಹ್ವಕಾಕೋಲೂಕಾದಯಃ ಖಗಾಃ ॥ ೨೪ ॥

ಅರ್ವಾಕ್ಸ್ರೋತಸ್ತು ನವಮಃ ಕ್ಷತ್ತರೇಕವಿಧೋ ನೃಣಾಮ್ ।
ರಜೋಽಧಿಕಾಃ ಕರ್ಮಪರಾ ದುಃಖೇ ಚ ಸುಖಮಾನಿನಃ ॥ ೨೫ ॥

ವೈಕೃತಾಸ್ತ್ರಯ ಏವೈತೇ ದೇವಸರ್ಗಶ್ಚ ಸತ್ತಮ ।
ವೈಕಾರಿಕಸ್ತು ಯಃ ಪ್ರೋಕ್ತಃ ಕೌಮಾರಸ್ತೂಭಯಾತ್ಮಕಃ ॥ ೨೬ ॥

ದೇವಸರ್ಗಶ್ಚಾಷ್ಟವಿಧೋ ವಿಬುಧಾಃ ಪಿತರೋಽಸುರಾಃ ।
ಗಂಧರ್ವಾಪ್ಸರಸಃ ಸಿದ್ಧಾ ಯಕ್ಷರಕ್ಷಾಂಸಿ ಚಾರಣಾಃ ॥ ೨೭ ॥

ಭೂತಪ್ರೇತಪಿಶಾಚಾಶ್ಚ ವಿದ್ಯಾಧ್ರಾಃ ಕಿನ್ನರಾದಯಃ ।
ದಶೈತೇ ವಿದುರಾಖ್ಯಾತಾಃ ಸರ್ಗಾಸ್ತೇ ವಿಶ್ವಸೃಕ್ಕೃತಾಃ ॥ ೨೮ ॥

ಅತಃ ಪರಂ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ವಂಶಾನ್ಮನ್ವಂತರಾಣಿ ಚ ।
ಏವಂ ರಜಃಪ್ಲುತಃ ಸ್ರಷ್ಟಾ ಕಲ್ಪಾದಿಷ್ವಾತ್ಮಭೂರ್ಹರಿಃ ।
ಸೃಜತ್ಯಮೋಘಸಂಕಲ್ಪ ಆತ್ಮೈವಾತ್ಮಾನಮಾತ್ಮನಾ ॥ ೨೯ ॥

ನೋಡಿಯೇ ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿ ಅಥವಾ ದೂರದರ್ಶಿತ್ವ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೨೦ ॥ ಸಾಧುಶ್ರೇಷ್ಠನೇ ! ಈ ತಿರ್ಯಕ್ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ – ಹಸು, ಆಡು, ಕೋಣ, ಜಿಂಕೆ, ಹಂದಿ ಗವಯ (ನೀಲಗೋವು) ರುರು ಎಂಬ ಮೃಗ, ಟಗರು, ಒಂಟೆ – ಇವುಗಳನ್ನು 'ದ್ವಿಶಫ' (ಎರಡು ಗೊರಸುಗಳುಳ್ಳವುಗಳು) ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ॥ ೨೧ ॥ ಕತ್ತೆ, ಕುದುರೆ, ಹೇಸರುಗತ್ತೆ, ಗೌರಮೃಗ, ಶರಭ ಮತ್ತು ಚಮರೀಮೃಗ – ಈ ಆರು ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ' ಏಕ ಶಫ' (ಒಂದು ಗೊರಸು ಉಳ್ಳವುಗಳು) ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಐದು ಉಗುರುಗಳುಳ್ಳ ಪಶು–ಪಕ್ಷಿಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುವೆನು ; ಕೇಳು. ॥ ೨೨ ॥ ನಾಯಿ, ನರಿ, ತೋಳ, ಹುಲಿ, ಬೆಕ್ಕು, ಮೊಲ, ಮುಳ್ಳು ಹಂದಿ, ಸಿಂಹ, ಕಪಿ, ಆನೆ, ಆಮೆ, ಉಡ, ಮೊಸಳೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು 'ಪಂಚನಖ' ಗಳಾಗಿವೆ. ॥ ೨೩॥ ಕಂಕ, ಗೃಧ್ರ, ಬಕ, ಗಿಡುಗ, ಭಾಸ, ನವಿಲು, ಹಂಸ, ಸಾರಸ, ಚಕ್ರವಾಕ, ಕಾಗೆ, ಗೂಬೆ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಹಾರುವ ಪಕ್ಷಿಗಳೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುವು. ॥ ೨೪ ॥ ವಿದುರನೇ ! ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಮನುಷ್ಯರದ್ದು. ಇದು ಒಂದೇ ಪ್ರಕಾರದ್ದಾಗಿದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಆಹಾರದ ಸ್ರೋತವು ಮೇಲಿನಿಂದ (ಬಾಯಿಯಿಂದ) ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯರು ರಜೋಗುಣ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದು ಕರ್ಮಪರಾಯಣ ಮತ್ತು ದುಃಖರೂಪೀ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೇ ಸುಖವನ್ನು ಭಾವಿಸುವರು. ॥ ೨೫ ॥ ಸ್ಥಾವರ, ಪಶು–ಪಕ್ಷಿ, ಮನುಷ್ಯ – ಈ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಗಳೂ ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ಹೇಳಲಾಗುವ ದೇವಸೃಷ್ಟಿಯೂ ವೈಕೃತ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಮಹತ್ತತ್ತ್ವಾದಿರೂಪವಾದ ವೈಕಾರಿಕ ದೇವ ಸರ್ಗದ ಗಣನೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಪ್ರಾಕೃತ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಸನತ್ಕುಮಾರಾದಿ ಋಷಿಗಳ ಕೌಮಾರ ಸರ್ಗವು ಪ್ರಾಕೃತ–ವೈಕಾರಿಕ ಎರಡೂ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ಇದೆ. ॥ ೨೬ ॥ ದೇವತೆಗಳು, ಪಿತೃಗಳು, ಅಸುರರು, ಗಂಧರ್ವರು, ಅಪ್ಸರೆಯರು, ಯಕ್ಷ–ರಾಕ್ಷಸರು, ಸಿದ್ಧರು, ಚಾರಣ – ವಿದ್ಯಾಧರರು, ಭೂತ– ಪ್ರೇತ–ಪಿಶಾಚಗಳು, ಕಿನ್ನರ – ಕಿಂಪುರುಷ – ಅಶ್ವಮುಖ ಮುಂತಾದ ಭೇದಗಳಿಂದ ದೇವಸೃಷ್ಟಿಯು ಎಂಟು ಪ್ರಕಾರದ್ದಾಗಿದೆ. ವಿದುರನೇ ! ಹೀಗೆ ಜಗತ್ಕರ್ತಾ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಈ ಹತ್ತು ಬಗೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ನಾನು ನಿನಗೆ ಹೇಳಿದೆನು. ॥ ೨೭–೨೮ ॥ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ನಾನು ವಂಶ ಮತ್ತು ಮನ್ವಂತರಾದಿಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವೆನು. ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕಲ್ಪದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೂ ರಜೋಗುಣದಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ತಾನೇ ಜಗದ್ರೂಪದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ॥ ೨೯ ॥

ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೦ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ದಶಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೦ ॥

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಮನ್ವಂತರವೇ ಮುಂತಾದ ಕಾಲವಿಭಾಗದ ವರ್ಣನೆ

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಚರಮಃ ಸದ್ವಿಶೇಷಾಣಾಮನೇಕೋಽಸಂಯುತಃ ಸದಾ ।
ಪರಮಾಣುಃ ಸ ವಿಜ್ಞೇಯೋ ನೃಣಾಮೈಕ್ಯಭ್ರಮೋ ಯತಃ ॥ ೧ ॥

ಸತ ಏವ ಪದಾರ್ಥಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪಾವಸ್ಥಿತಸ್ಯ ಯತ್ ।
ಕೈವಲ್ಯಂ ಪರಮಮಹಾನವಿಶೇಷೋ ನಿರಂತರಃ ॥ ೨ ॥

ಏವಂ ಕಾಲೋಽಪ್ಯನುಮಿತಃ ಸೌಕ್ಷ್ಮ್ಯೇ ಸ್ಥೌಲ್ಯೇ ಚ ಸತ್ತಮ ।
ಸಂಸ್ಥಾನಭುಕ್ತ್ಯಾ ಭಗವಾನವ್ಯಕ್ತೋ ವ್ಯಕ್ತಭುಗ್ವಿಭುಃ ॥ ೩ ॥

ಸ ಕಾಲಃ ಪರಮಾಣುರ್ವೈ ಯೋ ಭುಂಕ್ತೇ ಪರಮಾಣುತಾಮ್ ।
ಸತೋಽವಿಶೇಷಭುಗ್ಯಸ್ತು ಸ ಕಾಲಃ ಪರಮೋ ಮಹಾನ್ ॥ ೪ ॥

ಅಣುರ್ದ್ವೌ ಪರಮಾಣೂ ಸ್ಯಾತ್ತ್ರಸರೇಣುಸ್ತ್ರಯಃ ಸ್ಮೃತಃ ।
ಜಾಲಾರ್ಕರಶ್ಮ್ಯವಗತಃ ಖಮೇವಾನುಪತನ್ನಗಾತ್ ॥ ೫ ॥

ತ್ರಸರೇಣುತ್ರಿಕಂ ಭುಂಕ್ತೇ ಯಃ ಕಾಲಃ ಸ ತ್ರುಟಿಃ ಸ್ಮೃತಃ ।
ಶತಭಾಗಸ್ತು ವೇಧಃ ಸ್ಯಾತ್ತೈಸ್ತ್ರಿಭಿಸ್ತು ಲವಃ ಸ್ಮೃತಃ ॥ ೬ ॥

ನಿಮೇಷಸ್ತ್ರಿಲವೋ ಜ್ಞೇಯ ಆಮ್ನಾತಸ್ತೇ ತ್ರಯಃ ಕ್ಷಣಃ ।
ಕ್ಷಣಾನ್ಪಂಚ ವಿದುಃ ಕಾಷ್ಠಾಂ ಲಘು ತಾ ದಶ ಪಂಚ ಚ ॥ ೭ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ವಿದುರನೇ! ಈಗ ನಿನಗೆ ಕಾಲದ ವಿಶೇಷ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವೆನು; ಕೇಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಪರಮಾಣುವು. ಈ ಪರಮಾಣು ಪೃಥ್ವಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯವರ್ಗದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮವಾದ ಅಂಶ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿಭಾಗಮಾಡಲಾಗದಿರುವ ಅಂಶ. ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದದೆ ಇರುವ ಮತ್ತು ಇತರ ಪರಮಾಣುಗಳೊಡನೆ ಸಂಯೋಗವನ್ನು ಹೊಂದಲಾರದ ಅಂಶ. ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಪರಮಾಣುಗಳು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಕೂಡಿರುವಾಗಲೇ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಪರಮಾಣುಸಮುದಾಯ ರೂಪವಾದ ಒಂದು ಅವಯವ ಇದೆ ಎಂದು ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ. ॥ ೧ ॥ ಈ ಪರಮಾಣುವು ಯಾವುದರ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮವಾದ ಅಂಶವಾಗಿದೆಯೋ – ಅಂತಹ ಪೃಥ್ವಿವ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳ ಏಕತೆಯೇ, ಸಮುದಾಯವೇ, ಸಮಗ್ರರೂಪವೇ ಪರಮ ಮಹತ್ತು ಎನಿಸುವುದು. ಆಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಳಯವೇ ಮುಂತಾದ ಅವಸ್ಥಾಭೇದಗಳ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಹೊಸಕಾಲ, ಹಳೆಯಕಾಲ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾಲಭೇದಗಳು ತಿಳಿದುಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಘಟ-ಪಟಾದಿ ವಸ್ತುಭೇದಗಳ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೨ ॥ ಸಾಧುಶ್ರೇಷ್ಠನೇ! ಹೀಗೆ ವಸ್ತುವಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮ ಮತ್ತು ಮಹತ್ತಮ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆನಲ್ಲ! ಇದರಂತೆಯೇ ಪರಮಾಣು ಮುಂತಾದ ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವಂತಹವನೂ, ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೂ, ಅವ್ಯಕ್ತ ಸ್ವರೂಪನೂ ಆದ ಭಗವಾನ್ ಕಾಲನ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಮತ್ತು ಸ್ಥೂಲತೆಯ ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ॥ ೩ ॥ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣುವಿನಂತಹ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರುವ ಕಾಲವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮತಮ ಕಾಲವೆಂದು ಅರಿಯಬೇಕು. ಸೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾರಂಭಿಸಿ ಪ್ರಳಯದವರೆಗೆ ಅದರ ಎಲ್ಲ ಅವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಕಾಲವೇ ಪರಮ ಮಹತ್ಕಾಲವು. ॥ ೪ ॥

ಎರಡು ಪರಮಾಣುಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದು 'ಅಣು'ವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂರು ಅಣುಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದು 'ತ್ರಸರೇಣು' ಆಗುವುದು. ಇದು ಕಿಟಕಿಯ ಮೂಲಕ ಬರುವ ಸೂರ್ಯಕಿರಣದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾರಿಹೋಗುತ್ತಾ ಭೂಮಿಗಿಳಿಯುವ ಕಣಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ॥ ೫ ॥ ಇಂತಹ ಮೂರು ತ್ರಸರೇಣುಗಳನ್ನು ದಾಟಲು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ತಗಲುವ ಸಮಯವನ್ನು 'ತ್ರುಟಿ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ತ್ರುಟಿಯ ನೂರುಪಟ್ಟು ಕಾಲವು 'ವೇಧ' ಎಂತಲೂ, ಮೂರು ವೇಧಗಳು ಒಂದು 'ಲವ' ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ॥ ೬ ॥ ಮೂರು 'ಲವ'ಗಳಿಗೆ ಒಂದು 'ನಿಮೇಷ' ಮತ್ತು ಮೂರು ನಿಮೇಷಗಳಿಗೆ ಒಂದು 'ಕ್ಷಣ'ವೆಂತಲೂ, ಐದು ಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಒಂದು 'ಕಾಷ್ಠಾ' ವೆಂತಲೂ, ಹದಿನೈದು ಕಾಷ್ಠಾಗಳಿಗೆ ಒಂದು 'ಲಘು' ಎಂತಲೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ॥ ೭ ॥ ಹದಿನೈದು ಲಘುಗಳಿಗೆ ಒಂದು 'ನಾಡಿಕಾ' (ದಂಡ), ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಎರಡು ನಾಡಿಕೆಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಒಂದು 'ಮುಹೂರ್ತ'

ಲಘೂನಿ ವೈ ಸಮಾಮ್ನಾತಾ ದಶ ಪಂಚ ಚ ನಾಡಿಕಾ ।
ತೇ ದ್ವೇ ಮುಹೂರ್ತಃ ಪ್ರಹರಃ ಷಡ್ಯಾಮಃ ಸಪ್ತ ವಾ ನೃಣಾಮ್
॥ ೮ ॥

ದ್ವಾದಶಾರ್ಧಪಲೋನ್ಮಾನಂ ಚತುರ್ಭಿಶ್ಚತುರಂಗುಲೈಃ ।
ಸ್ವರ್ಣಮಾಷೈಃ ಕೃತಚ್ಛಿದ್ರಂ ಯಾವತ್ಪ್ರಸ್ಥಜಲಪ್ಲುತಮ್
॥ ೯ ॥

ಯಾಮಾಶ್ಚತ್ವಾರಶ್ಚತ್ವಾರೋ ಮರ್ತ್ಯಾನಾಮಹನೀ ಉಭೇ ।
ಪಕ್ಷಃ ಪಂಚದಶಾಹಾನಿ ಶುಕ್ಲಃ ಕೃಷ್ಣಶ್ಚ ಮಾನದ
॥ ೧೦ ॥

ತಯೋಃ ಸಮುಚ್ಚಯೋ ಮಾಸಃ ಪಿತೄಣಾಂ ತದಹರ್ನಿಶಮ್ ।
ದ್ವೌ ತಾವೃತುಃ ಷಡಯನಂ ದಕ್ಷಿಣಂ ಚೋತ್ತರಂ ದಿವಿ
॥ ೧೧ ॥

ಅಯನೇ ಚಾಹನೀ ಪ್ರಾಹುರ್ವತ್ಸರೋ ದ್ವಾದಶ ಸ್ಮೃತಃ ।
ಸಂವತ್ಸರಶತಂ ನೃಣಾಂ ಪರಮಾಯುರ್ನಿರೂಪಿತಮ್
॥ ೧೨ ॥

ಗ್ರಹರ್ಕ್ಷತಾರಾಚಕ್ರಸ್ಥಃ ಪರಮಾಣ್ವಾದಿನಾ ಜಗತ್ ।
ಸಂವತ್ಸರಾವಸಾನೇನ ಪರ್ಯೇತ್ಯನಿಮಿಷೋ ವಿಭುಃ
॥ ೧೩ ॥

ಸಂವತ್ಸರಃ ಪರಿವತ್ಸರ ಇಡಾವತ್ಸರ ಏವ ಚ ।
ಅನುವತ್ಸರೋ ವತ್ಸರಶ್ಚ ವಿದುರೈವಂ ಪ್ರಭಾಷ್ಯತೇ
॥ ೧೪ ॥

ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ದಿವಸವು ಕುಗ್ಗುವುದು ಮತ್ತು ಹಿಗ್ಗುವುದು ಇದಕ್ಕನುಸಾರ ಆರು ಅಥವಾ ಏಳು ನಾಡಿಕೆಗಳ ಕಾಲವು ಒಂದು 'ಪ್ರಹರ' ಎನಿಸುತ್ತದೆ. (ಇದರಲ್ಲಿ ಹಗಲು ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿಗಳ ಸಂಧಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಎರಡು ಮುಹೂರ್ತಗಳು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ) ಮನುಷ್ಯರ ಹಗಲು ಅಥವಾ ರಾತ್ರಿಯ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿರುವ ಇದನ್ನು 'ಯಾಮ' ಎಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ॥ ೮ ॥ ಇಪ್ಪತ್ತು ಗುಲಗುಂಜಿ ತೂಕವುಳ್ಳ ಚಿನ್ನದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಅಂಗುಲ ಪ್ರಮಾಣದ ಸೂಜಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅದರಿಂದ ಆರು ಪಲಗಳ ತೂಕವುಳ್ಳ ತಾಮ್ರದ ಪಾತ್ರೆಯ ಕೆಳಗಡೆಯಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರವನ್ನು ಕೊರೆದು, ಅದನ್ನು ಒಂದು ಸೇರು ನೀರುಳ್ಳ ಮತ್ತೊಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇಡಬೇಕು. ಆಗ ಕೆಳಗಿನ ರಂಧ್ರದಿಂದ ನೀರು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಉಕ್ಕಿ ಆ ಪಾತ್ರೆಯು ಮುಳುಗಿಹೋಗುವ ಅಷ್ಟು ಕಾಲವನ್ನು 'ನಾಡಿಕಾ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ॥ ೯ ॥ ವಿದುರನೇ! ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಯಾಮಗಳು ಹಗಲೆಂತಲೂ, ನಾಲ್ಕು ಯಾಮಗಳು ರಾತ್ರಿಯೆಂತಲೂ ಮನುಷ್ಯಮಾನದ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಂತಹ ಹದಿನೈದು ಹಗಲು-ರಾತ್ರಿಗಳು ಸೇರಿದರೆ ಒಂದು 'ಪಕ್ಷ'ವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ 'ಶುಕ್ಲ', 'ಕೃಷ್ಣ' ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ॥ ೧೦ ॥ ಇವೆರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳು ಸೇರಿದರೆ ಮನುಷ್ಯರ ಒಂದು 'ಮಾಸ'ವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಒಂದು ದಿನ (ಹಗಲಿರುಳು)ವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡು ತಿಂಗಳುಗಳ ಒಂದು 'ಋತು' ಮತ್ತು ಆರು ತಿಂಗಳ ಒಂದು ಅಯನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಯನಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾಯಣ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣಾಯನ ಎಂಬ ಎರಡು ಭೇದಗಳುಂಟು. ॥ ೧೧ ॥ ಇವೆರಡು ಅಯನಗಳು ಸೇರಿದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಒಂದು ದಿವಸ (ಅಹೋರಾತ್ರಿ)ವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯ ಮಾನದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷವು. ಇಂತಹ ನೂರು ವರ್ಷಗಳೇ ಮನುಷ್ಯನ ಪರಮಾಯುಸ್ಸು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ॥ ೧೨ ॥ ಚಂದ್ರನೇ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಹರು, ಅಶ್ವಿನ್ಯಾದಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು, ಸಮಸ್ತ ತಾರಾಮಂಡಲದ ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ರನಾದ ಕಾಲಸ್ವರೂಪೀ ಭಗವಾನ್ ಸೂರ್ಯನು ಪರಮಾಣುವಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸಂವತ್ಸರಪರ್ಯಂತವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದ್ವಾದಶ ರಾಶಿರೂಪೀ ಸಮಸ್ತ ಭುವನಕೋಶವನ್ನು ನಿರಂತರ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾನೆ. ॥ ೧೩ ॥ ಸೂರ್ಯ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ಸವನ, ಚಂದ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರ ಸಂಬಂಧೀ ತಿಂಗಳುಗಳ ಭೇದದಿಂದ ಈ ವರ್ಷವನ್ನು ಸಂವತ್ಸರ, ಪರಿವತ್ಸರ, ಇಡಾವತ್ಸರ, ಅನುವತ್ಸರ ಮತ್ತು ವತ್ಸರ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ॥ ೧೪ ॥ ವಿದುರನೇ! ಈ ಐದು ವಿಧವಾದ ವರ್ಷಗಳನ್ನೂ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವ ಭಗವಾನ್ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ನೀವು ಉಪಚಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಪೂಜೆಮಾಡಿರಿ. ಈ ಸೂರ್ಯದೇವನು ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ತೇಜಃಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಕಾಲಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಬೀಜವೇ ಮುಂತಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮೊಳಕೆಯಾಗುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇವನು ಪುರುಷರ ಮೋಹನಿವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಅವರ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಕ್ಷಯಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಿಚರಿಸುತ್ತಾ ಇರು

ಯಃ ಸೃಜ್ಯಶಕ್ತಿಮುರುಧೋತ್ಸ್ಭ್ವಯನ್ ಸ್ವಶಕ್ತ್ಯಾ
ಪುಂಸೋಽಭ್ರಮಾಯ ದಿವಿ ಧಾವತಿ ಭೂತಭೇದಃ ।
ಕಾಲಾಖ್ಯಯಾ ಗುಣಮಯಂ ಕ್ರತುಭಿರ್ವಿತನ್ವಂ-
ಸ್ತಸ್ಮೈ ಬಲಿಂ ಹರತ ವತ್ಸರಪಂಚಕಾಯ ॥ ೧೫ ॥

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ಪಿತೃದೇವಮನುಷ್ಯಾಣಾಮಾಯುಃ ಪರಮಿದಂ ಸ್ಮೃತಮ್ ।
ಪರೇಷಾಂ ಗತಿಮಾಚಕ್ಷ್ವ ಯೇ ಸ್ಯುಃ ಕಲ್ಪಾದ್ಬಹಿರ್ವಿದಃ ॥ ೧೬ ॥

ಭಗವಾನ್ ವೇದ ಕಾಲಸ್ಯ ಗತಿಂ ಭಗವತೋ ನನು ।
ವಿಶ್ವಂ ವಿಚಕ್ಷತೇ ಧೀರಾ ಯೋಗರಾದ್ಧೇನ ಚಕ್ಷುಷಾ ॥ ೧೭ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಕೃತಂ ತ್ರೇತಾ ದ್ವಾಪರಂ ಚ ಕಲಿಶ್ಚೇತಿ ಚತುರ್ಯುಗಮ್ ।
ದಿವ್ಯೈರ್ದ್ವಾದಶಭಿರ್ವರ್ಷೈಃ ಸಾವಧಾನಂ ನಿರೂಪಿತಮ್ ॥ ೧೮ ॥

ಚತ್ವಾರಿ ತ್ರೀಣಿ ದ್ವೇ ಚೈಕಂ ಕೃತಾದಿಷು ಯಥಾಕ್ರಮಮ್ ।
ಸಂಖ್ಯಾತಾನಿ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ದ್ವಿಗುಣಾನಿ ಶತಾನಿ ಚ ॥ ೧೯ ॥

ಸಂಧ್ಯಾಂ ಶಯೋರಂತರೇಣ ಯಃ ಕಾಲಃ ಶತಸಂಖ್ಯಯೋಃ ।
ತಮೇವಾಹುರ್ಯುಗಂ ತಜ್ಜ್ಞಾ ಯತ್ರ ಧರ್ಮೋ ವಿಧೀಯತೇ ॥ ೨೦ ॥

ಧರ್ಮಶ್ಚತುಷ್ಪಾನ್ಮನುಜಾನ್ ಕೃತೇ ಸಮನುವರ್ತತೇ ।
ಸ ಏವಾನ್ಯೇಷ್ವಧರ್ಮೇಣ ವ್ಯೇತಿ ಪಾದೇನ ವರ್ಧತಾ ॥ ೨೧ ॥

ತ್ರಿಲೋಕ್ಯಾ ಯುಗಸಾಹಸ್ರಂ ಬಹಿರಾಬ್ರಹ್ಮಣೋ ದಿನಮ್ ।
ತಾವತ್ಯೇವ ನಿಶಾ ತಾತ ಯನ್ನಿಮೀಲತಿ ವಿಶ್ವಸೃಕ್ ॥ ೨೨ ॥

ತ್ತಾನೆ. ಇವನೇ ಸಕಾಮ ಪುರುಷರಿಗೆ ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಮಂಗಲಮಯ ಫಲಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ. ॥ ೧೫ ॥

ವಿದುರನೆಂದನು – ಮುನಿವರ್ಯರೇ! ತಾವು ದೇವತೆಗಳ, ಪಿತೃಗಳ, ಮನುಷ್ಯರ ಪರಮಾಯುಷ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದಿರಿ. ಇನ್ನು ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ಹೊರಗಿದ್ದು ಕಲ್ಪಕಾಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲದ ವರೆಗೆ ಇರುವ ಜ್ಞಾನಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಸನಕಾದಿಮುನಿಗಳ ಆಯುಸ್ಸು ಎಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿರಿ. ॥ ೧೬ ॥ ನೀವು ಭಗವಂತನ ಕಾಲಗತಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವಿರಿ. ಏಕೆಂದರೆ, ಧೀರರಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಮ್ಮ ಯೋಗಸಿದ್ಧವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಡೀ ವಿಶ್ವವನ್ನೇ ನೋಡ ಬಲ್ಲರು. ॥ ೧೭ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಕೃತಯುಗ, ತ್ರೇತಾಯುಗ, ದ್ವಾಪರಯುಗ, ಕಲಿಯುಗ ಎಂಬ ಈ ನಾಲ್ಕು ಯುಗಗಳು ತಮ್ಮ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲ ಮತ್ತು ಸಂಧ್ಯಾಂಶಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿ ದೇವತೆಗಳ ಹನ್ನೆರಡುಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಇರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ॥ ೧೮ ॥ ಈ ಕೃತಯುಗವೇ ಮುಂತಾದ ನಾಲ್ಕು ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು, ಮೂರು, ಎರಡು ಮತ್ತು ಒಂದು ಸಾವಿರ ದಿವ್ಯವರ್ಷಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿರುತ್ತವೋ ಅವಕ್ಕೆ, ಎರಡರಷ್ಟು ನೂರು ವರ್ಷಗಳು ಅವುಗಳ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲ ಮತ್ತು ಸಂಧ್ಯಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ.* ॥ ೧೯ ॥ ಯುಗದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯೆ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯಾಂಶವಿರುತ್ತದೆ. ಇದರ ವರ್ಷಗಣನೆಯು ನೂರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಇದರ ನಡುವಿನ ಕಾಲವನ್ನು ಕಾಲದ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು ಯುಗವೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯುಗದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ವಿಶೇಷಧರ್ಮದ ವಿಧಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ॥ ೨೦ ॥ ಕೃತಯುಗದ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವು ತನ್ನ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇತರ ಯುಗಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಧರ್ಮವು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಧರ್ಮದ ಒಂದೊಂದು ಚರಣವು ಕ್ಷೀಣವಾಗುತ್ತದೆ. ॥ ೨೧ ॥ ಪ್ರಿಯ ವಿದುರನೇ! ಈ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯದ ಹೊರಗೆ ಮಹರ್ಲೋಕದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದವರೆಗೂ ಇರುವ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಚತುರ್ಯುಗದ ಒಂದು ಹಗಲು ಮತ್ತು ಇಷ್ಟೇ ದೊಡ್ಡ ರಾತ್ರೆಯು ಇರುತ್ತದೆ. ಆ ರಾತ್ರಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಕರ್ತೃವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಶಯನಿಸುತ್ತಾರೆ. ॥ ೨೨ ॥ ಆ ರಾತ್ರಿಯು ಮುಗಿಯುತ್ತಲೇ ಈ ಲೋಕದ ಕಲ್ಪವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮತ್ತೆ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ

* ಕೃತಯುಗದಲ್ಲಿ ೪,೦೦೦ ದಿವ್ಯವರ್ಷಗಳು ಯುಗದ್ದು ಮತ್ತು ೮೦೦ ಸಂಧ್ಯಾ ಹಾಗೂ ಸಂಧ್ಯಾಂಶದ ಒಟ್ಟು ೪,೮೦೦ ದಿವ್ಯವರ್ಷಗಳು. ಹಾಗೆಯೇ ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ೩,೬೦೦ ದಿವ್ಯವರ್ಷಗಳು (೩,೦೦೦ + ೬೦೦). ದ್ವಾಪರಯುಗದಲ್ಲಿ ೨,೪೦೦ ದಿವ್ಯವರ್ಷಗಳು (೨೦೦೦ + ೪೦೦). ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ೧,೨೦೦ ದಿವ್ಯವರ್ಷಗಳು (೧,೦೦೦ + ೨೦೦) ಇರುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯರ ಒಂದು ವರ್ಷವು ದೇವತೆಗಳ ಒಂದು ದಿನ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಒಂದು ವರ್ಷ ಮನುಷ್ಯರ ೩೬೦ ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ಮನುಷ್ಯಮಾನದಂತೆ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ೪,೩೨,೦೦೦ ವರ್ಷಗಳು. ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡರಷ್ಟು ದ್ವಾಪರಯುಗದಲ್ಲೂ, ಮೂರರಷ್ಟು ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲೂ, ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು ಕೃತಯುಗಲ್ಲೂ ವರ್ಷಗಳು ಆಗುತ್ತವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ನಿಶಾವಸಾನ ಆರಬ್ಧೋ ಲೋಕಕಲ್ಪೋಽನುವರ್ತತೇ ।
ಯಾವದ್ದಿನಂ ಭಗವತೋ ಮನೂನ್ಭುಂಜಂಶ್ಚತುರ್ದಶ
॥ ೨೩ ॥

ಸ್ವಂ ಸ್ವಂ ಕಾಲಂ ಮನುರ್ಭುಂಕ್ತೇ ಸಾಧಿಕಾಂ ಹ್ಯೇಕಸಪ್ತತಿಮ್ ।
ಮನ್ವಂತರೇಷು ಮನವಸ್ತದ್ವಂಶ್ಯಾ ಋಷಯಃ ಸುರಾಃ ।
ಭವಂತಿ ಚೈವ ಯುಗಪತ್ಸುರೇಶಾಶ್ಚಾನು ಯೇ ಚ ತಾನ್
॥ ೨೪ ॥

ಏಷ ದೈನಂದಿನಃ ಸರ್ಗೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಸ್ತ್ರೈಲೋಕ್ಯವರ್ತನಃ ।
ತಿರ್ಯಙ್ನೃಪಿತೃದೇವಾನಾಂ ಸಂಭವೋ ಯತ್ರ ಕರ್ಮಭಿಃ
॥ ೨೫ ॥

ಮನ್ವಂತರೇಷು ಭಗವಾನ್ ಬಿಭ್ರತ್ಸತ್ತ್ವಂ ಸ್ವಮೂರ್ತಿಭಿಃ ।
ಮನ್ವಾದಿಭಿರಿದಂ ವಿಶ್ವಮವತ್ಯುದಿತಪೌರುಷಃ
॥ ೨೬ ॥

ತಮೋಮಾತ್ರಾಮುಪಾದಾಯ ಪ್ರತಿಸಂರುದ್ಧವಿಕ್ರಮಃ ।
ಕಾಲೇನಾನುಗತಾಶೇಷ ಆಸ್ತೇ ತೂಷ್ಣೀಂ ದಿನಾತ್ಯಯೇ
॥ ೨೭ ॥

ತಮೇವಾನ್ವಪಿಧೀಯಂತೇ ಲೋಕಾ ಭೂರಾದಯಸ್ತ್ರಯಃ ।
ನಿಶಾಯಾಮನುವೃತ್ತಾಯಾಂ ನಿರ್ಮುಕ್ತಶಶಿಭಾಸ್ಕರಮ್
॥ ೨೮ ॥

ತ್ರಿಲೋಕ್ಯಾಂ ದಹ್ಯಮಾನಾಯಾಂ
ಶಕ್ತ್ಯಾ ಸಂಕರ್ಷಣಾಗ್ನಿನಾ ।
ಯಾಂತ್ಯೂಷ್ಮಣಾ ಮಹರ್ಲೋಕಾ-
ಜ್ಜನಂ ಭೃಗ್ವಾದಯೋಽರ್ದಿತಾಃ ॥ ೨೯ ॥

ತಾವತ್ತ್ರಿಭುವನಂ ಸದ್ಯಃ ಕಲ್ಪಾಂತೈಧಿತಸಿಂಧವಃ ।
ಪ್ಲಾವಯಂತ್ಯುತ್ಕಟಾಟೋಪಚಂಡವಾತೇರಿತೋರ್ಮಯಃ
॥ ೩೦ ॥

ಅಂತಃ ಸ ತಸ್ಮಿನ್ ಸಲಿಲ ಆಸ್ತೇಽನಂತಾಸನೋ ಹರಿಃ ।
ಯೋಗನಿದ್ರಾನಿಮೀಲಾಕ್ಷಃ ಸ್ತೂಯಮಾನೋ ಜನಾಲಯೈಃ
॥ ೩೧ ॥

ಏವಂ ವಿಧೈರಹೋರಾತ್ರೈಃ ಕಾಲಗತ್ಯೋಪಲಕ್ಷಿತೈಃ ।
ಅಪಕ್ಷಿತಮಿವಾಸ್ಯಾಪಿ ಪರಮಾಯುರ್ವಯಃಶತಮ್
॥ ೩೨ ॥

ಯದರ್ಧಮಾಯುಷಸ್ತಸ್ಯ ಪರಾರ್ಧಮಭಿಧೀಯತೇ ।
ಪೂರ್ವಃ ಪರಾರ್ಧೋಽಪಕ್ರಾಂತೋ ಹ್ಯಪರೋಽದ್ಯ ಪ್ರವರ್ತತೇ
॥ ೩೩ ॥

ಪೂರ್ವಸ್ಯಾದೌ ಪರಾರ್ಧಸ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮೋ ನಾಮ ಮಹಾನಭೂತ್ ।
ಕಲ್ಪೋ ಯತ್ರಾಭವದ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಯಂ ವಿದುಃ
॥ ೩೪ ॥

ದಿನವಿರುವವರೆಗೆ ಇದೇ ಕ್ರಮ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಒಂದು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮನುಗಳು ಆಗಿಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ॥ ೨೩ ॥ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮನುವೂ ದೇವಮಾನದ (ಚತುರ್ಯುಗ) ಎಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಯುಗಗಳವರೆಗೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಮನುವಂಶಗಳ ರಾಜರೂ, ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳೂ, ದೇವತಾಗಣಗಳೂ, ಇಂದ್ರರೂ ಮತ್ತು ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾದ ಗಂಧರ್ವಾದಿಗಳೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇದ್ದು ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೆ. ॥ ೨೪ ॥ ಇದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ದಿನಂಪ್ರತಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿಚಾರ. ಇದರಲ್ಲಿಯೇ ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ರಚನೆಯೂ ಆಗುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಕರ್ಮಾನುಸಾರ ಪಶು-ಪಕ್ಷಿ ಮನುಷ್ಯ, ಪಿತೃಗಳು, ದೇವತೆಗಳು ಇವರುಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ॥ ೨೫ ॥ ಈ ಮನ್ವಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನು ಸತ್ತ್ವಗುಣವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ತನ್ನ ಮನುವೇ ಮುಂತಾದ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪೌರುಷವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾ ಈ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ॥ ೨೬ ॥ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹಗಲು ಮುಗಿದೊಡನೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತಮೋಗುಣದ ಸಂಪರ್ಕಹೊಂದಿ, ತಮ್ಮ ಸೃಷ್ಟಿರಚನಾರೂಪೀ ಪೌರುಷವನ್ನು ಸ್ಥಗಿತಗೊಳಿಸಿ ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ॥ ೨೭ ॥ ಆಗ ಇಡೀ ವಿಶ್ವವು ಅವರಲ್ಲೇ ಲೀನವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರರೇ ಇಲ್ಲದ ಪ್ರಳಯರಾತ್ರಿಯು ಬರುವುದು. ಭೂಃ, ಭುವಃ, ಸುವಃ ಎಂಬ ಮೂರು ಲೋಕಗಳೂ ಆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳುವುವು. ॥ ೨೮ ॥ ಆಗಲೇ ಮೂರು ಲೋಕಗಳೂ ಆದಿಶೇಷದೇವರ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಹೊರಬರುವ ಅಗ್ನಿರೂಪೀ ಭಗವಂತನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸುಡಲು ತೊಡಗುವುದು. ಅದರ ಬೇಗೆಯನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಭೃಗುವೇ ಮುಂತಾದ ಮುನೀಶ್ವರರು ಮಹರ್ಲೋಕದಿಂದ ಜನೋಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಬಿಡುವರು. ॥ ೨೯ ॥ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಪ್ತ ಸಮುದ್ರಗಳೂ ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ಪ್ರಚಂಡಮಾರುತದಿಂದ ಉಕ್ಕೇರಿ ಮಹಾತರಂಗಗಳಿಂದ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯವನ್ನೂ ಮುಳುಗಿಸಿಬಿಡುವುವು. ॥ ೩೦ ॥ ಆಗ ಆ ಪ್ರಳಯಜಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಶೇಷಶಾಯಿಯಾಗಿ ಯೋಗನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಪವಡಿಸುವನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಜನೋಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಮುನಿಗಳು ಆತನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುವರು. ॥ ೩೧ ॥ ಹೀಗೆ ಕಾಲಗತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಇಂತಹ ಹಗಲು-ರಾತ್ರಿಗಳಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪೂರ್ಣಾಯುಸ್ಸಾಗಿರುವ ನೂರು ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದಂತಾಗುವುದು. ॥ ೩೨ ॥

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಆಯುಸ್ಸಿನ ಅರ್ಧಭಾಗಕ್ಕೆ (ಅಂದರೆ ಅವರ ೫೦ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ) ಒಂದು 'ಪರಾರ್ಧ'ವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟರವರೆಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ಪರಾರ್ಧವು ಮುಗಿದು, ಎರಡನೆಯ ಪರಾರ್ಧವು ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ॥ ೩೩ ॥ ಹಿಂದಿನ ಪರಾರ್ಧದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು 'ಬ್ರಾಹ್ಮ'ವೆಂಬ ಮಹಾಕಲ್ಪವಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅವರನ್ನು ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ॥ ೩೪ ॥ ಅದೇ ಪರಾರ್ಧದ ಕಡೆಯ ಭಾಗದ ಕಲ್ಪವನ್ನು 'ಪಾದ್ಮಕಲ್ಪ' ವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ

ತಸ್ಯೈವ ಚಾಂತೇ ಕಲ್ಪೋಽಭೂದ್ಯಂ ಪಾದ್ಮಮಭಿಚಕ್ಷತೇ ।
ಯದ್ಧರೇರ್ನಾಭಿಸರಸ ಆಸೀಲ್ಲೋಕಸರೋರುಹಮ್ ॥ ೩೫ ॥

ಅಯಂ ತು ಕಥಿತಃ ಕಲ್ಪೋ ದ್ವಿತೀಯಸ್ಯಾಪಿ ಭಾರತ ।
ವಾರಾಹ ಇತಿ ವಿಖ್ಯಾತೋ ಯತ್ರಾಸೀತ್ಸೂಕರೋ ಹರಿಃ ॥ ೩೬ ॥

ಕಾಲೋಽಯಂ ದ್ವಿಪರಾರ್ಧಾಖ್ಯೋ ನಿಮೇಷ ಉಪಚರ್ಯತೇ ।
ಅವ್ಯಾಕೃತಸ್ಯಾನಂತಸ್ಯ ಅನಾದೇರ್ಜಗದಾತ್ಮನಃ ॥ ೩೭ ॥

ಕಾಲೋಽಯಂ ಪರಮಾಣ್ವಾದಿರ್ದ್ವಿಪರಾರ್ಧಾಂತ ಈಶ್ವರಃ ।
ನೈವೇಶಿತುಂ ಪ್ರಭುರ್ಭೂಮ್ನ ಈಶ್ವರೋ ಧಾಮಮಾನಿನಾಮ್ ॥ ೩೮ ॥

ವಿಕಾರೈಃ ಸಹಿತೋ ಯುಕ್ತೈರ್ವಿಶೇಷಾದಿಭಿರಾವೃತಃ ।
ಆಂಡಕೋಶೋ ಬಹಿರಯಂ ಪಂಚಾಶತ್ಕೋಟಿವಿಸ್ತೃತಃ ॥ ೩೯ ॥

ದಶೋತ್ತರಾಧಿಕೈರ್ಯತ್ರ ಪ್ರವಿಷ್ಟಃ ಪರಮಾಣುವತ್ ।
ಲಕ್ಷ್ಯತೇಽಂತರ್ಗತಾಶ್ಚಾನ್ಯೇ ಕೋಟಿಶೋ ಹ್ಯಂಡರಾಶಯಃ ॥ ೪೦ ॥

ತದಾಹುರಕ್ಷರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸರ್ವಕಾರಣಕಾರಣಮ್ ।
ವಿಷ್ಣೋರ್ಧಾಮ ಪರಂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪುರುಷಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ ॥ ೪೧ ॥

ನಾಭಿಸರೋವರದಿಂದ ಸರ್ವಲೋಕಮಯ ಕಮಲವು ಪ್ರಕಟವಾಗಿತ್ತು. ॥ ೩೫ ॥ ಭರತರ್ಷಭನೇ! ಈಗ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಕಲ್ಪವನ್ನು ಎರಡನೇ ಪರಾರ್ಧದ ಪ್ರಾರಂಭದ್ದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ವರಾಹರೂಪವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು 'ವಾರಾಹಕಲ್ಪ'ವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ॥ ೩೬ ॥ ಈ ಎರಡು ಪರಾರ್ಧಗಳು ಅವ್ಯಕ್ತನೂ, ಅನಂತನೂ, ಅನಾದಿಯೂ, ವಿಶ್ವಾತ್ಮನೂ ಆಗಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಒಂದು 'ನಿಮೇಷ' ಕಾಲಮಾತ್ರ ಆಗುವುದು. ॥ ೩೭ ॥ ಪರಮಾಣುವಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಎರಡು ಪರಾರ್ಧಕಾಲ ಪರ್ಯಂತ ಹಬ್ಬಿರುವ ಈ ಮಹಾಕಾಲವು ಸರ್ವಸಮರ್ಥವಾಗಿದ್ದರೂ, ಸರ್ವಾತ್ಮನಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ನಡೆಸಲಾರದು. ದೇಹಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವನ್ನಿಟ್ಟಿರುವ ಜೀವಿಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅದರ ಶಾಸನವು ನಡೆಯುವುದು. ॥ ೩೮ ॥

ಪ್ರಕೃತಿ, ಮಹತ್ತತ್ತ್ವ, ಅಹಂಕಾರ ಮತ್ತು ಪಂಚ ತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳು – ಈ ಎಂಟು ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಹತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ, ಮನಸ್ಸು ಹಾಗೂ ಪಂಚಭೂತಗಳು ಎಂಬ ಈ ಹದಿನಾರು ವಿಕಾರಗಳು ಸೇರಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿರುವ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕೋಶವು ಒಳಗಡೆಯಿಂದ ಐವತ್ತು ಕೋಟಿ ಯೋಜನಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಇದರ ಹೊರಗಡೆ ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಏಳು ಆವರಣಗಳುಂಟು. ಆ ಆವರಣಗಳು ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಒಂದು ತುಂಬಾ ದೊಡ್ಡವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದು-ಮುಂದಿನದು ಹಿಂದು-ಹಿಂದಿನದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹತ್ತರಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇಷ್ಟು ಮಹಾವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಯಾರಲ್ಲಿ ಪರಮಾಣುಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿವೆಯೋ ಮತ್ತು ಇಂತಹ ಕೋಟಿ-ಕೋಟಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡರಾಶಿಗಳು ಯಾರಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ವೆಯೋ, ಅಂತಹ ಪ್ರಧಾನವೇ (ಪ್ರಕೃತಿಯೇ) ಮುಂತಾದ ಸಮಸ್ತ ಕಾರಣಗಳಿಗೂ ಮಹಾಕಾರಣನಾಗಿರುವವನೇ ಅಕ್ಷರಬ್ರಹ್ಮನೆನಿಸಿದ ಪುರಾಣಪುರುಷನಾದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. ॥ ೩೯-೪೧ ॥

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೧ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ಏಕಾದಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೧ ॥

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿಸ್ತಾರ

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಇತಿ ತೇ ವರ್ಣಿತಃ ಕ್ಷತ್ತಃ ಕಾಲಾಖ್ಯಃ ಪರಮಾತ್ಮನಃ ।
ಮಹಿಮಾ ವೇದಗರ್ಭೋಽಥ ಯಥಾಸ್ರಾಕ್ಷೀನ್ನಿಬೋಧ ಮೇ ॥ ೧ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಮಹಾತ್ಮನಾದ ವಿದುರನೇ! ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಾನು ನಿನಗೆ ಭಗವಂತನ ಕಾಲರೂಪವಾದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆನು. ಈಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಜಗತ್ತನ್ನು ಹೇಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ; ಕೇಳು. ॥ ೧ ॥ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಅವರು ಅಜ್ಞಾನದ ಐದು ವೃತ್ತಿಗಳಾದ ತಮಸ್ಸು

ಸಸರ್ಜಾಗ್ರೇಽಂಧತಾಮಿಸ್ರಮಥ ತಾಮಿಸ್ರಮಾದಿಕೃತ್ ।
ಮಹಾಮೋಹಂ ಚ ಮೋಹಂ ಚ ತಮಶ್ಚಾಜ್ಞಾನವೃತ್ತಯಃ
॥ ೨ ॥

ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪಾಪೀಯಸೀಂ ಸೃಷ್ಟಿಂ ನಾತ್ಮಾನಂ ಬಹ್ವಮನ್ಯತ ।
ಭಗವದ್ಧ್ಯಾನಪೂತೇನ ಮನಸಾನ್ಯಾಂ ತತೋಽಸೃಜತ್
॥ ೩ ॥

ಸನಕಂ ಚ ಸನಂದಂ ಚ ಸನಾತನಮಥಾತ್ಮಭೂಃ ।
ಸನತ್ಕುಮಾರಂ ಚ ಮುನೀನ್ನಿಷ್ಕ್ರಿಯಾನೂರ್ಧ್ವರೇತಸಃ
॥ ೪ ॥

ತಾನ್ಬಭಾಷೇ ಸ್ವಭೂಃ ಪುತ್ರಾನ್ಪ್ರಜಾಃ ಸೃಜತ ಪುತ್ರಕಾಃ ।
ತನ್ನೈಚ್ಛನ್ಮೋಕ್ಷಧರ್ಮಾಣೋ ವಾಸುದೇವಪರಾಯಣಾಃ
॥ ೫ ॥

ಸೋಽವಧ್ಯಾತಃ ಸುತೈರೇವಂ ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾತಾನುಶಾಸನೈಃ ।
ಕ್ರೋಧಂ ದುರ್ವಿಷಹಂ ಜಾತಂ ನಿಯಂತುಮುಪಚಕ್ರಮೇ
॥ ೬ ॥

ಧಿಯಾ ನಿಗೃಹ್ಯಮಾಣೋಽಪಿ ಭ್ರುವೋರ್ಮಧ್ಯಾತ್ಪ್ರಜಾಪತೇಃ ।
ಸದ್ಯೋಽಜಾಯತ ತನ್ಮನ್ಯುಃ ಕುಮಾರೋ ನೀಲಲೋಹಿತಃ
॥ ೭ ॥

ಸ ವೈ ರುರೋದ ದೇವಾನಾಂ ಪೂರ್ವಜೋ ಭಗವಾನ್ಭವಃ ।
ನಾಮಾನಿ ಕುರು ಮೇ ಧಾತಃ ಸ್ಥಾನಾನಿ ಚ ಜಗದ್ಗುರೋ
॥ ೮ ॥

ಇತಿ ತಸ್ಯ ವಚಃ ಪಾದ್ಮೋ ಭಗವಾನ್ಪರಿಪಾಲಯನ್ ।
ಅಭ್ಯಧಾದ್ಭದ್ರಯಾ ವಾಚಾ ಮಾ ರೋದೀಸ್ತತ್ಕರೋಮಿ ತೇ
॥ ೯ ॥

ಯದರೋದೀಃ ಸುರಶ್ರೇಷ್ಠ ಸೋದ್ವೇಗ ಇವ ಬಾಲಕಃ ।
ತತಸ್ತ್ವಾಮಭಿಧಾಸ್ಯಂತಿ ನಾಮ್ನಾ ರುದ್ರ ಇತಿ ಪ್ರಜಾಃ
॥ ೧೦ ॥

ಹೃದಿಂದ್ರಿಯಾಣ್ಯಸುರ್ವ್ಯೋಮ ವಾಯುರಗ್ನಿರ್ಜಲಂ ಮಹೀ ।
ಸೂರ್ಯಶ್ಚಂದ್ರಸ್ತಪಶ್ಚೈವ ಸ್ಥಾನಾನ್ಯಗ್ರೇ ಕೃತಾನಿ ಮೇ
॥ ೧೧ ॥

ಮನ್ಯುರ್ಮನುರ್ಮಹಿನಸೋ ಮಹಾನ್‌ಶಿವ ಋತಧ್ವಜಃ ।
ಉಗ್ರರೇತಾ ಭವಃ ಕಾಲೋ ವಾಮದೇವೋ ಧೃತವ್ರತಃ
॥ ೧೨ ॥

ಧೀರ್ವೃತ್ತಿರುಶನೋಮಾ ಚ ನಿಯುತ್ಸರ್ಪಿರಿಲಾಂಬಿಕಾ ।
ಇರಾವತೀ ಸುಧಾ ದೀಕ್ಷಾ ರುದ್ರಾಣ್ಯೋ ರುದ್ರ ತೇ ಸ್ತ್ರಿಯಃ
॥ ೧೩ ॥

ಗೃಹಾಣೈತಾನಿ ನಾಮಾನಿ ಸ್ಥಾನಾನಿ ಚ ಸಯೋಷಣಃ ।
ಏಭಿಃ ಸೃಜ ಪ್ರಜಾ ಬಹ್ವೀಃ ಪ್ರಜಾನಾಮಸಿ ಯತ್ಪತಿಃ
॥ ೧೪ ॥

(ಅವಿದ್ಯೆ), ಮೋಹ (ಅಸ್ಮಿತೆ), ಮಹಾಮೋಹ (ರಾಗ), ತಾಮಿಸ್ರ (ದ್ವೇಷ) ಮತ್ತು ಅಂಧತಾಮಿಸ್ರ (ಅಭಿನಿವೇಶ) ಇವುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ॥ ೨ ॥ ಆದರೆ ಈ ಅತ್ಯಂತ ಪಾಪಮಯ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವರು ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಪವಿತ್ರವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬೇರೊಂದು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ॥ ೩ ॥ ಈ ಬಾರಿ ಅವರು ಸನಕ, ಸನಂದನ, ಸನಾತನ ಮತ್ತು ಸನತ್ಕುಮಾರ – ಎಂಬ ನಾಲ್ಕುಮಂದಿ ನಿವೃತ್ತಿಧರ್ಮಪರಾಯಣರಾದ ಊರ್ಧ್ವರೇತಸ್ಕರಾದ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ॥ ೪ ॥ ತಮ್ಮ ಆ ಪುತ್ರರಿಗೆ ಸ್ವಯಂಭೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು – 'ಪುತ್ರರೇ! ನೀವು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿರಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆದರೆ ಅವರು ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷಧರ್ಮವುಳ್ಳವರೂ, ನಿವೃತ್ತಿಮಾರ್ಗನಿಷ್ಠರೂ, ವಾಸುದೇವ ಪರಾಯಣರೂ ಆಗಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಧರ್ಮರೂಪವಾದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಇಷ್ಟಪಡಲಿಲ್ಲ. ॥ ೫ ॥ ನನ್ನ ಪುತ್ರರು ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಆಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ತಿರಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಸಹಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಕ್ರೋಧವುಂಟಾಯಿತು. ಅವರು ಅದನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದರು. ॥ ೬ ॥ ಆದರೆ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ತಡೆದರೂ ಕೂಡ ಆ ಕ್ರೋಧವು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಹುಬ್ಬುಗಳ ಮಧ್ಯದಿಂದ ನೀಲಿ ಮತ್ತು ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಓರ್ವ ಬಾಲಕನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು. ॥ ೭ ॥ ಆ ಬಾಲಕನೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿದ ಭಗವಾನ್ ರುದ್ರದೇವರು. ಆತನು ಅಳುತ್ತಾ-ಅಳುತ್ತಾ – 'ಓ ಜಗದ್ಗುರೋ, ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನೇ! ನನಗೆ ಹೆಸರನ್ನೂ, ವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವವನಾಗು ಎಂದು ಕೇಳತೊಡಗಿದನು. ॥ ೮ ॥

ಆಗ ಪದ್ಮಸಂಭವ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಆ ಬಾಲಕನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಈಡೇರಿಸಲು ಮಧುರವಾದ ವಾಣಿಯಿಂದ – ಮಗೂ! ಅಳಬೇಡ, ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ॥ ೯ ॥ ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠನೇ! ನೀನು ಹುಟ್ಟಿದೊಡನೆಯೇ ಬಾಲಕನಂತೆ ಅಳತೊಡಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನರು ನಿನ್ನನ್ನು 'ರುದ್ರ' ನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುವರು. ॥ ೧೦ ॥ ನಿನಗೆ ವಾಸಿಸಲು ಹೃದಯ, ಇಂದ್ರಿಯ, ಪ್ರಾಣ, ಆಕಾಶ, ವಾಯು, ಅಗ್ನಿ, ಜಲ, ಪೃಥಿವಿ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ತಪಸ್ಸು ಈ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಮೊದಲೇ ರಚಿಸಿರುವೆನು. ॥ ೧೧ ॥ ನೀನು – ಮನ್ಯು, ಮನು, ಮಹಿನಸ, ಮಹಾನ್, ಶಿವ, ಋತಧ್ವಜ, ಉಗ್ರರೇತಸ, ಭವ, ಕಾಲ, ವಾಮದೇವ, ಧೃತವ್ರತ – ಈ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಖ್ಯಾತನಾಗುವೆ. ॥ ೧೨ ॥ ರುದ್ರದೇವನೇ! ಧೀ, ವೃತ್ತಿ, ಉಶನಾ, ಉಮಾ, ನಿಯುತ್, ಸರ್ಪಿ, ಇಳಾ, ಅಂಬಿಕಾ, ಇರಾವತೀ, ಸುಧಾ ಮತ್ತು ದೀಕ್ಷಾ – ಎಂಬ ಹನ್ನೊಂದು ಮಂದಿ ರುದ್ರಾಣಿಯರು ನಿನ್ನ ಪತ್ನಿಯರಾಗುವರು. ॥ ೧೩ ॥ ಈ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ, ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ, ಪತ್ನಿಯರನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಇವರ ಮೂಲಕ ಬಹುಮಂದಿ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸು. ಏಕೆಂದರೆ, ನೀನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯಾಗಿರುವೆ, ಎಂದು ಆತನಿಗೆ ಹೇಳಿದರು. ॥ ೧೪ ॥

ಇತ್ಯಾದಿಷ್ಟಃ ಸ ಗುರುಣಾ ಭಗವಾನ್ನೀಲಲೋಹಿತಃ ।
ಸತ್ತ್ವಾಕೃತಿಸ್ವಭಾವೇನ ಸಸರ್ಜಾತ್ಮಸಮಾಃ ಪ್ರಜಾಃ ॥ ೧೫ ॥

ರುದ್ರಾಣಾಂ ರುದ್ರಸೃಷ್ಟಾನಾಂ ಸಮಂತಾದ್ಗ್ರಸತಾಂ ಜಗತ್ ।
ನಿಶಾಮ್ಯಾ ಸಂಖ್ಯಶೋ ಯೂಥಾನ್ ಪ್ರಜಾಪತಿರಶಂಕತ ॥ ೧೬ ॥

ಅಲಂ ಪ್ರಜಾಭಿಃ ಸೃಷ್ಟಾಭಿರೀದೃಶೀಭಿಃ ಸುರೋತ್ತಮ ।
ಮಯಾ ಸಹ ದಹಂತೀಭಿರ್ದಿಶಶ್ಚಕ್ಷುರ್ಭಿರುಲ್ಬಣೈಃ ॥ ೧೭ ॥

ತಪ ಆತಿಷ್ಠ ಭದ್ರಂ ತೇ ಸರ್ವಭೂತಸುಖಾವಹಮ್ ।
ತಪಸೈವ ಯಥಾಪೂರ್ವಂ ಸ್ರಷ್ಟಾ ವಿಶ್ವಮಿದಂ ಭವಾನ್ ॥ ೧೮ ॥

ತಪಸೈವ ಪರಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ಭಗವಂತಮಧೋಕ್ಷಜಮ್ ।
ಸರ್ವಭೂತಗುಹಾವಾಸಮಂಜಸಾ ವಿಂದತೇ ಪುಮಾನ್ ॥ ೧೯ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಏವಮಾತ್ಮಭುವಾಽಽದಿಷ್ಟಃ ಪರಿಕ್ರಮ್ಯ ಗಿರಾಂ ಪತಿಮ್ ।
ಬಾಢಮಿತ್ಯಮುಮಾಮಂತ್ರ್ಯ ವಿವೇಶ ತಪಸೇ ವನಮ್ ॥ ೨೦ ॥

ಅಥಾಭಿಧ್ಯಾಯತಃ ಸರ್ಗಂ ದಶ ಪುತ್ರಾಃ ಪ್ರಜಜ್ಞಿರೇ ।
ಭಗವಚ್ಛಕ್ತಿಯುಕ್ತಸ್ಯ ಲೋಕಸಂತಾನಹೇತವಃ ॥ ೨೧ ॥

ಮರೀಚಿರತ್ರ್ಯಂಗಿರಸೌ ಪುಲಸ್ತ್ಯಃ ಪುಲಹಃ ಕ್ರತುಃ ।
ಭೃಗುರ್ವಸಿಷ್ಠೋ ದಕ್ಷಶ್ಚ ದಶಮಸ್ತತ್ರ ನಾರದಃ ॥ ೨೨ ॥

ಉತ್ಸಂಗಾನ್ನಾರದೋ ಜಜ್ಞೇ ದಕ್ಷೋಽಂಗುಷ್ಠಾತ್ಸ್ವಯಂಭುವಃ ।
ಪ್ರಾಣಾದ್ವಸಿಷ್ಠಃ ಸಂಜಾತೋ ಭೃಗುಸ್ತ್ವಚಿ ಕರಾತ್ಕ್ರತುಃ ॥ ೨೩ ॥

ಪುಲಹೋ ನಾಭಿತೋ ಜಜ್ಞೇ ಪುಲಸ್ತ್ಯಃ ಕರ್ಣಯೋರ್ಋಷಿಃ ।
ಅಂಗಿರಾ ಮುಖತೋಽಕ್ಷ್ಣೋಽತ್ರಿರ್ಮರೀಚಿರ್ಮನಸೋಽಭವತ್ ॥ ೨೪ ॥

ಧರ್ಮಃ ಸ್ತನಾದ್ದಕ್ಷಿಣತೋ ಯತ್ರ ನಾರಾಯಣಃ ಸ್ವಯಮ್ ।
ಅಧರ್ಮಃ ಪೃಷ್ಠತೋ ಯಸ್ಮಾನ್ಮೃತ್ಯುರ್ಲೋಕಭಯಂಕರಃ ॥ ೨೫ ॥

ಹೃದಿ ಕಾಮೋ ಭ್ರುವಃ ಕ್ರೋಧೋ ಲೋಭಶ್ಚಾಧರದಚ್ಛದಾತ್ ।
ಆಸ್ಯಾದ್ವಾಕ್ಸಿಂಧವೋ ಮೇಢ್ರಾನ್ನಿರ್ಋತಿಃ ಪಾಯೋರಘಾಶ್ರಯಃ ॥ ೨೬ ॥

ಲೋಕಪಿತಾ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಹೀಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಪಡೆದ ಭಗವಾನ್ ನೀಲಲೋಹಿತ ರುದ್ರದೇವರು ಬಲ, ಆಕಾರ ಮತ್ತು ಸ್ವಭಾವಗಳೆಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನಂತೇ ಇರುವ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸತೊಡಗಿದರು. ॥ ೧೫ ॥ ಭಗವಾನ್ ರುದ್ರನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನರಾದ ಈ ಅಸಂಖ್ಯ ರುದ್ರರು ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜಗತ್ತನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸತೊಡಗಿದರು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಭಯ-ಶಂಕೆಗಳು ಉಂಟಾದುವು. ॥ ೧೬ ॥ ಆಗ ಅವರು ರುದ್ರನನ್ನು ಕುರಿತು– "ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠನೇ! ನಿನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳಾದರೋ ತಮ್ಮ ಭಯಂಕರ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ನನ್ನನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಸುಟ್ಟುಹಾಕಲು ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂತಹ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಬೇಡ" ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ॥ ೧೭ ॥ ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲೀ, ಈಗ ನೀನು ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸು. ಮತ್ತೆ ಆ ತಪಸ್ಸಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ನೀನು ಹಿಂದಿನಂತೆ ಈ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವೆಯಂತೆ. ॥ ೧೮ ॥ ತಪಸ್ಸಿನ ಮೂಲಕವೇ ಇಂದ್ರಿಯಾತೀತನೂ, ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯೂ, ಜ್ಯೋತಿ ಸ್ವರೂಪನೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಮನುಷ್ಯನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೊಂದಬಲ್ಲನು. ॥ ೧೯ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ವಿದುರನೇ! ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ರುದ್ರದೇವರು – 'ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಅವರಿಗೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡಿ, ಅವರಿಂದ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಲು ವನಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದರು. ॥ ೨೦ ॥

ಅನಂತರ ಭಗವಂತನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಪನ್ನರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಹತ್ತು ಮಂದಿ ಪುತ್ರರು ಜನಿಸಿದರು. ಅವರಿಂದಲೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಜಾವೃದ್ಧಿಯಾದದ್ದು. ॥ ೨೧ ॥ ಮರೀಚಿ, ಅತ್ರಿ, ಅಂಗಿರಾ, ಪುಲಸ್ತ್ಯ, ಪುಲಹ, ಕ್ರತು, ಭೃಗು, ವಸಿಷ್ಠ, ದಕ್ಷ ಮತ್ತು ನಾರದರು – ಇವರೇ ಆ ಹತ್ತು ಮಂದಿ ಪುತ್ರಶ್ರೇಷ್ಠರು. ॥ ೨೨ ॥ ಇವರಲ್ಲಿ ನಾರದರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತೊಡೆಯಿಂದಲೂ, ದಕ್ಷನು ಅಂಗುಷ್ಠದಿಂದಲೂ, ವಸಿಷ್ಠರು ಪ್ರಾಣದಿಂದಲೂ, ಭೃಗು ತ್ವಚೆಯಿಂದಲೂ, ಕ್ರತು ಕೈಯಿಂದಲೂ, ಪುಲಹ ನಾಭಿಯಿಂದಲೂ, ಪುಲಸ್ತ್ಯರು ಕಿವಿಯಿಂದಲೂ, ಅಂಗಿರಾ ಬಾಯಿಯಿಂದಲೂ, ಅತ್ರಿಯು ನೇತ್ರಗಳಿಂದಲೂ, ಮರೀಚಿಯು ಮನದಿಂದಲೂ ಉತ್ಪನ್ನರಾದರು. ॥ ೨೩-೨೪ ॥ ಮತ್ತೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಬಲಗಡೆಯ ಸ್ತನದಿಂದ 'ಧರ್ಮ'ವು ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ಅವನ ಪತ್ನೀ ಮೂರ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ವಯಂ ನಾರಾಯಣನು ಅವತರಿಸಿದನು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಬೆನ್ನಿನಿಂದ ಅಧರ್ಮದ ಜನ್ಮವಾಯಿತು ಮತ್ತು ಅವನಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಮೃತ್ಯುವು ಜನಿಸಿದನು. ॥ ೨೫ ॥ ಹೀಗೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಹೃದಯದಿಂದ ಕಾಮವು, ಹುಬ್ಬುಗಳಿಂದ ಕ್ರೋಧವೂ, ಕೆಳಗಿನ ತುಟಿಯಿಂದ ಲೋಭವೂ, ಬಾಯಿಯಿಂದ ಮಾತಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ರಿ ದೇವತೆಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯೂ, ಲಿಂಗದಿಂದ ಸಮುದ್ರವೂ, ಗುದದಿಂದ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪತಿಯೂ, ಪಾಪಗಳಿಗೆ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ನಿರ್ಋತಿಯೂ ಉದ್ಭವಿಸಿದರು. ॥ ೨೬ ॥

ಛಾಯಾಯಾಃ ಕರ್ದಮೋ ಜಜ್ಞೇ ದೇವಹೂತ್ಯಾಃ ಪತಿಃ ಪ್ರಭುಃ ।
ಮನಸೋ ದೇಹತಶ್ಚೇದಂ ಜಜ್ಞೇ ವಿಶ್ವಕೃತೋ ಜಗತ್
॥ ೨೭ ॥

ವಾಚಂ ದುಹಿತರಂ ತನ್ವೀಂ ಸ್ವಯಂಭೂರ್ಹರತೀಂ ಮನಃ ।
ಅಕಾಮಾಂ ಚಕಮೇ ಕ್ಷತ್ತಃ ಸಕಾಮ ಇತಿ ನಃ ಶ್ರುತಮ್
॥ ೨೮ ॥

ತಮಧರ್ಮೇ ಕೃತಮತಿಂ ವಿಲೋಕ್ಯ ಪಿತರಂ ಸುತಾಃ ।
ಮರೀಚಿಮುಖ್ಯಾ ಮುನಯೋ ವಿಶ್ರಮ್ಭಾತ್ಪ್ರತ್ಯಬೋಧಯನ್
॥ ೨೯ ॥

ನೈತತ್ಪೂರ್ವೈಃ ಕೃತಂ ತ್ವದ್ಯ ನ ಕರಿಷ್ಯಂತಿ ಚಾಪರೇ ।
ಯತ್ತ್ವಂ ದುಹಿತರಂ ಗಚ್ಛೇರನಿಗೃಹ್ಯಾಂಗಜಂ ಪ್ರಭುಃ
॥ ೩೦ ॥

ತೇಜೀಯಸಾಮಪಿ ಹ್ಯೇತನ್ನ ಸುಶ್ಲೋಕ್ಯಂ ಜಗದ್ಗುರೋ ।
ಯದ್ವೃತ್ತಮನುತಿಷ್ಠನ್ವೈ ಲೋಕಃ ಕ್ಷೇಮಾಯ ಕಲ್ಪತೇ
॥ ೩೧ ॥

ತಸ್ಮೈ ನಮೋ ಭಗವತೇ ಯ ಇದಂ ಸ್ವೇನ ರೋಚಿಷಾ ।
ಆತ್ಮಸ್ಥಂ ವ್ಯಂಜಯಾಮಾಸ ಸ ಧರ್ಮಂ ಪಾತುಮರ್ಹತಿ
॥ ೩೨ ॥

ಸ ಇತ್ಥಂ ಗೃಣತಃ ಪುತ್ರಾನ್ಪುರೋ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪ್ರಜಾಪತೀನ್ ।
ಪ್ರಜಾಪತಿಪತಿಸ್ತನ್ವಂ ತತ್ಯಾಜ ವ್ರೀಡಿತಸ್ತದಾ ।
ತಾಂ ದಿಶೋ ಜಗೃಹುರ್ಘೋರಾಂ ನೀಹಾರಂ ಯದ್ವಿದುಸ್ತಮಃ
॥ ೩೩ ॥

ಕದಾಚಿದ್ಧ್ಯಾಯತಃ ಸ್ರಷ್ಟುರ್ವೇದಾ ಆಸಂಶ್ಚತುರ್ಮುಖಾತ್ ।
ಕಥಂ ಸ್ರಕ್ಷ್ಯಾಮ್ಯಹಂ ಲೋಕಾನ್ಸಮವೇತಾನ್ಯಥಾ ಪುರಾ
॥ ೩೪ ॥

ಚಾತುರ್ಹೋತ್ರಂ ಕರ್ಮತಂತ್ರಮುಪವೇದನಯೈಃ ಸಹ ।
ಧರ್ಮಸ್ಯ ಪಾದಾಶ್ಚತ್ವಾರಸ್ತಥೈವಾಶ್ರಮವೃತ್ತಯಃ
॥ ೩೫ ॥

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ಸ ವೈ ವಿಶ್ವಸೃಜಾಮೀಶೋ ವೇದಾದೀನ್ಮುಖತೋಽಸೃಜತ್ ।
ಯದ್ಯದ್ಯೇನಾಸೃಜದ್ದೇವಸ್ತನ್ಮೇ ಬ್ರೂಹಿ ತಪೋಧನ
॥ ೩೬ ॥

ನೆರಳಿನಿಂದ ದೇವಹೂತಿಯ ಪತಿಪೂಜ್ಯರಾದ ಕರ್ದಮರೂ ಜನಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಈ ಇಡೀ ಜಗತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಶರೀರ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ॥ ೨೭ ॥

ಮಹಾತ್ಮನಾದ ವಿದುರನೇ! ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಕನ್ಯೆಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಸುಕುಮಾರಿಯೂ, ಸುಂದರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಳು. ಆಕೆಗೆ ಕಾಮವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಆಕೆಯನ್ನು ಕಾಮಿಸಿದರು – ಎಂದು ನಾವು ಕೇಳಿದ್ದೇವೆ. ॥ ೨೮॥ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಇಂತಹ ಅಧರ್ಮಮಯವಾದ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಅವರ ಪುತ್ರರಾದ ಮರೀಚಿಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಅವರಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸಪೂರ್ವಕ ತಿಳಿಹೇಳಿದರು– ॥ ೨೯ ॥ ತೀರ್ಥರೂಪರೇ! ತಾವು ಸಮರ್ಥರು. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಈ ಕಾಮದ ವೇಗವನ್ನು ತಡೆಯುವ ಶಕ್ತಿ ಇದ್ದರೂ ತಾವು ಅದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟದೆ ಪುತ್ರೀಗಮನವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದೀರಲ್ಲ! ಇಂತಹ ಪಾಪವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೂ ಮಾಡಿಲ್ಲ; ಮುಂದಿನವರೂ ಮಾಡಲಾರರು. ॥ ೩೦ ॥ ಜಗದ್ಗುರುವೇ! ನಿಮ್ಮಂತಹ ತೇಜಸ್ವೀ ಪುರುಷರಿಗೆ ಇಂತಹ ಕೆಲಸ ಶೋಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ನಿಮ್ಮಂತಹವರ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದರಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತಿನ ಕಲ್ಯಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ॥ ೩೧ ॥ ಯಾರು ತನ್ನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸ್ವಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೇ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವನೋ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಮೋ ನಮಃ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅತನೇ ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬಲ್ಲನು. ॥ ೩೨ ॥ ತನ್ನ ಪುತ್ರರಾದ ಮರೀಚಿಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳಿಗೂ ಪತಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ತುಂಬಾ ನಾಚಿಕೆಯುಂಟಾಗಿ, ಅವರು ಒಡನೆಯೇ ಆ ದೇಹವನ್ನು ತೊರೆದುಬಿಟ್ಟರು. ಹೀಗೆ ಅವರು ತೊರೆದ ಘೋರವಾದ ಶರೀರವನ್ನು ದಿಕ್ಕುಗಳು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದವು. ಅದೇ ಮಂಜು ಆಯಿತು. ಅದನ್ನು ಅಂಧಕಾರವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ॥ ೩೩ ॥

ಒಮ್ಮೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು – 'ನಾನು ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಂತೆಯೇ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಬೇಕು' ಎಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಅವರ ನಾಲ್ಕು ಮುಖಗಳಿಂದ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡವು. ॥ ೩೪ ॥ ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಉಪವೇದಗಳು, ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಅಧ್ವರ್ಯು, ಉದ್ಗಾತೃ, ಹೋತೃ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಋತ್ವಿಕ್ಕುಗಳ ಕರ್ಮಗಳು, ಯಜ್ಞಗಳ ವಿಸ್ತಾರ, ಧರ್ಮದ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳು, ನಾಲ್ಕು ಆಶ್ರಮಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ವೃತ್ತಿಗಳು ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮುಖಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದವು. ॥ ೩೫ ॥

ವಿದುರನು ಕೇಳಿದನು – 'ತಪೋಧನರೇ! ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತರಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಭುವಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತಮ್ಮ ಮುಖಗಳಿಂದ ಈ ವೇದಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸಿದಾಗ ಅವರು ಯಾವ-ಯಾವ ಮುಖದಿಂದ ಯಾವ-ಯಾವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದರು ? ಎಂಬುದನ್ನು ದಯವಿಟ್ಟು ನನಗೆ ತಿಳಿಸುವರಾಗಿ' ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡನು. ॥ ೩೬ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಋಗ್ಯಜುಃಸಾಮಾಥರ್ವಾಖ್ಯಾನ್ವೇದಾನ್ಪೂರ್ವಾದಿಭಿರ್ಮುಖೈಃ ।
ಶಸ್ತ್ರಮಿಜ್ಯಾಂ ಸ್ತುತಿಸ್ತೋಮಂ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಂ ವ್ಯಧಾತ್ಕ್ರಮಾತ್
॥ ೩೭ ॥

ಆಯುರ್ವೇದಂ ಧನುರ್ವೇದಂ ಗಾಂಧರ್ವಂ ವೇದಮಾತ್ಮನಃ ।
ಸ್ಥಾಪತ್ಯಂ ಚಾಸೃಜದ್ವೇದಂ ಕ್ರಮಾತ್ಪೂರ್ವಾದಿಭಿರ್ಮುಖೈಃ
॥ ೩೮ ॥

ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಾನಿ ಪಂಚಮಂ ವೇದಮೀಶ್ವರಃ ।
ಸರ್ವೇಭ್ಯ ಏವ ವಕ್ತ್ರೇಭ್ಯಃ ಸಸೃಜೇ ಸರ್ವದರ್ಶನಃ
॥ ೩೯ ॥

ಷೋಡಶ್ಯುಕ್ಥೌ ಪೂರ್ವವಕ್ತ್ರಾತ್ಪುರೀಷ್ಯಗ್ನಿಷ್ಟುತಾವಥ ।
ಆಪ್ತೋರ್ಯಾಮಾತಿರಾತ್ರೌ ಚ ವಾಜಪೇಯಂ ಸಗೋಸವಮ್
॥ ೪೦ ॥

ವಿದ್ಯಾ ದಾನಂ ತಪಃ ಸತ್ಯಂ ಧರ್ಮಸ್ಯೇತಿ ಪದಾನಿ ಚ ।
ಆಶ್ರಮಾಂಶ್ಚ ಯಥಾಸಂಖ್ಯಮಸೃಜತ್ಸಹ ವೃತ್ತಿಭಿಃ
॥ ೪೧ ॥

ಸಾವಿತ್ರಂ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಂ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಂ ಚಾಥ ಬೃಹತ್ತಥಾ ।
ವಾರ್ತಾಸಂಚಯಶಾಲೀನಶಿಲೋಂಛ ಇತಿ ವೈ ಗೃಹೇ
॥ ೪೨ ॥

ವೈಖಾನಸಾ ವಾಲಖಿಲ್ಯೌದುಂಬರಾಃ ಫೇನಪಾ ವನೇ ।
ನ್ಯಾಸೇ ಕುಟೀಚಕಃ ಪೂರ್ವಂ ಬಹ್ವೋದೋ ಹಂಸನಿಷ್ಕ್ರಿಯೌ
॥ ೪೩ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – 'ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತಮ್ಮ ಪೂರ್ವ, ದಕ್ಷಿಣ, ಪಶ್ಚಿಮ, ಉತ್ತರ – ಈ ದಿಕ್ಕುಗಳ ಮುಖಗಳಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಋಗ್ವೇದ, ಯಜುರ್ವೇದ, ಸಾಮವೇದ, ಅಥರ್ವವೇದಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದರು. ಇದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲೇ ಹೋತೃವಿನ ಕರ್ಮವಾದ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನೂ, ಅಧ್ವರ್ಯುವಿನ ಕರ್ಮವಾದ ಇಜ್ಯೆಯನ್ನೂ, ಉದ್ಗಾತೃವಿನ ಕರ್ಮವಾದ ಸ್ತುತಿ-ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನ ಕರ್ಮವಾದ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನೂ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸಿದರು. ॥ ೩೭ ॥ ಹೀಗೆಯೇ ಆಯುರ್ವೇದ (ಚಿಕಿತ್ಸಾಶಾಸ್ತ್ರ), ಧನುರ್ವೇದ (ಶಸ್ತ್ರವಿದ್ಯೆ), ಗಾಂಧರ್ವವೇದ (ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರ) ಮತ್ತು ಸ್ಥಾಪತ್ಯವೇದ (ಶಿಲ್ಪವಿದ್ಯೆ) ಈ ನಾಲ್ಕು ಉಪವೇದಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪೂರ್ವಾದಿ ದಿಕ್ಕುಗಳ ಮುಖಗಳಿಂದಲೇ ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದರು. ॥ ೩೮ ॥ ಮತ್ತೆ ಸರ್ವಜ್ಞರಾದ ಆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣರೂಪವಾದ ಐದನೆಯ ವೇದವನ್ನೂ ಎಲ್ಲ ಮುಖಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ॥ ೩೯ ॥ ಅದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಷೋಡಶೀ ಮತ್ತು ಉಕ್ಥ, ಚಯನ ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮ, ಅಪ್ತೋರ್ಯಾಮ ಮತ್ತು ಅತಿರಾತ್ರ, ವಾಜಪೇಯ ಮತ್ತು ಗೋಸವ ಎಂಬ ಎರಡೆರಡು ಯಾಗಗಳೂ ಪೂರ್ವಾದಿ ಮುಖಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನ ವಾದುವು. ॥ ೪೦ ॥ ವಿದ್ಯಾ, ದಾನ, ತಪಸ್ಸು, ಸತ್ಯ ಎಂಬ ಧರ್ಮದ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳನ್ನೂ, ವೃತ್ತಿಗಳ ಸಹಿತ ನಾಲ್ಕು ಆಶ್ರಮಗಳನ್ನೂ, ಇದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದನು. ॥ ೪೧ ॥ ಸಾವಿತ್ರ,* ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯ,[೧] ಬ್ರಾಹ್ಮ[೨] ಮತ್ತು ಬೃಹತ್[೩] – ಈ ನಾಲ್ಕು ವೃತ್ತಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯದಾಗಿವೆ. ವಾರ್ತಾ,[೪] ಸಂಚಯ,[೫] ಶಾಲೀನ[೬] ಮತ್ತು ಶಿಲೋಂಛ[೭] – ಇವು ನಾಲ್ಕು ವೃತ್ತಿಗಳು ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವುಗಳು. ॥ ೪೨ ॥ ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಾನಪ್ರಸ್ಥರಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿಭೇದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ವೈಖಾನಸ,[೮] ವಾಲಖಿಲ್ಯ,[೯] ಔದುಂಬರ,[೧೦] ಮತ್ತು ಫೇನಪ[೧೧] – ಇವು ನಾಲ್ಕು ವಾನಪ್ರಸ್ಥಿಯರ ಹಾಗೂ ಕುಟೀಚಕ,[೧೨] ಬಹೂದಕ,[೧೩] ಹಂಸ[೧೪] ಮತ್ತು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯ (ಪರಮಹಂಸ)[೧೫] – ಇವು ನಾಲ್ಕು ಸನ್ಯಾಸಿಗಳ ಭೇದವಾಗಿವೆ. ॥ ೪೩ ॥ ಇದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಆನ್ವೀಕ್ಷಿಕಿ,[೧೬] ತ್ರಯೀ,[೧೭] ವಾರ್ತಾ[೧೮] ಮತ್ತು ದಂಡನೀತಿ[೧೯] – ಈ ನಾಲ್ಕು ವಿದ್ಯೆಗಳೂ ಹಾಗೂ ನಾಲ್ಕು ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳೂ[೨೦] ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನ

* ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರವಾದ ನಂತರ ಗಾಯತ್ರಿಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಆಚರಿಸುವ ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳ ವ್ರತ. ೧. ಒಂದು ವರ್ಷದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವ್ರತ. ೨. ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮುಗಿಯುವವರೆಗೆ ಪಾಲಿಸುವ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವ್ರತ. ೩. ಜೀವಮಾನಪರ್ಯಂತ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಪಾಲನೆ. ೪. ಕೃಷಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಹಿತ ವೃತ್ತಿಗಳು. ೫. ಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು. ೬. ಅಯಾಚಿತ ವೃತ್ತಿ. ೭. ಧಾನ್ಯದ ಕಣದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಧಾನ್ಯದ ಅಂಗಡಿಯ ಬಳಿ ಬಿದ್ದ ಕಾಳುಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿತಂದು ಅದರಿಂದ ಜೀವನ ನಿರ್ವಾಹ ಮಾಡುವುದು. ೮. ಉಳುಮೆಯಿಲ್ಲದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಧಾನ್ಯದಿಂದ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆ. ೯. ಹೊಸಧಾನ್ಯವು ದೊರೆತಾಕ್ಷಣ ಹಿಂದೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ದಾನಮಾಡಿಬಿಡುವುದು. ೧೦. ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎದ್ದಾಗ ಮುಖವು ಯಾವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಇರುತ್ತದೋ, ಅದೇ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಹಣ್ಣು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ತಂದು ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು. ೧೧. ತಾನಾಗಿಯೇ ಉದುರಿಬಿದ್ದ ಹಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆ. ೧೨. ಕುಟಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದೇ ಕಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಆಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾ ಇರುವುದು. ೧೩. ಕರ್ಮದ ಕಡೆಗೆ ಗೌಣದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿರಿಸಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವೆಂದು ತಿಳಿಯುವವರು. ೧೪. ಜ್ಞಾನಾಭ್ಯಾಸಿ. ೧೫. ಜೀವನ್ಮುಕ್ತ ಜ್ಞಾನೀ. ೧೬. ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುವ ಆತ್ಮವಿದ್ಯೆ. ೧೭. ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಕರ್ಮವಿದ್ಯೆ. ೧೮. ಕೃಷಿ-ವ್ಯಾಪಾರಾದಿ ಸಂಬಂಧೀ ವಿದ್ಯೆ. ೧೯. ರಾಜನೀತಿ. ೨೦. ಭೂಃ, ಭುವಃ, ಸುವಃ – ಇವು ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಮಹಃ ಸೇರಿ ನಾಲ್ಕು ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳು. ಆಶ್ವಲಾಯನರು ತಮ್ಮ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ – 'ಏವಂ ವ್ಯಾಹೃತಯಃ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ವ್ಯಸ್ತಾಃ ಸಮಸ್ತಾಃ ।' ಅಥವಾ ಭೂಃ, ಭುವಃ, ಸುವಃ, ಮಹಃ ಇವು ನಾಲ್ಕು ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳು – ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ – '**ಭೂರ್ಭುವಃ, ಸುವರಿತಿ ವಾ ಏತಾಸ್ತಿಸ್ರೋ ವ್ಯಾಹೃತಯಃ । ತಾಸಾ ಮಹಸ್ಮೈತಾಂ ಚತುರ್ಥೀಂ ಮಾಹಾಚಮಸ್ಯಃ ಪ್ರವೇದಯತೇ ಮಹ ಇತಿ ।**' (ತೈತರೀಯ ಉಪನಿಷತ್ತು).

ಆನ್ವೀಕ್ಷಿಕೀ ತ್ರಯೀ ವಾರ್ತಾ ದಂಡನೀತಿಸ್ತಥೈವ ಚ ।
ಏವಂ ವ್ಯಾಹೃತಯಶ್ಚಾಸನ್ಪ್ರಣವೋ ಹ್ಯಸ್ಯ ದಹ್ರತಃ
॥ ೪೪ ॥

ತಸ್ಯೋಷ್ಣಿಗಾಸೀಲ್ಲೋಮಭ್ಯೋ ಗಾಯತ್ರೀ ಚ ತ್ವಚೋ ವಿಭೋಃ ।
ತ್ರಿಷ್ಟುಮ್ಮಾಂಸಾತ್ಸ್ನುತೋಽನುಷ್ಟುಬ್ಜಗತ್ಯಸ್ಥ್ನಃ ಪ್ರಜಾಪತೇಃ
॥ ೪೫ ॥

ಮಜ್ಜಾಯಾಃ ಪಂಕ್ತಿರುತ್ಪನ್ನಾ ಬೃಹತೀ ಪ್ರಾಣತೋಽಭವತ್ ।
ಸ್ಪರ್ಶಸ್ತಸ್ಯಾಭವಜ್ಜೀವಃ ಸ್ವರೋ ದೇಹ ಉದಾಹೃತಃ
॥ ೪೬ ॥

ಊಷ್ಮಾಣಮಿಂದ್ರಿಯಾಣ್ಯಾಹುರಂತಃಸ್ಥಾ ಬಲಮಾತ್ಮನಃ ।
ಸ್ವರಾಃ ಸಪ್ತ ವಿಹಾರೇಣ ಭವಂತಿ ಸ್ಮ ಪ್ರಜಾಪತೇಃ
॥ ೪೭ ॥

ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮನಸ್ತಸ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಾವ್ಯಕ್ತಾತ್ಮನಃ ಪರಃ ।
ಬ್ರಹ್ಮಾವಭಾತಿ ವಿತತೋ ನಾನಾಶಕ್ತ್ಯುಪಬೃಂಹಿತಃ
॥ ೪೮ ॥

ತತೋಽಪರಾಮುಪಾದಾಯ ಸ ಸರ್ಗಾಯ ಮನೋ ದಧೇ ।
ಋಷೀಣಾಂ ಭೂರಿವೀರ್ಯಾಣಾಮಪಿ ಸರ್ಗಮವಿಸ್ತೃತಮ್
॥ ೪೯ ॥

ಜ್ಞಾತ್ವಾ ತದ್ಧೃದಯೇ ಭೂಯಶ್ಚಿಂತಯಾಮಾಸ ಕೌರವ ।
ಅಹೋ ಅದ್ಭುತಮೇತನ್ಮೇ ವ್ಯಾಪೃತಸ್ಯಾಪಿ ನಿತ್ಯದಾ
॥ ೫೦ ॥

ನ ಹ್ಯೇಧಂತೇ ಪ್ರಜಾ ನೂನಂ ದೈವಮತ್ರ ವಿಘಾತಕಮ್ ।
ಏವಂ ಯುಕ್ತಕೃತಸ್ತಸ್ಯ ದೈವಂ ಚಾವೇಕ್ಷತಸ್ತದಾ
॥ ೫೧ ॥

ಕಸ್ಯ ರೂಪಮಭೂದ್ದ್ವೇಧಾ ಯತ್ಕಾಯಮಭಿಚಕ್ಷತೇ ।
ತಾಭ್ಯಾಂ ರೂಪವಿಭಾಗಾಭ್ಯಾಂ ಮಿಥುನಂ ಸಮಪದ್ಯತ
॥ ೫೨ ॥

ಯಸ್ತು ತತ್ರ ಪುಮಾನ್ಸೋಽಭೂನ್ಮನುಃ ಸ್ವಾಯಂಭುವಃ ಸ್ವರಾಟ್ ।
ಸ್ತ್ರೀ ಯಾಽಽಸೀಚ್ಛತರೂಪಾಖ್ಯಾ ಮಹಿಷ್ಯಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ
॥ ೫೩ ॥

ತದಾ ಮಿಥುನಧರ್ಮೇಣ ಪ್ರಜಾ ಹ್ಯೇಧಾಂಬಭೂವಿರೇ ।
ಸ ಚಾಪಿ ಶತರೂಪಾಯಾಂ ಪಂಚಾಪತ್ಯಾನ್ಯಜೀಜನತ್
॥ ೫೪ ॥

ನಾಲ್ಕು ಮುಖಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದುವು. ಅವರ ಹೃದಯಾಕಾಶದಿಂದ ಓಂಕಾರವು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು. ॥ ೪೪ ॥ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ರೋಮಗಳಿಂದ ಉಷ್ಣಿಕ್, ತ್ವಚೆಯಿಂದ ಗಾಯತ್ರಿ, ಮಾಂಸದಿಂದ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್, ಸ್ನಾಯುಗಳಿಂದ ಅನುಷ್ಟುಪ್, ಅಸ್ಥಿಗಳಿಂದ ಜಗತಿ, ಮಜ್ಜೆಯಿಂದ ಪಂಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಗಳಿಂದ ಬೃಹತಿ – ಎಂಬ ಛಂದಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾದುವು. ಹೀಗೆಯೇ ಅವರ ಜೀವ ಸ್ಪರ್ಶವರ್ಣ (ಕವರ್ಗಾದಿ ಪಂಚವರ್ಗ) ಮತ್ತು ದೇಹ ಸ್ವರವರ್ಣ (ಅಕಾರಾದಿ) ಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವು. ॥ ೪೫-೪೬ ॥ ಅವರ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಊಷ್ಮವರ್ಣ (ಶ, ಷ, ಸ, ಹ) ಮತ್ತು ಬಲವನ್ನು ಅಂತಸ್ಥವರ್ಣ (ಯ, ರ, ಲ, ವ) ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಕ್ರೀಡೆಯಿಂದ ನಿಷಾದ, ಋಷಭ, ಗಾಂಧಾರ, ಷಡ್ಜ, ಮಧ್ಯಮ, ಧೈವತ, ಪಂಚಮ – ಇವು ಏಳು ಸ್ವರಗಳು ಉಂಟಾದುವು. ॥ ೪೭ ॥ ಅಯ್ಯಾ ವಿದುರಾ ! ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪರಾಗಿ, ವೈಖರೀ ರೂಪದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತರಾಗಿಯೂ, ಪರಾರೂಪ (ಓಂಕಾರ) ದಿಂದ ಅವ್ಯಕ್ತರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಆ ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮನ ಮೇಲಿರುವ ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತಾರೂಪಗಳಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿದೆ. ॥ ೪೮ ॥

ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಕಾಮಾಸಕ್ತವಾದ ತಮ್ಮ ಮೊದಲನೆಯ ದೇಹವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದ ನಂತರ ಬೇರೊಂದು ಶರೀರವನ್ನು ಧರಿಸಿ ವಿಶ್ವವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದರು. ಮರೀಚಿಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಮಹಾಶಕ್ತಿಸಂಪನ್ನರಾದ ಋಷಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿಸ್ತಾರವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಗದೇ ಇದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಅವರು ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ – 'ಏನಿದು ಎಂತಹ ಆಶ್ಚರ್ಯ ! ನಾನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದರೂ ಪ್ರಜಾವೃದ್ಧಿಯು ಆಗುತ್ತಿಲ್ಲವಲ್ಲ! ದೈವವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಏನೋ ವಿಘ್ನವನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ' ಎಂದು ಚಿಂತೆಗೊಳಗಾದರು. ಮಾಡಬೇಕಾದ ಯುಕ್ತವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೀಗೆ ದೈವದ ಕುರಿತು ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಅವರ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳು ಉಂಟಾದುವು. 'ಕ' ಎಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಹೆಸರು. ಅದರಿಂದ ವಿಭಾಗಗೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ 'ಕಾಯ' ಎಂದು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಒಡೆದ ಅವರ ಶರೀರದ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿಂದ ಒಂದು ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರ ಜೋಡಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ॥ ೪೯-೫೨ ॥ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷಭಾಗವು ಸಾಮ್ರಾಟ್ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಾಯಿತು. ಸ್ತ್ರೀಭಾಗವು ಅವನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಞೀ ಶತರೂಪಾದೇವಿಯಾಯಿತು. ॥ ೫೩ ॥ ಅಂದಿನಿಂದ ಮಿಥುನಧರ್ಮ (ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷ ಸಂಭೋಗ)ದಿಂದ ಪ್ರಜೆಯ ವೃದ್ಧಿಯಾಗತೊಡಗಿತು. ಮಹಾರಾಜ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವು ಶತರೂಪಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಐದು ಸಂತಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದನು. ॥ ೫೪ ॥ ಸಾಧು ಶಿರೋಮಣಿಯಾದ ವಿದುರನೇ! ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯವ್ರತ

ಪ್ರಿಯವ್ರತೋತ್ತಾನಪಾದೌ ತಿಸ್ರಃ ಕನ್ಯಾಶ್ಚ ಭಾರತ ।
ಆಕೂತಿರ್ದೇವಹೂತಿಶ್ಚ ಪ್ರಸೂತಿರಿತಿ ಸತ್ತಮ ॥ ೫೫ ॥

ಮತ್ತು ಉತ್ತಾನಪಾದರೆಂಬ ಇಬ್ಬರು ಪುತ್ರರು ಹಾಗೂ ಆಕೂತಿ, ದೇವಹೂತಿ, ಪ್ರಸೂತಿ ಎಂಬ ಮೂವರು ಪುತ್ರಿಯರು. ॥ ೫೫ ॥ ಮನುವು ಅವರಲ್ಲಿ ಆಕೂತಿಯನ್ನು ರುಚಿ ಎಂಬ ಪ್ರಜಾಪತಿಗೂ, ಮಧ್ಯದ ಮಗಳಾದ ದೇವಹೂತಿಯನ್ನು ಕರ್ದಮ ಪ್ರಜಾಪತಿಗೂ, ಪ್ರಸೂತಿಯನ್ನು ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಗೂ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹಮಾಡಿದರು. ಆ ಮೂರು ಪುತ್ರಿಯರ ಸಂತಾನದಿಂದ ಇಡೀ ಜಗತ್ತೇ ತುಂಬಿ ಹೋಯಿತು. ॥ ೫೬ ॥

ಆಕೂತಿಂ ರುಚಯೇ ಪ್ರಾದಾತ್ಕರ್ದಮಾಯ ತು ಮಧ್ಯಮಾಮ್ ।
ದಕ್ಷಾಯಾದಾತ್ಪ್ರಸೂತಿಂ ಚ ಯತ ಆಪೂರಿತಂ ಜಗತ್ ॥ ೫೬ ॥

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೨ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ದ್ವಾದಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೨ ॥

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ವರಾಹಾವತಾರದ ಕಥೆ

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ

ನಿಶಾಮ್ಯ ವಾಚಂ ವದತೋ ಮುನೇಃ ಪುಣ್ಯತಮಾಂ ನೃಪ ।
ಭೂಯಃ ಪಪ್ರಚ್ಛ ಕೌರವ್ಯೋ ವಾಸುದೇವಕಥಾದೃತಃ ॥ ೧ ॥

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ಸ ವೈ ಸ್ವಾಯಂಭುವಃ ಸಮ್ರಾಟ್ ಪ್ರಿಯಃ ಪುತ್ರಃ ಸ್ವಯಂಭುವಃ ।
ಪ್ರತಿಲಭ್ಯ ಪ್ರಿಯಾಂ ಪತ್ನೀಂ ಕಿಂ ಚಕಾರ ತತೋ ಮುನೇ ॥ ೨ ॥

ಚರಿತಂ ತಸ್ಯ ರಾಜರ್ಷೇರಾದಿರಾಜಸ್ಯ ಸತ್ತಮ ।
ಬ್ರೂಹಿ ಮೇ ಶ್ರದ್ದಧಾನಾಯ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನಾಶ್ರಯೋ ಹ್ಯಸೌ ॥ ೩ ॥

ಶ್ರುತಸ್ಯ ಪುಂಸಾಂ ಸುಚಿರಶ್ರಮಸ್ಯ
ನನ್ವಂಜಸಾ ಸೂರಿಭಿರೀಡಿತೋಽರ್ಥಃ ।
ಯತ್ತದ್ಗುಣಾನುಶ್ರವಣಂ ಮುಕುಂದ-
ಪಾದಾರವಿಂದಂ ಹೃದಯೇಷು ಯೇಷಾಮ್ ॥ ೪ ॥

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ

ಇತಿ ಬ್ರುವಾಣಂ ವಿದುರಂ ವಿನೀತಂ
ಸಹಸ್ರಶೀರ್ಷ್ಣಶ್ಚರಣೋಪಧಾನಮ್ ।
ಪ್ರಹೃಷ್ಟ ರೋಮಾ ಭಗವತ್ಕಥಾಯಾಂ
ಪ್ರಣೀಯಮಾನೋ ಮುನಿರಭ್ಯಚಷ್ಟ ॥ ೫ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಯದಾ ಸ್ವಭಾರ್ಯಯಾ ಸಾಕಂ ಜಾತಃ ಸ್ವಾಯಂಭುವೋ ಮನುಃ ।
ಪ್ರಾಂಜಲಿಃ ಪ್ರಣತಶ್ಚೇದಂ ವೇದಗರ್ಭಮಭಾಷತ ॥ ೬ ॥

ಶ್ರೀಶುಕಮಹಾಮುನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಪರೀಕ್ಷಿತನೇ! ಮುನಿವರ್ಯ ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರ ಮುಖದಿಂದ ಈ ಪರಮ ಪುಣ್ಯಪ್ರದ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ವಿದುರನು ಪುನಃ ಕೇಳಿದನು ; ಏಕೆಂದರೆ ಭಗವಂತನ ಲೀಲಾಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಅನುರಾಗ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ॥ ೧ ॥

ವಿದುರನು ಕೇಳಿದನು – ಮುನೀಂದ್ರರೇ! ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪ್ರಿಯಪುತ್ರನಾದ ಆ ಸಾಮ್ರಾಟ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವು ಪ್ರಿಯ ಪತ್ನಿಯಾದ ಶತರೂಪಾದೇವಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಬಳಿಕ ಏನು ಮಾಡಿದನು ? ॥ ೨ ॥ ತಾವು ಸಾಧುವರೇಣ್ಯರಾಗಿರುವಿರಿ. ಆದಿ ರಾಜನಾದ ರಾಜರ್ಷಿ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಿನ ಪವಿತ್ರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರಿ. ಅವನು ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ಶರಣು ಹೊಂದಿದ ಭಕ್ತಾಗ್ರೇಸರನು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರ ಚರಿತ್ರೆ ಕೇಳಲು ನನಗೆ ಬಹಳ ಶ್ರದ್ಧೆ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ॥ ೩ ॥ ಯಾರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಮುಕುಂದನ ಚರಣಾರವಿಂದಗಳು ವಿರಾಜಿಸುತ್ತವೋ, ಅಂತಹ ಭಕ್ತಶ್ರೇಷ್ಠರ ಗುಣಗಳನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡುವುದೇ ಬಹುಕಾಲ ಶ್ರಮದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸದ ಪರಮ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ॥ ೪ ॥

ಶ್ರೀಶುಕಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ರಾಜೇಂದ್ರಾ! ಸಹಸ್ರಶೀರ್ಷನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಚರಣಾಶ್ರಿತ ಭಕ್ತನಾದ ವಿದುರನು ಹೀಗೆ ಅತ್ಯಂತ ವಿಧೇಯನಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಾಗ, ಭಗವತ್ಕಥಾ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರೇರಿತರಾದ ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ರೋಮಾಂಚಿತರಾಗಿ ಹೇಳತೊಡಗಿದರು. ॥ ೫ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ನುಡಿದರು – ವಿದುರನೇ! ಪತ್ನಿಯೊಡನೆ ಜನಿಸಿದ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ವಿನಯದಿಂದ ಕೈಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೇಳಿದನು – ॥ ೬ ॥

ತ್ವಮೇಕಃ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ಜನ್ಮಕೃದ್ವೃತ್ತಿದಃ ಪಿತಾ ।
ಅಥಾಪಿ ನಃ ಪ್ರಜಾನಾಂ ತೇ ಶುಶ್ರೂಷಾ ಕೇನ ವಾ ಭವೇತ್
॥ ೭ ॥

ತದ್ವಿಧೇಹಿ ನಮಸ್ತುಭ್ಯಂ ಕರ್ಮಸ್ವೀಡ್ಯಾತ್ಮಶಕ್ತಿಷು ।
ಯತ್ಕೃತ್ವೇಹ ಯಶೋ ವಿಷ್ವಗಮುತ್ರ ಚ ಭವೇದ್ಗತಿಃ
॥ ೮ ॥

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ

ಪ್ರೀತಸ್ತುಭ್ಯಮಹಂ ತಾತ ಸ್ವಸ್ತಿ ಸ್ತಾದ್ವಾಂ ಕ್ಷಿತೀಶ್ವರ ।
ಯನ್ನಿರ್ವ್ಯಲೀಕೇನ ಹೃದಾ ಶಾಧಿ ಮೇತ್ಯಾತ್ಮನಾರ್ಪಿತಮ್
॥ ೯ ॥

ಏತಾವತ್ಯಾತ್ಮಜೈರ್ವೀರ ಕಾರ್ಯಾ ಹ್ಯಪಚಿತಿರ್ಗುರೌ ।
ಶಕ್ತ್ಯಾಪ್ರಮತ್ತೈರ್ಗೃಹ್ಯೇತ ಸಾದರಂ ಗತಮತ್ಸರೈಃ
॥ ೧೦ ॥

ಸ ತ್ವಮಸ್ಯಾಮಪತ್ಯಾನಿ ಸದೃಶಾನ್ಯಾತ್ಮನೋ ಗುಣೈಃ ।
ಉತ್ಪಾದ್ಯ ಶಾಸ ಧರ್ಮೇಣ ಗಾಂ ಯಜ್ಞೈಃ ಪುರುಷಂ ಯಜ
॥ ೧೧ ॥

ಪರಂ ಶುಶ್ರೂಷಣಂ ಮಹ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಜಾರಕ್ಷಯಾ ನೃಪ ।
ಭಗವಾಂಸ್ತೇ ಪ್ರಜಾಭರ್ತುರ್ಹೃಷೀಕೇಶೋಽನುತುಷ್ಯತಿ
॥ ೧೨ ॥

ಯೇಷಾಂ ನ ತುಷ್ಟೋ ಭಗವಾನ್ಯಜ್ಞಲಿಂಗೋ ಜನಾರ್ದನಃ ।
ತೇಷಾಂ ಶ್ರಮೋ ಹ್ಯಪಾರ್ಥಾಯ ಯದಾತ್ಮಾ ನಾದೃತಃ ಸ್ವಯಮ್
॥ ೧೩ ॥

ಮನುರುವಾಚ

ಆದೇಶೇಽಹಂ ಭಗವತೋ ವರ್ತೇಯಾಮೀವಸೂದನ ।
ಸ್ಥಾನಂ ತ್ವಿಹಾನುಜಾನೀಹಿ ಪ್ರಜಾನಾಂ ಮಮ ಚ ಪ್ರಭೋ
॥ ೧೪ ॥

ಯದೋಕಃ ಸರ್ವಸತ್ತ್ವಾನಾಂ ಮಹೀ ಮಗ್ನಾ ಮಹಾಂಭಸಿ ।
ಅಸ್ಯಾ ಉದ್ಧರಣೇ ಯತ್ನೋ ದೇವ ದೇವ್ಯಾ ವಿಧೀಯತಾಮ್
॥ ೧೫ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಪರಮೇಷ್ಠೀ ತ್ವಪಾಂ ಮಧ್ಯೇ ತಥಾ ಸನ್ನಾಮವೇಕ್ಷ್ಯ ಗಾಮ್ ।
ಕಥಮೇನಾಂ ಸಮುನ್ನೇಷ್ಯ ಇತಿ ದಧ್ಯೌ ಧಿಯಾ ಚಿರಮ್
॥ ೧೬ ॥

ತೀರ್ಥರೂಪರೇ ! ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಜನ್ಮನೀಡುವ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಜೀವಿಕೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡುವ ತಂದೆ ತಾವೇ ಆಗಿದ್ದೀರಿ. ಆದರೂ ತಮ್ಮ ಸಂತಾನವಾದ ನಾವು ಏನು ಮಾಡಿದರೆ ತಮ್ಮ ಸೇವೆಯಾಗುವುದು ? ಎಂಬುದನ್ನು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಿಸಿರಿ. ॥ ೭ ॥ ಪೂಜ್ಯಪಾದರೇ ! ತಮಗೆ ನಮೋ ನಮಃ. ''ಯಾವುದನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ನಮಗೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಯಶಸ್ಸು ಹಾಗೂ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸದ್ಗತಿ ಉಂಟಾಗುವಂತಹ, ನಾವು ಮಾಡಲು ಶಕ್ಯವಾಗಿರುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಮಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ ನೀಡಿರಿ'' ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡರು. ॥ ೮ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳಿದರು – ಅಯ್ಯಾ ! ಭೂಮೀಶ್ವರನೇ ! ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ಬಹಳ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನಿಮಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ. ಏಕೆಂದರೆ, ನಿಷ್ಕಪಟ ಭಾವದಿಂದ ನೀನು 'ನನಗೆ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿರಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಆತ್ಮಸಮರ್ಪಣ ಮಾಡಿರುವಿ. ॥ ೯ ॥ ವೀರವರನೇ ! ಪುತ್ರರಾದವರು ತಮ್ಮ ತಂದೆಯನ್ನು ಹೀಗೆಯೇ ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಬೇರೆಯವರ ಕುರಿತು ಮಾತ್ಸರ್ಯ ಭಾವವನ್ನಿರಿಸದೆ ತಂದೆಯ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಆದರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಯಥಾಶಕ್ತಿ ನಡೆಸಿಕೊಡುವುದೇ ಅವರಿಗೆ ಉಚಿತವಾದ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ॥ ೧೦ ॥ ನೀನು ನಿನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಈ ಶತರೂಪೆಯಿಂದ ತನಗೆ ಸಮಾನರಾಗಿರುವ ಸದ್ಗುಣೀ ಸಂತಾನವನ್ನು ಪಡೆದು, ಧರ್ಮದಿಂದ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾ, ಯಜ್ಞಗಳ ಮೂಲಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾ ಇರು. ॥ ೧೧ ॥ ರಾಜನೇ ! ನಿನ್ನ ಪ್ರಜಾಪಾಲನೆಯಿಂದ ನನ್ನ ದೊಡ್ಡದಾದ ಸೇವೆಯಾದಂತಾದೀತು ಮತ್ತು ನೀನು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಸನ್ನ ನಾಗು ವನು. ಯಜ್ಞಮೂರ್ತಿಯಾದ ಭಗವಾನ್ ಜನಾರ್ದನನು ಪ್ರಸನ್ನ ನಾಗದಿರುವವರ ಶ್ರಮವೆಲ್ಲ ವ್ಯರ್ಥವೇ ಸರಿ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವರು ತಮ್ಮ ಆತ್ಮವನ್ನೇ ಅನಾದರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ॥ ೧೨-೧೩ ॥

ಮನುಮಹಾರಾಜನೆಂದ – ಪಾಪವಿನಾಶಕ ಪಿತನೇ ! ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಮ್ಮ ಆಣತಿಯನ್ನು ನಾನು ಶಿರಸಾವಹಿಸಿ ಪಾಲಿಸುತ್ತೇನೆ. ಆದರೆ ತಾವು ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಮಗೂ, ನನ್ನ ಭಾವೀ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಇರಲು ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿಕೊಡಬೇಕು. ॥ ೧೪ ॥ ದೇವಾ ! ಸಮಸ್ತ ಜೀವಿಗಳಿಗೂ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ಪೃಥಿವಿಯು ಈಗ ಪ್ರಳಯಜಲದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗಿದೆ. ಆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಲು ತಾವು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು, ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡನು. ॥ ೧೫ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ – ವಿದುರಾ ! ಭೂಮಿಯು ಹೀಗೆ ಆಳವಾದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು – 'ಇದನ್ನು ಹೇಗೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತುವುದು ?' ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಚಿಂತಿಸತೊಡಗಿದರು. ॥ ೧೬ ॥ ನಾನು ಲೋಕ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾಗ ಭೂಮಿಯು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ರಸಾತಳಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು. ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ನೇಮಕಗೊಂಡಿರುವ

ಸೃಜತೋ ಮೇ ಕ್ಷಿತಿರ್ವಾರ್ಭಿಃ ಪ್ಲಾವ್ಯಮಾನಾ ರಸಾಂ ಗತಾ ।
ಅಥಾತ್ರ ಕಿಮನುಷ್ಠೇಯಮಸ್ಮಾಭಿಃ ಸರ್ಗಯೋಜಿತೈಃ ।
ಯಸ್ಯಾಹಂ ಹೃದಯಾದಾಸಂ ಸ ಈಶೋ ವಿದಧಾತು ಮೇ
॥ ೧೭ ॥

ಇತ್ಯಭಿಧ್ಯಾಯತೋ ನಾಸಾವಿವರಾತ್ಸಹಸಾನಘ ।
ವರಾಹತೋಕೋ ನಿರಗಾದಂಗುಷ್ಠಪರಿಮಾಣಕಃ
॥ ೧೮ ॥

ತಸ್ಯಾಭಿಪಶ್ಯತಃ ಖಸ್ಥಃ ಕ್ಷಣೇನ ಕಿಲ ಭಾರತ ।
ಗಜಮಾತ್ರಃ ಪ್ರವವೃಧೇ ತದದ್ಭುತಮಭೂನ್ಮಹತ್
॥ ೧೯ ॥

ಮರೀಚಿಪ್ರಮುಖೈರ್ವಿಪ್ರೈಃ ಕುಮಾರೈರ್ಮನುನಾ ಸಹ ।
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತತ್ಸೌಕರಂ ರೂಪಂ ತರ್ಕಯಾಮಾಸ ಚಿತ್ರಧಾ
॥ ೨೦ ॥

ಕಿಮೇತತ್ಸೌಕರವ್ಯಾಜಂ ಸತ್ತ್ವಂ ದಿವ್ಯಮವಸ್ಥಿತಮ್ ।
ಅಹೋ ಬತಾಶ್ಚರ್ಯಮಿದಂ ನಾಸಾಯಾ ಮೇ ವಿನಿಃಸೃತಮ್
॥ ೨೧ ॥

ದೃಷ್ಟೋಽಂಗುಷ್ಠ ಶಿರೋಮಾತ್ರಃ ಕ್ಷಣಾದ್ಗಂಡ ಶಿಲಾಸಮಃ ।
ಅಪಿ ಸ್ವಿದ್ಭಗವಾನೇಷ ಯಜ್ಞೋ ಮೇ ಖೇದಯನ್ಮನಃ
॥ ೨೨ ॥

ಇತಿ ಮೀಮಾಂಸತಸ್ತಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸಹ ಸೂನುಭಿಃ ।
ಭಗವಾನ್ಯಜ್ಞ ಪುರುಷೋ ಜಗರ್ಜಾಗೇಂದ್ರಸನ್ನಿಭಃ
॥ ೨೩ ॥

ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ಹರ್ಷಯಾಮಾಸ ಹರಿಸ್ತಾಂಶ್ಚ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮಾನ್ ।
ಸ್ವಗರ್ಜಿತೇನ ಕಕುಭಃ ಪ್ರತಿಸ್ವನಯತಾ ವಿಭುಃ
॥ ೨೪ ॥

ನಿಶಮ್ಯ ತೇ ಘರ್ಘರಿತಂ ಸ್ವಖೇದ-
ಕ್ಷಯಿಷ್ಣು ಮಾಯಾಮಯಸೂಕರಸ್ಯ ।
ಜನಸ್ತಪಃಸತ್ಯನಿವಾಸಿನಸ್ತೇ
ತ್ರಿಭಿಃ ಪವಿತ್ರೈರ್ಮುನಯೋಽಗೃಣನ್ ಸ್ಮ ॥ ೨೫ ॥

ತೇಷಾಂ ಸತಾಂ ವೇದವಿತಾನಮೂರ್ತಿ-
ರ್ಬ್ರಹ್ಮಾವಧಾರ್ಯಾತ್ಮಗುಣಾನುವಾದಮ್ ।
ವಿನದ್ಯ ಭೂಯೋ ವಿಬುಧೋದಯಾಯ
ಗಜೇಂದ್ರಲೀಲೋ ಜಲಮಾವಿವೇಶ ॥ ೨೬ ॥

ಉತ್ಕ್ಷಿಪ್ತವಾಲಃ ಖಚರಃ ಕಠೋರಃ
ಸಟಾ ವಿಧುನ್ವನ್ ಖರರೋಮಶತ್ವಕ್ ।
ಖುರಾಹತಾಭ್ರಃ ಸಿತದಂಷ್ಟ್ರ ಈಕ್ಷಾ-
ಜ್ಯೋತಿರ್ಬಭಾಸೇ ಭಗವಾನ್ಮಹೀಧ್ರಃ ॥ ೨೭ ॥

ನಾನು ಈಗ ಏನು ಮಾಡುವುದು ? 'ಯಾರ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ನಾನು ಜನಿಸಿದೆನೋ, ಆ ಸರ್ವೇಶ್ವರನೇ ನನ್ನ ಈ ಕೆಲಸ ವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡಬೇಕು' ಎಂದು ಅವರು ಯೋಚಿಸಿದರು. ॥ ೧೭ ॥

ಪುಣ್ಯಾತ್ಮನಾದ ವಿದುರನೇ! ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೀಗೆ ಚಿಂತಿಸು ತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ಅವರ ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಯಿಂದ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಹೆಬ್ಬೆರಳಿನ ಗಾತ್ರದ ಒಂದು ಹಂದಿಯ ಮರಿಯು ಹೊರಬಂತು. ॥ ೧೮ ॥ ಆಶ್ಚರ್ಯವೋ ಆಶ್ಚರ್ಯ! ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡ ಆ ಹಂದಿಯ ಮರಿಯು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ನೋಡು-ನೋಡುತ್ತಿರು ವಂತೆಯೇ ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಆನೆಯ ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಿಟ್ಟಿತು. ॥ ೧೯ ॥ ಆ ಬೃಹದಾಕಾರದ ವರಾಹಮೂರ್ತಿ ಯನ್ನು ಕಂಡು, ಮರೀಚಿಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಮುನಿಗಳು, ಸನಕಾದಿ ಗಳು, ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವು ಮುಂತಾದವರ ಜತೆಗೂಡಿ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು ಬಗೆ-ಬಗೆಯಾಗಿ ತರ್ಕಿಸತೊಡಗಿದರು. ॥ ೨೦ ॥ 'ಅಬ್ಬಾ! ಹಂದಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಈ ದಿವ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಯು ಯಾವುದು ? ಎಂತಹ ಆಶ್ಚರ್ಯ ! ಇದು ಈಗತಾನೇ ನನ್ನ ಮೂಗಿನಿಂದ ಹೊರಬಂದಿತಲ್ಲ! ॥ ೨೧ ॥ ಮೊದಲು ಒಂದು ಹೆಬ್ಬೆರಳಿನ ತುದಿಯಷ್ಟು ಗಾತ್ರವಿದ್ದು ಈಗ ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಭಾರೀದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆಯಷ್ಟು ಬೆಳೆದುಬಿಟ್ಟಿದೆಯಲ್ಲ! ನಿಜವಾಗಿ ಯಜ್ಞಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಭಗವಂತನೇ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೀಗೆ ಮರುಳುಗೊಳಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು !' ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಿದರು. ॥ ೨೨ ॥ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮತ್ತು ಅವರ ಪುತ್ರರು ಹೀಗೆ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿರು ವಂತೆಯೇ ಭಗವಾನ್ ಯಜ್ಞಪುರುಷನು ಮಹಾಪರ್ವತಾಕಾರ ವನ್ನು ತಳೆದು ಗರ್ಜಿಸತೊಡಗಿದನು. ॥ ೨೩ ॥ ಸರ್ವಶಕ್ತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನ ಗರ್ಜನೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ ಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರೇಷ್ಠರನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿದನು. ॥ ೨೪ ॥ ತಮ್ಮ ಖೇದವನ್ನು ನಿವಾರಿಸು ತ್ತಿದ್ದ ಆ ಮಾಯಾವರಾಹನ ಘುರ್ಘುರ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಜನೋಲೋಕ, ತಪೋಲೋಕ ಮತ್ತು ಸತ್ಯಲೋಕ ನಿವಾಸಿಗಳಾದ ಮುನಿಗಳು ಮೂರು ವೇದಗಳ ಪವಿತ್ರವಾದ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಅವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸತೊಡಗಿದರು. ॥ ೨೫ ॥ ಭಗವಂತನು ವೇದ ಯಜ್ಞಸ್ವರೂಪನಲ್ಲವೇ! ವೇದಮಂತ್ರಸಮೂಹ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ನಲ್ಲವೇ! ಆ ಮುನೀಶ್ವರರು ಮಾಡಿದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ವೇದರೂಪ ವೆಂದು ತಿಳಿದು ಭಗವಂತನಿಗೆ ತುಂಬಾ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಮತ್ತೆ ಪುನಃ ಒಮ್ಮೆ ಗರ್ಜಿಸಿ ದೇವತೆಗಳ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಗಜರಾಜನಂತೆ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಾ ಜಲರಾಶಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ॥ ೨೬ ॥ ಆ ವರಾಹರೂಪನಾದ ಭಗವಂತನು ಮೊದಲು ಬಾಲವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಅತಿವೇಗದಿಂದ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಜಿಗಿದು, ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಕೂದಲುಗಳನ್ನು ಕೆದರಿಕೊಂಡು, ಗೊರಸುಗಳ ಬಡಿತದಿಂದ ಮೋಡಗಳನ್ನು ಚದು ರಿಸತೊಡಗಿದನು. ಕಠೋರವಾದ ದೇಹ, ತೊಗಲಿನ ಮೇಲೆ ಕೆದರಿದ್ದ ಒರಟಾದ ಮೈಗೂದಲುಗಳು, ಬಿಳುಪಾದ ಕೋರೆದಾಡೆ, ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಾರುತ್ತಿದ್ದ ತೇಜಸ್ಸು – ಇವುಗಳಿಂದ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಾವರಾಹದ ಶೋಭೆ ಅವರ್ಣನೀಯವಾಗಿತ್ತು. ॥ ೨೭ ॥

ಘ್ರಾಣೇನ ಪೃಥ್ವ್ಯಾಃ ಪದವೀಂ ವಿಜಿಘ್ರನ್
ಕ್ರೋಡಾಪದೇಶಃ ಸ್ವಯಮಧ್ವರಾಂಗಃ ।
ಕರಾಲದಂಷ್ಟ್ರೋಽಪ್ಯಕರಾಲದೃಗ್ಭ್ಯಾ-
ಮುದ್ವೀಕ್ಷ್ಯ ವಿಪ್ರಾನ್ಗೃಣತೋಽವಿಶತ್ಕಮ್ ॥ ೨೮ ॥

ಸ ವಜ್ರಕೂಟಾಂಗ ನಿಪಾತವೇಗ-
ವಿಶೀರ್ಣಕುಕ್ಷಿಃ ಸ್ತನಯನ್ನುದನ್ವಾನ್ ।
ಉತ್ಸೃಷ್ಟದೀರ್ಘೋರ್ಮಿಭುಜೈರಿವಾರ್ತ-
ಶ್ಚುಕ್ರೋಶ ಯಜ್ಞೇಶ್ವರ ಪಾಹಿ ಮೇತಿ ॥ ೨೯ ॥

ಖುರೈಃ ಕ್ಷುರಪ್ರೈರ್ದರಯಂಸ್ತದಾಽಽಪ
ಉತ್ಪಾರಪಾರಂ ತ್ರಿಪರೂ ರಸಾಯಾಮ್ ।
ದದರ್ಶ ಗಾಂ ತತ್ರ ಸುಷುಪ್ಸುರಗ್ರೇ
ಯಾಂ ಜೀವಧಾನೀಂ ಸ್ವಯಮಭ್ಯಧತ್ತ ॥ ೩೦ ॥

ಸ್ವದಂಷ್ಟ್ರ ಯೋದ್ಧೃತ್ಯ ಮಹೀಂ ನಿಮಗ್ನಾಂ
ಸ ಉತ್ಥಿತಃ ಸಂರುರುಚೇ ರಸಾಯಾಃ ।
ತತ್ರಾಪಿ ದೈತ್ಯಂ ಗದಯಾಽಽಪತಂತ
ಸುನಾಭಸಂದೀಪಿತತೀವ್ರಮನ್ಯುಃ ॥ ೩೧ ॥

ಜಘಾನ ರುಂಧಾನಮಸಹ್ಯವಿಕ್ರಮಂ
ಸ ಲೀಲಯೇಭಂ ಮೃಗರಾಡಿವಾಂಭಸಿ ।
ತದ್ರಕ್ತಪಂಕಾಂಕಿತಗಂಡತುಂಡೋ
ಯಥಾ ಗಜೇಂದ್ರೋ ಜಗತೀಂ ವಿಭಿಂದನ್ ॥ ೩೨ ॥

ತಮಾಲನೀಲಂ ಸಿತದಂತಕೋಟ್ಯಾ
ಕ್ಷ್ಮಾಮುತ್ಕ್ಷಿಪಂತಂ ಗಜಲೀಲಯಾಂಗ ।
ಪ್ರಜ್ಞಾಯ ಬದ್ಧಾಂಜಲಯೋಽನುವಾಕೈ-
ರ್ವಿರಿಂಚಿಮುಖ್ಯಾ ಉಪತಸ್ಥುರೀಶಮ್ ॥ ೩೩ ॥

ಋಷಯ ಊಚುಃ

ಜಿತಂ ಜಿತಂ ತೇಽಜಿತ ಯಜ್ಞಭಾವನ
ತ್ರಯೀಂ ತನುಂ ಸ್ವಾಂ ಪರಿಧುನ್ವತೇ ನಮಃ ।
ಯದ್ರೋಮಗರ್ತೇಷು ನಿಲಿಲ್ಯುರಧ್ವರಾ-
ಸ್ತಸ್ಮೈ ನಮಃ ಕಾರಣಸೂಕರಾಯ ತೇ ॥ ೩೪ ॥

ಭಗವಂತನು ಸ್ವಯಂ ಯಜ್ಞಪುರುಷನಾಗಿದ್ದರೂ ಸೂಕರರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ಮೂಗಿನಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮೂಸಿ-ಮೂಸಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ಕೋರೆದಾಡೆಗಳು ತುಂಬಾ ಭೀಕರವಾಗಿದ್ದುವು, ಕಠೋರವಾಗಿದ್ದುವು. ಆದರೂ ತನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಋಷಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಯು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿದ್ದು, ತನ್ನ ಸೌಮ್ಯವಾದ ದೃಷ್ಟಿಪಾತದಿಂದ ಅವರನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತಾ, ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾ ಜಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿಬಿಟ್ಟನು. ॥ ೨೮ ॥ ವಜ್ರಮಯವಾದ ಪರ್ವತದ ಶಿಖರದಂತೆ ಕಠೋರವಾಗಿದ್ದ ಅವನ ಶ್ರೀದೇಹವು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದೊಡನೆಯೇ ಅದರ ರಭಸದಿಂದ ಸಮುದ್ರದ ಹೊಟ್ಟೆಯು ಒಡೆದುಹೋದಂತಾಗಿ ಗುಡುಗು-ಸಿಡಿಲುಗಳಂತೆ ಭಯಂಕರ ಶಬ್ದವುಂಟಾಯಿತು. ಸಮುದ್ರವು ತನ್ನ ಉಕ್ಕೇರಿದ ತರಂಗಗಳೆಂಬ ಭುಜಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಆರ್ತಸ್ವರದಿಂದ ಓ ಯಜ್ಞೇಶ್ವರನೇ! ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡು! ಕಾಪಾಡು! ಎಂದು ಮೊರೆಯಿಡುತ್ತದೋ ಎಂಬಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ॥ ೨೯ ॥ ಆಗ ಭಗವಾನ್ ಯಜ್ಞವರಾಹನು ಬಾಣ ಸದೃಶವಾಗಿದ್ದ ಚೂಪಾದ ತನ್ನ ಗೊರಸುಗಳಿಂದ ಜಲವನ್ನು ಸೀಳುತ್ತಾ ಆ ಜಲರಾಶಿಯ ಆಚೆಯ ದಡವನ್ನು (ತಳಭಾಗವನ್ನು) ತಲುಪಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ರಸಾತಳದಲ್ಲಿ ಅವನು ಪ್ರಳಯಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಾನು ಪವಡಿಸಲು ತೊಡಗಿದಾಗ ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಲಯಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಮತ್ತು ಸಮಸ್ತ ಜೀವರಾಶಿಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವ ಭೂಮಿಯು ಇರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದನು. ॥ ೩೦ ॥

ಮತ್ತೆ ಭಗವಂತನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗಿದ್ದ ಆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಕೋರೆದಾಡೆಗಳಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಪಾತಾಳದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎದ್ದುಬಂದನು. ಆಗ ಆತನ ಕಾಂತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ದರ್ಶನೀಯವಾಗಿತ್ತು. ನೀರಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎದ್ದು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ತನ್ನನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಗದೆಯಿಂದ ಆಕ್ರಮಣಮಾಡಿದ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನ ಮೇಲೆ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಸುದರ್ಶನಚಕ್ರದಿಂದ ಉದ್ದೀಪನಗೊಂಡಂತೆ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಕ್ರೋಧವು ಕೆರಳಿತು. ಆ ಅಸುರನು ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಸಿಂಹವು ಆನೆಯನ್ನು ಕೊಂದುಬಿಡುವಂತೆ ಸ್ವಾಮಿಯು ಆತನನ್ನು ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಜಲದಲ್ಲೇ ಸಂಹರಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಆಗ ಭಗವಂತನ ಗಂಡಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಮುಖವೂ ದೈತ್ಯನ ರಕ್ತದಿಂದ ನೆನೆದು ಕೆಂಪಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಆತನು ಕೆಂಪುಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣುಸೀಳುವ ಆಟವನ್ನಾಡಿ ಬಂದ ಗಜರಾಜನಂತೆ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೩೧-೩೨ ॥ ಅಯ್ಯಾ! ಗಜರಾಜನು ತನ್ನ ದಂತಗಳ ಮೇಲೆ ಕಮಲಪುಷ್ಪವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಧರಿಸಿದಂತೆ ಸ್ವಾಮಿಯು ತನ್ನ ಬಿಳಿಯ ದಂತಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದನು. ಆತನ ದಿವ್ಯದೇಹವು ಹೊಂಗೆಯ ಮರದಂತೆ ಶ್ಯಾಮಲವರ್ಣದಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೂ, ಮರೀಚಿಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಈತನು ಭಗವಂತನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಗುರುತಿಸಿ, ಕೈಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ವೇದಾರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಆತನನ್ನು ಹೀಗೆ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ॥ ೩೩ ॥

ಋಷಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಅಜಿತಮೂರ್ತಿಯಾದ ಭಗವಂತಾ! ನಿನಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ! ಜಯವಾಗಲಿ! ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಜಯಿಸಿದವನೂ, ಯಾರಿಗೂ ಸೋಲದವನೂ ನೀನು.

ರೂಪಂ ತವೈತನ್ನನು ದುಷ್ಕೃತಾತ್ಮನಾಂ
ದುರ್ದರ್ಶನಂ ದೇವ ಯದಧ್ವರಾತ್ಮಕಮ್ ।
ಛಂದಾಂಸಿ ಯಸ್ಯ ತ್ವಚಿ ಬರ್ಹಿರೋಮ-
ಸ್ವಾಜ್ಯಂ ದೃಶಿ ತ್ವಂಘ್ರಿಷು ಚಾತುರ್ಹೋತ್ರಮ್ ॥ ೩೫ ॥

ಸ್ರುಕ್ತುಂಡ ಆಸೀತ್ಸ್ರುವ ಈಶ ನಾಸಯೋ-
ರಿಡೋದರೇ ಚಮಸಾಃ ಕರ್ಣರಂಧ್ರೇ ।
ಪ್ರಾಶಿತ್ರಮಾಸ್ಯೇ ಗ್ರಸನೇ ಗ್ರಹಾಸ್ತು ತೇ
ಯಚ್ಚರ್ವಣಂ ತೇ ಭಗವನ್ನಗ್ನಿಹೋತ್ರಮ್ ॥ ೩೬ ॥

ದೀಕ್ಷಾನುಜನ್ಮೋಪಸದಃ ಶಿರೋಧರಂ
ತ್ವಂ ಪ್ರಾಯಣೀಯೋದಯನೀಯದಂಷ್ಟ್ರಃ ।
ಜಿಹ್ವಾ ಪ್ರವರ್ಗ್ಯಸ್ತವ ಶೀರ್ಷಕಂ ಕ್ರತೋಃ
ಸಭ್ಯಾವಸಥ್ಯಂ ಚಿತಯೋಽಸವೋ ಹಿ ತೇ ॥ ೩೭ ॥

ಸೋಮಸ್ತು ರೇತಃ ಸವನಾನ್ಯವಸ್ಥಿತಿಃ
ಸಂಸ್ಥಾವಿಭೇದಾಸ್ತವ ದೇವ ಧಾತವಃ ।
ಸತ್ರಾಣಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಶರೀರಸಂಧಿ-
ಸ್ತ್ವಂ ಸರ್ವಯಜ್ಞಕ್ರತುರಿಷ್ಟಿಬಂಧನಃ ॥ ೩೮ ॥

ನಮೋ ನಮಸ್ತೇಽಖಿಲಮಂತ್ರ ದೇವತಾ-
ದ್ರವ್ಯಾಯ ಸರ್ವಕ್ರತವೇ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮನೇ ।
ವೈರಾಗ್ಯಭಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಜಯಾನುಭಾವಿತ-
ಜ್ಞಾನಾಯ ವಿದ್ಯಾಗುರವೇ ನಮೋ ನಮಃ ॥ ೩೯ ॥

ಓ ಯಜ್ಞಪತಿಯೇ! ಮೂರುವೇದಗಳ ರೂಪವಾದ ದಿವ್ಯ ಮಂಗಳ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಓಲಾಡಿಸುತ್ತಾ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ಸಮಸ್ತ ಯಜ್ಞಗಳು ನಿನ್ನ ರೋಮಕೂಪದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿವೆ. ನೀನು ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡಲಿಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಸೂಕರ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವೆ. ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ॥ ೩೪ ॥ ದೇವಾ! ದುರಾಚಾರಿಗಳಿಗೆ ನಿನ್ನ ಈ ದಿವ್ಯಮೂರ್ತಿಯ ದರ್ಶನ ವಾಗುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟವು. ಏಕೆಂದರೆ, ಇದು ಯಜ್ಞರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ. ಇದರ ತೊಗಲಿನಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಛಂದಸ್ಸುಗಳೂ, ರೋಮಾ ವಳಿಯಲ್ಲಿ ದರ್ಭೆಗಳೂ, ನೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ (ಯಜ್ಞದ ಹವಿಸ್ಸಾದ) ತುಪ್ಪವೂ,. ನಾಲ್ಕು ಚರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ವರ್ಯು, ಉದ್ಗಾತೃ, ಹೋತೃ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಾ – ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಋತ್ವಿಜರೂ ಅಡಗಿದ್ದಾರೆ. ॥ ೩೫ ॥ ಈಶ್ವರನೇ! ನಿನ್ನ ಮುಖದ ಅಗ್ರಭಾಗದಲ್ಲಿ 'ಸ್ರುಕ್' ಇದೆ. ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳಲ್ಲಿ 'ಸ್ರುವಾ' ಇದೆ. ಉದರದಲ್ಲಿ 'ಇಡಾ' ಎಂಬ ಯಜ್ಞದ ಭಕ್ಷಣಪಾತ್ರೆಯಿದೆ. ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ 'ಚಮಸ'ವಿದೆ. ಮುಖದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಶಿತ್ರ' (ಬ್ರಹ್ಮಭಾಗಪಾತ್ರೆ) ಇದೆ. ಕಂಠದ ರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ 'ಗ್ರಹ' (ಸೋಮಪಾತ್ರೆ) ಎಂಬ ಯಜ್ಞಪಾತ್ರೆಯಿದೆ. ಭಗವಂತನೇ! ನಿನ್ನ ಅಗಿಯುವಿಕೆಯು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವಾಗಿದೆ. ॥ ೩೬ ॥ ಆಗಾಗ ಅವತರಿಸುವುದು ಯಜ್ಞಸ್ವರೂಪನಾದ ನಿನ್ನ 'ದೀಕ್ಷಣೀಯ' ಎಂಬ ಇಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ. ನಿನ್ನ ಕುತ್ತಿಗೆಯೇ 'ಉಪಸದ' ಎಂಬ ಮೂರು ಇಷ್ಟಿಗಳ ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಎರಡು ದಾಡೆಗಳು 'ಪ್ರಾಯ ಣೀಯ' (ದೀಕ್ಷಾನಂತರದ ಇಷ್ಟಿ) ಮತ್ತು 'ಉದಯನೀಯ' (ಯಜ್ಞಸಮಾಪ್ತಿ ಇಷ್ಟಿ) ಇಷ್ಟಿಗಳಾಗಿವೆ. ನಿನ್ನ ನಾಲಿಗೆಯು 'ಪ್ರವರ್ಗ್ಯ'ವು. (ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಉಪಸದಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಮಹಾವೀರ ಎಂಬ ಕರ್ಮವು.) ನಿನ್ನ ಶಿರಸ್ಸು 'ಸಭ್ಯ' (ಹೋಮ ರಹಿತವಾದ) ಎಂಬ ಅಗ್ನಿಯು. 'ಆವಸಥ್ಯ' ಎಂಬ ಔಪಾಸನಾಗ್ನಿಯೂ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಚಿತಿಯೂ (ಇಷ್ಟಕಾಚಯನ) ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಣಗಳು. ॥ ೩೭ ॥ ದೇವಾ! ನಿನ್ನ ವೀರ್ಯವೇ ಸೋಮವು. ಕೂರುವಿಕೆಯು ಪ್ರಾತಃ ಸವನವೇ ಮುಂತಾದ ಮೂರು ಸವನಗಳು. ನಿನ್ನ ಏಳು ಧಾತುಗಳೇ – ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮ, ಅತ್ಯಗ್ನಿಷ್ಟೋಮ, ಉಕ್ಥ, ಷೋಡಶೀ, ವಾಜಪೇಯ, ಅತಿರಾತ್ರ ಮತ್ತು ಅಪ್ತೋರ್ಯಾಮಗಳೆಂಬ ಏಳು ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತು ನಿನ್ನ ಶರೀರದ ಸಂಧಿಭಾಗಗಳೇ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ದ್ವಾದಶಾಹವೇ ಮುಂತಾದ ಸತ್ರಗಳು. ಹೀಗೆ ನೀನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಯಜ್ಞವೂ (ಅಂದರೆ ಸೋಮರಹಿತಯಜ್ಞ) ಮತ್ತು ಕ್ರತುವೂ (ಸೋಮ ಸಹಿತ ಯಜ್ಞ) ಎರಡೂ ಆಗಿರುವೆ. ಯಜ್ಞಾನುಷ್ಠಾನ ರೂಪವಾದ ಇಷ್ಟಿಗಳು ನಿನ್ನ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿರುವ ಮಾಂಸಪೇಶಿಗಳಾಗಿವೆ. ॥ ೩೮ ॥ ಸಮಸ್ತ ಮಂತ್ರ ಸ್ವರೂಪನೂ, ದೇವತಾ ಸ್ವರೂಪನೂ, ದ್ರವ್ಯ ಸ್ವರೂಪನೂ, ಯಜ್ಞಸ್ವರೂಪನೂ, ಕರ್ಮ ಸ್ವರೂಪನೂ ಆಗಿರುವ ನಿನಗೆ ನಮೋ ನಮಃ. ವೈರಾಗ್ಯ, ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ತದ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಯಾವ ಜ್ಞಾನವು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವುದೋ, ಅದು ನಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ. ನೀನೇ ಎಲ್ಲರ ವಿದ್ಯಾ ಗುರುವು ಆಗಿರುವೆ. ಅಂತಹ ನಿನಗೆ ಮತ್ತೆ-ಮತ್ತೆ ಪ್ರಣಾಮಗಳು. ॥ ೩೯ ॥ ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಭಗವಂತನೇ! ನೀನು ಕೋರೆದಾಡೆಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವ

ದಂಷ್ಟ್ರಾಗ್ರಕೋಟ್ಯಾ ಭಗವಂಸ್ತ್ವಯಾ ಧೃತಾ
ವಿರಾಜತೇ ಭೂಧರ ಭೂಃ ಸಭೂಧರಾ ।
ಯಥಾ ವನಾನ್ನಿಃಸರತೋ ದತಾ ಧೃತಾ
ಮತಂಗಜೇಂದ್ರಸ್ಯ ಸಪತ್ರಪದ್ಮಿನೀ ॥ ೪೦ ॥

ತ್ರಯೀಮಯಂ ರೂಪಮಿದಂ ಚ ಸೌಕರಂ
ಭೂಮಂಡಲೇನಾಥ ದತಾ ಧೃತೇನ ತೇ ।
ಚಕಾಸ್ತಿ ಶೃಂಗೋಢಘನೇನ ಭೂಯಸಾ
ಕುಲಾಚಲೇಂದ್ರಸ್ಯ ಯಥೈವ ವಿಭ್ರಮಃ ॥ ೪೧ ॥

ಸಂಸ್ಥಾಪಯೈನಾಂ ಜಗತಾಂ ಸತಸ್ಥುಷಾಂ
ಲೋಕಾಯ ಪತ್ನೀಮಸಿ ಮಾತರಂ ಪಿತಾ ।
ವಿಧೇಮ ಚಾಸ್ಯೈ ನಮಸಾ ಸಹ ತ್ವಯಾ
ಯಸ್ಯಾಂ ಸ್ವತೇಜೋಽಗ್ನಿಮಿವಾರಣಾವಧಾಃ ॥ ೪೨ ॥

ಕಃ ಶ್ರದ್ದಧೀತಾನ್ಯತಮಸ್ತವ ಪ್ರಭೋ
ರಸಾಂ ಗತಾಯಾ ಭುವ ಉದ್ವಿಬರ್ಹಣಮ್ ।
ನ ವಿಸ್ಮಯೋಽಸೌ ತ್ವಯಿ ವಿಶ್ವವಿಸ್ಮಯೇ
ಯೋ ಮಾಯಯೇದಂ ಸಸೃಜೇಽತಿವಿಸ್ಮಯಮ್ ॥ ೪೩ ॥

ವಿಧುನ್ವತಾ ವೇದಮಯಂ ನಿಜಂ ವಪು-
ರ್ಜನಸ್ತಪಃ ಸತ್ಯನಿವಾಸಿನೋ ವಯಮ್ ।
ಸಟಾಶಿಖೋದ್ಧೂತಶಿವಾಂಬುಬಿಂದುಭಿ-
ರ್ವಿಮೃಜ್ಯಮಾನಾ ಭೃಶಮೀಶ ಪಾವಿತಾಃ ॥ ೪೪ ॥

ಸ ವೈ ಬತ ಭ್ರಷ್ಟಮತಿಸ್ತವೈಷ ತೇ
ಯಃ ಕರ್ಮಣಾಂ ಪಾರಮಪಾರಕರ್ಮಣಃ ।
ಯದ್ಯೋಗಮಾಯಾಗುಣಯೋಗಮೋಹಿತಂ
ವಿಶ್ವಂ ಸಮಸ್ತಂ ಭಗವನ್ವಿಧೇಹಿ ಶಮ್ ॥ ೪೫ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಇತ್ಯುಪಸ್ಥೀಯಮಾನಸ್ತೈರ್ಮುನಿಭಿರ್ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಭಿಃ ।
ಸಲಿಲೇ ಸ್ವಖುರಾಕ್ರಾಂತ ಉಪಾಧತ್ತಾವಿತಾವನಿಮ್
॥ ೪೬ ॥

ಸ ಇತ್ಥಂ ಭಗವಾನುರ್ವೀಂ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನಃ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ।
ರಸಾಯಾ ಲೀಲಯೋನ್ನೀತಾಮಪ್ಸು ನ್ಯಸ್ಯ ಯಯೌ ಹರಿಃ
॥ ೪೭ ॥

ಯ ಏವಮೇತಾಂ ಹರಿಮೇಧಸೋ ಹರೇಃ
ಕಥಾಂ ಸುಭದ್ರಾಂ ಕಥನೀಯಮಾಯಿನಃ ।
ಶೃಣ್ವೀತ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಶ್ರವಯೇತ ವೋಶತೀಂ
ಜನಾರ್ದನೋಽಸ್ಯಾಶು ಹೃದಿ ಪ್ರಸೀದತಿ ॥ ೪೮ ॥

ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಈ ಭೂಗೋಳವು ಜಲಾಶಯದಿಂದ ಹೊರಬರುತ್ತಿರುವ ಮದಗಜದ ದಂತಾಗ್ರದಲ್ಲಿ ದಳಗಳ ಸಹಿತ ಕಮಲದಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿದೆ. ॥ ೪೦ ॥ ಕೋರೆಹಲ್ಲು ಗಳ ಮೇಲೆ ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ನಿನ್ನ ಈ ವೇದಮಯವಾದ ವರಾಹ ಶ್ರೀವಿಗ್ರಹವು ತನ್ನ ಶಿಖರದ ಮೇಲೆ ಮೇಘಮಾಲೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಹಾಕುಲಪರ್ವತದಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ॥ ೪೧ ॥ ಸ್ವಾಮಿ ! ಚರಾಚರ ಜೀವಿಗಳು ಸುಖವಾಗಿ ವಾಸಿಸಲು ನಿನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಈ ಭೂಮಾತೆಯನ್ನು ಜಲದ ಮೇಲೆ ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವವನಾಗು. ಜಗತ್ತಿನ ತಂದೆ ನೀನಾಗಿರುವೆ. ಅರಣಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವಂತೆ ನೀನು ಇದರಲ್ಲಿ ಧಾರಣಾಶಕ್ತಿರೂಪವಾದ ನಿನ್ನ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದೀಯೇ. ಇಂತಹ ನಿನಗೂ ಮತ್ತು ಈ ಭೂಮಾತೆಗೂ ಭೂರಿ-ಭೂರಿ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು. ॥ ೪೨ ॥ ಪ್ರಭೋ! ರಸಾತಳದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ ಪೃಥಿವಿಯನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತುವ ಸಾಹಸವನ್ನು ಮಾಡಲು ನೀನಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾರಿಗೆ ಶಕ್ಯವಿದೆ. ಆದರೆ ನೀನು ಆಶ್ಚರ್ಯಗಳ ನಿಧಿಯು. ಇದು ನಿನಗೆ ದೊಡ್ಡ ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಕೆಲಸವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಮಾಯಾಬಲದಿಂದ ಈ ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಮಯವಾದ ವಿಶ್ವವನ್ನು ರಚಿಸಿದವನು ನೀನೇ ಅಲ್ಲವೇ ! ॥ ೪೩ ॥ ನೀನು ನಿನ್ನ ವೇದಮಯವಾದ ದಿವ್ಯಮಂಗಳ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಅಲುಗಾಡಿಸಿದಾಗ ನಿನ್ನ ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಕೂದಲುಗಳಿಂದ ಸಿಡಿದ ಶೀತಲ ಜಲಬಿಂದುಗಳು ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ನೆನೆದ ಜನೋಲೋಕ, ತಪೋಲೋಕ, ಸತ್ಯ ಲೋಕಗಳ ನಿವಾಸಿಗಳಾದ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಪವಿತ್ರರಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ. ॥ ೪೪ ॥ ಅಪಾರವಾದ ಕರ್ಮಗಳುಳ್ಳವನು ನೀನು. ನಿನ್ನ ಕರ್ಮಗಳ ಪಾರ(ಕೊನೆ)ವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಬಯಸುವವನು ಬುದ್ಧಿ ಗೆಟ್ಟವನೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಷ್ಟೆ. ನಿನ್ನ ಯೋಗ ಮಾಯೆಯ ಗುಣಗಳ ಯೋಗದಿಂದಲೇ ಈ ಇಡೀ ಜಗತ್ತು ಮೋಹಿತವಾಗಿದೆ. ಭಗವಂತನೇ ! ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನುಂಟು ಮಾಡು. ॥ ೪೫ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ವಿದುರನೇ! ಆ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿಗಳಾದ ಮುನಿಗಳು ಹೀಗೆ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಸರ್ವರಕ್ಷಕನಾದ ವರಾಹಮೂರ್ತಿ ಭಗವಂತನು ತನ್ನ ಗೊರಸುಗಳಿಂದ ನೀರನ್ನು ಸ್ತಂಭನಮಾಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದನು. ॥ ೪೬ ॥ ಹೀಗೆ ರಸಾತಳದಿಂದ ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಎತ್ತಿತಂದಿರುವ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಜಲದ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಿ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನನೂ, ಪ್ರಜಾಪತಿಯೂ ಆದ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಂತರ್ಧಾನಹೊಂದಿದನು. ॥ ೪೭ ॥

ಎಲೈ ವಿದುರನೇ ! ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಲೀಲಾಮಯವಾದ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಕೀರ್ತಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲೇ ತೊಡಗಿದ ಬುದ್ಧಿಯು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಪಾಪ-ತಾಪಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮಂಗಳಮನೋಹರವಾದ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದ ಕೇಳುವ ಅಥವಾ ಹೇಳುವ ಮನುಷ್ಯನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತವತ್ಸಲನಾದ ಭಗವಂತನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಬಹುಬೇಗನೇ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವನು. ॥ ೪೮ ॥ ಶ್ರೀಭಗವಂತನಾದರೋ ಎಲ್ಲ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನೂ

ತಸ್ಮಿನ್ಪ್ರಸನ್ನೇ ಸಕಲಾಶಿಷಾಂ ಪ್ರಭೌ
ಕಿಂ ದುರ್ಲಭಂ ತಾಭಿರಲಂ ಲವಾತ್ಮಭಿಃ ।
ಅನನ್ಯದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಭಜತಾಂ ಗುಹಾಶಯಃ
ಸ್ವಯಂ ವಿಧತ್ತೇ ಸ್ವಗತಿಂ ಪರಃ ಪರಾಮ್ ॥ ೪೯ ॥

ಕೋ ನಾಮ ಲೋಕೇ ಪುರುಷಾರ್ಥಸಾರವಿತ್
ಪುರಾಕಥಾನಾಂ ಭಗವತ್ಕಥಾಸುಧಾಮ್ ।
ಆಪೀಯ ಕರ್ಣಾಂಜಲಿಭಿರ್ಭವಾಪಹಾ-
ಮಹೋ ವಿರಜ್ಯೇತ ವಿನಾ ನರೇತರಮ್ ॥ ೫೦ ॥

ಈಡೇರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವನು. ಅವನು ಪ್ರಸನ್ನವಾದರೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ತಾನೇ ದುರ್ಲಭವಿದೆ? ಆದರೆ ಆ ಕ್ಷುದ್ರವಾದ ಬಯಕೆಗಳ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಾದರೂ ಏನಿದೆ? ಅನನ್ಯ ಭಾವದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಭಜಿಸುವವರಿಗೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವತಃ ತನ್ನ ಪರಮಪದವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ॥ ೪೯ ॥ ಸಂಸಾರ ಬಂಧನವನ್ನು ಬಿಡಿಸುವ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿನ ಕಥಾಮೃತವನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಕರ್ಣಪುಟದಿಂದ ಪಾನಮಾಡಿದರೂ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಬಲ್ಲ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಬೇಸರ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇ ಬೇಸರ ಉಂಟಾದರೆ ಆತನು ಮನುಷ್ಯನೇ ಅಲ್ಲ. ॥ ೫೦ ॥

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೩ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ
ವರಾಹಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಾನುವರ್ಣನೇ ತ್ರಯೋದಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೩ ॥

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ದಿತಿ-ಕಶ್ಯಪರ ಸಂವಾದ

ಶ್ರೀಶುಕ ಉವಾಚ

ನಿಶಮ್ಯ ಕೌಷಾರವಿಣೋಪವರ್ಣಿತಾಂ
ಹರೇಃ ಕಥಾಂ ಕಾರಣಸೂಕರಾತ್ಮನಃ ।
ಪುನಃ ಸ ಪಪ್ರಚ್ಛ ತಮುದ್ಯತಾಂಜಲಿ-
ರ್ನ ಚಾತಿತೃಪ್ತೋ ವಿದುರೋ ಧೃತವ್ರತಃ ॥ ೧ ॥

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ತೇನೈವ ತು ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಹರಿಣಾ ಯಜ್ಞಮೂರ್ತಿನಾ ।
ಆದಿದೈತ್ಯೋ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷೋ ಹತ ಇತ್ಯನುಶುಶ್ರುಮ ॥ ೨ ॥

ತಸ್ಯ ಚೋದ್ಧರತಃ ಕ್ಷೋಣೀಂ ಸ್ವದಂಷ್ಟ್ರಾಗ್ರೇಣ ಲೀಲಯಾ ।
ದೈತ್ಯರಾಜಸ್ಯ ಚ ಬ್ರಹ್ಮನ್ಕಸ್ಮಾದ್ಧೇತೋರಭೂನ್ಮೃಧಃ ॥ ೩ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಸಾಧು ವೀರ ತ್ವಯಾ ಪೃಷ್ಟಮವತಾರಕಥಾಂ ಹರೇಃ ।
ಯತ್ತ್ವಂ ಪೃಚ್ಛಸಿ ಮರ್ತ್ಯಾನಾಂ ಮೃತ್ಯುಪಾಶವಿಶಾತನೀಮ್ ॥ ೪ ॥

ಯಯೋತ್ತಾನಪದಃ ಪುತ್ರೋ
ಮುನಿನಾ ಗೀತಯಾರ್ಭಕಃ ।
ಮೃತ್ಯೋಃ ಕೃತ್ವೈವ ಮೂರ್ಧ್ನ್ಯಂಘ್ರಿ-
ಮಾರುರೋಹ ಹರೇಃ ಪದಮ್ ॥ ೫ ॥

ಶ್ರೀಶುಕಮಹಾಮುನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಪರೀಕ್ಷಿದ್ರಾಜನೇ! ಭಕ್ತಿವ್ರತಧಾರಿಯಾದ ವಿದುರನು ಮೈತ್ರೇಯ ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಯಜ್ಞವರಾಹನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಮೃತಮಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತೋಷಗೊಂಡರೂ ಪೂರ್ಣ ತೃಪ್ತಿಯುಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಕೈಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪುನಃ ವಿನಂತಿಸಿಕೊಂಡನು. ॥ ೧ ॥

ವಿದುರನು ಕೇಳಿದನು – 'ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರೇ! ಯಜ್ಞವರಾಹ ರೂಪಿಯಾದ ಆ ಭಗವಂತನಿಂದಲೇ ಆದಿದೈತ್ಯನಾದ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನು ಸಂಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟನು' ಎಂದು ಈಗತಾನೇ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಕೇಳಿದೆನು. ॥ ೨ ॥ ಆ ಭಗವಂತನು ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ತನ್ನ ಕೋರೆ ದಾಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ನೀರಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ಅವನಿಗೂ ದೈತ್ಯನಾದ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನಿಗೂ ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಯುದ್ಧವಾಯಿತು? ದಯಮಾಡಿ ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸುವವರಾಗಿರಿ. ॥ ೩ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳತೊಡಗಿದರು – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ನೀನು ತುಂಬಾ ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನೇ ಕೇಳಿದೆ. ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಮೃತ್ಯುಪಾಶದಿಂದ ಪಾರಾಗಿಸುವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅವತಾರಕಥೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಕೇಳುತ್ತಿರುವೆ. ॥ ೪ ॥ ನೋಡು! ಉತ್ತಾನಪಾದನ ಪುತ್ರನಾದ ಧ್ರುವನು ಪುಟ್ಟಬಾಲಕನಾಗಿರುವಾಗಲೇ ಶ್ರೀನಾರದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹೇಳಿದ ಹರಿಕಥೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಅವನು ಮೃತ್ಯುವಿನ ತಲೆಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ಭಗವಂತನ ಪರಮಪದಕ್ಕೆ ಆರೂಢನಾದನು. ॥ ೫ ॥ ಹಿಂದೆ ಒಮ್ಮೆ ಶ್ರೀವರಾಹರೂಪನಾದ ಭಗವಂತನಿಗೂ-ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನಿಗೂ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ದೇವಾಧಿದೇವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಬಳಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, ಅವರು ಈ

ಅಥಾತ್ರಾಪೀತಿಹಾಸೋಽಯಂ ಶ್ರುತೋ ಮೇ ವರ್ಣಿತಃ ಪುರಾ ।
ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ದೇವದೇವೇನ ದೇವಾನಾಮನುಪೃಚ್ಛತಾಮ್
॥ ೬ ॥

ದಿತಿರ್ದಾಕ್ಷಾಯಣೀ ಕ್ಷತ್ತರ್ಮಾರೀಚಂ ಕಶ್ಯಪಂ ಪತಿಮ್ ।
ಅಪತ್ಯಕಾಮಾ ಚಕಮೇ ಸಂಧ್ಯಾಯಾಂ ಹೃಚ್ಛಯಾರ್ದಿತಾ
॥ ೭ ॥

ಇಷ್ಟ್ವಾಗ್ನಿಜಿಹ್ವಂ ಪಯಸಾ ಪುರುಷಂ ಯಜುಷಾಂ ಪತಿಮ್ ।
ನಿಮ್ಲೋಚತ್ಯರ್ಕ ಆಸೀನಮಗ್ನ್ಯಗಾರೇ ಸಮಾಹಿತಮ್
॥ ೮ ॥

ದಿತಿರುವಾಚ

ಏಷ ಮಾಂ ತ್ವತ್ಕೃತೇ ವಿದ್ವನ್ಕಾಮ ಆತ್ತಶರಾಸನಃ ।
ದುನೋತಿ ದೀನಾಂ ವಿಕ್ರಮ್ಯ ರಂಭಾಮಿವ ಮತಂಗಜಃ
॥ ೯ ॥

ತದ್ಭವಾನ್‌ದಹ್ಯಮಾನಾಯಾಂ ಸಪತ್ನೀನಾಂ ಸಮೃದ್ಧಿಭಿಃ ।
ಪ್ರಜಾವತೀನಾಂ ಭದ್ರಂ ತೇ ಮಯ್ಯಾಯುಂಕ್ತಾಮನುಗ್ರಹಮ್
॥ ೧೦ ॥

ಭರ್ತರ್ಯಾಪ್ತೋರುಮಾನಾನಾಂ ಲೋಕಾನಾವಿಶತೇ ಯಶಃ ।
ಪತಿರ್ಭವದ್ವಿಧೋ ಯಾಸಾಂ ಪ್ರಜಯಾ ನನು ಜಾಯತೇ
॥ ೧೧ ॥

ಪುರಾ ಪಿತಾ ನೋ ಭಗವಾನ್ ದಕ್ಷೋ ದುಹಿತೃವತ್ಸಲಃ ।
ಕಂ ವೃಣೀತ ವರಂ ವತ್ಸಾ ಇತ್ಯಪೃಚ್ಛತ ನಃ ಪೃಥಕ್
॥ ೧೨ ॥

ಸ ವಿದಿತ್ವಾಽಽತ್ಮಜಾನಾಂ ನೋ ಭಾವಂ ಸಂತಾನಭಾವನಃ ।
ತ್ರಯೋದಶಾದದಾತ್ತಾಸಾಂ ಯಾಸ್ತೇ ಶೀಲಮನುವ್ರತಾಃ
॥ ೧೩ ॥

ಅಥ ಮೇ ಕುರು ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾಮಂ ಕಂಜವಿಲೋಚನ ।
ಆರ್ತೋಪಸರ್ಪಣಂ ಭೂಮನ್ನಮೋಘಂ ಹಿ ಮಹೀಯಸಿ
॥ ೧೪ ॥

ಇತಿ ತಾಂ ವೀರ ಮಾರೀಚಃ ಕೃಪಣಾಂ ಬಹುಭಾಷಿಣೀಮ್ ।
ಪ್ರತ್ಯಾಹಾನುನಯನ್ವಾಚಾ ಪ್ರವೃದ್ಧಾನಂಗಕಶ್ಮಲಾಮ್
॥ ೧೫ ॥

ಏಷ ತೇಽಹಂ ವಿಧಾಸ್ಯಾಮಿ ಪ್ರಿಯಂ ಭೀರು ಯದಿಚ್ಛಸಿ ।
ತಸ್ಯಾಃ ಕಾಮಂ ನ ಕಃ ಕುರ್ಯಾತ್ಸಿದ್ಧಿಸ್ತ್ರೈವರ್ಗಿಕೀ ಯತಃ
॥ ೧೬ ॥

ಸರ್ವಾಶ್ರಮಾನುಪಾದಾಯ ಸ್ವಾಶ್ರಮೇಣ ಕಲತ್ರವಾನ್ ।
ವ್ಯಸನಾರ್ಣವಮತ್ಯೇತಿ ಜಲಯಾನೈರ್ಯಥಾರ್ಣವಮ್
॥ ೧೭ ॥

ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದರು. ನಾನೂ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ॥ ೬ ॥

ವಿದುರನೇ! ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಪುತ್ರಿಯಾದ ದಿತಿಯು ಪುತ್ರಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಬಯಕೆಯಿಂದ ಕಾಮಾತುರಳಾಗಿ ಪತಿಯಾದ, ಮರೀಚಿ ಪುತ್ರರಾದ ಕಶ್ಯಪಮಹರ್ಷಿಯ ಬಳಿಗೆ ಸಾಯಂ ಸಂಧ್ಯಾಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಳು. ॥ ೭ ॥ ಕಶ್ಯಪರು ಆಗ ಕ್ಷೀರದ ಆಹುತಿಗಳಿಂದ ಅಗ್ನಿಜಿಹ್ವ ಭಗವಾನ್ ಯಜ್ಞಪತಿಯನ್ನು ಆರಾಧನೆಮಾಡಿ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತದ ಸಮಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಅಗ್ನಿಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಸ್ಥರಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ॥ ೮ ॥

ದಿತಿಯು ಹೇಳಿದಳು – ಜ್ಞಾನಿಶ್ರೇಷ್ಠರೇ! ಮದಭರಿತ ಆನೆಯು ಬಾಳೆಯ ಗಿಡವನ್ನು ಹೊಸಕಿ ಹಾಕುವಂತೆಯೇ ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬಿಲ್ಲುಗಾರನಾದ ಮನ್ಮಥನು ಅಬಲೆಯಾಗಿರುವ ನನ್ನನ್ನು ನಿಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹುರಿದುಂಬಿಸಿ ಸತಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ॥ ೯ ॥ ನನ್ನ ಸವತಿಯರು ಪುತ್ರವತಿಯಾಗಿ ಸಮೃದ್ಧರಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಅಸೂಯೆಯಿಂದ ಉರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀವು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೃಪೆದೋರಿರಿ. ನಿಮಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ. ॥ ೧೦ ॥ ನಿಮ್ಮಂತಹ ಪತಿಯು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಗರ್ಭವನ್ನಿರಿಸಿ ಪುತ್ರರೂಪದಿಂದ ಜನಿಸಿದರೆತಾನೇ, ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪತಿಯು ಸನ್ಮಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಳ ಕೀರ್ತಿಯೇ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹರಡುತ್ತದಲ್ಲ! ॥ ೧೧ ॥ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯಾದ ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಪುತ್ರಿಯರ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಸ್ನೇಹವಿತ್ತು. ಅವನು ನಮ್ಮನ್ನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನಾಗಿ ಕರೆದು – 'ನೀನು ಯಾರನ್ನು ಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ವರಿಸುತ್ತೀಯೇ ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ॥ ೧೨ ॥ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಂತಾನದ ಬಗೆಗೆ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದ ಗಮನ ಇಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಅವನು – ನಿಮಗೆ ಗುಣಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಅನುರೂಪರಾದ ಹದಿಮೂರು ಮಂದಿ ಪುತ್ರಿಯರಾದ ನಮ್ಮನ್ನು ನಿಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ವಿವಾಹಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟನು. ॥ ೧೩ ॥ ಆದ್ದರಿಂದ ಮಂಗಳ ಮೂರ್ತಿಯೇ! ಕಮಲನಯನನೇ! ನನ್ನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿ ಕೊಡಿರಿ. ಏಕೆಂದರೆ, ಮಹಾತ್ಮರೇ! ನಿಮ್ಮಂತಹ ಮಹಾಪುರುಷರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದ ದೀನಜನರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವು ಕೈಗೂಡದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೧೪ ॥

ವಿದುರನೇ! ಹೀಗೆ ಕಾಮನವೇಗದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಪೀಡಿತಳಾದ ದಿತಿಯು ದೈನ್ಯದಿಂದ ಅಂಗಲಾಚಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಸವಿಮಾತುಗಳಿಂದ ಸಂತೈಸುತ್ತಾ ಕಶ್ಯಪರು ಹೇಳಿದರು – ॥ ೧೫ ॥ ಎಲೈ ಭೀರುವೇ! ನಿನ್ನ ಬಯಕೆಯಂತೆ ನಿನಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದುದನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡುವೆನು. ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ ಎಂಬ ಮೂರು ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಸಿದ್ಧಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿರುವ ಪತ್ನಿಯ ಕಾಮನೆಯನ್ನು ಯಾವ ಪತಿಯು ತಾನೇ ಪೂರೈಸುವುದಿಲ್ಲ? ॥ ೧೬ ॥ ಮನುಷ್ಯನು ಹಡಗನ್ನು ಹತ್ತಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟುವಂತೆ – ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಿಯು ಇತರ ಆಶ್ರಮಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯ ನೀಡುತ್ತಾ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಆಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ವಯಂ ದುಃಖಸಾಗರವನ್ನು ದಾಟಿಬಿಡುವನು. ॥ ೧೭ ॥ ಎಲೈ ಮಾನಿನಿಯೇ! ತ್ರಿವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥದ

ಯಾಮಾಹುರಾತ್ಮನೋ ಹ್ಯರ್ಧಂ ಶ್ರೇಯಸ್ಕಾಮಸ್ಯ ಮಾನಿನಿ ।
ಯಸ್ಯಾಂ ಸ್ವಧುರಮಧ್ಯಸ್ಯ ಪುಮಾಂಶ್ಚರತಿ ವಿಜ್ವರಃ
॥ ೧೮ ॥

ಯಾಮಾಶ್ರಿತ್ಯೇಂದ್ರಿಯಾರಾತೀನ್‌ದುರ್ಜಯಾನಿತರಾಶ್ರಮೈಃ ।
ವಯಂ ಜಯೇಮ ಹೇಲಾಭಿರ್ದಸ್ಯೂನ್‌ದುರ್ಗಪತಿರ್ಯಥಾ
॥ ೧೯ ॥

ನ ವಯಂ ಪ್ರಭವಸ್ತಾಂ ತ್ವಾಮನುಕರ್ತುಂ ಗೃಹೇಶ್ವರಿ ।
ಅಪ್ಯಾಯುಷಾ ವಾ ಕಾರ್ತ್ಸ್ನ್ಯೇನ ಯೇ ಚಾನ್ಯೇ ಗುಣಗೃಧ್ನವಃ
॥ ೨೦ ॥

ಅಥಾಪಿ ಕಾಮಮೇತಂ ತೇ ಪ್ರಜಾತ್ಯೈ ಕರವಾಣ್ಯಲಮ್ ।
ಯಥಾ ಮಾಂ ನಾತಿವೋಚಂತಿ ಮುಹೂರ್ತಂ ಪ್ರತಿಪಾಲಯ
॥ ೨೧ ॥

ಏಷಾ ಘೋರತಮಾ ವೇಲಾ ಘೋರಾಣಾಂ ಘೋರದರ್ಶನಾ ।
ಚರಂತಿ ಯಸ್ಯಾಂ ಭೂತಾನಿ ಭೂತೇಶಾನುಚರಾಣಿ ಹ
॥ ೨೨ ॥

ಏತಸ್ಯಾಂ ಸಾಧ್ವಿ ಸಂಧ್ಯಾಯಾಂ ಭಗವಾನ್ಭೂತಭಾವನಃ ।
ಪರೀತೋ ಭೂತಪರ್ಷದ್ಭಿರ್ವೃಷೇಣಾಟತಿ ಭೂತರಾಟ್
॥ ೨೩ ॥

ಶ್ಮಶಾನಚಕ್ರಾನಿಲಧೂಲಿಧೂಮ್ರ-
ವಿಕೀರ್ಣವಿದ್ಯೋತಜಟಾಕಲಾಪಃ ।
ಭಸ್ಮಾವಗುಂಠಾಮಲರುಕ್ಮದೇಹೋ
ದೇವಸ್ತ್ರಿಭಿಃ ಪಶ್ಯತಿ ದೇವರಸ್ತೇ ॥ ೨೪ ॥

ನ ಯಸ್ಯ ಲೋಕೇ ಸ್ವಜನಃ ಪರೋ ವಾ
ನಾತ್ಯಾದೃತೋ ನೋತ ಕಶ್ಚಿದ್ವಿಗರ್ಹ್ಯಃ ।
ವಯಂ ವ್ರತೈರ್ಯಚ್ಚರಣಾಪವಿದ್ಧಾ-
ಮಾಶಾಸ್ಮಹೇಽಜಾಂ ಬತ ಭುಕ್ತಭೋಗಾಮ್ ॥ ೨೫ ॥

ಯಸ್ಯಾನವದ್ಯಾಚರಿತಂ ಮನೀಷಿಣೋ
ಗೃಣಂತ್ಯವಿದ್ಯಾಪಟಲಂ ಬಿಭಿತ್ಸವಃ ।
ನಿರಸ್ತ ಸಾಮ್ಯಾತಿಶಯೋಽಪಿ ಯತ್ಸ್ವಯಂ
ಪಿಶಾಚಚರ್ಯಾಮಚರದ್ಗತಿಃ ಸತಾಮ್ ॥ ೨೬ ॥

ಬಯಕೆಯುಳ್ಳ ಪುರುಷನಿಗೆ ಪತ್ನಿಯು ಶರೀರದ ಅರ್ಧಭಾಗವೇ ಆಗಿದ್ದಾಳೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅವಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಆಶ್ರಮದ ಭಾರವನ್ನು ಇರಿಸಿ ಗೃಹಸ್ಥನು ನಿಶ್ಚಿಂತವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ॥ ೧೮ ॥ ಇತರ ಆಶ್ರಮಗಳಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಂಬ ಶತ್ರುವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ಕೋಟೆ-ಕೊತ್ತಲಗಳ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿರುವ ದುರ್ಗಪತಿಯು ಲೂಟಿಮಾಡುವ ಕಳ್ಳ-ಕಾಕರನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ನಿಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನಾವು ಪತ್ನಿಯ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಈ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಂಬ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳುವೆವು. ॥ ೧೯ ॥ ಎಲೈ ಗೃಹೇಶ್ವರಿಯೇ! ನಿನ್ನಂತಹ ಪತ್ನಿಯರು ಮಾಡುವ ಉಪಕಾರವನ್ನು ನಾನಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಇತರ ಯಾರೇ ಗುಣಗ್ರಾಹೀ ಪುರುಷನಾಗಲೀ ತನ್ನ ಇಡೀ ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಜನ್ಮಾಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೀರಿಸಲಾರನು. ॥ ೨೦ ॥ ಆದರೂ ಸಂತಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ನಾನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಈಡೇರಿಸುವೆನು. ಆದರೆ ನೀನು ಮುಹೂರ್ತಕಾಲ ಕಾಯಬೇಕು. ಹೀಗಾದರೆ ನಾನು ಲೋಕನಿಂದೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೨೧ ॥ ಈ ಸಂಧ್ಯಾಸಮಯವು ಅತ್ಯಂತ ಘೋರವಾದಕಾಲ. ರಾಕ್ಷಸಾದಿ ಘೋರಜೀವಿಗಳು ವಿಹರಿಸುವ ಕಾಲವು. ಇದು ಭಗವಾನ್ **ಭೂತನಾಥನ** ಗಣಗಳಾದ ಭೂತಭೇತಾಳಾದಿಗಳು ಓಡಾಡುತ್ತಿರುವ ಭೀಕರವಾದ ಸಮಯ. ॥ ೨೨ ॥ ಎಲೈ ಸಾಧ್ವಿಯೇ ! ಈ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಗವಾನ್ ಭೂತಪತಿಯಾದ ರುದ್ರದೇವರು ವೃಷಭವನ್ನೇರಿ ತನ್ನ ಗಣಗಳೊಡನೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾನೆ. ॥ ೨೩ ॥ ಆತನ ಜಡೆಗಳು ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ಬೀಸುವ ಬಿರುಗಾಳಿಯಿಂದ ಕೆದರಿ ಧೂಳಿನಿಂದ ಧೂಸರಿತವಾಗಿವೆ. ಅವನು ಬಂಗಾರದಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ತನ್ನ ದೇಹಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವನು. ಇಂತಹ ಪೂಜ್ಯನಾದ ಸತೀರಮಣನಾದ ನಿನ್ನ ಭಾವನು ತನ್ನ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ ಎಂಬ ಮೂರು ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ॥ ೨೪ ॥ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ತನ್ನವರು-ಬೇರೆಯವರು, ಬೇಕಾದವರು-ಬೇಡವಾದವರು, ಆದರಣೀಯರು- ನಿಂದನೀಯರು ಎಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ನಾವಾದರೋ ಅನೇಕ ವ್ರತಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾ, ಆತನು ಭೋಗಿಸಿ ಕಾಲಿನಿಂದ ಒದ್ದು ತಳ್ಳಿರುವ ಮಾಯೆಯನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬಯಸುತ್ತಿರುವವರು. ॥ ೨೫ ॥ ವಿವೇಕಿಗಳಾದ ಜನರು ಅವಿದ್ಯೆಯ ಆವರಣವನ್ನು ಭೇದಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಅವನ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವನಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದವರಿರಲಿ, ಅವನಿಗೆ ಸಮಾನರಾದವರೂ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಸತ್ಪುರುಷರು ಮಾತ್ರವೇ ಆತನನ್ನು ತಲುಪಬಲ್ಲರು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಇದ್ದರೂ ಅವನು ಪಿಶಾಚದಂತೆ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ತೋರುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಲೋಕವಿಡಂಬನೆಗಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ॥ ೨೬ ॥ ಈ ಶರೀರವು ನರಿ-ನಾಯಿಗಳ ಆಹಾರವಾಗುವುದು. ಅವಿವೇಕಿಗಳು ಇದನ್ನೇ ಆತ್ಮವೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿ ಇದನ್ನು ವಸ್ತ್ರ

ಹಸಂತಿ ಯಸ್ಯಾಚರಿತಂ ಹಿ ದುರ್ಭಗಾಃ
ಸ್ವಾತ್ಮನ್‌ರತಸ್ಯಾವಿದುಷಃ ಸಮೀಹಿತಮ್ ।
ಯೈರ್ವಸ್ತ್ರಮಾಲ್ಯಾಭರಣಾನುಲೇಪನೈಃ
ಶ್ವಭೋಜನಂ ಸ್ವಾತ್ಮತಯೋಪಲಾಲಿತಮ್ ॥ ೨೭ ॥

ಬ್ರಹ್ಮಾದಯೋ ಯತ್ಕೃತಸೇತುಪಾಲಾ
ಯತ್ಕಾರಣಂ ವಿಶ್ವಮಿದಂ ಚ ಮಾಯಾ ।
ಆಜ್ಞಾಕರೀ ತಸ್ಯ ಪಿಶಾಚಚರ್ಯಾ
ಅಹೋ ವಿಭೂಮ್ನಶ್ಚರಿತಂ ವಿಡಂಬನಮ್ ॥ ೨೮ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಸೈವಂ ಸಂವಿದಿತೇ ಭರ್ತ್ರಾ ಮನ್ಮಥೋನ್ಮಥಿತೇಂದ್ರಿಯಾ ।
ಜಗ್ರಾಹ ವಾಸೋ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷೇರ್ವೃಷಲೀವ ಗತತ್ರಪಾ ॥ ೨೯ ॥

ಸ ವಿದಿತ್ವಾಥ ಭಾರ್ಯಾಯಾಸ್ತಂ ನಿರ್ಬಂಧಂ ವಿಕರ್ಮಣಿ ।
ನತ್ವಾ ದಿಷ್ಟಾಯ ರಹಸಿ ತಯಾಥೋಪವಿವೇಶ ಹ ॥ ೩೦ ॥

ಅಥೋಪಸ್ಪೃಶ್ಯ ಸಲಿಲಂ ಪ್ರಾಣಾನಾಯಮ್ಯ ವಾಗ್ಯತಃ ।
ಧ್ಯಾಯನ್‌ಜಜಾಪ ವಿರಜಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಯೋತಿಃ ಸನಾತನಮ್ ॥ ೩೧ ॥

ದಿತಿಸ್ತು ವ್ರೀಡಿತಾ ತೇನ ಕರ್ಮಾವದ್ಯೇನ ಭಾರತ ।
ಉಪಸಂಗಮ್ಯ ವಿಪ್ರರ್ಷಿಮಧೋಮುಖ್ಯಭ್ಯಭಾಷತ ॥ ೩೨ ॥

ದಿತಿರುವಾಚ

ಮಾ ಮೇ ಗರ್ಭಮಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ಭೂತಾನಾಮೃಷಭೋಽವಧೀತ್ ।
ರುದ್ರಃ ಪತಿರ್ಹಿ ಭೂತಾನಾಂ ಯಸ್ಯಾಕರವಮಂಹಸಮ್ ॥ ೩೩ ॥

ನಮೋ ರುದ್ರಾಯ ಮಹತೇ ದೇವಾಯೋಗ್ರಾಯ ಮೀಢುಷೇ ।
ಶಿವಾಯ ನ್ಯಸ್ತದಂಡಾಯ ಧೃತದಂಡಾಯ ಮನ್ಯವೇ ॥ ೩೪ ॥

ಸ ನಃ ಪ್ರಸೀದತಾಂ ಭಾಮೋ ಭಗವಾನುರ್ವನುಗ್ರಹಃ ।
ವ್ಯಾಧಸ್ಯಾಪ್ಯನುಕಂಪ್ಯಾನಾಂ ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ದೇವಃ ಸತೀಪತಿಃ ॥ ೩೫ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಸ್ವಸರ್ಗಸ್ಯಾಶಿಷಂ ಲೋಕ್ಯಾಮಾಶಾಸಾನಾಂ ಪ್ರವೇಪತೀಮ್ ।
ನಿವೃತ್ತಸಂಧ್ಯಾನಿಯಮೋ ಭಾರ್ಯಾಮಾಹ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ॥ ೩೬ ॥

ಒಡವೆ, ಗಂಧ, ಮಾಲೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ದುರದೃಷ್ಟಶಾಲಿಗಳು ಆತ್ಮಾರಾಮನಾಗಿರುವ ಭಗವಾನ್ ಶಂಕರನ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ನಗುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ॥ ೨೭ ॥ ನಮ್ಮ ವಿಷಯ ಹಾಗಿರಲಿ. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಲೋಕಪಾಲರೂ ಕೂಡ ಆತನು ಕಟ್ಟಿರುವ, ನಿರ್ದೇಶಿಸಿರುವ ಧರ್ಮಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವನೇ ಈ ವಿಶ್ವದ ಅಧಿಷ್ಠಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಮಾಯೆಯೂ ಅವನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುವಳು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಆತನು ಪ್ರೇತಗಳಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅಬ್ಬಾ! ಎಂತಹ ಅದ್ಭುತ ಲೀಲೆಯಿದು! ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಕನಾದ ಪ್ರಭುವು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಈ ಲೀಲೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೨೮ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ವಿದುರನೇ! ಪತಿಯು ಈ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ನೀಡಿದರೂ ಕಾಮಾತುರಳಾದ ದಿತಿಯು ವೇಶ್ಯೆಯಂತೆ ನಾಚಿಕೆಬಿಟ್ಟು ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿ ಕಶ್ಯಪರ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಳು. ॥ ೨೯ ॥ ಆಗ ಕಶ್ಯಪರು ಭಾರ್ಯೆಯ ನಿಂದಿತವಾದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ಆಗ್ರಹವನ್ನು ಕಂಡು 'ದೈವೇಚ್ಛೆ ಇದ್ದಂತಾಗಲಿ' ಎಂದು ದೈವಕ್ಕೆ ಕೈಮುಗಿದು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಆಕೆಯೊಡನೆ ಸಮಾಗಮ ಮಾಡಿದರು. ॥ ೩೦ ॥ ಅನಂತರ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ಮೌನಿಯಾಗಿ, ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಮಾಡಿ ಪರಿಶುದ್ಧವೂ, ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯವೂ, ಸನಾತನವೂ ಆದ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ, ಅವನನ್ನೇ ಕುರಿತು ಜಪ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ॥ ೩೧ ॥ ವಿದುರನೇ! ದಿತಿಗೂ ತಾನು ಮಾಡಿದ ನಿಂದ್ಯವಾದ ಕರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ತುಂಬಾ ನಾಚಿಕೆಯಾಗಿ, ಆಕೆಯು ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೀಗೆ ಹೇಳತೊಡಗಿದಳು. ॥ ೩೨ ॥

ದಿತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ – ಓ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯೇ! ಭಗವಾನ್ ರುದ್ರನು ಭೂತಗಳ ಸ್ವಾಮಿಯು. ಆತನ ಕುರಿತು ನಾನು ಅಪರಾಧವನ್ನೆಸಗಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೂ ಆ ಭೂತಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ದೇವನು ನನ್ನ ಗರ್ಭವನ್ನು ನಾಶಮಾಡದಿರಲಿ. ॥ ೩೩ ॥ ಮಹಾದೇವನಾದ ರುದ್ರನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ಉಗ್ರನಾಗಿದ್ದರೂ ಭಕ್ತರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವ ಶಿವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ಸತ್ಪುರುಷರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದಂಡವನ್ನು ಬಳಸದೆ, ದುಷ್ಟರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ದಂಡಪಾಣಿಯಾದ ಕ್ರೋಧಮೂರ್ತಿಗೆ ನಮೋ ನಮಃ ॥ ೩೪ ॥ ಹೆಂಗಸರಾದ ನಮ್ಮ ಮೇಲಾದರೋ ಪ್ರಾಣಿಹಿಂಸೆಮಾಡುವ ಬೇಡರೂ ಕೂಡ ದಯೆ ತೋರಿಸುವರು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪರಮ ಕರುಣಾಳುವೂ, ಸತೀಪತಿಯೂ ನನಗೆ ಭಾವನೂ ಆಗಿರುವ ಶಂಕರನು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಲೀ. ॥ ೩೫ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳಿದರು – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಪ್ರಜಾಪತಿ ಕಶ್ಯಪರು ಸಾಯಂ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನಾದಿಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ದಿತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರು. ಆಕೆಯು ಗಡ-ಗಡನೆ ನಡುಗುತ್ತಾ ತನ್ನ ಸಂತಾನದ ಲೌಕಿಕ ಮತ್ತು ಪಾರಲೌಕಿಕ ಉನ್ನತಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಗ ಕಶ್ಯಪರು ಅವಳಿಗೆ ಹೇಳಿದರು – ॥ ೩೬ ॥

ಕಶ್ಯಪ ಉವಾಚ

ಅಪ್ರಾಯತ್ಯಾದಾತ್ಮನಸ್ತೇ ದೋಷಾನ್ಮೌಹೂರ್ತಿಕಾದುತ ।
ಮನ್ನಿದೇಶಾತಿಚಾರೇಣ ದೇವಾನಾಂ ಚಾತಿಹೇಲನಾತ್
॥ ೩೭ ॥

ಭವಿಷ್ಯತಸ್ತವಾಭದ್ರಾವಭದ್ರೇ ಜಾತರಾಧಮೌ ।
ಲೋಕಾನ್ಸಪಾಲಾಂಸ್ತ್ರೀಂಶ್ಚಂಡಿ ಮುಹುರಾಕ್ರಂದಯಿಷ್ಯತಃ
॥ ೩೮ ॥

ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ಹನ್ಯಮಾನಾನಾಂ ದೀನಾನಾಮಕೃತಾಗಸಾಮ್ ।
ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ನಿಗೃಹ್ಯಮಾಣಾನಾಂ ಕೋಪಿತೇಷು ಮಹಾತ್ಮಸು
॥ ೩೯ ॥

ತದಾ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಃ ಕ್ರುದ್ಧೋ ಭಗವಾಲ್ಲೋಕಭಾವನಃ ।
ಹನಿಷ್ಯತ್ಯವತೀರ್ಯಾಸೌ ಯಥಾದ್ರೀನ್ ಶತಪರ್ವಧೃಕ್
॥ ೪೦ ॥

ದಿತಿರುವಾಚ

ವಧಂ ಭಗವತಾ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸುನಾಭೋದಾರಬಾಹುನಾ ।
ಆಶಾಸೇ ಪುತ್ರಯೋರ್ಮಹ್ಯಂ ಮಾ ಕ್ರುದ್ಧಾದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದ್ವಿಭೋ
॥ ೪೧ ॥

ನ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡದಗ್ಧಸ್ಯ ನ ಭೂತಭಯದಸ್ಯ ಚ ।
ನಾರಕಾಶ್ಚಾನುಗೃಹ್ಣಂತಿ ಯಾಂ ಯಾಂ ಯೋನಿಮಸೌ ಗತಃ
॥ ೪೨ ॥

ಕಶ್ಯಪ ಉವಾಚ

ಕೃತಶೋಕಾನುತಾಪೇನ ಸದ್ಯಃ ಪ್ರತ್ಯವಮರ್ಶನಾತ್ ।
ಭಗವತ್ಯುರುಮಾನಾಚ್ಚ ಭವೇ ಮಯ್ಯಪಿ ಚಾದರಾತ್
॥ ೪೩ ॥

ಪುತ್ರಸ್ಯೈವ ತು ಪುತ್ರಾಣಾಂ ಭವಿತೈಕಃ ಸತಾಂ ಮತಃ ।
ಗಾಸ್ಯಂತಿ ಯದ್ಯಶಃ ಶುದ್ಧಂ ಭಗವದ್ಯಶಸಾ ಸಮಮ್
॥ ೪೪ ॥

ಯೋಗೈರ್ಹೇಮೇವ ದುರ್ವರ್ಣಂ ಭಾವಯಿಷ್ಯಂತಿ ಸಾಧವಃ ।
ನಿರ್ವೈರಾದಿಭಿರಾತ್ಮಾನಂ ಯಚ್ಛೀಲಮನುವರ್ತಿತುಮ್
॥ ೪೫ ॥

ಯತ್ಪ್ರಸಾದಾದಿದಂ ವಿಶ್ವಂ ಪ್ರಸೀದತಿ ಯದಾತ್ಮಕಮ್ ।
ಸ ಸ್ವದೃಗ್ಭಗವಾನ್ಯಸ್ಯ ತೋಷ್ಯತೇಽನನ್ಯಯಾ ದೃಶಾ
॥ ೪೬ ॥

ಕಶ್ಯಪರು ಇಂತೆಂದರು – 'ನಿನ್ನ ಚಿತ್ತವು ದುಷ್ಟಕಾಮದಿಂದ ಕಲುಷಿತವಾಗಿತ್ತು. ನೀನು ಸಮಾಗಮ ಮಾಡಿದ ಸಮಯವೂ ಅಶುಭವಾಗಿತ್ತು. ನೀನು ನನ್ನ ಮಾತನ್ನೂ ಗೌರವಿಸಲಿಲ್ಲ, ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಅಪಚಾರವೆಸಗಿದೆ. ॥ ೩೭ ॥ ಎಲೈ ಅಮಂಗಳ ವಾದ ಚಂಡಿಯೇ! ನಿನ್ನ ಗರ್ಭದಿಂದ ಅಮಂಗಳರೂ, ಅಧ ಮರೂ ಆದ ಇಬ್ಬರು ಪುತ್ರರು ಹುಟ್ಟುವರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಅತ್ಯಾಚಾರದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕವನ್ನೂ, ಲೋಕಪಾಲಕರನ್ನೂ ಪದೇ-ಪದೇ ಅಳುವಂತೆ ಮಾಡುವರು. ॥ ೩೮ ॥ ಅವರ ಕೈಯಿಂದ ನೂರಾರು ನಿರಪರಾಧಿಗಳೂ, ದೀನರೂ ಆದ ಪ್ರಾಣಿ ಗಳು ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಡುವುವು. ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಾಚಾರ ನಡೆ ಯುವುದು. ಮಹಾತ್ಮರನ್ನು ಕ್ಷುಬ್ಧಗೊಳಿಸಲಾಗುವುದು. ಆಗ ಸರ್ವ ಲೋಕರಕ್ಷಕ ನಾದ ಜಗದೀಶ್ವರನು ಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ ಭುವಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿ – ಇಂದ್ರನು ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿದಂತೆ ಅವರನ್ನು ವಧಿಸುವನು. ॥ ೩೯-೪೦ ॥

ದಿತಿಯು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡಳು – ಸ್ವಾಮಿ! ನನ್ನ ಪುತ್ರರು ಕುಪಿತರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಶಾಪದಿಂದ ಸಾಯದೇ, ಭಗವಾನ್ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಚಕ್ರಪಾಣಿ ನಾರಾಯಣನ ಕೈಯಿಂದಲೇ ಮರಣ ಹೊಂದುವುದಾದರೆ ನನಗೂ ಸಮ್ಮತವೇ. ॥ ೪೧ ॥ ಯಾವ ಜೀವಿಯು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಶಾಪದಿಂದ ಸುಟ್ಟುಹೋದವನು ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಭಯಪಡಿಸುವವನು ಯಾವುದೇ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಅವನ ಮೇಲೆ ನಾರಕೀಯ ಜೀವಿಗಳೂ ಕೂಡ ದಯಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೪೨ ॥

ಕಶ್ಯಪರು ಹೇಳಿದರು – ದೇವಿ! ನೀನು ಗೈದ ಪಾಪದ ಬಗೆಗೆ ಶೋಕವನ್ನೂ, ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವನ್ನೂ ತೋರಿದ್ದೀಯೆ. ನಿನಗೆ ಉಚಿತ-ಅನುಚಿತ ಇದರ ವಿವೇಕವು ಒಡನೆಯೇ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಭಗವಂತನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಶಂಭುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಗೌರವ ವನ್ನೂ, ನನ್ನಲ್ಲಿ ಆದರವನ್ನೂ ತೋರಿಸಿರುವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಇಬ್ಬರು ಪುತ್ರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ನಾಲ್ವರು ಪುತ್ರರಾಗುವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಮಾತ್ರ ಸಾಧು-ಸಜ್ಜನ ಶಿರೋಮಣಿ ಯಾಗುವನು. ಸತ್ಪುರುಷರ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ, ಆತನ ಪವಿತ್ರವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಭಕ್ತರು ಭಗವಂತನ ಗುಣ ಕೀರ್ತನೆಯೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ಹಾಡುವರು. ॥ ೪೩-೪೪ ॥ ಬಣ್ಣಗೆಟ್ಟ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಪದೇ-ಪದೇ ಪುಟಕ್ಕಿಟ್ಟು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿದಂತೆಯೇ, ಸಜ್ಜನರು ಆತನ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ವೈ ರತೆ ಮುಂತಾದ ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ॥ ೪೫ ॥ ಯಾರ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಅವನ ಸ್ವರೂಪಭೂತವಾದ ಈ ಜಗತ್ತು ಆನಂದಿತವಾಗುತ್ತದೋ ಆ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ ಭಗವಂತನೂ ಕೂಡ ಆತನ ಅನನ್ಯ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗುವನು. ॥ ೪೬ ॥ ದಿತಿಯೇ! ಆ ಬಾಲಕನು ದೊಡ್ಡ ಭಗವದ್ಭಕ್ತನೂ, ಉದಾರ ಹೃದಯನೂ, ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯೂ, ಮಹಾಪುರುಷರಿಗೂ ಪೂಜ್ಯನೂ ಆಗುವನು. ಪ್ರೌಢವಾದ ಭಕ್ತಿ

ಸ ವೈ ಮಹಾಭಾಗವತೋ ಮಹಾತ್ಮಾ
ಮಹಾನುಭಾವೋ ಮಹತಾಂ ಮಹಿಷ್ಠಃ ।
ಪ್ರವೃದ್ಧಭಕ್ತ್ಯಾ ಹ್ಯನುಭಾವಿತಾಶಯೇ
ನಿವೇಶ್ಯ ವೈಕುಂಠಮಿಮಂ ವಿಹಾಸ್ಯತಿ ॥ ೪೭ ॥

ಭಾವದಿಂದ ವಿಶುದ್ಧ ಮತ್ತು ಭಗವದ್ಭಾವದಿಂದ ತುಂಬಿದ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಭಗವಂತನನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ದೇಹಾಭಿಮಾನವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುವನು. ॥ ೪೭ ॥

ಅಲಂಪಟಃ ಶೀಲಧರೋ ಗುಣಾಕರೋ
ಹೃಷ್ಟಃ ಪರರ್ಧ್ಯಾ ವ್ಯಥಿತೋ ದುಃಖಿತೇಷು ।
ಅಭೂತಶತ್ರುರ್ಜಗತಃ ಶೋಕಹರ್ತಾ
ನೈದಾಘಿಕಂ ತಾಪಮಿವೋಡುರಾಜಃ ॥ ೪೮ ॥

ಅವನು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಪಟನೂ, ಗುಣಶೀಲ ಸಂಪನ್ನನೂ, ಗುಣಗಳ ಗಣಿಯೂ, ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಸಮೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಸುಖಿಯೂ, ದುಃಖದಲ್ಲಿ ದುಃಖಿಯೂ ಆಗುವನು. ಅವನಿಗೆ ಯಾರೂ ಶತ್ರುಗಳೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಚಂದ್ರನು ಬೇಸಿಗೆಯ ತಾಪವನ್ನು ಕಳೆಯುವಂತೆ ಆತನು ಜಗತ್ತಿನ ಶೋಕವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವನು. ॥ ೪೮ ॥

ಅಂತರ್ಬಹಿಶ್ಚಾಮಲಮಬ್ಜನೇತ್ರಂ
ಸ್ವಪೂರುಷೇಚ್ಛಾನುಗೃಹೀತರೂಪಮ್ ।
ಪೌತ್ರಸ್ತವ ಶ್ರೀಲಲನಾಲಲಾಮಂ
ದ್ರಷ್ಟಾ ಸ್ಫುರತ್ಕುಂಡಲಮಂಡಿತಾನನಮ್ ॥ ೪೯ ॥

ಯಾರು ಈ ಪ್ರಪಂಚದ ಒಳ-ಹೊರಗೆ ಎಲ್ಲೆಡೆ ವಿರಾಜಮಾನನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ತಮ್ಮ ಭಕ್ತರ ಬಯಕೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆಗಾಗ ತನ್ನ ಮಂಗಳವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವನೋ, ಥಳ-ಥಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಕುಂಡಲಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಮುಖಮಂಡಲದಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆಯೋ, ಅಂತಹ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೂ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ತುಂಬುತ್ತಿರುವ ಕಮಲಾಕ್ಷನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನಿನ್ನ ಮೊಮ್ಮಗನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ದರ್ಶಿಸುವನು. ॥ ೪೯ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಶ್ರುತ್ವಾ ಭಾಗವತಂ ಪೌತ್ರಮಮೋದತ ದಿತಿರ್ಭೃಶಮ್ ।
ಪುತ್ರಯೋಶ್ಚ ವಧಂ ಕೃಷ್ಣಾದ್ವಿದಿತ್ವಾಽಽಸೀನ್ಮಹಾಮನಾಃ ॥ ೫೦ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ವಿದುರನೇ! ತನ್ನ ಪೌತ್ರನು ಪರಮ ಭಾಗವತನಾಗುವನೆಂದು ಕೇಳಿ ದಿತಿಗೆ ತುಂಬಾ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ತನ್ನ ಪುತ್ರರು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಸಂಹರಿಸಲ್ಪಡುವರು ಎಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಇನ್ನೂ ಉತ್ಸಾಹವುಂಟಾಯಿತು. ॥ ೫೦ ॥

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೪ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ
ದಿತಿ-ಕಶ್ಯಪಸಂವಾದೇ ಚತುರ್ದಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೪ ॥

ಹದಿನೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಜಯ – ವಿಜಯರಿಗೆ ಸನಕಾದಿಗಳ ಶಾಪ

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಂ ತು ತತ್ತೇಜ ಪರತೇಜೋಹನಂ ದಿತಿಃ ।
ದಧಾರ ವರ್ಷಾಣಿ ಶತಂ ಶಂಕಮಾನಾ ಸುರಾರ್ದನಾತ್ ॥ ೧ ॥

ಲೋಕೇ ತೇನ ಹತಾಲೋಕೇ ಲೋಕಪಾಲಾ ಹತೌಜಸಃ ।
ನ್ಯವೇದಯನ್ವಿಶ್ವಸೃಜೇ ಧ್ವಾಂತವ್ಯತಿಕರಂ ದಿಶಾಮ್ ॥ ೨ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ವಿದುರನೇ! ದಿತಿದೇವಿಯು ತನ್ನ ಪುತ್ರರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕಷ್ಟವುಂಟಾಗುವುದು ಎಂದು ಶಂಕಿಸಿ, ಇತರರ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡುವ ಕಶ್ಯಪರ ಮಹಾತೇಜಸ್ಸನ್ನು (ಗರ್ಭವನ್ನು) ನೂರುವರ್ಷಕಾಲ ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲೇ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಳು. ॥ ೧ ॥ ಆ ಗರ್ಭಸ್ಥ ತೇಜದಿಂದಲೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳ ಪ್ರಕಾಶವು ಕ್ಷೀಣವಾಗತೊಡಗಿತು ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಾದಿ ಲೋಕಪಾಲರೂ ತೇಜೋಹೀನರಾದರು. ಆಗ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕತ್ತಲೆ ಕವಿದು ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉಂಟಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡರು. ॥ ೨ ॥

ದೇವಾ ಊಚುಃ

ತಮ ಏತದ್ವಿಭೋ ವೇತ್ಥ ಸಂವಿಗ್ನಾ ಯದ್ವಯಂ ಭೃಶಮ್ ।
ನ ಹ್ಯವ್ಯಕ್ತಂ ಭಗವತಃ ಕಾಲೇನಾಸ್ಪೃಷ್ಟವರ್ತ್ಮನಃ ॥ ೩ ॥

ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡರು – ಪೂಜ್ಯರೇ! ತಾವು ಸರ್ವಜ್ಞರು. ಕಾಲವು ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ತಮಗೆ ಅರಿವಿರದ ವಿಷಯ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಅಂಧಕಾರದ ವಿಷಯವೂ ತಮಗೆ ತಿಳಿದೇ

ದೇವದೇವ ಜಗದ್ಧಾತರ್ಲೋಕನಾಥಶಿಖಾಮಣೇ ।
ಪರೇಷಾಮಪರೇಷಾಂ ತ್ವಂ ಭೂತಾನಾಮಸಿ ಭಾವವಿತ್ ॥ ೪ ॥

ನಮೋ ವಿಜ್ಞಾನವೀರ್ಯಾಯ ಮಾಯಯೇದಮುಪೇಯುಷೇ ।
ಗೃಹೀತಗುಣಭೇದಾಯ ನಮಸ್ತೇಽವ್ಯಕ್ತಯೋನಯೇ ॥ ೫ ॥

ಯೇ ತ್ವಾನನ್ಯೇನ ಭಾವೇನ ಭಾವಯನ್ತ್ಯಾತ್ಮಭಾವನಮ್ ।
ಆತ್ಮನಿ ಪ್ರೋತಭುವನಂ ಪರಂ ಸದಸದಾತ್ಮಕಮ್ ॥ ೬ ॥

ತೇಷಾಂ ಸುಪಕ್ವಯೋಗಾನಾಂ ಜಿತಶ್ವಾಸೇಂದ್ರಿಯಾತ್ಮನಾಮ್ ।
ಲಬ್ಧಯುಷ್ಮತ್ಪ್ರಸಾದಾನಾಂ ನ ಕುತಶ್ಚಿತ್ಪರಾಭವಃ ॥ ೭ ॥

ಯಸ್ಯ ವಾಚಾ ಪ್ರಜಾಃ ಸರ್ವಾ ಗಾವಸ್ತಂತ್ಯೇವ ಯಂತ್ರಿತಾಃ ।
ಹರಂತಿ ಬಲಿಮಾಯತ್ತಾಸ್ತಸ್ಮೈ ಮುಖ್ಯಾಯ ತೇ ನಮಃ ॥ ೮ ॥

ಸ ತ್ವಂ ವಿಧತ್ಸ್ವ ಶಂ ಭೂಮಂಸ್ತಮಸಾ ಲುಪ್ತಕರ್ಮಣಾಮ್ ।
ಅದಭ್ರದಯಯಾ ದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಆಪನ್ನಾನರ್ಹಸೀಕ್ಷಿತುಮ್ ॥ ೯ ॥

ಏಷ ದೇವ ದಿತೇರ್ಗರ್ಭ ಓಜಃ ಕಾಶ್ಯಪಮರ್ಪಿತಮ್ ।
ದಿಶಸ್ತಿಮಿರಯನ್ಸರ್ವಾ ವರ್ಧತೇಽಗ್ನಿರಿವೈಧಸಿ ॥ ೧೦ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಸ ಪ್ರಹಸ್ಯ ಮಹಾಬಾಹೋ ಭಗವಾನ್ ಶಬ್ದಗೋಚರಃ ।
ಪ್ರತ್ಯಾಚಷ್ಟಾತ್ಮಭೂರ್ದೇವಾನ್ ಪ್ರೀಣನ್ರುಚಿರಯಾ ಗಿರಾ ॥ ೧೧ ॥

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ

ಮಾನಸಾ ಮೇ ಸುತಾ ಯುಷ್ಮತ್ಪೂರ್ವಜಾಃ ಸನಕಾದಯಃ ।
ಚೇರುರ್ವಿಹಾಯಸಾ ಲೋಕಾನ್ಲ್ಲೋಕೇಷು ವಿಗತಸ್ಪೃಹಾಃ ॥ ೧೨ ॥

ತ ಏಕದಾ ಭಗವತೋ ವೈಕುಂಠಸ್ಯಾಮಲಾತ್ಮನಃ ।
ಯಯುರ್ವೈಕುಂಠನಿಲಯಂ ಸರ್ವಲೋಕನಮಸ್ಕೃತಮ್ ॥ ೧೩ ॥

ಇದೆ. ನಾವಂತೂ ಇದರಿಂದ ತುಂಬಾ ಭಯಗೊಂಡಿರುವೆವು. ॥ ೩ ॥ ದೇವಾಧಿದೇವಾ! ನೀವು ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವರು, ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಪಾಲಕರ ಮುಕುಟಮಣಿಗಳಾಗಿದ್ದೀರಿ. ನೀವು ಚಿಕ್ಕ-ದೊಡ್ಡ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳ ಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವಿರಿ. ॥ ೪ ॥ ದೇವಾ! ತಾವು ವಿಜ್ಞಾನ ಬಲ ಸಂಪನ್ನರು. ಮಾಯೆಯಿಂದಲೇ ಈ ಚತುರ್ಮುಖ ರೂಪವನ್ನೂ ಮತ್ತು ರಜೋಗುಣವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವಿರಿ. ತಮ್ಮ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಕಾರಣವನ್ನು ಯಾರೂ ತಿಳಿಯಲಾರರು. ಇಂತಹ ಅಪ್ರಮೇಯಮಹಿಮರಾದ ತಮಗೆ ನಮೋ ನಮಃ ॥ ೫ ॥ ಸಮಸ್ತ ಭುವನಗಳು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಡಗಿವೆ. ಕಾರ್ಯ-ಕಾರಣ ರೂಪವಾದ ಸರ್ವಜಗತ್ತು ತಮ್ಮ ಶರೀರವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದರೂ ತಾವು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಮೀರಿದವರು. ಸಮಸ್ತ ಜೀವಿಗಳಿಗೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವ ತಮ್ಮನ್ನು ಅನನ್ಯ ಭಾವದಿಂದ ಧ್ಯಾನಮಾಡುವ ಸಿದ್ಧಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಯಾರಿಂದಲೂ ಪರಾಭವವುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ನಿಮ್ಮ ಕರುಣಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ಕೃತಕೃತ್ಯರಾಗಿ ಬಿಡುವರು. ಅವರು ಪ್ರಾಣ, ಇಂದ್ರಿಯ, ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿಬಿಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ಯೋಗವು ಪರಿಪಕ್ವವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವುದು. ॥ ೬-೭ ॥ ಎತ್ತುಗಳು ಮೂಗು ದಾರಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದು ಕೆಲಸಮಾಡುವಂತೆ – ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ತಮ್ಮ ವೇದವಾಣಿಯಿಂದ ಬದ್ಧರಾಗಿ, ತಮಗೆ ಅಧೀನರಾಗಿ ನಿಯಮಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಮಾಡಿ ತಮಗೆ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ನಿಯಮಿಸುವ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರೇ ತಾವು. ಇಂತಹ ಸರ್ವನಿಯಾಮಕರಾದ ತಮಗೆ ನಮಸ್ಕಾರವು. ॥ ೮ ॥ ಬೃಹತ್ಸ್ವರೂಪರಾದ ದೇವರೇ! ಈ ಕಗ್ಗತ್ತಲೆಯಿಂದ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳ ವಿಭಾಗವೇ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಲೋಕದ ಎಲ್ಲ ಕರ್ಮಗಳು ಲುಪ್ತವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಜನರೂ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡು. ಶರಣಾಗತರಾಗಿರುವ ನಮ್ಮನ್ನು ದಯಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದಿಟ್ಟಿಸಿರಿ. ॥ ೯ ॥ ದೇವಾ! ಬೆಂಕಿಯು ಕಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಹೆಚ್ಚುವಂತೆ ಕಶ್ಯಪರ ವೀರ್ಯದಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಈ ದಿತಿಯ ಗರ್ಭವು ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಅಂಧಕಾರಮಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾ ಕ್ರಮೇಣ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ॥ ೧೦ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಮಹಾಬಾಹುವೇ! ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ನಸುನಕ್ಕು ತಮ್ಮ ಮಧುರವಾದ ವಾಣಿಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳತೊಡಗಿದರು – ॥ ೧೧ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರೆಂದರು – ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳಿರಾ! ನಿಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರೂ, ನನ್ನ ಮಾನಸಪುತ್ರರೂ ಆದ ಸನಕಾದಿಗಳು ಪರಮ ವೈರಾಗ್ಯ ಸಂಪನ್ನರಾಗಿ, ಲೋಕಗಳ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೊರೆದು ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಿಂದ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ॥ ೧೨ ॥ ಒಮ್ಮೆ ಅವರು ಶುದ್ಧಸತ್ತ್ವಮಯವಾಗಿ ಸಮಸ್ತಲೋಕಗಳಿಗೂ ಮೇಲೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿರುವ ವೈಕುಂಠಧಾಮಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ॥ ೧೩ ॥

ವಸಂತಿ ಯತ್ರ ಪುರುಷಾಃ ಸರ್ವೇ ವೈಕುಂಠ ಮೂರ್ತಯಃ ।
ಯೇಽನಿಮಿತ್ತನಿಮಿತ್ತೇನ ಧರ್ಮೇಣಾರಾಧಯನ್ ಹರಿಮ್
॥ ೧೪ ॥

ಯತ್ರ ಚಾದ್ಯಃ ಪುಮಾನಾಸ್ತೇ ಭಗವಾನ್ ಶಬ್ದಗೋಚರಃ ।
ಸತ್ತ್ವಂ ವಿಷ್ಟಭ್ಯ ವಿರಜಂ ಸ್ವಾನಾಂ ನೋ ಮೃಡಯನ್ವೃಷಃ
॥ ೧೫ ॥

ಯತ್ರ ನೈಃಶ್ರೇಯಸಂ ನಾಮ ವನಂ ಕಾಮದುಘೈರ್ದ್ರುಮೈಃ ।
ಸರ್ವರ್ತುಶ್ರೀಭಿರ್ವಿಭ್ರಾಜತ್ಕೈವಲ್ಯಮಿವ ಮೂರ್ತಿಮತ್
॥ ೧೬ ॥

ವೈಮಾನಿಕಾಃ ಸಲಲನಾಶ್ಚರಿತಾನಿ ಯತ್ರ
ಗಾಯಂತಿ ಲೋಕಶಮಲಕ್ಷಪಣಾನಿ ಭರ್ತುಃ ।
ಅಂತರ್ಜಲೇಽನುವಿಕಸನ್ಮಧುಮಾಧವೀನಾಂ
ಗಂಧೇನ ಖಂಡಿ ತಧಿಯೋಽಪ್ಯನಿಲಂ ಕ್ಷಿಪಂತಃ ॥ ೧೭ ॥

ಪಾರಾವತಾನ್ಯಭೃತಸಾರಸಚಕ್ರವಾಕ-
ದಾತ್ಯೂಹಹಂಸಶುಕತಿತ್ತಿರಿಬರ್ಹಿಣಾಂ ಯಃ ।
ಕೋಲಾಹಲೋ ವಿರಮತೇಽಚಿರಮಾತ್ರಮುಚ್ಚೈ-
ರ್ಭೃಂಗಾಧಿಪೇ ಹರಿಕಥಾಮಿವ ಗಾಯಮಾನೇ ॥ ೧೮ ॥

ಮಂದಾರಕುಂದಕುರವೋತ್ಪಲಚಂಪಕಾರ್ಣ-
ಪುನ್ನಾಗನಾಗಬಕುಲಾಂಬುಜಪಾರಿಜಾತಾಃ ।
ಗಂಧೇಽರ್ಚಿತೇ ತುಲಸಿಕಾಭರಣೇನ ತಸ್ಯಾ
ಯಸ್ಮಿಂಸ್ತಪಃ ಸುಮನಸೋ ಬಹು ಮಾನಯಂತಿ ॥ ೧೯ ॥

ಯತ್ಸಂಕುಲಂ ಹರಿಪದಾನತಿಮಾತ್ರ ದೃಷ್ಟೈ-
ರ್ವೈದೂರ್ಯಮಾರಕತಹೇಮಮಯೈರ್ವಿಮಾನೈಃ ।
ಯೇಷಾಂ ಬೃಹತ್ಕಟಿತಟಾಃ ಸ್ಮಿತಶೋಭಿಮುಖ್ಯಃ
ಕೃಷ್ಣಾತ್ಮನಾಂ ನ ರಜ ಆದಧುರುತ್ಸ್ಮಯಾದ್ಯೈಃ ॥ ೨೦ ॥

ಅಲ್ಲಿ ಇರುವವರೆಲ್ಲರೂ ವಿಷ್ಣುರೂಪಿಗಳೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಬೇರೆ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಕೇವಲ ಭಗವಚ್ಚರಣಗಳ ಶರಣಾಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಕ್ಕಾಗಿಯೇ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮದ ಮೂಲಕ ಶ್ರೀಮಹಾವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಆರಾಧನೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಆ ಲೋಕವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ॥ ೧೪ ॥ ಅಲ್ಲಿ ವೇದ-ವೇದಾಂತ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿರುವ ಧರ್ಮಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಆದಿನಾರಾಯಣನು ನಮ್ಮಂತಹ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಶುದ್ಧಸತ್ತ್ವಮಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಯಾವಾಗಲೂ ವಿರಾಜಮಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ॥ ೧೫ ॥ ಆ ವೈಕುಂಠದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಿವತ್ತಾದ ಕೈವಲ್ಯದಂತೆಯೇ ಕಂಗೊಳಿಸುವ 'ನೈಃಶ್ರೇಯಸ' ಎಂಬ ದಿವ್ಯೋದ್ಯಾನವು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಅದು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ಸುಶೋಭಿತವಾಗಿದ್ದು, ಎಲ್ಲ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆರು ಋತುಗಳ ಶೋಭೆಯಿಂದ ಸಂಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ॥ ೧೬ ॥

ಅಲ್ಲಿ ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಗಂಧರ್ವರು – ಜನರ ಸರ್ವಪಾಪಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟಿರುಹುವಂತಹ ತಮ್ಮ ಒಡೆಯನ ಪವಿತ್ರ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಮನದನ್ನೆಯರೊಡನೆ ಹಾಡುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿ ಅರಳಿರುವ ಮಕರಂದದಿಂದ ತುಂಬಿದ ವಸಂತಸಮಯದ ಮಾಧವೀಲತೆಗಳ ಸುಮಧುರವಾದ ಗಂಧವು ಅವರ ಚಿತ್ತವನ್ನು ತನ್ನೆಡೆಗೆ ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಬಯಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವರು ಆದರ ಕಡೆಗೆ ಗಮನವೇ ಕೊಡದೆ, ಬದಲಿಗೆ ಆ ಕಂಪನ್ನು ಹೊತ್ತುತರುವ ಮಂದಾನಿಲವನ್ನೇ ಆಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ॥ ೧೭ ॥ ದುಂಬಿಗಳ ರಾಜನು ತಾರಸ್ವರದಿಂದ ಝೇಂಕರಿಸುತ್ತಾ ಶ್ರೀಹರಿಕಥೆಯನ್ನು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಿರುವುದೋ, ಎಂಬಂತೆ ಕಂಡುಬಂದಾಗ ಪಾರಿವಾಳ, ಕೋಗಿಲೆ, ಸಾರಸ, ಚಕ್ರವಾಕ, ಚಾತಕ, ಹಂಸ, ಗಿಳಿ, ತಿತ್ತಿರಿ ಮತ್ತು ನವಿಲುಗಳ ಕೋಲಾಹಲ ಶಬ್ದವು – ತಾವೂ ಆ ಕೀರ್ತನೆಯ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆತಿರುವೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಕೊಂಚ ಕಾಲ ನಿಂತುಹೋಗುವುದು. ॥ ೧೮ ॥ ಆ ದಿವ್ಯವನದಲ್ಲಿರುವ ಮಂದಾರ, ಮಲ್ಲಿಗೆ, ಕುರವಕ, ನೈದಿಲೆ, ಸಂಪಿಗೆ, ಪುನ್ನಾಗ, ನಾಗಕೇಸರ, ಬಕುಳ, ಅಂಬುಜ, ಪಾರಿಜಾತ ಮುಂತಾದ ಪುಷ್ಪಗಳು ತುಳಸಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಸುವಾಸನೆ ಇದ್ದರೂ – ಶ್ರೀಹರಿಯು ತುಳಸಿಯಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು, ತುಳಸಿಯ ಕಂಪನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಘ್ರಾಣಿಸಿ ಗೌರವಿಸುತ್ತಾನೆ – ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡು ಅವು ಆ ತುಳಸಿಯ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತವೆ. ॥ ೧೯ ॥ ಆ ದಿವ್ಯಲೋಕವು ವೈಡೂರ್ಯ, ಮರಕತಮಣಿ ಮತ್ತು ಸುವರ್ಣದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ವಿಮಾನಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಗಿದೆ. ಇವು ಕರ್ಮಫಲವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ, ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪಾದಪದ್ಮಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವುದರಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ದೊರೆಯುವ ದಿವ್ಯ ವಿಮಾನಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಭಗವದ್ಭಕ್ತ ಶಿರೋಮಣಿಗಳು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟ ಚಿತ್ತವುಳ್ಳವರಾಗಿ ತದ್ಗತಪ್ರಾಣರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ದೊಡ್ಡ ನಿತಂಬವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಕಿರುನಗೆಯನ್ನು ಸೂಸುತ್ತಿರುವ ಸುಂದರಿಯರೂ ಇವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಮವಿಕಾರವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಲಾರರು. ॥ ೨೦ ॥

ಶ್ರೀ ರ್ರೂಪಿಣೀ ಕ್ವಣಯತೀ ಚರಣಾರವಿಂದಂ
ಲೀಲಾಂಬುಜೇನ ಹರಿಸದ್ಮನಿ ಮುಕ್ತದೋಷಾ ।
ಸಂಲಕ್ಷ್ಯತೇ ಸ್ಫಟಿಕಕುಡ್ಯ ಉಪೇತಹೇಮ್ನಿ
ಸಮ್ಮಾರ್ಜತೀವ ಯದನುಗ್ರಹಣೇಽನ್ಯಯತ್ನಃ ॥ ೨೧ ॥

ಯಾವ ಮಹಾದೇವಿಯ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವರೋ, ಆ ಚೆಲುವಿನ ಗಣಿಯಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಭವನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಚಾಂಚಲ್ಯವೆಂಬ ದೋಷವನ್ನು ತೊರೆದು ನಿತ್ಯವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವಳು. ಆ ದೇವದೇವಿಯು ಕಾಲಂದುಗೆಗಳ ಕಿರುಗೆಜ್ಜೆಗಳಿಂದ ಶಬ್ದಮಾಡುವ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತಾ, ಲೀಲಾಕಮಲವನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವಾಗ ಆ ಕನಕ ಭವನದ ಸ್ಫಟಿಕಮಯವಾದ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಬಿದ್ದು, ಆಕೆಯು ಅವುಗಳನ್ನು ಗುಡಿಸುತ್ತಿರುವಳೋ ಎಂಬಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ॥ ೨೧ ॥ ಪ್ರಿಯ ದೇವತೆಗಳಿರಾ! ಆ ದಿವ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವಳು ದಾಸಿಯರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ತನ್ನ ಕ್ರೀಡಾವನದಲ್ಲಿ ತುಳಸೀದಳಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಹೃದಯವಲ್ಲಭನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅಲ್ಲಿಯ ಹವಳದ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಿಂದಲೂ, ನಿರ್ಮಲ ಜಲದಿಂದ ತುಂಬಿದ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಮುಂಗುರುಳುಗಳಿಂದಲೂ, ಉನ್ನತವಾದ ಮೂಗಿನಿಂದಲೂ ಮೆರೆಯುವ ತನ್ನ ಮುಖಕಮಲದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಆ ಜಲದಲ್ಲಿ ನೋಡಿಕೊಂಡು – 'ಇದು ಶ್ರೀಭಗವಂತನಿಂದ ಆದರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು' ಎಂಬ ಸೌಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಆನಂದಪರವಶಳಾಗುತ್ತಾಳೆ. ॥ ೨೨ ॥ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಲೋಪಗೊಳಿಸುವ ಭಗವಂತನ ಲೀಲಾ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವಂತಹ ಅರ್ಥ-ಕಾಮಸಂಬಂಧೀ ಇತರ ನಿಂದಿತ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುವ ದುಷ್ಕರ್ಮಿಗಳು ಈ ಲೋಕವನ್ನು ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪಡೆಯಲಾರರು. ಅಯ್ಯೋ! ಆ ನಿಸ್ಸಾರವಾದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುವ ದುರ್ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿಗಳನ್ನೂ, ತಮ್ಮ ಪುಣ್ಯಗಳನ್ನು ಕಳಕೊಂಡವರನ್ನೂ, ಆಶ್ರಯರಹಿತವಾದ ಘೋರನರಕದಲ್ಲಿ ಅವಳು ಕೆಡಹುವಳು. ॥ ೨೩ ॥ ಆಹಾ! ಈ ನರಜನ್ಮವು ಎಷ್ಟು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು! ದೇವತೆಗಳೂ ಬಯಸುವಂತಹ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳದ್ದು. ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮವನ್ನು ಇದರಲ್ಲೇ ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಜನ್ಮ ಪಡೆದಿದ್ದರೂ ಭಗವಂತನನ್ನು ಆರಾಧಿಸದಿರುವವರು ನಿಜವಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಅವನ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಮೋಹಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ॥ ೨೪ ॥ ದೇವಾಧಿದೇವ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಚಿಂತಿಸುವುದರಿಂದ ಯಮರಾಜನೂ ಅವರಿಂದ ದೂರವುಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅವರು ಭಗವಂತನ ದಿವ್ಯಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರೇಮವಿಹ್ವಲರಾಗಿ ಅವರ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನಿರಂತರ ಆನಂದದ ಅಶ್ರುಧಾರೆಗಳು ಹರಿಯುತ್ತಾ ಇರುತ್ತವೆ. ಶರೀರ ರೋಮಾಂಚನಗೊಳ್ಳುವುದು. ಇಂತಹವರ ಶೀಲ-ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ನಾವೂ ಕೂಡ ಬಯಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ಪರಮ ಭಾಗವತೋತ್ತಮರು ಮಾತ್ರವೇ ನಮ್ಮ ಲೋಕಗಳಿಗೂ ಮೇಲೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ವೈಕುಂಠಧಾಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುವರು. ॥ ೨೫ ॥ ವಿಶ್ವಗುರುವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿ, ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳಿಗೂ ವಂದನೀಯವಾಗಿ, ಶ್ರೇಷ್ಠತಮರಾದ ದೇವತೆಗಳ ವಿವಿಧ ವಿಮಾನಗಳಿಂದ ವಿಭೂಷಿತವಾದ, ಪರಮ ದಿವ್ಯವೂ, ಪರಮಾದ್ಭುತವೂ ಆದ ಆ ವೈಕುಂಠಧಾಮವನ್ನು – ತಮ್ಮ ಯೋಗಬಲದಿಂದ ಸನಕಾದಿ ಮುನಿಗಳು ಸೇರಿ ಪರಮಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದರು. ॥ ೨೬ ॥

ವಾಪೀಷು ವಿದ್ರುಮತಟಾಸ್ವಮಲಾಮೃತಾಪ್ಸು
ಪ್ರೇಷ್ಯಾನ್ವಿತಾ ನಿಜವನೇ ತುಲಸೀಭಿರೀಶಮ್ ।
ಅಭ್ಯರ್ಚತೀ ಸ್ವಲಕಮುನ್ನಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ವಕ್ತ್ರ-
ಮುಚ್ಛೇಷಿತಂ ಭಗವತೇಽತ್ಯಮತಾಂಗ ಯಚ್ಛ್ರೀಃ ॥ ೨೨ ॥

ಯನ್ನ ವ್ರಜಂತ್ಯಘಭಿದೋ ರಚನಾನುವಾದಾ-
ಚ್ಛೃಣ್ವಂತಿ ಯೇಽನ್ಯವಿಷಯಾಃ ಕುಕಥಾ ಮತಿಘ್ನೀಃ ।
ಯಾಸ್ತು ಶ್ರುತಾ ಹತಭಗೈರ್ನೃಭಿರಾತ್ತಸಾರಾ-
ಸ್ತಾಂಸ್ತಾನ್ ಕ್ಷಿಪಂತ್ಯಶರಣೇಷು ತಮಃಸು ಹಂತ ॥ ೨೩ ॥

ಯೇಽಭ್ಯರ್ಥಿತಾಮಪಿ ಚ ನೋ ನೃಗತಿಂ ಪ್ರಪನ್ನಾ
ಜ್ಞಾನಂ ಚ ತತ್ತ್ವವಿಷಯಂ ಸಹಧರ್ಮ ಯತ್ರ ।
ನಾರಾಧನಂ ಭಗವತೋ ವಿತರಂತ್ಯಮುಷ್ಯ
ಸಮ್ಮೋಹಿತಾ ವಿತತಯಾ ಬತ ಮಾಯಯಾ ತೇ ॥ ೨೪ ॥

ಯಚ್ಚ ವ್ರಜಂತ್ಯನಿಮಿಷಾಮೃಷಭಾನುವೃತ್ತ್ಯಾ
ದೂರೇಯಮಾ ಹ್ಯುಪರಿ ನಃ ಸ್ಪೃಹಣೀಯಶೀಲಾಃ ।
ಭರ್ತುರ್ಮಿಥಃ ಸುಯಶಸಃ ಕಥನಾನುರಾಗ-
ವೈಕ್ಲವ್ಯಬಾಷ್ಪಕಲಯಾ ಪುಲಕೀಕೃತಾಂಗಾಃ ॥ ೨೫ ॥

ತದ್ವಿಶ್ವಗುರ್ವಧಿಕೃತಂ ಭುವನೈಕವಂದ್ಯಂ
ದಿವ್ಯಂ ವಿಚಿತ್ರವಿಬುಧಾಗ್ರ್ಯವಿಮಾನಶೋಚಿಃ ।
ಆಪುಃ ಪರಾಂ ಮುದಮಪೂರ್ವಮುಪೇತ್ಯ ಯೋಗ-
ಮಾಯಾಬಲೇನ ಮುನಯಸ್ತದಥೋ ವಿಕುಂಠಮ್ ॥ ೨೬ ॥

ತಸ್ಮಿನ್ನತೀತ್ಯ ಮುನಯಃ ಷಡಸಜ್ಜ ಮಾನಾಃ
ಕಕ್ಷಾಃ ಸಮಾನವಯಸಾವಥ ಸಪ್ತಮಾಯಾಮ್ ।
ದೇವಾವಚಕ್ಷತ ಗೃಹೀತಗದೌ ಪರಾರ್ಧ್ಯ-
ಕೇಯೂರಕುಂಡಲಕಿರೀಟವಿಟಂಕವೇಷೌ ॥ ೨೭ ॥

ಶ್ರೀಭಗವಂತನನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂಬ ತವಕದಿಂದ ಅವರು ಬೇರೆ ದರ್ಶನೀಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದುತ್ತಾ ಆ ವೈಕುಂಠ ಧಾಮದ ಆರು ಮಂಡಪಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಏಳನೆಯ ಮಂಡಪಕ್ಕೆ ತಲುಪಿದರು. ಆಗ ಅವರು ಅಲ್ಲಿ ಸಮವಯಸ್ಕರಾದವರಾಗಿದ್ದು ದಿವ್ಯಾಭರಣಗಳಿಂದ ಸಂಪನ್ನರಾಗಿದ್ದ ಇಬ್ಬರು ದಿವ್ಯ ಪುರುಷರನ್ನು ಕಂಡರು. ಆ ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠರು ಗದಾಪಾಣಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಅಮೂಲ್ಯ ವಾದ ಕೇಯೂರ, ಕಟಕ, ಕುಂಡಲ, ಕಿರೀಟಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತ ರಾಗಿದ್ದರು. ॥ ೨೭॥ ಶ್ಯಾಮಲವರ್ಣದಿಂದೊಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದ ನಾಲ್ಕು ನೀಳ ವಾದ ಭುಜಗಳ ನಡುವೆ ಮದವೇರಿದ ದುಂಬಿಗಳು ಗುಂಜಾರವ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವನಮಾಲೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ಹುಬ್ಬುಗಂಟು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮೂಗಿನಹೊಳ್ಳೆಗಳು ಅರಳಿ, ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪೇರಿ, ಮುಖದ ಮೇಲೆ ದುಗುಡದ ಛಾಯೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ॥ ೨೮ ॥ ಅವರು ಹೀಗೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಅವರಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಈ ಹಿಂದೆ ಸುವರ್ಣ ಮತ್ತು ವಜ್ರಮಯವಾದ ಬಾಗಿಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆರು ಮಂಡಪಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಬಂದ ಹಾಗೆಯೇ ಏಳನೆಯ ಬಾಗಿಲಿ ನೊಳಗೂ ನುಗ್ಗಿದರು. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವರ ದೃಷ್ಟಿ ಸರ್ವತ್ರ ಸಮಾನ ವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ನಿಃಶಂಕರಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಡೆ-ತಡೆ ಇಲ್ಲದೆ ಸಂಚಾರಮಾಡುವ ಪ್ರಭಾವ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ॥ ೨೯॥ ಆ ನಾಲ್ವರು ಕುಮಾರರೂ ಪೂರ್ಣತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡವರಾಗಿ ದ್ದರೂ ನೋಡಲು ಐದು ವರ್ಷದ ಬಾಲಕರಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ದಿವ್ಯ ದಿಗಂಬರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬೆತ್ತಲೆಯಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಹೀಗೆ ಯಾವ ಸಂಕೋಚವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಒಳಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಆ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು ಭಗವಂತನ ಶೀಲ - ಸ್ವಭಾವಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಆ ಮಹಾತ್ಮರ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಕಡೆ ಗಣಿಸಿ, ಹಾಸ್ಯಮಾಡುತ್ತಾ ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬೆತ್ತವನ್ನು ಮುಂದೆ ಚಾಚಿ ತಡೆದರು. ಆ ಮಹಾತ್ಮರು ಅಂತಹ ಅವಮಾನಕ್ಕೆ ಖಂಡಿತ ವಾಗಿಯೂ ಯೋಗ್ಯರಾದವರಲ್ಲ. ॥ ೩೦ ॥ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು ವೈಕುಂಠವಾಸಿಯರಾದ ದೇವತೆಗಳ ಎದುರಿನಲ್ಲೇ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠ ಪೂಜಾರ್ಹರಾದ ಆ ಕುಮಾರರನ್ನು ತಡೆದಾಗ ತಮ್ಮ ಪ್ರಿಯತಮ ಪ್ರಭುವಿನ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ವಿಘ್ನವು ಉಂಟಾದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೊಂಚ ಕೆಂಪಾಗಿ ಅವರು ಇಂತೆಂದರು. ॥ ೩೧॥

ಮತ್ತದ್ವಿರೇಫವನಮಾಲಿಕಯಾ ನಿವೀತೌ
ವಿನ್ಯಸ್ತಯಾಸಿತಚತುಷ್ಟಯಬಾಹುಮಧ್ಯೇ ।
ವಕ್ತ್ರಂ ಭ್ರುವಾ ಕುಟಿಲಯಾ ಸ್ಫುಟನಿರ್ಗಮಾಭ್ಯಾಂ
ರಕ್ತೇಕ್ಷಣೇನ ಚ ಮನಾಗ್ರಭಸಂ ದಧಾನೌ ॥ ೨೮ ॥

ದ್ವಾರ್ಯೇತಯೋರ್ನಿವಿವಿಶುರ್ಮಿಷತೋರಪೃಷ್ಟ್ವಾ
ಪೂರ್ವಾ ಯಥಾ ಪುರಟವಜ್ರ ಕಪಾಟಿಕಾ ಯಾಃ ।
ಸರ್ವತ್ರ ತೇಽವಿಷಮಯಾ ಮುನಯಃ ಸ್ವದೃಷ್ಟ್ಯಾ
ಯೇ ಸಂಚರಂತ್ಯವಿಹತಾ ವಿಗತಾಭಿಶಂಕಾಃ ॥ ೨೯ ॥

ತಾನ್ವೀಕ್ಷ್ಯ ವಾತರಶನಾಂಶ್ಚತುರಃ ಕುಮಾರಾನ್
ವೃದ್ಧಾನ್ ದಶಾರ್ಧವಯಸೋ ವಿದಿತಾತ್ಮತತ್ತ್ವಾನ್ ।
ವೇತ್ರೇಣ ಚಾಸ್ಖಲಯತಾಮತದರ್ಹಣಾಂಸ್ತೌ
ತೇಜೋ ವಿಹಸ್ಯ ಭಗವತ್ಪ್ರತಿಕೂಲಶೀಲೌ ॥ ೩೦ ॥

ತಾಭ್ಯಾಂ ಮಿಷತ್ಸ್ವನಿಮಿಷೇಷು ನಿಷಿಧ್ಯಮಾನಾಃ
ಸ್ವರ್ಹತ್ತಮಾ ಹ್ಯಪಿ ಹರೇಃ ಪ್ರತಿಹಾರಪಾಭ್ಯಾಮ್ ।
ಊಚುಃ ಸುಹೃತ್ತಮದಿದೃಕ್ಷಿತಭಂಗ ಈಷತ್
ಕಾಮಾನುಜೇನ ಸಹಸಾ ತ ಉಪಪ್ಲುತಾಕ್ಷಾಃ ॥ ೩೧ ॥

ಮುನಯ ಊಚುಃ

ಕೋ ವಾಮಿಹೈತ್ಯ ಭಗವತ್ಪರಿಚರ್ಯಯೋಚ್ಚೈ-
ಸ್ತದ್ಧರ್ಮಿಣಾಂ ನಿವಸತಾಂ ವಿಷಮಃ ಸ್ವಭಾವಃ ।
ತಸ್ಮಿನ್ಪ್ರಶಾಂತಪುರುಷೇ ಗತವಿಗ್ರಹೇ ವಾಂ
ಕೋ ವಾಽಽತ್ಮವತ್ಕುಹಕಯೋಃ ಪರಿಶಂಕನೀಯಃ ॥ ೩೨ ॥

ಮುನಿಗಳು ಹೇಳಿದರು - ಎಲೈ ದ್ವಾರಪಾಲಕರೇ! ಭಗವಂತನ ಕೈಂಕರ್ಯಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವವರಾದರೋ ಆ ಭಗವಂತ ನಂತೆಯೇ ಸಮದರ್ಶಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಅವರಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿದವರು. ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಮತೆ ಏಕೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ? ಭಗವಂತನಾದರೋ ಪರಮ ಶಾಂತಮೂರ್ತಿಯು. ಆತನಿಗೆ ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲಿರುವ ಯಾರ ಮೇಲೆಯೂ ಶಂಕೆಪಡಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿರುವವರು ಯಾರೂ ಕಪಟಿಗಳಲ್ಲ. ನೀವು ಕಪಟಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇತರರನ್ನೂ ನಿಮ್ಮಂತೆಯೇ ಭಾವಿಸಿ ಶಂಕೆಪಡುತ್ತೀರಿ. ॥ ೩೨ ॥

ನ ಹ್ಯಂತರಂ ಭಗವತೀಹ ಸಮಸ್ತಕುಕ್ಷಾ-
ವಾತ್ಮಾನಮಾತ್ಮನಿ ನಭೋ ನಭಸೀವ ಧೀರಾಃ ।
ಪಶ್ಯಂತಿ ಯತ್ರ ಯುವಯೋಃ ಸುರಲಿಂಗಿನೋಃ ಕಿಂ
ವ್ಯುತ್ಪಾದಿತಂ ಹ್ಯುದರಭೇದಿ ಭಯಂ ಯತೋಽಸ್ಯ ॥ ೩೩ ॥

ಭಗವಂತನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವೂ ಅಡಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಧೀಮಂತರು ಆ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೂ – ತಮಗೂ ಯಾವ ಅಂತರವನ್ನೂ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮಹಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಘಟಾಕಾಶದಂತೆ ಅವನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಂತರ್ಭಾವವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ನೀವಾದರೋ ದೇವ ರೂಪಧಾರಿಗಳು. ಹಾಗಿರುವಾಗಲೂ ಭಗವಂತನೊಂದಿಗೆ ಭೇದ ಭಾವದ ಕಾರಣದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಭಯದ ಕಲ್ಪನೆ ನೀವು ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ॥ ೩೩ ॥ ನೀವಾದರೋ ವೈಕುಂಠಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಭಗವಂತನಿಗೆ ಪಾರ್ಷದರಾಗಿದ್ದರೂ ನಿಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯು ಮಂದವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಿಮಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ದಾಗಲೆಂದು ನಾವು ನಿಮ್ಮ ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ದಂಡವನ್ನು ವಿಧಿಸಲು ಯೋಚಿಸಿದ್ದೇವೆ. ನೀವು ನಿಮ್ಮ ಭೇದದೃಷ್ಟಿಯ ದೋಷದಿಂದಾಗಿ ಈ ವೈಕುಂಠಧಾಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ಲೋಭಗಳೆಂಬ ಶತ್ರುಗಳು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪಾಪಿಷ್ಠವಾದ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರಿ. ॥ ೩೪ ॥

ತದ್ವಾಮಮುಷ್ಯ ಪರಮಸ್ಯ ವಿಕುಂಠಭರ್ತುಃ
ಕರ್ತುಂ ಪ್ರಕೃಷ್ಟಮಿಹ ಧೀಮಹಿ ಮಂದಧೀಭ್ಯಾಮ್ ।
ಲೋಕಾನಿತೋ ವ್ರಜತಮಂತರಭಾವದೃಷ್ಟ್ಯಾ
ಪಾಪೀಯಸಸ್ತ್ರಯ ಇಮೇ ರಿಪವೋಽಸ್ಯ ಯತ್ರ ॥ ೩೪ ॥

ಸನಕಾದಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಈ ಕಠೋರವಾದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಜಯ-ವಿಜಯರು ಭಯಗೊಂಡರು. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಶಾಪವನ್ನು ಯಾವುದೇ ಅಸ್ತ್ರ-ಶಸ್ತ್ರಸಮೂಹಗಳಿಂದ ನಿವಾರಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದುದು. ಅವರು ಒಡನೆಯೇ ಅತಿದೈನ್ಯದಿಂದ ಆ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಪಾದಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಉರುಳಿದರು. ನಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿ ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಭಯ ಪಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ॥ ೩೫ ॥ ಮತ್ತೆ ಅವರು ಅತಿದೈನ್ಯದಿಂದ – "ಎಲೈ ಮಹಾತ್ಮರೇ! ನಾವು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಅಪರಾಧಿಗಳಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಾವು ವಿಧಿಸಿದ ದಂಡವು ಉಚಿತವೇ ಆಗಿದೆ; ಅದು ನಮಗೆ ಸಿಗಲೇಬೇಕು. ನಾವು ಭಗವಂತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಆತನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಇದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ಪಾಪವು ನೀವು ವಿಧಿಸಿರುವ ದಂಡದಿಂದಾಗಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೊಳೆದುಹೋಗುವುದು. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ದುರ್ದಶೆ ಕಂಡು ತಮಗೆ ಕನಿಕರ ಉಂಟಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಅನುತಾಪ ಉಂಟಾದರೆ – ನಾವು ಆ ಅಧಮ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ನಮಗೆ ಭಗವಂತನ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವಂತಹ ಮೋಹವು ಆವರಿಸದಿರುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿರಿ" ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. ॥ ೩೬ ॥

ತೇಷಾಮಿತೀರಿತಮುಭಾವವಧಾರ್ಯ ಘೋರಂ
ತಂ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡಮನಿವಾರಣಮಸ್ತ್ರಪೂಗೈಃ ।
ಸದ್ಯೋ ಹರೇರನುಚರಾವುರು ಬಿಭ್ಯತಸ್ತತ್
ಪಾದಗ್ರಹಾವಪತತಾಮತಿಕಾತರೇಣ ॥ ೩೫ ॥

ಭೂಯಾದಘೋನಿ ಭಗವದ್ಭಿರಕಾರಿ ದಂಡೋ
ಯೋ ನೌ ಹರೇತ ಸುರಹೇಲನಮಪ್ಯಶೇಷಮ್ ।
ಮಾ ವೋಽನುತಾಪಕಲಯಾ ಭಗವತ್ಸ್ಮೃತಿಘ್ನೋ
ಮೋಹೋ ಭವೇದಿಹ ತು ನೌ ವ್ರಜತೋರಧೋಽಧಃ ॥ ೩೬ ॥

ತನ್ನ ಪಾರ್ಷದರು ಸನಕಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಪಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಸಾಧುಜನಹೃದಯನಿವಾಸಿಯಾದ ಭಗವಾನ್ ಪದ್ಮನಾಭನು ಶ್ರೀದೇವಿಸಮೇತನಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ದಯಮಾಡಿಸಿದನು. ಪರಮಹಂಸಮಹಾಮುನಿಗಳು ಸಮಾಧಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ಅರಸಿದರೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಿಗದಿರುವ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳುಳ್ಳ ಪ್ರಭುವು ಕಾಲ್ನಡಿಗೆಯಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ॥ ೩೭ ॥ ತಮ್ಮ ಸಮಾಧಿಗೆ ವಿಷಯನಾಗಿರುವ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀವೈಕುಂಠನಾಥನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಮುಂದೆಯೇ ಇರುವುದನ್ನು ಸನಕಾದಿಗಳು ನೋಡಿದರು. ಅವನೊಂದಿಗೆ ಪಾರ್ಷದರು ಛತ್ರ-ಚಾಮರಾದಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಪ್ರಭುವನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ

ಏವಂ ತದೈವ ಭಗವಾನರವಿಂದನಾಭಃ
ಸ್ವಾನಾಂ ವಿಬುಧ್ಯ ಸದತಿಕ್ರಮಮಾರ್ಯಹೃದ್ಯಃ ।
ತಸ್ಮಿನ್ ಯಯೌ ಪರಮಹಂಸಮಹಾಮುನೀನಾ-
ಮನ್ವೇಷಣೀಯಚರಣೌ ಚಲಯನ್ಸಹಶ್ರೀಃ ॥ ೩೭ ॥

ತಂ ತ್ವಾಗತಂ ಪ್ರತಿಹೃತೌಪಯಿಕಂ ಸ್ವಪುಂಭಿ-
ಸ್ತೇಽಚಕ್ಷತಾಕ್ಷವಿಷಯಂ ಸ್ವಸಮಾಧಿಭಾಗ್ಯಮ್ ।
ಹಂಸಶ್ರಿಯೋರ್ವ್ಯಜನಯೋಃ ಶಿವವಾಯುಲೋಲ-
ಚ್ಛುಭ್ರಾತಪತ್ರಶಶಿಕೇಸರಶೀಕರಾಂಬುಮ್ ॥ ೩೮ ॥

ರಾಜಹಂಸಗಳ ರೆಕ್ಕೆಗಳಂತಿರುವ ಚಾಮರಗಳಿಂದ ಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಶೀತಲ ಮಂದಗಾಳಿಯಿಂದ ಅವನ ಶ್ವೇತಛತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕರಿಸಿರುವ ಮುತ್ತಿನ ಜಾಲರಿಗಳು ಅಲ್ಲಾಡುತ್ತಾ ಚಂದ್ರನ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಅಮೃತದ ಬಿಂದುಗಳೇ ಉದುರುತ್ತಿವೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ॥ ೩೮ ॥

ಕೃತ್ಸ್ನಪ್ರಸಾದಸುಮುಖಂ ಸ್ಪೃಹಣೀಯಧಾಮ
ಸ್ನೇಹಾವಲೋಕಕಲಯಾ ಹೃದಿ ಸಂಸ್ಪೃಶಂತಮ್ ।
ಶ್ಯಾಮೇ ಪೃಥಾವುರಸಿ ಶೋಭಿತಯಾ ಶ್ರಿಯಾ ಸ್ವ-
ಶ್ಚೂಡಾಮಣಿಂ ಸುಭಗಯಂತಮಿವಾತ್ಮಧಿಷ್ಣ್ಯಮ್ ॥ ೩೯ ॥

ಪೂರ್ಣವಾದ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಸೂಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಸನ್ನವಾದ ಮುಖಮುದ್ರೆಯಿಂದಲೂ, ಕಮನೀಯವಾದ ಕಾಂತಿಯಿಂದಲೂ ಸ್ನೇಹದ ಮಳೆಗರೆಯುವ ಸವಿನೋಟದಿಂದಲೂ, ಕಣ್ಮನಗಳನ್ನೂ ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ – ತನ್ನ ವಿಶಾಲವಾದ ಶ್ಯಾಮಲವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೊಂದಿಗೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಾ, ದಿವ್ಯಲೋಕಗಳಿಗೂ ಶಿರೋಭೂಷಣವಾಗಿರುವ ವೈಕುಂಠಧಾಮವನ್ನು ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವನು. ॥ ೩೯ ॥

ಪೀತಾಂಶುಕೇ ಪೃಥುನಿತಂಬಿನಿ ವಿಸ್ಫುರಂತ್ಯಾ
ಕಾಂಚ್ಯಾಲಿಭಿರ್ವಿರುತಯಾ ವನಮಾಲಯಾ ಚ ।
ವಲ್ಗುಪ್ರಕೋಷ್ಠವಲಯಂ ವಿನತಾಸುತಾಂಸೇ
ವಿನ್ಯಸ್ತಹಸ್ತಮಿತರೇಣ ಧುನಾನಮಬ್ಜಮ್ ॥ ೪೦ ॥

ವಿಶಾಲವಾದ ನಿತಂಬದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಪೀತಾಂಬರ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಥಳ-ಥಳಿಸುತ್ತಿರುವ ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಕಟಿಸೂತ್ರ, ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಉಲಿಯುತ್ತಿರುವ ದುಂಬಿಯ ಹಿಂಡುಗಳಿಂದ ದರ್ಶನೀಯವಾದ ವನಮಾಲೆಯ ಸಿರಿ ಮತ್ತು ಮಣಿಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಮನೋಹರವಾದ ಕೈಬಳೆಗಳ ಬೆಡಗು. ಒಂದು ಕರಕಮಲವನ್ನು ಗರುಡನ ಹೆಗಲಮೇಲಿರಿಸಿ, ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ಲೀಲಾಕಮಲವನ್ನು ತಿರುಗಿಸುತ್ತಿರುವನು. ॥ ೪೦ ॥

ವಿದ್ಯುತ್ಕ್ಷಿಪನ್ಮಕರಕುಂಡಲಮಂಡನಾರ್ಹ-
ಗಂಡಸ್ಥಲೋನ್ನಸಮುಖಂ ಮಣಿಮತ್ಕಿರೀಟಮ್ ।
ದೋರ್ದಂಡಷಂಡವಿವರೇ ಹರತಾ ಪರಾರ್ಧ್ಯ-
ಹಾರೇಣ ಕಂಧರಗತೇನ ಚ ಕೌಸ್ತುಭೇನ ॥ ೪೧ ॥

ಮಿಂಚಿನ ಪ್ರಭೆಯನ್ನು ನಾಚಿಸುವ ಅವನ ಸುಂದರ ಕಪೋಲಗಳು ಆತನು ಧರಿಸಿದ್ದ ಮಕರಕುಂಡಲಗಳ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಿವೆ. ನೀಳವಾದ ಮನೋಹರ ಮೂಗು, ಪರಮ ಸುಂದರವಾದ ಮುಖಾರವಿಂದ, ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಣಿಮಯವಾದ ಕಿರೀಟವು ಮೆರೆಯುತ್ತಿದೆ. ನಾಲ್ಕು ಭುಜಗಳ ನಡುವೆ ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಹಾರಗಳೂ, ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕೌಸ್ತುಭಮಣಿಯೂ ಜಗ-ಜಗಿಸುತ್ತಿವೆ. ॥ ೪೧ ॥

ಅತ್ರೋಪಸೃಷ್ಟಮಿತಿ ಚೋತ್ಸ್ಮಿತಮಿಂದಿರಾಯಾಃ
ಸ್ವಾನಾಂ ಧಿಯಾ ವಿರಚಿತಂ ಬಹುಸೌಷ್ಠವಾಢ್ಯಮ್ ।
ಮಹ್ಯಂ ಭವಸ್ಯ ಭವತಾಂ ಚ ಭಜಂತಮಂಗಂ
ನೇಮುರ್ನಿರೀಕ್ಷ್ಯ ನವಿತೃಪ್ತದೃಶೋ ಮುದಾ ಕೈಃ ॥ ೪೨ ॥

ಭಗವಂತನ ಶ್ರೀವಿಗ್ರಹವು ಸೌಂದರ್ಯದ ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀದೇವಿಯ ಸೌಂದರ್ಯದ ಅಭಿಮಾನವನ್ನೂ ಕರಗಿಸಿಬಿಡುತ್ತದೋ ಎಂದು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅನ್ನಿಸುವಂತಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ದೇವತೆಗಳಿರಾ! ಹೀಗೆ ನನಗಾಗಿಯೂ, ಶಿವನಿಗಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ನಿಮಗೋಸ್ಕರವೂ ಸುಂದರ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಧರಿಸುವಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಸನಕಾದಿ ಮುನೀಶ್ವರರು ಅವನಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು. ಆಗ ಅವನ ಅದ್ಭುತ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಎಷ್ಟು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ॥ ೪೨ ॥

ತಸ್ಯಾರವಿಂದನಯನಸ್ಯ ಪದಾರವಿಂದ-
ಕಿಂಜಲ್ಕಮಿಶ್ರತುಲಸೀಮಕರಂದವಾಯುಃ ।
ಅಂತರ್ಗತಃ ಸ್ವವಿವರೇಣ ಚಕಾರ ತೇಷಾಂ
ಸಂಕ್ಷೋಭಮಕ್ಷರಜುಷಾಮಪಿ ಚಿತ್ತ ತನ್ವೋಃ ॥ ೪೩ ॥

ಸನಕಾದಿ ಮುನೀಶ್ವರರು ನಿರಂತರ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಆ ಭಗವಾನ್ ಪುಂಡರೀಕಾಕ್ಷನ ಚರಣಾರವಿಂದಗಳ ಮಕರಂದದೊಡನೆ ಬೆರೆತ ತುಳಸೀ ಮಂಜರಿಯ ಗಂಧದಿಂದ ಸುವಾಸಿತವಾದ ವಾಯುವು ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದೊಡನೆಯೇ ಅವರ ದೇಹ-ಮನಸ್ಸುಗಳು ಆನಂದದಿಂದ ಕಲಕಿಹೋದುವು. ॥ ೪೩ ॥ ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ಮುಖವು ನೀಲಕಮಲದಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ತೇ ವಾ ಅಮುಷ್ಯ ವದನಾಸಿತಪದ್ಮಕೋಶ-
ಮುದ್ವೀಕ್ಷ್ಯ ಸುಂದರತರಾಧರಕುಂದಹಾಸಮ್ ।
ಲಬ್ಧಾಶಿಷಃ ಪುನರವೇಕ್ಷ್ಯ ತದೀಯಮಂಘ್ರಿ-
ದ್ವಂದ್ವಂ ನಖಾರುಣಮಣಿಶ್ರಯಣಂ ನಿದಧ್ಯುಃ ॥ ೪೪ ॥

ಪುಂಸಾಂ ಗತಿಂ ಮೃಗಯತಾಮಿಹ ಯೋಗಮಾರ್ಗೈ-
ರ್ಧ್ಯಾನಾಸ್ಪದಂ ಬಹು ಮತಂ ನಯನಾಭಿರಾಮಮ್ ।
ಪೌಂಸ್ನಂ ವಪುರ್ದರ್ಶಯಾನಮನನ್ಯಸಿದ್ಧೈ-
ರೌತ್ಪತ್ತಿಕೈಃ ಸಮಗೃಣನ್ಯುತಮಷ್ಟಭೋಗೈಃ ॥ ೪೫ ॥

ಕುಮಾರಾ ಊಚುಃ

ಯೋಽಂತರ್ಹಿತೋ ಹೃದಿ ಗತೋಽಪಿ ದುರಾತ್ಮನಾಂ ತ್ವಂ
ಸೋಽದ್ಯೈವ ನೋ ನಯನಮೂಲಮನಂತ ರಾದ್ಧಃ ।
ಯರ್ಹ್ಯೇವ ಕರ್ಣವಿವರೇಣ ಗುಹಾಂ ಗತೋ ನಃ
ಪಿತ್ರಾನುವರ್ಣಿತರಹಾ ಭವದುದ್ಭವೇನ ॥ ೪೬ ॥

ತಂ ತ್ವಾಂ ವಿದಾಮ ಭಗವನ್ಪರಮಾತ್ಮತತ್ತ್ವಂ
ಸತ್ತ್ವೇನ ಸಂಪ್ರತಿ ರತಿಂ ರಚಯಂತಮೇಷಾಮ್ ।
ಯತ್ತೇಽನುತಾಪವಿದಿತೈರ್ದೃಢಭಕ್ತಿಯೋಗೈ-
ರುದ್ಗ್ರಂಥಯೋ ಹೃದಿ ವಿದುರ್ಮುನಯೋ ವಿರಾಗಾಃ ॥ ೪೭ ॥

ನಾತ್ಯಂತಿಕಂ ವಿಗಣಯಂತ್ಯಪಿ ತೇ ಪ್ರಸಾದಂ
ಕಿಂತ್ವನ್ಯದರ್ಪಿತಭಯಂ ಭ್ರುವ ಉನ್ನಯೈಸ್ತೇ ।
ಯೇಽಂಗತ್ವದಂಘ್ರಿಶರಣಾ ಭವತಃ ಕಥಾಯಾಃ
ಕೀರ್ತನ್ಯತೀರ್ಥಯಶಸಃ ಕುಶಲಾ ರಸಜ್ಞಾಃ ॥ ೪೮ ॥

ಅತಿ ಸುಂದರವಾದ ತುಟಿಗಳಿಂದಲೂ, ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಮೊಗ್ಗಿನಂತೆ ಮನೋಹರವಾದ ಮಂದಹಾಸದಿಂದಲೂ ಅದರ ಕಾಂತಿಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಮುನೀಂದ್ರರು ಅದರ ದರ್ಶನಪಡೆದು ಕೃತಕೃತ್ಯರಾಗಿ ಬಿಟ್ಟರು. ಅನಂತರ ಪದ್ಮರಾಗಮಣಿಯಂತೆ ಕೆಂಪಗೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಉಗುರುಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಆತನ ಚರಣಕಮಲಗಳನ್ನು ಅವರು ಧ್ಯಾನಿಸತೊಡಗಿದರು. ॥ ೪೪ ॥ ಯೋಗ ಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಮೋಕ್ಷಪದವನ್ನು ಅರಸುವ ಪುರುಷರಿಗೆ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯನಾದ, ಅತ್ಯಂತ ಆದರಣೀಯನಾಗಿ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಆನಂದಸುಧೆಯನ್ನು ಉಕ್ಕೇರಿಸುವ ತನ್ನ ಪುರುಷರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಪರಮಪುರುಷನನ್ನು ಕಂಡು – ಆ ಮುನೀಂದ್ರರು ಇತರ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗದೇ ಇರುವ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಸಂಪನ್ನನಾಗಿರುವ ಅಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ॥ ೪೫ ॥

ಸನಕಾದಿ ಮುನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಓ ಅನಂತನೇ ! ನೀನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿರೂಪದಿಂದ ದುಷ್ಟಚಿತ್ತವುಳ್ಳವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಮರೆಯಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಿರುವೆ. ಅಂತಹ ನೀನು ಇಂದು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಗಳ ಮುಂದೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವೆ. ಸ್ವಾಮಿ ! ನಿನ್ನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನರಾದ ನಮ್ಮ ತಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ನಿನ್ನ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಸಮಯದಲ್ಲೇ ಕಿವಿದೆರೆಗಳ ಮೂಲಕ ನೀನು ಬುದ್ಧಿಯೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳಗತೊಡಗಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೇ ನೋಡುವ ಸೌಭಾಗ್ಯವು ಈಗ ತಾನೇ ನಮಗೆ ಒದಗಿಬಂದಿದೆ. ॥ ೪೬ ॥ ಭಗವಂತನೇ ! ನಿನ್ನನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರತತ್ತ್ವವೆಂದೇ ನಾವು ಬಲ್ಲೆವು. ಅಂತಹ ನೀನು ಈಗ ನಿನ್ನ ವಿಶುದ್ಧಸತ್ತ್ವಮಯವಾದ ಶ್ರೀವಿಗ್ರಹದಿಂದ ನಿನ್ನ ಈ ಭಕ್ತರನ್ನು ಆನಂದಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದೀಯೇ. ನಿನ್ನ ಈ ಸಗುಣವೂ-ಸಾಕಾರವೂ ಆದ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ರಾಗ-ದ್ವೇಷರಹಿತರಾದ ಮುನಿಗಳು ನಿನ್ನ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದೊರಕಿದ ದೃಢವಾದ ಭಕ್ತಿಯೋಗದ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಹೃದಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವರು. ॥ ೪೭ ॥ ಸ್ವಾಮಿ ! ನಿನ್ನ ಸತ್‌ಕೀರ್ತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಕೀರ್ತನೀಯವೂ, ಸಾಂಸಾರಿಕ ದುಃಖಗಳನ್ನು ನಿವೃತ್ತಿಮಾಡುವಂತಹುದು. ನಿನ್ನ ಚರಣಾರವಿಂದಗಳಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗತರಾಗಿ ನಿನ್ನ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ರಸಾನುಭಾವವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಕುಶಲರಾದ ಮಹಾತ್ಮರು ನಿನ್ನ ಪರಮಪ್ರಸಾದವಾದ ಮೋಕ್ಷಪದವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಮವೆಂದು ಎಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನೀನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹುಬ್ಬುಗಂಟಿಕ್ಕಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು, ಅದರಿಂದ ಇಂದ್ರಪದವಿಯೇ ಭಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುವಾಗ ಇತರ ಭೋಗಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದೇನಿದೆ ? ॥ ೪೮ ॥ ಭಗವಂತಾ ! ನಮ್ಮ ಚಿತ್ತವು ದುಂಬಿಗಳಂತೆ ನಿನ್ನ ಅಡಿದಾವರೆಗಳಲ್ಲೇ ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಹಾಗೆಯೇ ನಮ್ಮ ವಾಣಿಯು ತುಳಸಿಯಂತೆ ನಿನ್ನ ಚರಣ ಸಂಬಂಧದಿಂದಲೇ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ನಮ್ಮ ಕಿವಿಗಳು ನಿನ್ನ ಪುಣ್ಯಮಯ ಕೀರ್ತಿಯ ಸುಧೆಯಿಂದಲೇ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ, ನಮಗೆ ಎಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಭಯವಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಪಾಪಗಳ ಕಾರಣ

ಕಾಮಂ ಭವಃ ಸ್ವವೃಜಿನೈರ್ನಿರಯೇಷು ನಃ ಸ್ತಾ-
ಚ್ಚೇತೋಽಲಿವದ್ಯದಿ ನು ತೇ ಪದಯೋ ರಮೇತ ।
ವಾಚಶ್ಚ ನಸ್ತುಲಸಿವದ್ಯದಿ ತೇಽಂಘ್ರಿಶೋಭಾಃ
ಪೂರ್ಯೇತ ತೇ ಗುಣಗಣೈರ್ಯದಿ ಕರ್ಣರಂಧ್ರಃ ॥ ೪೯ ॥

ದಿಂದ ನರಕವೇ ಮುಂತಾದ ದುರ್ಗತಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೂ ನಮಗೆ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ॥ ೪೯ ॥

ಪ್ರಾದುಶ್ಚಕರ್ಥ ಯದಿದಂ ಪುರುಹೂತ ರೂಪಂ
ತೇನೇಶ ನಿರ್ವೃತಿಮವಾಪುರಲಂ ದೃಶೋ ನಃ ।
ತಸ್ಮಾ ಇದಂ ಭಗವತೇ ನಮ ಇದ್ವಿಧೇಮ
ಯೋಽನಾತ್ಮನಾಂ ದುರುದಯೋ ಭಗವಾನ್ಪ್ರತೀತಃ ॥ ೫೦ ॥

ವಿಶಾಲವಾದ ಕಣ್ಣುಳ್ಳ ಪರಮಪುರುಷನೇ! ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ನೀನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದ ಈ ಸುಂದರ ರೂಪವು ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಪರಮಾನಂದವನ್ನು ನೀಡಿವೆ. ನಾರಾಯಣಾ! ವಿಷಯಾಸಕ್ತ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರಲ್ಲದ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಇದನ್ನು ಕಾಣುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವಾಗಿದೆ. ನೀನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಭಗವಂತನಾಗಿರುವೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಮುಂದೆ ಪ್ರಕಟನಾಗಿರುವ ನಿನಗೆ ನಾವು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. ॥ ೫೦ ॥

ಹದಿನೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೫ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ
ಜಯವಿಜಯಯೋಃ ಸನಕಾದಿಶಾಪೋ ನಾಮ ಪಂಚದಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೫ ॥

ಹದಿನಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಜಯ - ವಿಜಯರು ವೈಕುಂಠದಿಂದ ಚ್ಯುತರಾದುದು

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ

ಇತಿ ತದ್ಗೃಣತಾಂ ತೇಷಾಂ ಮುನೀನಾಂ ಯೋಗಧರ್ಮಿಣಾಮ್ ।
ಪ್ರತಿನಂದ್ಯ ಜಗಾದೇದಂ ವಿಕುಂಠನಿಲಯೋ ವಿಭುಃ ॥ ೧ ॥

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ದೇವತೆಗಳಿರಾ! ಯೋಗನಿಷ್ಠರಾದ ಸನಕಾದಿ ಮುನಿಗಳು ಹೀಗೆ ಸ್ತುತಿಸಿದಾಗ ವೈಕುಂಠಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅವರನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾ ಇಂತೆಂದನು. ॥ ೧ ॥

ಶ್ರೀಭಗವಾನುವಾಚ

ಏತೌ ತೌ ಪಾರ್ಷದೌ ಮಹ್ಯಂ ಜಯೋ ವಿಜಯ ಏವ ಚ ।
ಕದರ್ಥೀಕೃತ್ಯ ಮಾಂ ಯದ್ವೋ ಬಹ್ವಕ್ರಾತಾಮತಿಕ್ರಮಮ್ ॥ ೨ ॥

ಯಸ್ತ್ವೇತಯೋರ್ಧೃತೋ ದಂಡೋ ಭವದ್ಭಿರ್ಮಾಮನುವ್ರತೈಃ ।
ಸ ಏವಾನುಮತೋಽಸ್ಮಾಭಿರ್ಮುನಯೋ ದೇವಹೇಲನಾತ್ ॥ ೩ ॥

ತದ್ವಃ ಪ್ರಸಾದಯಾಮ್ಯದ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮ ದೈವಂ ಪರಂ ಹಿ ಮೇ ।
ತದ್ಧೀತ್ಯಾತ್ಮಕೃತಂ ಮನ್ಯೇ ಯತ್ಸ್ವಪುಂಭಿರಸತ್ಕೃತಾಃ ॥ ೪ ॥

ಯನ್ನಾಮಾನಿ ಚ ಗೃಹ್ಣಾತಿ ಲೋಕೋ ಭೃತ್ಯೇ ಕೃತಾಗಸಿ ।
ಸೋಽಸಾಧುವಾದಸ್ತತ್ಕೀರ್ತಿಂ ಹಂತಿ ತ್ವಚಮಿವಾಮಯಃ ॥ ೫ ॥

ಯಸ್ಯಾಮೃತಾಮಲಯಶಃ ಶ್ರವಣಾವಗಾಹಃ
ಸದ್ಯಃ ಪುನಾತಿ ಜಗದಾಶ್ವಪಚಾದ್ವಿಕುಂಠಃ ।
ಸೋಽಹಂ ಭವದ್ಭ್ಯ ಉಪಲಬ್ಧಸುತೀರ್ಥಕೀರ್ತಿ-
ಶ್ಛಿಂದ್ಯಾಂ ಸ್ವಬಾಹುಮಪಿ ವಃ ಪ್ರತಿಕೂಲವೃತ್ತಿಮ್ ॥ ೬ ॥

ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಹೇಳಿದನು – ಮುನಿವರ್ಯರೇ! ಈ ಜಯ–ವಿಜಯರು ನನ್ನ ಪಾರ್ಷದರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ನನ್ನನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ನಿಮಗೆ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ॥ ೨ ॥ ನೀವು ನನಗೆ ಏಕಾಂತ ಭಕ್ತರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೀಗೆ ನನಗೆ ಅಪಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ, ನೀವು ಇವರಿಗೆ ವಿಧಿಸಿದ ದಂಡನೆಯು ನನಗೆ ಸಮ್ಮತವೇ ಆಗಿದೆ. ॥ ೩ ॥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ನನಗೆ ಪರಮಾರಾಧ್ಯರು. ನನ್ನ ಅನುಚರರರಾದ ಇವರಿಂದ ನಿಮಗಾದ ತಿರಸ್ಕಾರವನ್ನು ನನಗೆ ಆಗಿರುವ ತಿರಸ್ಕಾರವೆಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪ್ರಸನ್ನತೆಯನ್ನು ಬಯಸುತ್ತೇನೆ. ॥ ೪ ॥ ಸೇವಕರು ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಜನರು ಅದಕ್ಕೆ ಯಜಮಾನರ ಹೆಸರನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಚರ್ಮರೋಗವು ತ್ವಚೆಯನ್ನು ಕೆಡಿಸುವಂತೆ, ಸೇವಕರು ಮಾಡುವ ಅಪರಾಧವು ಒಡೆಯನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕಳಂಕಿತವಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ॥ ೫ ॥ ನನ್ನ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಕೀರ್ತಿಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದರೆ ಚಾಂಡಾಲವರೆಗಿನ ಇಡೀ ಜಗತ್ತು ಪವಿತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು 'ವಿಕುಂಠ'ನೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತೇನೆ. ಆದರೆ ಈ ಪವಿತ್ರಕೀರ್ತಿಯು ನಿಮ್ಮಿಂದಲೇ ಬಂದಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಮಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡರೆ, ಅದು ನನ್ನ ಭುಜವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ನಾನು ಕೂಡಲೇ ಕತ್ತರಿಸಿಬಿಡುವೆನು. ॥ ೬ ॥

ಯತ್ಸೇವಯಾ ಚರಣಪದ್ಮಪವಿತ್ರರೇಣುಂ
ಸದ್ಯಃಕ್ಷತಾಖಿಲಮಲಂ ಪ್ರತಿಲಬ್ಧಶೀಲಮ್ ।
ನ ಶ್ರೀರ್ವಿರಕ್ತಮಪಿ ಮಾಂ ವಿಜಹಾತಿ ಯಸ್ಯಾಃ
ಪ್ರೇಕ್ಷಾಲವಾರ್ಥ ಇತರೇ ನಿಯಮಾನ್ವಹಂತಿ ॥ ೭ ॥

ನಾಹಂ ತಥಾದ್ಮಿ ಯಜಮಾನಹವಿರ್ವಿತಾನೇ
ಶ್ಚ್ಯೋತದ್ಘೃತಪ್ಲುತಮದನ್ ಹುತಭುಙ್ಮುಖೇನ ।
ಯದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ಮುಖತಶ್ಚರತೋಽನುಘಾಸಂ
ತುಷ್ಟಸ್ಯ ಮಯ್ಯವಹಿತೈರ್ನಿಜಕರ್ಮಪಾಕೈಃ ॥ ೮ ॥

ಯೇಷಾಂ ಬಿಭರ್ಮ್ಯಹಮಖಂಡವಿಕುಂಠಯೋಗ-
ಮಾಯಾವಿಭೂತಿರಮಲಾಂಘ್ರಿರಜಃ ಕಿರೀಟೈಃ ।
ವಿಪ್ರಾಂಸ್ತು ಕೋ ನ ವಿಷಹೇತ ಯದರ್ಹಣಾಂಭಃ
ಸದ್ಯಃ ಪುನಾತಿ ಸಹಚಂದ್ರಲಲಾಮಲೋಕಾನ್ ॥ ೯ ॥

ಯೇ ಮೇ ತನೂರ್ದ್ವಿಜವರಾನ್ದುಹತೀರ್ಮದೀಯಾ
ಭೂತಾನ್ಯಲಬ್ಧ ಶರಣಾನಿ ಚ ಭೇದಬುದ್ಧ್ಯಾ ।
ದ್ರಕ್ಷ್ಯಂತ್ಯಘಕ್ಷತದೃಶೋ ಹ್ಯಹಿಮನ್ಯವಸ್ತಾನ್
ಗೃಧ್ರಾ ರುಷಾ ಮಮ ಕುಷಂತ್ಯಧಿದಂಡನೇತುಃ ॥ ೧೦ ॥

ಯೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ಮಯಿ ಧಿಯಾ ಕ್ಷಿಪತೋಽರ್ಚಯಂತ-
ಸ್ತುಷ್ಯದ್ಧೃದಃ ಸ್ಮಿತಸುಧೋಕ್ಷಿತಪದ್ಮವಕ್ತ್ರಾಃ ।
ವಾಣ್ಯಾನುರಾಗಕಲಯಾಽಽತ್ಮಜವದ್ಗೃಣಂತಃ
ಸಂಬೋಧಯಂತ್ಯಹಮಿವಾಹಮುಪಾಹೃತಸ್ತೈಃ ॥ ೧೧ ॥

ತನ್ಮೇ ಸ್ವಭರ್ತುರವಸಾಯಮಲಕ್ಷಮಾಣೌ
ಯುಷ್ಮದ್ವ್ಯತಿಕ್ರಮಗತಿಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯ ಸದ್ಯಃ ।
ಭೂಯೋ ಮಮಾಂತಿಕಮಿತಾಂ ತದನುಗ್ರಹೋ ಮೇ
ಯತ್ಕಲ್ಪತಾಮಚಿರತೋ ಭೃತಯೋರ್ವಿವಾಸಃ ॥ ೧೨ ॥

ನಿಮ್ಮಂತಹವರ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದಲೇ ನನ್ನ ಪಾದಧೂಳಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಒಡನೆಯೇ ನಾಶಪಡಿಸುವ ಪಾವಿತ್ರ್ಯ ವುಂಟಾಗಿದೆ. ಯಾರ ಲೇಶಮಾತ್ರವಾದ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನೂ, ವ್ರತ ಗಳನ್ನೂ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ನಾನು ಉದಾಸೀನ ಮಾಡಿದರೂ ನನ್ನನ್ನು ಒಂದು ಕ್ಷಣಕಾಲವು ಬಿಡದೆ ಇರುವ ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ ಶೀಲಸ್ವಭಾವವು ನನಗೆ ದೊರೆತುದು ನಿಮ್ಮ ಸೇವೆಯಿಂದಲೇ. ॥ ೭ ॥ ತಮ್ಮ ಸಮಸ್ತ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ನನಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಸದಾ ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿರುವ ನಿಷ್ಕಾಮರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತುತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಅನು ಭವಿಸುತ್ತಾ, ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ನೆನೆದಿರುವ ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ಪಕ್ವಾನ್ನಗಳನ್ನು ಭುಂಜಿಸುವಾಗ ಅವರ ಬಾಯಿಯ ಮೂಲಕ ನಾನು ತೃಪ್ತ ನಾಗುವಂತೆ, ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಮುಖದಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನನು ಅರ್ಪಿಸಿದ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ನಾನು ತೃಪ್ತ ನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೮ ॥ ಅಖಂಡವಾದ ಯೋಗಮಾಯೆಯೂ, ಅಸೀಮ ಐಶ್ವರ್ಯವೂ ನನಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ನನ್ನ ಪಾದೋದಕ ವಾದ ಗಂಗೆಯು ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಭಗವಾನ್ ಶಿವನ ಸಹಿತ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಪರಮ ಪವಿತ್ರನೂ, ಪರಮೇಶ್ವರನೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ನಾನು ಯಾರ ಪವಿತ್ರವಾದ ಪಾದ ರಜವನ್ನು ನನ್ನ ಕಿರೀಟದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವೆನೋ, ಅಂತಹ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಕರ್ಮವನ್ನು ಯಾರು ತಾನೇ ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ? ॥ ೯ ॥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಹಾಲುಕರೆಯುವ ಹಸುಗಳು, ಅನಾಥ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ನನ್ನ ಶರೀರಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಪಾಪಗಳಿಂದ ವಿವೇಕ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಈ ಮೂವರನ್ನು ನನ್ನಿಂದ ಬೇರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವವರು ಯಮನಿಗೆ ಅತಿಥಿಗಳಾಗುವರು. ಕಾಳಸರ್ಪ ದಂತೆ ಕ್ರೂರಿಗಳಾದ ಅವರನ್ನು ಯಮನ ದೂತರೆಂಬ ಹದ್ದುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೋಧಗೊಂಡು ತಮ್ಮ ಕೊಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಕುಕ್ಕಿಹಾಕುತ್ತವೆ. ॥ ೧೦ ॥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ತಿರಸ್ಕಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕಟುವಾಗಿ ನುಡಿ ದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ 'ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ನಾನೇ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು' ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಪ್ರಸನ್ನವಾದ ಚಿತ್ತದಿಂದ ಮತ್ತು ಅಮೃತಮಯವಾದ ಕಿರುನಗೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರಸನ್ನವಾದ ಮುಖಕಮಲದಿಂದ ಯಾರು ಅವರನ್ನು ಆದರಿಸುತ್ತಾರೋ ಹಾಗೂ ಮುನಿಸಿಕೊಂಡ ತಂದೆಯನ್ನು ಮಗನೂ ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಾನು ಭಾವಿಸುವಂತೆ ಪ್ರೇಮಪೂರ್ಣ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಅವರನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೋ – ಅಂತಹವರು ನನ್ನನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವರು. ॥ ೧೧ ॥ ನನ್ನ ಈ ಸೇವಕರು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅರಿಯದೆಯೇ ನಿಮಗೆ ಅವಮಾನಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ನೀವು ಈ ಜಯ-ವಿಜಯರ ಲೋಕಭ್ರಂಶದ ಅವಧಿಯು ಬೇಗನೇ ಮುಗಿದು, ಅವರು ತಮ್ಮ ಅಪರಾಧಕ್ಕನು ರೂಪವಾದ ಅಧಮಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಶೀಘ್ರವೇ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವಂತೆ ಕೃಪೆ ತೋರಬೇಕು. ॥ ೧೨ ॥

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ

ಅಥ ತಸ್ಯೋಶತೀಂ ದೇವೀಮೃಷಿಕುಲ್ಯಾಂ ಸರಸ್ವತೀಮ್ ।
ನಾಸ್ವಾದ್ಯ ಮನ್ಯುದಷ್ಟಾನಾಂ ತೇಷಾಮಾತ್ಮಾಪ್ಯತೃಪ್ಯತ
॥ ೧೩ ॥

ಸತೀಂ ವ್ಯಾದಾಯ ಶೃಣ್ವಂತೋ ಲಘ್ವೀಂ ಗುರ್ವರ್ಥಗಹ್ವರಾಮ್ ।
ವಿಗಾಹ್ಯಾಗಾಧಗಂಭೀರಾಂ ನ ವಿದುಸ್ತಚ್ಚಿಕೀರ್ಷಿತಮ್
॥ ೧೪ ॥

ತೇ ಯೋಗಮಾಯಯಾಽಽರಬ್ಧಪಾರಮೇಷ್ಠ್ಯಮಹೋದಯಮ್ ।
ಪ್ರೋಚುಃ ಪ್ರಾಂಜಲಯೋ ವಿಪ್ರಾಃ ಪ್ರಹೃಷ್ಟಾಃ ಕ್ಷುಭಿತತ್ವಚಃ
॥ ೧೫ ॥

ಋಷಯ ಊಚುಃ

ನ ವಯಂ ಭಗವನ್ ವಿದ್ಮಸ್ತವ ದೇವ ಚಿಕೀರ್ಷಿತಮ್ ।
ಕೃತೋ ಮೇಽನುಗ್ರಹಶ್ಚೇತಿ ಯದಧ್ಯಕ್ಷಃ ಪ್ರಭಾಷಸೇ
॥ ೧೬ ॥

ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಸ್ಯ ಪರಂ ದೈವಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ಕಿಲ ತೇ ಪ್ರಭೋ ।
ವಿಪ್ರಾಣಾಂ ದೇವದೇವಾನಾಂ ಭಗವಾನಾತ್ಮದೈವತಮ್
॥ ೧೭ ॥

ತ್ವತ್ತಃ ಸನಾತನೋ ಧರ್ಮೋ ರಕ್ಷ್ಯತೇ ತನುಭಿಸ್ತವ ।
ಧರ್ಮಸ್ಯ ಪರಮೋ ಗುಹ್ಯೋ ನಿರ್ವಿಕಾರೋ ಭವಾನ್ಮತಃ
॥ ೧೮ ॥

ತರಂತಿ ಹ್ಯಂಜಸಾ ಮೃತ್ಯುಂ ನಿವೃತ್ತಾ ಯದನುಗ್ರಹಾತ್ ।
ಯೋಗಿನಃ ಸ ಭವಾನ್ಕಿಂಸ್ವಿದನುಗೃಹ್ಯೇತ ಯತ್ಪರೈಃ
॥ ೧೯ ॥

ಯಂ ವೈ ವಿಭೂತಿರುಪಯಾತ್ಯನುವೇಲಮನ್ಯೈ-
ರರ್ಥಾರ್ಥಿಭಿಃ ಸ್ವಶಿರಸಾ ಧೃತಪಾದರೇಣುಃ ।
ಧನ್ಯಾರ್ಪಿತಾಂಘ್ರಿತುಲಸೀನವದಾಮಧಾಮ್ನೋ
ಲೋಕಂ ಮಧುವ್ರತಪತೇರಿವ ಕಾಮಯಾನಾ ॥ ೨೦ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ದೇವತೆಗಳಿರಾ ! ಸನಕಾದಿ ಮುನಿಗಳು ಕ್ರೋಧವೆಂಬ ಸರ್ಪದಿಂದ ಕಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಅವರ ಕ್ರೋಧವು ಆಗಲೇ ಶಾಂತವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸುವ ಭಗವಂತನ ಅಮೃತಮಯವಾದ ಮಧುರವಾಣಿಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ಕೇಳಿದರೂ ಅವರ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ॥ ೧೩ ॥ ಭಗವಂತನ ವಾಣಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಸತ್ಯವೂ, ಸುಮನೋಹರವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಕಡಿಮೆ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವೂ, ಸಾರಭೂತವೂ, ಅರ್ಥೈಸಲು ಬಹು ಕಷ್ಟವೂ, ಗಂಭೀರವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಬಹಳ ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಕೇಳಿ, ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೂ ಭಗವಂತನು ಏನು ಹೇಳಲು ಬಯಸುತ್ತಿರುವನು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ॥ ೧೪ ॥ ಭಗವಂತನ ಅದ್ಭುತವಾದ ಔದಾರ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಅವರು ಆನಂದಿತರಾಗಿ, ಅವರ ಅಂಗಾಂಗಗಳೆಲ್ಲವೂ ರೋಮಾಂಚಿತವಾದುವು. ಯೋಗಮಾಯೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ತನ್ನ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವಂತಹ ಪ್ರಭುವಿನ ಮುಂದೆ ಕೈಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ॥ ೧೫ ॥

ಸನಕಾದಿ ಮುನಿಗಳು ಹೇಳಿದರು – ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ! ನೀನು ಸರ್ವೇಶ್ವರನೂ, ಲೋಕಾಧ್ಯಕ್ಷನೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು – 'ನೀವು ನನ್ನಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿದಿರಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲ! ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದು ನಮಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ॥ ೧೬ ॥ ಪ್ರಭುವೇ ! ನೀನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೂ, ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದು, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೂ ಆತ್ಮನೂ, ಆರಾಧ್ಯದೈವವೂ ಆಗಿರುವೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪರಮಹಿತಕಾರಿಯಾಗಿರುವೆ. ಇಂತಹ ನೀನು 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೇ ನನಗೆ ಪರಮದೈವ'ವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಕೇವಲ ಲೋಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಇದೆ. (ಜನರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಗೌರವಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆದರ್ಶವನ್ನು ತೋರಲು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವೆ ಎಂದು ನಾವು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ.) ॥ ೧೭ ॥ ಸನಾತನ ಧರ್ಮವು ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ನಿನ್ನ ಹಲವು ಅವತಾರಗಳ ಮೂಲಕ ಆಗಾಗ ಆ ಧರ್ಮಸೇತುವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವವನೂ ನೀನೇ. ನಿರ್ವಿಕಾರ ಸ್ವರೂಪನೂ, ಧರ್ಮದ ಪರಮರಹಸ್ಯವೂ ನೀನೇ ಆಗಿರುವೆ ಎಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಸಾರುತ್ತಿವೆ. ॥ ೧೮ ॥ ನಿವೃತ್ತಿಧರ್ಮವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಯೋಗಿಗಳು ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಮೃತ್ಯುರೂಪವಾದ ಸಂಸಾರಸಾಗರವನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ದಾಟಿ ದಡವನ್ನು ಕಾಣುವರು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನಿನಗೆ ಇತರರು ಕೃಪೆಮಾಡುವುದು ಎಂದರೇನು ? ॥ ೧೯ ॥ ಐಶ್ವರ್ಯವೇ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಾಸಿಸುವ ಅರ್ಥಾರ್ಥಿ ಭಕ್ತರು ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಪಾದಧೂಳಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಆ ದೇವಿಯೇ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಿನ್ನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಳಾಗಿರುತ್ತಾಳೆ. ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿಗಳಾದ ಭಕ್ತರು ನಿನ್ನ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸುವ ನವ-ನವೀನ ತುಳಸೀ ಮಾಲೆಯ ಮೇಲೆ ಝೇಂಕರಿಸುತ್ತಿರುವ ದುಂಬಿಗಳಂತೆ ಆಕೆಯೂ ಕೂಡ ನಿನ್ನ ಪಾದಪದ್ಮಗಳನ್ನೇ ತನ್ನ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ

ಯಸ್ತಾಂ ವಿವಿಕ್ತಚರಿತ್ರೈರನುವರ್ತಮಾನಾಂ
ನಾತ್ಯಾದ್ರಿಯತ್ಪರಮಭಾಗವತಪ್ರಸಂಗಃ ।
ಸ ತ್ವಂ ದ್ವಿಜಾನುಪಥಪುಣ್ಯರಜಃಪುನೀತಃ
ಶ್ರೀವತ್ಸಲಕ್ಷ್ಮ ಕಿಮಗಾ ಭಗಭಾಜನಸ್ತ್ವಮ್ ॥ ೨೦ ॥

ಧರ್ಮಸ್ಯ ತೇ ಭಗವತಸ್ತ್ರಿಯುಗ ತ್ರಿಭಿಃ ಸ್ವೈಃ
ಪದ್ಭಿಶ್ಚರಾಚರಮಿದಂ ದ್ವಿಜದೇವತಾರ್ಥಮ್ ।
ನೂನಂ ಭೃತಂ ತದಭಿಘಾತಿ ರಜಸ್ತಮಶ್ಚ
ಸತ್ತ್ವೇನ ನೋ ವರದಯಾ ತನುವಾ ನಿರಸ್ಯ ॥ ೨೧ ॥

ನ ತ್ವಂ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮಕುಲಂ ಯದಿಹಾತ್ಮಗೋಪಂ
ಗೋಪ್ತಾ ವೃಷಃ ಸ್ವರ್ಹಣೇನ ಸಸೂನೃತೇನ ।
ತರ್ಹ್ಯೇವ ನಂಕ್ಷ್ಯತಿ ಶಿವಸ್ತವ ದೇವ ಪಂಥಾ
ಲೋಕೋಽಗ್ರಹೀಷ್ಯದೃಷಭಸ್ಯ ಹಿ ತತ್ಪ್ರಮಾಣಮ್ ॥ ೨೨ ॥

ತತ್ತೇಽನಭೀಷ್ಟಮಿವ ಸತ್ತ್ವನಿಧೇರ್ವಿಧಿತ್ಸೋಃ
ಕ್ಷೇಮಂ ಜನಾಯ ನಿಜಶಕ್ತಿಭಿರುದ್ಧೃತಾರೇಃ ।
ನೈತಾವತಾ ತ್ರ್ಯಧಿಪತೇರ್ಬತ ವಿಶ್ವಭರ್ತು-
ಸ್ತೇಜಃ ಕ್ಷತಂ ತ್ವವನತಸ್ಯ ಸ ತೇ ವಿನೋದಃ ॥ ೨೪ ॥

ಯಂ ವಾನಯೋರ್ದಮಮಧೀಶ ಭವಾನ್ವಿಧತ್ತೇ
ವೃತ್ತಿಂ ನು ವಾ ತದನುಮನ್ಮಹಿ ನಿರ್ವ್ಯಲೀಕಮ್ ।
ಅಸ್ಮಾಸು ವಾ ಯ ಉಚಿತೋ ಧ್ರಿಯತಾಂ ಸ ದಂಡೋ
ಯೇಽನಾಗಸೌ ವಯಮಯುಂಕ್ಷ್ಮಹಿ ಕಿಲ್ಬಿಷೇಣ ॥ ೨೫ ॥

ಶ್ರೀಭಗವಾನುವಾಚ

ಏತೌ ಸುರೇತರಗತಿಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯ ಸದ್ಯಃ
ಸಂರಂಭಸಂಭೃತಸಮಾಧ್ಯನುಬದ್ಧಯೋಗೌ ।
ಭೂಯಃ ಸಕಾಶಮುಪಯಾಸ್ಯತ ಆಶು ಯೋ ವಃ
ಶಾಪೋ ಮಯ್ಯೈವ ನಿಮಿತ್ತಸ್ತದವೈತ ವಿಪ್ರಾಃ ॥ ೨೬ ॥

ಕೊಳ್ಳಲು ಬಯಸುತ್ತಾಳೆ. (ಸವತಿ ಯಾಗಿರುವ ತುಳಸೀದೇವಿಗೆ ಒದಗಿದ ಸೌಭಾಗ್ಯವು ತನಗೂ ಬರಲಿ ಎಂದು ತಾನೂ ನಿನ್ನ ಚರಣಗಳಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಲು ಇಷ್ಟಪಡುತ್ತಿರುವಳು.) ॥ ೨೦ ॥ ಆದರೆ ತನ್ನ ಪವಿತ್ರ ಚರಿತ್ರಗಳಿಂದ ನಿರಂತರ ತತ್ಪರಳಾಗಿರುವ ಆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆದರಿಸದೆ ನೀನು ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರಮೇಲೆಯೇ ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತೀಯೇ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೋ ಸಂಚರಿಸುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪಾದಗಳಿಗೆ ತಗುಲಿದ ಪುಣ್ಯವಾದ ಮಾರ್ಗದ ಧೂಳಿಯಾಗಲೀ, ಶ್ರೀವತ್ಸಲಾಂಛನವಾಗಲೀ ನಿನ್ನನ್ನು ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸಿ ಯಾವೇ ? ಅವುಗಳಿಂದ ನಿನ್ನ ಕಾಂತಿಯು ಹೆಚ್ಚಿತೇ ? ॥ ೨೦ ॥

ಭಗವಂತನೇ ! ನೀನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಧರ್ಮಸ್ವರೂಪಿಯಾಗಿರುವೆ. ನೀನೇ ಕೃತ, ತ್ರೇತ, ದ್ವಾಪರವೆಂದು ಮೂರು ಯುಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಇರುವವನು. ತಪಸ್ಸು, ಶೌಚ, ದಾನಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಚರಣಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಚರಾಚರ ಜಗತ್ತನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವವನು. ಶುದ್ಧ ಸತ್ತ್ವಮಯವೂ, ವರಪ್ರದವೂ ಆದ ನಿನ್ನ ಶ್ರೀಮೂರ್ತಿಯಿಂದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಧರ್ಮವಿರೋಧಿಗಳಾದ ರಜೋಗುಣ-ತಮೋಗುಣಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡು ಸ್ವಾಮಿ. ॥ ೨೧ ॥ ದೇವಾ ! ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕುಲವನ್ನು ನೀನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ನೀನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಧರ್ಮ ರೂಪಿಯೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ನಿನ್ನ ಸುಮಧುರವಾಣಿಯಿಂದಲೂ, ಪೂಜಾದಿಗಳಿಂದಲೂ ಈ ಉತ್ತಮ ಕುಲವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸದೇ ಇದ್ದರೆ ನೀನು ನಿಯತಮಾಡಿರುವ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಮಾರ್ಗವು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಬಿಡುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಪುರುಷರು ಆಚರಿಸುವುದನ್ನೇ ಜನರು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ॥ ೨೨ ॥ ಪ್ರಭೋ ! ನೀನು ಸತ್ತ್ವಗುಣದ ಗಣಿಯಾಗಿದ್ದು, ಸಮಸ್ತ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ತತ್ಪರನಾಗಿದ್ದೀಯೇ. ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ದ್ರೋಹಿಗಳಾದವರನ್ನು ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ವಿಭೂತಿಗಳಾದ ರಾಜರೇ ಮುಂತಾದವರ ಮೂಲಕ ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿಸುತ್ತೀಯೇ. ವೇದಮಾರ್ಗವು ನಾಶ ಹೊಂದುವುದು ನಿನಗೆ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ನೀನು ಮೂರು ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯನೂ, ಜಗದ್ರಕ್ಷಕನೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ವಿನಯದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೀಯೆ ! ಆದರೆ ಇದರಿಂದ ನಿನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಯಾವ ಕೊರತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಇದು ನಿನ್ನ ಲೀಲಾವಿಲಾಸವಲ್ಲವೇ ! ॥ ೨೪ ॥ ಸರ್ವೇಶ್ವರನೇ ! ನೀನು ಈ ಜಯ-ವಿಜಯರಿಗೆ ಉಚಿತವೆನಿಸಿದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು ಅಥವಾ ಪುರಸ್ಕಾರರೂಪವಾಗಿ ಅವರ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸ ಬಹುದು. ನೀನು ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ನಮಗೆ ಸಮ್ಮತವೇ. ಅಥವಾ ನಿನ್ನ ನಿರಪರಾಧಿಗಳಾದ ಅನುಚರರಿಗೆ ಶಾಪಕೊಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನೀನು ನಮಗೆ ತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬಹುದು. ಅದನ್ನೂ ಕೂಡ ನಾವು ಹರ್ಷದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ. ॥ ೨೫ ॥

ಶ್ರೀಭಗವಂತನೆಂದನು – ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರೇ ! ನೀವು ಇವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಶಾಪವು ನನ್ನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ.

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ

ಅಥ ತೇ ಮುನಯೋ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನಯನಾನಂದಭಾಜನಮ್ ।
ವೈಕುಂಠಂ ತದಧಿಷ್ಠಾನಂ ವಿಕುಂಠಂ ಚ ಸ್ವಯಂಪ್ರಭಮ್ ॥ ೨೭ ॥

ಭಗವಂತಂ ಪರಿಕ್ರಮ್ಯ ಪ್ರಣಿಪತ್ಯಾನುಮಾನ್ಯ ಚ ।
ಪ್ರತಿಜಗ್ಮುಃ ಪ್ರಮುದಿತಾಃ ಶಂಸಂತೋ ವೈಷ್ಣವೀಂ ಶ್ರಿಯಮ್ ॥ ೨೮ ॥

ಭಗವಾನನುಗಾವಾಹ ಯಾತಂ ಮಾ ಭೈಷ್ಟಮಸ್ತು ಶಮ್ ।
ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಃ ಸಮರ್ಥೋಽಪಿ ಹಂತುಂ ನೇಚ್ಛೇ ಮತಂ ತು ಮೇ ॥ ೨೯ ॥

ಏತತ್ಪುರೈವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ ರಮಯಾ ಕ್ರುದ್ಧಯಾ ಯದಾ ।
ಪುರಾಪವಾರಿತಾ ದ್ವಾರಿ ವಿಶಂತೀ ಮಯ್ಯುಪಾರತೇ ॥ ೩೦ ॥

ಮಯಿ ಸಂರಂಭಯೋಗೇನ ನಿಸ್ತೀರ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಹೇಲನಮ್ ।
ಪ್ರತ್ಯೇಷ್ಯತಂ ನಿಕಾಶಂ ಮೇ ಕಾಲೇನಾಲ್ಪೀಯಸಾ ಪುನಃ ॥ ೩೧ ॥

ದ್ವಾಃಸ್ಥಾವಾದಿಶ್ಯ ಭಗವಾನ್ ವಿಮಾನಶ್ರೇಣಿಭೂಷಣಮ್ ।
ಸರ್ವಾತಿಶಯಯಾ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ ಜುಷ್ಟಂ ಸ್ವಂ ಧಿಷ್ಣ್ಯಮಾವಿಶತ್ ॥ ೩೨ ॥

ತೌ ತು ಗೀರ್ವಾಣಋಷಭೌ ದುಸ್ತರಾದ್ಧರಿಲೋಕತಃ ।
ಹತಶ್ರಿಯೌ ಬ್ರಹ್ಮಶಾಪಾದಭೂತಾಂ ವಿಗತಸ್ಮಯೌ ॥ ೩೩ ॥

ತದಾ ವಿಕುಂಠಧಿಷಣಾತ್ತಯೋರ್ನಿಪತಮಾನಯೋಃ ।
ಹಾಹಾಕಾರೋ ಮಹಾನಾಸೀದ್ವಿಮಾನಾಗ್ರ್ಯೇಷು ಪುತ್ರಕಾಃ ॥ ೩೪ ॥

ತಾವೇವ ಹ್ಯಧುನಾ ಪ್ರಾಪ್ತೌ ಪಾರ್ಷದಪ್ರವರೌ ಹರೇಃ ।
ದಿತೇರ್ಜಠರನಿರ್ವಿಷ್ಟಂ ಕಾಶ್ಯಪಂ ತೇಜ ಉಲ್ಬಣಮ್ ॥ ೩೫ ॥

ತಯೋರಸುರಯೋರದ್ಯ ತೇಜಸಾ ಯಮಯೋರ್ಹಿ ವಃ ।
ಆಕ್ಷಿಪ್ತಂ ತೇಜ ಏತರ್ಹಿ ಭಗವಾಂಸ್ತದ್ವಿಧಿತ್ಸತಿ ॥ ೩೬ ॥

ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಯಃ ಸ್ಥಿತಿಲಯೋದ್ಭವಹೇತುರಾದ್ಯೋ
ಯೋಗೇಶ್ವರೈರಪಿ ದುರತ್ಯಯಯೋಗಮಾಯಃ ।
ಕ್ಷೇಮಂ ವಿಧಾಸ್ಯತಿ ಸ ನೋ ಭಗವಾಂಸ್ತ್ರ್ಯಧೀಶ-
ಸ್ತತ್ರಾಸ್ಮದೀಯವಿಮೃಶೇನ ಕಿಯಾನಿಹಾರ್ಥಃ ॥ ೩೭ ॥

ಈಗ ಇವರು ಒಡನೆಯೇ ನಿಮ್ಮ ಶಾಪಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ದೈತ್ಯ ಯೋನಿಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಕ್ರೋಧಾವೇಷದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಏಕಾಗ್ರತೆಯನ್ನು ಸುದೃಢ ಯೋಗಸಂಪನ್ನರಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಬೇಗನೇ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುವರು, ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟನು. ॥ ೨೬ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲ್ಲೈ ದೇವತೆಗಳಿರಾ! ಅನಂತರ ಆ ಮುನೀಂದ್ರರು ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹಬ್ಬವಾಗಿರುವ ಭಗವಾನ್ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹಾಗೂ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶವಾದ ವೈಕುಂಠ ಧಾಮವನ್ನು ದರ್ಶಿಸಿ, ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಮಾಡಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಆತನ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದು, ಭಗವಂತನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾ ಪರಮಾನಂದಭರಿತರಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ॥ ೨೭-೨೮ ॥ ಅನಂತರ ಭಗವಂತನು ತನ್ನ ಅನುಚರರಿಗೆ – 'ಹೋಗಿ, ಭಯಪಡಬೇಡಿರಿ. ನಿಮಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ. ನಾನು ಸರ್ವಸಮರ್ಥನಾಗಿದ್ದರೂ, ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಅಳಿಸಲು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೇ ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಆಗಿದೆ. ॥ ೨೯ ॥ ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ನಾನು ಯೋಗನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾಗ ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ನೀವು ತಡೆದಿದ್ದೀರಿ. ಆಗ ಅವಳೂ ನಿಮಗೆ ಹೀಗೆಯೇ ಶಾಪ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಳು. ॥ ೩೦ ॥ ಈಗ ನೀವು ದೈತ್ಯಯೋನಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ನನ್ನ ಬಗೆಗೆ ಕ್ರೋಧಾಕಾರವಾದ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಏಕಾಗ್ರತೆಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಅದರಿಂದ ಈ ವಿಪ್ರಶಾಪದ ಪಾಪದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದಲ್ಲೇ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಮರಳಿ ಬರುವಿರಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ॥ ೩೧ ॥ ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ದ್ವಾರಪಾಲಕರಿಗೆ ಹೀಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನಿತ್ತು, ವಿಮಾನಗಳ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿ ಸರ್ವಾತಿಶಯ ಶ್ರೀಸಮೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ತನ್ನ ಧಾಮವನ್ನು ಒಳಹೊಕ್ಕನು. ॥ ೩೨ ॥ ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಆ ಜಯ-ವಿಜಯರಾದರೋ ಉಲ್ಲಂಘಿಸಲಸದಳವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಶಾಪದ ಫಲವಾಗಿ ಭಗವದ್ಧಾಮದಲ್ಲೇ ದೈವೀಸಂಪತ್ತನ್ನು ಕಳಕೊಂಡರು. ಅವರ ಗರ್ವವೆಲ್ಲ ಕರಗಿಹೋಯಿತು. ॥ ೩೩ ॥ ಅವರು ವೈಕುಂಠ ಲೋಕದಿಂದ ಬೀಳತೊಡಗಿದಾಗ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ್ತಿದ್ದ ವೈಕುಂಠವಾಸಿಗಳು ಹಾಹಾಕಾರ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ॥ ೩೪ ॥ ಎಲ್ಲೈ ದೇವತೆಗಳಿರಾ! ಈಗ ದಿತಿಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಕಶ್ಯಪರ ಉಗ್ರವಾದ ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಆ ಪಾರ್ಷದರಾದ ಜಯ-ವಿಜಯರು ಪ್ರವೇಶಿಸಿರುವರು. ॥ ೩೫ ॥ ಆ ಇಬ್ಬರ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ತೇಜಸ್ಸು ಕಳೆಗುಂದಿದೆ. ಭಗವಂತನ ವಿಧಾನದಂತೆಯೇ ಹೀಗೆಲ್ಲಾ ಆಗಿದೆ. ॥ ೩೬ ॥ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯಗಳಿಗೆ ಯಾರು ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಯಾರ ಯೋಗ ಮಾಯೆಯನ್ನು ದೊಡ್ಡ-ದೊಡ್ಡ ಯೋಗಿಗಳೂ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ದಾಟುವರೋ, ತ್ರಿಗುಣಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ನಮಗೆ ಕ್ಷೇಮವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವನು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾವು ಹೆಚ್ಚು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ? 'ಪರಮಾತ್ಮನೇ! ನಿನಗೆ ಶರಣು' ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸಂತೈಸಿದರು. ॥ ೩೭ ॥

ಹದಿನಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೬ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ಷೋಡಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೬ ॥

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷ-ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುಗಳ ಜನನ – ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನ ದಿಗ್ವಿಜಯ

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ನಿಶಮ್ಯಾತ್ಮಭುವಾ ಗೀತಂ ಕಾರಣಂ ಶಂಕಯೋಜ್ಝಿತಾಃ ।
ತತಃ ಸರ್ವೇ ನ್ಯವರ್ತಂತ ತ್ರಿದಿವಾಯ ದಿವೌಕಸಃ ॥ ೧ ॥

ದಿತಿಸ್ತು ಭರ್ತುರಾದೇಶಾದಪತ್ಯಪರಿಶಂಕಿನೀ ।
ಪೂರ್ಣೇ ವರ್ಷಶತೇ ಸಾಧ್ವೀ ಪುತ್ರೌ ಪ್ರಸುಷುವೇ ಯಮೌ ॥ ೨ ॥

ಉತ್ಪಾತಾ ಬಹವಸ್ತತ್ರ ನಿಪೇತುರ್ಜಾಯಮಾನಯೋಃ ।
ದಿವಿ ಭುವ್ಯಂತರಿಕ್ಷೇ ಚ ಲೋಕಸ್ಯೋರುಭಯಾವಹಾಃ ॥ ೩ ॥

ಸಹಾಚಲಾ ಭುವಶ್ಚೇಲುರ್ದಿಶಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಜಜ್ವಲುಃ ।
ಸೋಲ್ಕಾಶ್ಚಾಶನಯಃ ಪೇತುಃ ಕೇತವಶ್ಚಾರ್ತಿಹೇತವಃ ॥ ೪ ॥

ವವೌ ವಾಯುಃ ಸುದುಸ್ಪರ್ಶಃ ಫೂತ್ಕಾರಾನೀರಯನ್ಮುಹುಃ ।
ಉನ್ಮೂಲಯನ್ನಗಪತೀನ್ವಾತ್ಯಾನೀಕೋ ರಜೋಧ್ವಜಃ ॥ ೫ ॥

ಉದ್ಧಸತ್ತಡಿದಂಭೋದಘಟಯಾ ನಷ್ಟಭಾಗಣೇ ।
ವ್ಯೋಮ್ನಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟತಮಸಾ ನ ಸ್ಮ ವ್ಯಾದೃಶ್ಯತೇ ಪದಮ್ ॥ ೬ ॥

ಚುಕ್ರೋಶ ವಿಮನಾ ವಾರ್ಧಿರುದೂರ್ಮಿಃ ಕ್ಷುಭಿತೋದರಃ ।
ಸೋದಪಾನಾಶ್ಚ ಸರಿತಶ್ಚುಕ್ಷುಭುಃ ಶುಷ್ಕಪಂಕಜಾಃ ॥ ೭ ॥

ಮುಹುಃ ಪರಿಧಯೋಽಭೂವನ್ಸರಾಹ್ವೋಃ ಶಶಿಸೂರ್ಯಯೋಃ ।
ನಿರ್ಘಾತಾ ರಥನಿರ್ಹ್ರಾದಾ ವಿವರೇಭ್ಯಃ ಪ್ರಜಜ್ಞಿರೇ ॥ ೮ ॥

ಅಂತರ್ಗ್ರಾಮೇಷು ಮುಖತೋ ವಮಂತ್ಯೋ ವಹ್ನಿಮುಲ್ಬಣಮ್ ।
ಸೃಗಾಲೋಲೂಕಟಂಕಾರೈಃ ಪ್ರಣೇದುರಶಿವಂ ಶಿವಾಃ ॥ ೯ ॥

ಸಂಗೀತವದ್ರೋದನವದುನ್ನಮಯ್ಯ ಶಿರೋಧರಾಮ್ ।
ವ್ಯಮುಂಚನ್ವಿವಿಧಾ ವಾಚೋ ಗ್ರಾಮಸಿಂಹಾಸ್ತತಸ್ತತಃ ॥ ೧೦ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಅಯ್ಯಾ ವಿದುರನೇ! ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಾತಿನಿಂದ ಅಂಧಕಾರದ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ದೇವತೆಗಳ ಶಂಕೆ ದೂರವಾಯಿತು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ॥ ೧ ॥

ಇತ್ತ ದಿತಿಗೆ ಪತಿಯ ಮಾತಿನಂತೆ ಪುತ್ರರಿಂದ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಉಪದ್ರವವು ಉಂಟಾಗಬಹುದೆಂಬ ಶಂಕೆ ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಸಾಧ್ವಿಯು ಪೂರಾ ನೂರು ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದಾಗ ಇಬ್ಬರು ಅವಳಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹಡೆದಳು. ॥ ೨ ॥

ಆ ಪುತ್ರರು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಂತರಿಕ್ಷಗಳಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಉತ್ಪಾತಗಳಾಗತೊಡಗಿದವು. ಅದರಿಂದ ಜನರು ಅತ್ಯಂತ ಭಯಗೊಂಡರು. ॥ ೩. ॥ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯೂ, ಪರ್ವತಗಳೂ ನಡುಗ ತೊಡಗಿದವು. ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಗಳು ಉರಿಯಹತ್ತಿದವು. ಎಲ್ಲೆಡೆ ಉಲ್ಕೆಗಳು ಉದುರಿದವು. ಸಿಡಿಲು ಬಡಿಯ ತೊಡಗಿತು. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅನಿಷ್ಟಸೂಚಕ ಧೂಮಕೇತುಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ॥ ೪ ॥ ಸೊಯ್ಯನೇ ಶಬ್ದ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸೋಂಕಿದವರಿಗೆ ಸಂಕಷ್ಟವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾ, ದೊಡ್ಡ-ದೊಡ್ಡ ಮರಗಳನ್ನು ಬುಡಮೇಲಾಗಿಸುತ್ತಾ ಅಸಹ್ಯವಾದ ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸತೊಡಗಿತು. ಆಗ ಸುಳಿಗಾಳಿಯು ಸೇನೆಯಂತೆಯೂ, ಧೂಳೀಪಟಲವು ಧ್ವಜದಂತೆಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿತ್ತು. ॥ ೫ ॥ ಕೋಲ್ಮಿಂಚು ಮತ್ತೆ-ಮತ್ತೆ ಸುಳಿಯುತ್ತಾ ವಿಕಟವಾಗಿ ನಗುತ್ತಿದೆಯೋ ಎಂಬಂತಿತ್ತು. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಯಾವುದೂ ಕಾಣಿಸದಷ್ಟು ದಟ್ಟವಾಗಿ ಮೋಡಗಳು ಮುಸುಕಿದವು. ಇದರಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಏನೂ ಕಾಣಿಸದಷ್ಟು ಗಾಢಾಂಧಕಾರವು ಮುಸುಕಿತು. ॥ ೬ ॥ ಸಮುದ್ರವು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಗೋಳಿಡುತ್ತದೋ ಎಂಬಂತೆ ಭೋರ್ಗರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆಕಾಶದೆತ್ತರಕ್ಕೆ ಏಳುವ ರುದ್ರತೆರೆಗಳಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿನ ಜಲಚರಗಳೆಲ್ಲವೂ ತಳಮಳಗೊಂಡವು. ನದಿಗಳು, ಕೆರೆ, ಕುಂಟೆ-ಕೊಳಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಬತ್ತಿಹೋಗಿ ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ಕಮಲಗಳು ಒಣಗಿಹೋದುವು. ॥ ೭ ॥ ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರರಿಗೆ ಮತ್ತೆ-ಮತ್ತೆ ಗ್ರಹಣ ಹಿಡಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ಸುತ್ತಲೂ ಅಮಂಗಳಸೂಚಕವಾದ ಪರಿವೇಷವೆಂಬ ಮಂಡಲಗಳು ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದವು. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಮೋಡಗಳೇ ಇಲ್ಲದ ಗರ್ಜನೆಗಳೂ, ಪರ್ವತ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಘುರ್ಘುರ ಧ್ವನಿಗಳೂ ಅಕಾರಣವಾಗಿ ಕೇಳತೊಡಗಿದವು. ॥ ೮ ॥ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ – ಊರೊಳಗೆ ನರಿಗಳೂ, ಗೂಬೆಗಳೂ ಭಯಾನಕವಾಗಿ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲು ಹೆಣ್ಣುನರಿಗಳು ಬಾಯಿಂದ ಭೀಕರವಾಗಿ ಬೆಂಕಿಯನ್ನುಗುಳುತ್ತಾ ಅಮಂಗಳವಾಗಿ ಊಳಿಡತೊಡಗಿದವು. ॥ ೯ ॥ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಾಯಿಗಳು ಕತ್ತನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಹಾಡುವಂತೆಯೂ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅಳುವಂತೆಯೂ ಕರ್ಕಶವಾಗಿ ಕೂಗಿಡುತ್ತಿದ್ದವು. ॥ ೧೦ ॥ ಕತ್ತೆಗಳ ಹಿಂಡುಗಳು ತಮ್ಮ ಗೊರಸುಗಳಿಂದ ನೆಲವನ್ನು ಗೆಬರುತ್ತಾ ವಿಕಟವಾಗಿ ಅರಚುತ್ತಾ, ಮತ್ತೇರಿ ರಭಸದಿಂದ ಕಂಡ-ಕಂಡಲ್ಲಿಗೆ

ಖರಾಶ್ಚ ಕರ್ಕಶೈಃ ಕ್ಷತ್ತಃ ಖುರೈರ್ಘ್ನಂತೋ ಧರಾತಲಮ್ ।
ಖಾರ್ಕಾರರಭಸಾ ಮತ್ತಾಃ ಪರ್ಯಧಾವನ್ವರೂಥಶಃ
॥ ೧೧ ॥

ರುದಂತೋ ರಾಸಭತ್ರಸ್ತಾ ನೀಡಾದುದಪತನ್ಖಗಾಃ ।
ಘೋಷೇಽರಣ್ಯೇ ಚ ಪಶವಃ ಶಕೃನ್ಮೂತ್ರಮಕುರ್ವತ
॥ ೧೨ ॥

ಗಾವೋಽತ್ರಸನ್ನಸೃಗ್ ದೋಹಾಸ್ತೋಯದಾಃ ಪೂಯವರ್ಷಿಣಃ ।
ವ್ಯರುದನ್‌ದೇವಲಿಂಗಾನಿ ದ್ರುಮಾಃ ಪೇತುರ್ವಿನಾನಿಲಮ್
॥ ೧೩ ॥

ಗ್ರಹಾನ್ಪುಣ್ಯತಮಾನನ್ಯೇ ಭಗಣಾಂಶ್ಚಾಪಿ ದೀಪಿತಾಃ ।
ಅತಿಚೇರುರ್ವಕ್ರಗತ್ಯಾ ಯುಯುಧುಶ್ಚ ಪರಸ್ಪರಮ್
॥ ೧೪ ॥

ದೃಷ್ಟ್ವಾನ್ಯಾಂಶ್ಚ ಮಹೋತ್ಪಾತಾನತತ್ತತ್ತ್ವವಿದಃ ಪ್ರಜಾಃ ।
ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರಾನೃತೇ ಭೀತಾ ಮೇನಿರೇ ವಿಶ್ವಸಂಪ್ಲವಮ್
॥ ೧೫ ॥

ತಾವಾದಿದೈತ್ಯೌ ಸಹಸಾ ವ್ಯಜ್ಯಮಾನಾತ್ಮಪೌರುಷೌ ।
ವವೃಧಾತೇಽಶ್ಮಸಾರೇಣ ಕಾಯೇನಾದ್ರಿಪತೀ ಇವ
॥ ೧೬ ॥

ದಿವಿಸ್ಪೃಶೌ ಹೇಮಕಿರೀಟಕೋಟಿಭಿ-
ರ್ನಿರುದ್ಧ ಕಾಷ್ಠೌ ಸ್ಫುರದಂಗದಾಭುಜೌ ।
ಗಾಂ ಕಂಪಯಂತೌ ಚರಣೈಃ ಪದೇ ಪದೇ
ಕಟ್ಯಾ ಸುಕಾಂಚ್ಯಾರ್ಕಮತೀತ್ಯ ತಸ್ಥತುಃ ॥ ೧೭ ॥

ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ನಾಮ ತಯೋರಕಾರ್ಷೀದ್
ಯಃ ಪ್ರಾಕ್‌ಸ್ವ ದೇಹಾದ್ಯಮಯೋರಜಾಯತ ।
ತಂ ವೈ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುಂ ವಿದುಃ ಪ್ರಜಾ
ಯಂ ತಂ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷಮಸೂತ ಸಾಗ್ರತಃ ॥ ೧೮ ॥

ಚಕ್ರೇ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುರ್ದೋರ್ಭ್ಯಾಂ ಬ್ರಹ್ಮವರೇಣ ಚ ।
ವಶೇ ಸಪಾಲಾಲ್ಲೋಕಾಂಸ್ತ್ರೀನಕುತೋಮೃತ್ಯುರುದ್ಧತಃ
॥ ೧೯ ॥

ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷೋಽನುಜಸ್ತಸ್ಯ ಪ್ರಿಯಃ ಪ್ರೀತಿಕೃದನ್ವಹಮ್ ।
ಗದಾಪಾಣಿರ್ದಿವಂ ಯಾತೋ ಯುಯುತ್ಸುರ್ಮೃಗಯನ್ರಣಮ್
॥ ೨೦ ॥

ತಂ ವೀಕ್ಷ್ಯ ದುಃಸಹಜವಂ ರಣತ್ಕಾಂಚನನೂಪುರಮ್ ।
ವೈಜಯಂತ್ಯಾ ಸ್ರಜಾ ಜುಷ್ಟಮಂಸನ್ಯಸ್ತಮಹಾಗದಮ್
॥ ೨೧ ॥

ಓಡತೊಡಗಿದವು. ॥ ೧೧॥ ಆ ಕತ್ತೆಗಳ ಕೆಟ್ಟ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೆದರಿದ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಅಳುವಿನ ಧ್ವನಿಮಾಡುತ್ತಾ ಗೂಡುಗಳಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹಾರಿದವು. ದೊಡ್ಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಿದ ಮತ್ತು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮೇಯುತ್ತಿದ್ದ ಹಸುಗಳು, ಹೋರಿಗಳು ಮುಂತಾದ ಪಶುಗಳು ಅಂಜಿಕೆಯಿಂದ ಮಲ-ಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜಿಸ ತೊಡಗಿವು. ॥ ೧೨ ॥ ಆಕಳುಗಳು ಭಯಗೊಂಡು ಹಾಲಿನ ಬದಲಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕೆಚ್ಚಲುಗಳಿಂದ ರಕ್ತವನ್ನೇ ಸುರಿಸಿದವು. ಮೋಡಗಳು ಕೀವಿನ ಮಳೆ ಗರೆದವು. ದೇವತಾ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಯ ತೊಡಗಿತು. ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸದೆಯೇ ಮರಗಳು ನೆಲಕ್ಕುರುಳುತ್ತಿದ್ದವು. ॥ ೧೩ ॥

ಶನಿ, ರಾಹು ಮುಂತಾದ ಕ್ರೂರ ಗ್ರಹರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿ ಚಂದ್ರ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಮುಂತಾದ ಶುಭಗ್ರಹರನ್ನು ಮತ್ತು ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನೂ ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ವಕ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸಿ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡತೊಡಗಿದವು. ॥ ೧೪ ॥ ಇಂತಹ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಉತ್ಪಾತಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಸನಕಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳು ಗಾಬರಿಗೊಂಡವು. ಈ ಉತ್ಪಾತಗಳ ಮರ್ಮವನ್ನರಿಯದೆ – 'ಇನ್ನೇನು ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಳಯವೇ ಆಗಿಬಿಡುವುದು' ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರು. ॥ ೧೫ ॥

ಆದಿ ದೈತ್ಯರಾದ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ತಮ್ಮ ಭಯಂಕರವಾದ ಪೌರುಷವನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುತ್ತಾ ಬಹುಬೇಗನೇ ಉಕ್ಕಿನಂತಹ ತಮ್ಮ ಕಠೋರ ಶರೀರಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಹಾ ಪರ್ವತದಂತೆ ಬೆಳೆದರು. ॥ ೧೬ ॥ ಅವರ ಸುವರ್ಣಮಯ ಕಿರೀಟಗಳ ತುದಿಯು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವಷ್ಟು ಅವರು ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಅವರ ವಿಶಾಲ ದೇಹಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳು ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿದ್ದವು. ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ತೋಳ್ಬಳೆಗಳು ಭುಜಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವರು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಒಂದೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನಿರಿಸಿದರೂ ಭೂಮಿಯು ನಡುಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ನಿಂತರೆಂದರೆ ಥಳ-ಥಳಿಸುವ ನಡುದಾರದ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಸೂರ್ಯನನ್ನೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವಂತಿತ್ತು. ॥ ೧೭ ॥ ಹಾಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಅವಳೀಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪ್ರಜಾಪತಿ ಕಶ್ಯಪರು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವೀರ್ಯದಿಂದ ದಿತಿಯಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪುತ್ರನಿಗೆ 'ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು' ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದರು. ದಿತಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಮೊದಲಿಗೆ ಹೊರಬಂದ ಪುತ್ರನು 'ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಖ್ಯಾತನಾದನು. ॥ ೧೮ ॥

ಹಿರಿಯವನಾದ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವರದಿಂದ ತನಗೆ ಯಾರಿಂದಲೂ ಮೃತ್ಯುವಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿಹೋದನು. ತನ್ನ ಭುಜಬಲದಿಂದ ಲೋಕಪಾಲರ ಸಹಿತ ಮೂರೂ ಲೋಕಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ॥ ೧೯ ॥ ಆತನಿಗೆ ತಮ್ಮನಾದ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನ ಮೇಲೆ ತುಂಬುಪ್ರೀತಿ. ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನೂ ತನ್ನಣ್ಣನನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗುವಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಒಂದು ದಿನ ಆ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಗದೆಯನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಾ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ॥ ೨೦ ॥ ಆತನ ರೂಪ, ಪರಾಕ್ರಮ ಮತ್ತು ವೇಗಗಳು ಎಲ್ಲರನ್ನು ಭಯಪಡಿಸುವಂತಿತ್ತು. ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಕಾಲಂದುಗೆಗಳು ಝಣ-ಝಣಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಕತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿಜಯಸೂಚಕವಾದ ಮಾಲೆ ಧರಿಸಿದ್ದನು. ಹೆಗಲಮೇಲೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಗದೆಯು ಮೆರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ॥ ೨೧ ॥

ಮನೋವೀರ್ಯವರೋತ್ಸಿಕ್ತಮಸೃಣ್ಯಮಕುತೋಭಯಮ್ ।
ಭೀತಾ ನಿಲಿಲ್ಯಿರೇ ದೇವಾಸ್ತಾರ್ಕ್ಷ್ಯತ್ರಸ್ತಾ ಇವಾಹಯಃ ॥ ೨೨ ॥

ಸ ವೈ ತಿರೋಹಿತಾನ್‌ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಮಹಸಾ ಸ್ವೇನ ದೈತ್ಯರಾಟ್ ।
ಸೇಂದ್ರಾನ್ ದೇವಗಣಾನ್ ಕ್ಷೀಬಾನಪಶ್ಯನ್ ವ್ಯನದದ್ಭೃಶಮ್ ॥ ೨೩ ॥

ತತೋ ನಿವೃತ್ತಃ ಕ್ರೀಡಿಷ್ಯನ್ಗಂಭೀರಂ ಭೀಮನಿಃಸ್ವನಮ್ ।
ವಿಜಗಾಹೇ ಮಹಾಸತ್ತ್ವೋ ವಾರ್ಧಿಂ ಮತ್ತ ಇವ ದ್ವಿಪಃ ॥ ೨೪ ॥

ತಸ್ಮಿನ್ಪ್ರವಿಷ್ಟೇ ವರುಣಸ್ಯ ಸೈನಿಕಾ
ಯಾದೋಗಣಾಃ ಸನ್ನಧಿಯಃ ಸಸಾಧ್ವಸಾಃ ।
ಅಹನ್ಯಮಾನಾ ಅಪಿ ತಸ್ಯ ವರ್ಚಸಾ
ಪ್ರಧರ್ಷಿತಾ ದೂರತರಂ ಪ್ರದುದ್ರುವುಃ ॥ ೨೫ ॥

ಸ ವರ್ಷಪೂಗಾನುದಧೌ ಮಹಾಬಲ-
ಶ್ಚರನ್ಮಹೋರ್ಮೀಂಛ್ವಸನೇರಿತಾನ್ಮುಹುಃ ।
ಮೌರ್ವ್ಯಾಭಿಜಘ್ನೇ ಗದಯಾ ವಿಭಾವರೀ-
ಮಾಸೇದಿವಾಂಸ್ತಾತ ಪುರೀಂ ಪ್ರಚೇತಸಃ ॥ ೨೬ ॥

ತತ್ರೋಪಲಭ್ಯಾಸುರಲೋಕಪಾಲಕಂ
ಯಾದೋಗಣಾನಾಮೃಷಭಂ ಪ್ರಚೇತಸಮ್ ।
ಸ್ಮಯನ್ಪ್ರಲಬ್ಧುಂ ಪ್ರಣಿಪತ್ಯ ನೀಚವ-
ಜ್ಜಗಾದ ಮೇ ದೇಹ್ಯಧಿರಾಜ ಸಂಯುಗಮ್ ॥ ೨೭ ॥

ತ್ವಂ ಲೋಕಪಾಲೋಽಧಿಪತಿರ್ಬೃಹಚ್ಛ್ರವಾ
ವೀರ್ಯಾಪಹೋ ದುರ್ಮದವೀರಮಾನಿನಾಮ್ ।
ವಿಜಿತ್ಯ ಲೋಕೇಽಖಿಲದೈತ್ಯದಾನವಾನ್
ಯದ್ರಾಜಸೂಯೇನ ಪುರಾಯಜತ್ಪ್ರಭೋ ॥ ೨೮ ॥

ಸ ಏವಮುತ್ಸಿಕ್ತಮದೇನ ವಿದ್ವಿಷಾ
ದೃಢಂ ಪ್ರಲಬ್ಧೋ ಭಗವಾನಪಾಂ ಪತಿಃ ।
ರೋಷಂ ಸಮುತ್ಥಂ ಶಮಯನ್ಸ್ವಯಾ ಧಿಯಾ
ವ್ಯವೋಚದಂಗೋಪಶಮಂ ಗತಾ ವಯಮ್ ॥ ೨೯ ॥

ಪಶ್ಯಾಮಿ ನಾನ್ಯಂ ಪುರುಷಾತ್ಪುರಾತನಾದ್
ಯಃ ಸಂಯುಗೇ ತ್ವಾಂ ರಣಮಾರ್ಗಕೋವಿದಮ್ ।
ಆರಾಧಯಿಷ್ಯತ್ಯಸುರರ್ಷಭೇಹಿ ತಂ
ಮನಸ್ವಿನೋ ಯಂ ಗೃಣತೇ ಭವಾದೃಶಾಃ ॥ ೩೦ ॥

ಮನೋಬಲ, ದೇಹಬಲ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಪಡೆದ ವರ ಬಲಗಳಿಂದ ಆತನು ಉನ್ಮತ್ತನಾಗಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ನಿರಂಕುಶನಾಗಿ, ಯಾರಿಗೂ ಹೆದರದೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ದೇವತೆಗಳು – ಗರುಡನನ್ನು ಕಂಡ ಸರ್ಪಗಳಂತೆ ಭಯಗ್ರಸ್ತರಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೋ ಅವಿತುಕೊಂಡರು. ॥ ೨೨ ॥ ನನ್ನೆದುರಿಗೆ ಮಹಾ ಸತ್ತ್ವಶಾಲಿಗಳಾದ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳೂ ತನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿಗೆ ಅಂಜಿ ಹೇಡಿಗಳಾಗಿ ಅವಿತುಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡ ಆ ದೈತ್ಯರಾಜ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನು ಮತ್ತೆ-ಮತ್ತೆ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಗರ್ಜಿಸ ತೊಡಗಿದನು. ॥ ೨೩ ॥ ಮತ್ತೆ ಆ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯಾದ ದೈತ್ಯನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಜಲಕ್ರೀಡೆಯನ್ನಾಡಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿ ಮದ್ದಾನೆಯಂತೆ ತರಂಗಮಾಲೆಗಳಿಂದ ಭೀಕರವಾಗಿ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗಂಭೀರವಾದ ಸಮುದ್ರದೊಳಗೆ ನುಗ್ಗಿದನು. ॥ ೨೪ ॥

ಅವನು ಸಮುದ್ರದೊಳಗೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡುತ್ತಲೇ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ವರುಣನ ಸೈನಿಕರಾದ ಜಲಚರ ಜೀವಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ತಬ್ಬಿಬ್ಬಾಗಿ, ಆತನು ತಮ್ಮನ್ನು ಏನೂ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಆತನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಹೆದರಿ ದೂರಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋದವು. ॥ ೨೫ ॥ ಆ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯಾದ ದೈತ್ಯನು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆ ಕಡಲಿನಲ್ಲೇ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ತನಗೆ ಯಾರೂ ಎದುರಾಳಿಯು ಸಿಗದಿರುವಾಗ ಆತನು ವಾಯು ವೇಗದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಚಂಡವಾದ ತರಂಗಗಳನ್ನೇ ತನ್ನ ಉಕ್ಕಿನ ಗದೆಯಿಂದ ಅಪ್ಪಳಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೀಗೆಯೇ ಸುತ್ತಾಡುತ್ತಾ ಆತನು ವರುಣದೇವರ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ವಿಭಾವರೀಪುರಿಯನ್ನು ತಲುಪಿದನು. ॥ ೨೬ ॥ ಅಲ್ಲಿ ಅವನು ಪಾತಾಳಲೋಕದ ಅಧಿಪತಿಯೂ, ಜಲಚರಗಳ ಒಡೆಯನೂ ಆದ ವರುಣನನ್ನು ನೋಡಿ, ಅವನನ್ನು ಗೇಲಿ-ಕುಚೋದ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ನೀಚ- ಮನುಷ್ಯನಂತೆ ಅವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು. ಮತ್ತೆ ಹುಸಿನಗೆಯಿಂದ ವ್ಯಂಗವಾಗಿ – ಮಹಾರಾಜಾ ! ನನಗೆ ಯುದ್ಧ ಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡಿರಿ ಎಂದು ನುಡಿದನು. ॥ ೨೭ ॥ ಪ್ರಭುಗಳೇ ! ನೀವಾದರೋ ಲೋಕಪಾಲರು, ರಾಜಾಧಿರಾಜರು, ಮಹಾ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಗಳು. ತಮ್ಮನ್ನು ಮಹಾವೀರರೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದವರ ಮದವನ್ನು ಮರ್ದನ ಮಾಡಿದವರು ನೀವು. ಮೊದಲೊಮ್ಮೆ ಲೋಕದ ಎಲ್ಲ ದೈತ್ಯ-ದಾನ ವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ರಾಜಸೂಯ ಯಜ್ಞವನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ॥ ೨೮ ॥

ಆ ಮದೋನ್ಮತ್ತ ಶತ್ರುವಿನ ಇಂತಹ ಹೀಯಾಳಿಕೆಯ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ವರುಣನಿಗೆ ಮಿತಿಮೀರಿದ ಕೋಪವುಂಟಾದರೂ, ಅವನು ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಬಲದಿಂದ ಉಮ್ಮಳಿಸಿದ ಕ್ರೋಧವನ್ನು ನುಂಗಿಕೊಂಡು ಅವನಿಗೆ ಇಂತೆಂದನು – ಅಯ್ಯಾ ವೀರಾಗ್ರಣಿಯೇ ! ಈಗ ನನಗೆ ಯುದ್ಧದ ಯಾವುದೇ ಅಭಿಲಾಷೆಯು ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ॥ ೨೯ ॥ ನಿನ್ನಂತಹ ರಣಕುಶಲಿಯನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷಪಡಿಸಲು ಪುರಾಣಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಭಗವಂತನಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ, ದೈತ್ಯರಾಜನೇ ! ನೀನು ಆತನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗು. ಅವನೇ ನಿನ್ನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವನು. ನಿನ್ನಂತಹ ವೀರಾಗ್ರಣಿಗಳು ಆತನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನೇ ಹಾಡಿ ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ॥ ೩೦ ॥

ತಂ ವೀರಮಾರಾದಭಿಪದ್ಯ ವಿಸ್ಮಯಃ
ಶಯಿಷ್ಯಸೇ ವೀರಶಯೇ ಶ್ವಭಿರ್ವೃತಃ ।
ಯಸ್ತ್ವದ್ವಿಧಾನಾಮಸತಾಂ ಪ್ರಶಾಂತಯೇ
ರೂಪಾಣಿ ಧತ್ತೇ ಸದನುಗ್ರಹೇಚ್ಛಯಾ ॥ ೩೧ ॥

ಆತನು ಮಹಾವೀರಾಧಿವೀರನು. ಆವನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದೊಡನೆಯೇ ನಿನ್ನ ಗರ್ವವು ಇಳಿದುಹೋಗಿ, ನೀನು ನಾಯಿಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟು ವೀರಶಯ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗುವೆ. ಆವನು ನಿನ್ನಂತಹ ದುಷ್ಟರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿ, ಸತ್ಪುರುಷರನ್ನು ಸಲಹುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನಾ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾನೆ. ॥ ೩೧ ॥

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೭ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ
ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷದಿಗ್ವಿಜಯೇ ಸಪ್ತದಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೭ ॥

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನೊಡನೆ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀವರಾಹದೇವರ ಯುದ್ಧ

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ತದೇವಮಾಕರ್ಣ್ಯ ಜಲೇಶಭಾಷಿತಂ
ಮಹಾಮನಾಸ್ತದ್ವಿಗಣಯ್ಯ ದುರ್ಮದಃ ।
ಹರೇರ್ವಿದಿತ್ವಾ ಗತಿಮಂಗ ನಾರದಾದ್
ರಸಾತಲಂ ನಿರ್ವಿವಿಶೇ ತ್ವರಾನ್ವಿತಃ ॥ ೧ ॥

ದದರ್ಶ ತತ್ರಾಭಿಜಿತಂ ಧರಾಧರಂ
ಪ್ರೋನ್ನೀಯಮಾನಾವನಿಮಗ್ರದಂಷ್ಟ್ರಯಾ ।
ಮುಷ್ಣಂತಮಕ್ಷ್ಣಾ ಸ್ವರುಚೋಽರುಣಶ್ರಿಯಾ
ಜಹಾಸ ಚಾಹೋ ವನಗೋಚರೋ ಮೃಗಃ ॥ ೨ ॥

ಆಹೈನಮೇಹ್ಯಜ್ಞ ಮಹೀಂ ವಿಮುಂಚ ನೋ
ರಸೌಕಸಾಂ ವಿಶ್ವಸೃಜೇಯಮರ್ಪಿತಾ ।
ನ ಸ್ವಸ್ತಿ ಯಾಸ್ಯಸ್ಯನಯಾ ಮಮೇಕ್ಷತಃ
ಸುರಾಧಮಾಸಾದಿತಸೂಕರಾಕೃತೇ ॥ ೩ ॥

ತ್ವಂ ನಃ ಸಪತ್ನೈರಭವಾಯ ಕಿಂ ಭೃತೋ
ಯೋ ಮಾಯಯಾ ಹಂತ್ಯಸುರಾನ್ಪರೋಕ್ಷಜಿತ್ ।
ತ್ವಾಂ ಯೋಗಮಾಯಾಬಲಮಲ್ಪಪೌರುಷಂ
ಸಂಸ್ಥಾಪ್ಯ ಮೂಢ ಪ್ರಮೃಜೇ ಸುಹೃಚ್ಛುಚಃ ॥ ೪ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಮಹಾತ್ಮನಾದ ವಿದುರನೇ! 'ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿನ್ನನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕೊಲ್ಲುವನು' ಎಂಬ ವರುಣದೇವರ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ಉನ್ಮತ್ತನಾದ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಅಂಜಿಕೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ತನಗೆ ತಕ್ಕ ಶತ್ರುವಾದ ಆ ಹರಿಯು ಎಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಒಡನೆಯೇ ನಾರದರಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ರಭಸದಿಂದ ರಸಾತಳವನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. ॥ ೧ ॥ ಅಲ್ಲಿ ಆವನು ವಿಶ್ವವಿಜಯಿಯಾದ ಆ ವರಾಹಭಗವಂತನು ಭೂಮಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಕೋರೆದಾಡೆಗಳ ಮೇಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡನು. ಆವನು ತನ್ನ ಕೆಂಗಣ್ಣಿನ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಪರರ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆತನನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆಯೇ ದೈತ್ಯನು ಘೊಳ್ಳನೆ ನಕ್ಕು – 'ಅರೇ! ಈ ಕಾಡಿನ ಪಶುವು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂತು?' ಎಂದು ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದನು. ॥ ೨ ॥ ಎಲವೋ ಮೂಢನೇ! ಇತ್ತ ಬಾ. ಈ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು. ಇದನ್ನು ವಿಶ್ವಕರ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ರಸಾತಳದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ನಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿರುವನು. ಎಲೈ ಹಂದಿಯ ರೂಪವನ್ನಾಂತ ಸುರಾಧಮನೇ! ನನ್ನ ಕಣ್ಣು ಎದುರಿಗೆ ಇದನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗಿ ಹೋಗಲಾರೆ. ॥ ೩ ॥ ನೀನು ಮಾಯೆಯಿಂದ ಅಡಗಿಕೊಂಡೇ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಜಯಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿಡುವೆ. ಹೀಗೆ ಮೋಸದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಿನ್ನನ್ನು ನಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳು ಸಾಕಿದ್ದಾರೋ? ನಿನ್ನ ಬಲವಾದರೋ ಯೋಗಮಾಯೆ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಪೌರುಷವೇನಿದೆ? ಇಂದು ನಿನ್ನನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ನನ್ನ ಬಂಧುಗಳ ದುಃಖವನ್ನು ದೂರಮಾಡುವೆನು. ॥ ೪ ॥ ಇಂದು ನಾನು ಬೀಸುವ ಗದೆಯ ಏಟಿನಿಂದ ನಿನ್ನ ತಲೆಯು ಒಡೆದುಹೋಗಿ ನೀನು

ತ್ವಯಿ ಸಂಸ್ಥಿತೇ ಗದಯಾ ಶೀರ್ಣಶೀರ್ಷ-
ಣ್ಯಸ್ಮದ್ಭುಜಚ್ಯುತಯಾ ಯೇ ಚ ತುಭ್ಯಮ್ ।
ಬಲಿಂ ಹರಂತ್ಯೃಷಯೋ ಯೇ ಚ ದೇವಾಃ
ಸ್ವಯಂ ಸರ್ವೇ ನ ಭವಿಷ್ಯಂತ್ಯಮೂಲಾಃ ॥ ೫ ॥

ಸ ತುದ್ಯಮಾನೋಽರಿದುರುಕ್ತತೋಮರೈ-
ರ್ದಂಷ್ಟ್ರಾಗ್ರಗಾಂ ಗಾಮುಪಲಕ್ಷ್ಯ ಭೀತಾಮ್ ।
ತೋದಂ ಮೃಷನ್ನಿರಗಾದಂಬುಮಧ್ಯಾದ್
ಗ್ರಾಹಾಹತಃ ಸಕರೇಣುರ್ಯಥೇಭಃ ॥ ೬ ॥

ತಂ ನಿಃಸರಂತಂ ಸಲಿಲಾದನುದ್ರುತೋ
ಹಿರಣ್ಯಕೇಶೋ ದ್ವಿರದಂ ಯಥಾ ಝಷಃ ।
ಕರಾಲದಂಷ್ಟ್ರೋಽಶನಿನಿಃಸ್ವನೋಽಬ್ರವೀತ್
ಗತಹ್ರಿಯಾಂ ಕಿಂ ತ್ವಸತಾಂ ವಿಗರ್ಹಿತಮ್ ॥ ೭ ॥

ಸ ಗಾಮುದಸ್ತಾತ್ಸಲಿಲಸ್ಯ ಗೋಚರೇ
ವಿನ್ಯಸ್ಯ ತಸ್ಯಾಮದಧಾತ್ಸ್ವಸತ್ತ್ವಮ್ ।
ಅಭಿಷ್ಟುತೋ ವಿಶ್ವಸೃಜಾ ಪ್ರಸೂನೈ-
ರಾಪೂರ್ಯಮಾಣೋ ವಿಬುಧೈಃ ಪಶ್ಯತೋಽರೇಃ ॥ ೮ ॥

ಪರಾನುಷಕ್ತಂ ತಪನೀಯೋಪಕಲ್ಪಂ
ಮಹಾಗದಂ ಕಾಂಚನಚಿತ್ರದಂಶಮ್ ।
ಮರ್ಮಾಣ್ಯಭೀಕ್ಷ್ಣಂ ಪ್ರತುದಂತಂ ದುರುಕ್ತೈಃ
ಪ್ರಚಂಡ ಮನ್ಯುಃ ಪ್ರಹಸಂಸ್ತಂ ಬಭಾಷೇ ॥ ೯ ॥

ಶ್ರೀಭಗವಾನುವಾಚ

ಸತ್ಯಂ ವಯಂ ಭೋ ವನಗೋಚರಾ ಮೃಗಾ
ಯುಷ್ಮದ್ವಿಧಾನ್ಮೃಗಯೇ ಗ್ರಾಮಸಿಂಹಾನ್ ।
ನ ಮೃತ್ಯುಪಾಶೈಃ ಪ್ರತಿಮುಕ್ತಸ್ಯ ವೀರಾ
ವಿಕತ್ಥನಂ ತವ ಗೃಹ್ಣಂತ್ಯಭದ್ರ ॥ ೧೦ ॥

ಏತೇ ವಯಂ ನ್ಯಾಸಹರಾ ರಸೌಕಸಾಂ
ಗತಹ್ರಿಯೋ ಗದಯಾ ದ್ರಾವಿತಾಸ್ತೇ ।
ತಿಷ್ಠಾಮಹೇಽಥಾಪಿ ಕಥಂಚಿದಾಜೌ
ಸ್ಥೇಯಂ ಕ್ವ ಯಾಮೋ ಬಲಿನೋತ್ಪಾದ್ಯ ವೈರಮ್ ॥ ೧೧ ॥

ಸತ್ತು ಹೋದಾಗ ನಿನ್ನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ದೇವತೆಗಳೂ, ಋಷಿಗಳೂ ಬೇರುಕಿತ್ತ ಮರದಂತೆ ತಾವಾಗಿಯೇ ನಾಶವಾಗಿ ಹೋಗುವರು. ॥ ೫ ॥

ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನು ಭಗವಂತನನ್ನು ದುರ್ವಚನಗಳೆಂಬ ಬಾಣಗಳಿಂದ ನೋಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳ ತುದಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಭೂದೇವಿಯು ಅಸುರನ ಬೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಭಯಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಮನಗಂಡು, ಶತ್ರುವಿನ ವಾಗ್ಬಾಣಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಮಿಯು ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು – ಮೊಸಳೆಯ ಏಟುತಿಂದ ಗಜರಾಜನು ತನ್ನ ಹೆಣ್ಣಾನೆಯೊಡನೆ ಹೊರಬರುವಂತೆ ನೀರಿನಿಂದ ಹೊರಬರುತ್ತಿದ್ದನು. ॥ ೬ ॥ ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಹೀಯಾಳಿಕೆಗೆ ಯಾವ ಉತ್ತರವನ್ನೂ ಕೊಡದೇ ಶ್ರೀವರಾಹಮೂರ್ತಿಯು ನೀರಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೊಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಹಳದಿಯ ತಲೆಗೂದಲು ಮತ್ತು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ ಆ ದೈತ್ಯನು ಮೊಸಳೆಯು ಆನೆಯನ್ನು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತೆ ಆತನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಸಿಡಿಲಿನಂತೆ ಅಬ್ಬರಿಸುತ್ತಾ – ಎಲವೋ! ಹೇಡಿಯಂತೆ ಹೀಗೆ ಓಡಿಹೋಗುವುದರಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ನಾಚಿಕೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೇ ? ನಾಚಿಕೆಗೆಟ್ಟ ನೀಚರಿಗೆ ನಿಂದ್ಯವಾದುದು ಏನಿದೆ ? ಎಂದು ನುಡಿದನು. ॥ ೭ ॥ ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ತಂದು ಯೋಗ್ಯಜಾಗದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಧಾರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತುಂಬಿದನು. ಆಗ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನು ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಅವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದರು; ದೇವತೆಗಳು ಪುಷ್ಪವೃಷ್ಟಿಗರೆದರು. ॥ ೮ ॥ ಆಗ ಚಿನ್ನದ ಆಭರಣಗಳನ್ನೂ, ಅದ್ಭುತವಾದ ಕವಚವನ್ನೂ ಧರಿಸಿ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಭಾರೀಗದೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತನ್ನನ್ನು ಕಟುವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನೋಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು – ಶ್ರೀಹರಿಯು ಉಕ್ಕೇರಿದ ಕೋಪದಿಂದ ನಗುತ್ತಾ ಇಂತೆಂದನು – ॥ ೯ ॥

ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ – ಎಲವೋ ದೈತ್ಯನೇ ! ನೀನು ಹೇಳಿದಂತೆ ನಾವು ಕಾಡಿನ ಮೃಗವು ಆಗಿರುವುದು ನಿಜವೇ ಆಗಿದೆ. ನಿನ್ನಂತಹ ಗ್ರಾಮಸಿಂಹ (ನಾಯಿ)ಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ತಿರುಗುತ್ತಿರುತ್ತೇವೆ. ದುಷ್ಟನೇ ! ಮೃತ್ಯುಪಾಶದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡಿರುವ ನಿನ್ನಂತಹ ನಿರ್ಭಾಗ್ಯ ಜೀವಿಗಳ ಆತ್ಮಪ್ರಶಂಸೆಯ ಕಡೆಗೆ ವೀರಪುರುಷರು ಗಮನವೀಯುವುದಿಲ್ಲ. ॥ ೧೦ ॥ 'ರಸಾತಲ ನಿವಾಸಿಗಳ ನಿಕ್ಷೇಪದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ನಾಚಿಕೆಗೆಟ್ಟು ನಿನ್ನ ಗದೆಯ ಭಯದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಓಡಿಬಂದಿದ್ದೇವೆ' ಎಂದು ನೀನು ಹೇಳಿರುವುದು ನಿಜವೇ ! ನಿನ್ನಂತಹ ಅದ್ವಿತೀಯನಾದ ವೀರನ ಮುಂದೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೆಣಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ನಮಗೆಲ್ಲಿದೆ ! ಆದರೂ ಹೇಗೋ ನಿನ್ನ ಮುಂದೆ ನಿಂತಿರುವೆನು. ನಿನ್ನಂತಹ ಬಲಶಾಲಿಗಳೊಡನೆ ವೈರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದಾದರೂ ಎಲ್ಲಿಗೆ ? ॥ ೧೧ ॥

ತ್ವಂ ಪದ್ರಥಾನಾಂ ಕಿಲ ಯೂಥಪಾಧಿಪೋ
ಘಟಸ್ವ ನೋಽಸ್ವಸ್ತಯ ಆಶ್ವನೂಹಃ ।
ಸಂಸ್ಥಾಪ್ಯ ಚಾಸ್ಮಾನ್ಪ್ರಮೃಜಾಶ್ರು ಸ್ವಕಾನಾಂ
ಯಃ ಸ್ವಾಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂ ನಾತಿಪಿಪರ್ತ್ಯಸಭ್ಯಃ ॥ ೧೨ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಸೋಽಧಿಕ್ಷಿಪ್ತೋ ಭಗವತಾ ಪ್ರಲಬ್ಧಶ್ಚ ರುಷಾ ಭೃಶಮ್ ।
ಆಜಹಾರೋಲ್ಬಣಂ ಕ್ರೋಧಂ ಕ್ರೀಡ್ಯಮಾನೋಽಹಿರಾಡಿವ
॥ ೧೩ ॥

ಸೃಜನ್ನಮರ್ಷಿತಃ ಶ್ವಾಸಾನ್ಮನ್ಯುಪ್ರಚಲಿತೇಂದ್ರಿಯಃ ।
ಆಸಾದ್ಯ ತರಸಾ ದೈತ್ಯೋ ಗದಯಾಭ್ಯಹನದ್ಧರಿಮ್
॥ ೧೪ ॥

ಭಗವಾಂಸ್ತು ಗದಾವೇಗಂ ವಿಸೃಷ್ಟಂ ರಿಪುಣೋರಸಿ ।
ಅವಂಚಯತ್ತಿರಶ್ಚೀನೋ ಯೋಗಾರೂಢ ಇವಾಂತಕಮ್
॥ ೧೫ ॥

ಪುನರ್ಗದಾಂ ಸ್ವಾಮಾದಾಯ ಭ್ರಾಮಯಂತಮಭೀಕ್ಷ್ಣಶಃ ।
ಅಭ್ಯಧಾವದ್ಧರಿಃ ಕ್ರುದ್ಧಃ ಸಂರಂಭಾದ್ದಷ್ಟದಚ್ಛದಮ್
॥ ೧೬ ॥

ತತಶ್ಚ ಗದಯಾರಾತಿಂ ದಕ್ಷಿಣಸ್ಯಾಂ ಭ್ರುವಿ ಪ್ರಭುಃ ।
ಆಜಘ್ನೇ ಸ ತು ತಾಂ ಸೌಮ್ಯ ಗದಯಾ ಕೋವಿದೋಽಹನತ್
॥ ೧೭ ॥

ಏವಂ ಗದಾಭ್ಯಾಂ ಗುರ್ವೀಭ್ಯಾಂ ಹರ್ಯಕ್ಷೋ ಹರಿರೇವ ಚ ।
ಜಿಗೀಷಯಾ ಸುಸಂರಬ್ಧಾವನ್ಯೋನ್ಯಮಭಿಜಘ್ನತುಃ
॥ ೧೮ ॥

ತಯೋಃ ಸ್ಪೃಧೋಸ್ತಿಗ್ಮಗದಾಹತಾಂಗಯೋಃ
ಕ್ಷತಾಸ್ರವಘ್ರಾಣವಿವೃದ್ಧಮನ್ವ್ಯೋಃ ।
ವಿಚಿತ್ರಮಾರ್ಗಾಂಶ್ಚರತೋರ್ಜಿಗೀಷಯಾ
ವ್ಯಭಾದಿಲಾಯಾಮಿವ ಶುಷ್ಮಿಣೋರ್ಮೃಧಃ ॥ ೧೯ ॥

ದೈತ್ಯಸ್ಯ ಯಜ್ಞಾವಯವಸ್ಯ ಮಾಯಾ-
ಗೃಹೀತವಾರಾಹತನೋರ್ಮಹಾತ್ಮನಃ ।
ಕೌರವ್ಯ ಮಹ್ಯಾಂ ದ್ವಿಷತೋರ್ವಿಮರ್ದನಂ
ದಿದೃಕ್ಷುರಾಗಾದೃಷಿಭಿರ್ವೃತಃ ಸ್ವರಾಟ್ ॥ ೨೦ ॥

ಪದಾತಿಗಳಾದ ಯೋಧವೀರರಲ್ಲಿ ನೀನು ಮಹಾ ನಾಯಕನಾಗಿರುವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗ ಯಾವ ಶಂಕೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ನಮಗೆ ಅನಿಷ್ಟವನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸು. ನನ್ನನ್ನು ಕೊಂದು ನಿನ್ನ ನೆಂಟರಿಷ್ಟರ ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಒರೆಸುವವನಾಗು. ಇನ್ನು ತಡಮಾಡ ಬೇಡ. ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ನೆರವೇರಿಸದವನು ಅಸಭ್ಯನು. ಸತ್ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಯೋಗ್ಯನಲ್ಲ. ॥ ೧೨ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ವಿದುರನೇ! ಶ್ರೀಭಗವಂತನು ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಹೀಗೆ ಆ ದೈತ್ಯನನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ, ಅಪಹಾಸ್ಯಮಾಡಿದಾಗ, ಅವನು – ಕಾಲಿನಿಂದ ಮೆಟ್ಟಿ ಆಟವಾಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾಳಿಂಗಸರ್ಪದಂತೆ ಕೆರಳಿ ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಭುಗಿಲೆದ್ದನು. ॥ ೧೩ ॥ ಅವನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಸಿಡಿ–ಮಿಡಿಗೊಂಡು ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಡತೊಡಗಿದನು. ಆತನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧವಾದುವು. ಒಡನೆಯೇ ಆತನು ಹೌಹಾರಿ ಹರಿಯ ಮೇಲೆ ಗದೆಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು. ॥ ೧೪ ॥ ಆದರೆ ಭಗವಂತನು ತನ್ನ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಶತ್ರುವಿನ ಗದಾಘಾತವನ್ನು – ಯೋಗಸಿದ್ಧ ಪುರುಷನು ಮೃತ್ಯುವಿನ ಆಕ್ರಮಣದಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿಸಿದನು. ॥ ೧೫ ॥

ಮತ್ತೆ ದೈತ್ಯನು ಕ್ರೋಧದಿಂದ ತುಟಿಯನ್ನು ಕಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ತನ್ನ ಗದೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ–ಮತ್ತೆ ತಿರುಗಿಸತೊಡಗಿದಾಗ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಕೋಪಗೊಂಡು ಆತನ ಮೇಲೆ ಛಂಗನೆ ಹಾರಿದನು. ॥ ೧೬॥ ಸಾಧುಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ವಿದುರಾ ! ಆಗ ಪ್ರಭುವು ಶತ್ರುವಿನ ಬಲಹುಬ್ಬಿನ ಮೇಲೆ ಗದೆಯಿಂದ ಬೀಸಿ ಹೊಡೆಯಲು ಗದಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕುಶಲನಾದ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನು ಅದನ್ನು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಗದೆಯಿಂದ ತಡೆದನು. ॥ ೧೭ ॥ ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮತ್ತು ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಜಯಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರುದ್ಧರಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಭಾರವಾದ ಗದೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಹರಿಸತೊಡಗಿದರು. ॥ ೧೮ ॥ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಗೆಲ್ಲಬೇಕೆಂಬ ಸ್ಪರ್ಧೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಇಬ್ಬರ ಅಂಗಗಳೂ ಗದೆಗಳ ಏಟುಗಳಿಂದ ಗಾಯಗೊಂಡು ಅವುಗಳಿಂದ ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ರಕ್ತದ ವಾಸನೆಯಿಂದ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಕ್ರೋಧವು ಉಕ್ಕೇರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಇಬ್ಬರೂ ಬಗೆ–ಬಗೆಯ ವರಸೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸತೊಡಗಿದರು. ಹಸುವಿಗೋಸ್ಕರ ಸೆಣಸುವ ಎರಡು ಹೋರಿಗಳಂತೆ ಭೂಮಿಗೋಸ್ಕರವಾಗಿ ಇಬ್ಬರೂ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಯುದ್ಧಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ॥ ೧೯ ॥ ವಿದುರನೇ ! ಹೀಗೆ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನಿಗೂ – ಮಾಯೆಯಿಂದ ವರಾಹ ರೂಪವನ್ನಾಂತ ಯಜ್ಞಮೂರ್ತಿಯಾದ ಭಗವಂತನಿಗೂ ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲಬೇಕೆಂಬ ಹಗೆತನದಿಂದ ಯುದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರಲು, ಅದನ್ನು ನೋಡಲು ಋಷಿಗಳೊಡನೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ॥ ೨೦ ॥

ಆಸನ್ನ ಶೌಂಡೀರಮಪೇತಸಾಧ್ವಸಂ
ಕೃತಪ್ರತೀಕಾರಮಹಾರ್ಯವಿಕ್ರಮಮ್ ।
ವಿಲಕ್ಷ್ಯ ದೈತ್ಯಂ ಭಗವಾನ್ಸಹಸ್ರಣೀ-
ರ್ಜಗಾದ ನಾರಾಯಣಮಾದಿಸೂಕರಮ್ ॥ ೨೦ ॥

ಬ್ರಹ್ಮೋವಾಚ

ಏಷ ತೇ ದೇವ ದೇವಾನಾ-
ಮಂಘ್ರಿಮೂಲಮುಪೇಯುಷಾಮ್ ।
ವಿಪ್ರಾಣಾಂ ಸೌರಭೇಯೀಣಾಂ-
ಭೂತಾನಾಮಪ್ಯನಾಗಸಾಮ್ ॥ ೨೨ ॥

ಆಗಸ್ಕೃದ್ಭಯಕೃದ್ದುಷ್ಕೃದಸ್ಮದ್ರಾದ್ಧವರೋಽಸುರಃ ।
ಅನ್ವೇಷನ್ನಪ್ರತಿರಥೋ ಲೋಕಾನಟತಿ ಕಂಟಕಃ ॥ ೨೩ ॥

ಮೈನಂ ಮಾಯಾವಿನಂ ದೃಪ್ತಂ ನಿರಂಕುಶಮಸತ್ತಮಮ್ ।
ಆಕ್ರೀಡ ಬಾಲವದ್ದೇವ ಯಥಾಽಽಶೀವಿಷಮುತ್ಥಿತಮ್ ॥ ೨೪ ॥

ನ ಯಾವದೇಶ ವರ್ಧೇತ ಸ್ವಾಂ ವೇಲಾಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ದಾರುಣಃ ।
ಸ್ವಾಂ ದೇವ ಮಾಯಾಮಾಸ್ಥಾಯ ತಾವಜ್ಜಹ್ಯಘಮಚ್ಯುತ ॥ ೨೫ ॥

ಏಷಾ ಘೋರತಮಾ ಸಂಧ್ಯಾ ಲೋಕಚ್ಛಮ್ಬಟ್ಕರೀ ಪ್ರಭೋ ।
ಉಪಸರ್ಪತಿ ಸರ್ವಾತ್ಮನ್ಸುರಾಣಾಂ ಜಯಮಾವಹ ॥ ೨೬ ॥

ಅಧುನೈಷೋಽಭಿಜಿನ್ನಾಮ ಯೋಗೋ
ಮೌಹೂರ್ತಿಕೋ ಹ್ಯಗಾತ್ ।
ಶಿವಾಯ ನಸ್ತ್ವಂ ಸುಹೃದಾ-
ಮಾಶು ನಿಸ್ತರ ದುಸ್ತರಮ್ ॥ ೨೭ ॥

ದಿಷ್ಟ್ಯಾ ತ್ವಾಂ ವಿಹಿತಂ ಮೃತ್ಯುಮಯಮಾಸಾದಿತಃ ಸ್ವಯಮ್ ।
ವಿಕ್ರಮ್ಯೈನಂ ಮೃಧೇ ಹತ್ವಾ ಲೋಕಾನಾಧೇಹಿ ಶರ್ಮಣಿ ॥ ೨೮ ॥

ಅವರ ಸುತ್ತಲೂ ಸಾವಿರಾರು ಋಷಿಗಳು ನೆರೆದಿದ್ದರು. 'ಈ ದೈತ್ಯನು ಭಾರೀ ಶೂರನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಇವನಲ್ಲಿ ಭಯವೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ, ಆಕ್ರಮಣಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈತನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ನುಚ್ಚುನೂರುಮಾಡುವುದು ಅತಿ ಕಠಿಣವಾದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ' ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಆದಿ ವರಾಹರೂಪಿಯಾದ ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬಿನ್ನವಿಸಿ ಕೊಂಡರು. ॥ ೨೦ ॥

ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರೆಂದರು – ಸ್ವಾಮಿಯೇ ! ಈ ದುಷ್ಟ ದೈತ್ಯನು ನನ್ನಿಂದ ವರವನ್ನು ಪಡೆದು ತುಂಬಾ ಪ್ರಬಲನಾಗಿಬಿಟ್ಟಿರುವನು. ಈಗ ಈತನು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗತರಾಗಿರುವ ಗೋವುಗಳಿಗೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೂ, ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಹಾಗೂ ನಿರಪರಾಧಿ ಜೀವಿ ಗಳಿಗೂ ತೊಂದರೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾ ದುಃಖವನ್ನು – ಭಯ ವನ್ನು ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ತನಗೆ ಸಾಟಿಯಾದ ಬೇರೊಬ್ಬ ಯೋಧನು ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಲೋಕಕಂಟಕನು ತನ್ನನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವ ವೀರನನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ॥ ೨೨-೨೩ ॥ ಈ ದುಷ್ಟನು ಅತಿಮಾಯಾ ವಿಯೂ, ದುರಹಂಕಾರಿಯೂ, ನಿರಂಕುಶನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಮಗುವು ಕೋಪಗೊಂಡ ಹಾವಿನೊಡನೆ ಆಟವಾಡುವಂತೆ ನೀನು ಈತ ನೊಡನೆ ಹುಡುಗಾಟಮಾಡಬೇಡ. ॥ ೨೪ ॥ ಓ ದೇವದೇವನೇ ! ಅಚ್ಯುತಾ ! ಈ ದಾರುಣ ದೈತ್ಯನಿಗೆ ಬಲವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಸಮಯವು ಬಂದು ಈತನು ಹೆಚ್ಚು ಬಲಶಾಲಿಯಾಗುವುದ ರೊಳಗೆ ನೀನು ನಿನ್ನ ಯೋಗಮಾಯೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಈ ಪಾಪಿಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿಬಿಡು. ॥ ೨೫ ॥

ಪ್ರಭುವೇ ! ಇದೋ ಲೋಕವನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡುವ ಭಯಂಕರವಾದ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲವು ಬರುವುದರಲ್ಲಿದೆ. ಅಷ್ಟರೊಳಗೆ ಈತನನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಿಜಯವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸು. ॥ ೨೬ ॥ ಈಗ ಅಭಿಜಿತ್ ಎಂಬ ಮಂಗಳಮಯ ವಾದ ಮುಹೂರ್ತದ ಯೋಗವೂ ಬಂದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಸುಹೃದರಾದ ನಮ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಈ ದುರ್ಜಯ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಬೇಗನೇ ಸಂಹರಿಸಿಬಿಡು. ॥ ೨೭ ॥ ಪ್ರಭೋ ! ತನ್ನ ಮೃತ್ಯುವಾಗಿ ವಿಧಾಯಕನಾಗಿರುವ ನಿನ್ನ ಬಳಿಗೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಸೌಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಈತನೇ ಬಂದು ಸೇರಿದ್ದಾನೆ. ಈಗ ನೀನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಈತನನ್ನು ಕೊಂದು ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡು. ॥ ೨೮ ॥

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೮ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ
ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷವಧೇಽಷ್ಟಾದಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೮ ॥

ಹತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನ ವಧೆ

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಅವಧಾರ್ಯ ವಿರಿಂಚಸ್ಯ ನಿರ್ವ್ಯಲೀಕಾಮೃತಂ ವಚಃ ।
ಪ್ರಹಸ್ಯ ಪ್ರೇಮಗರ್ಭೇಣ ತದಪಾಂಗೇನ ಸೋಽಗ್ರಹೀತ್ ॥ ೧ ॥

ತತಃ ಸಪತ್ನಂ ಮುಖತಶ್ಚರಂತಮಕುತೋಭಯಮ್ ।
ಜಘಾನೋತ್ಪತ್ಯ ಗದಯಾ ಹನಾವಸುರಮಕ್ಷಜಃ ॥ ೨ ॥

ಸಾ ಹತಾ ತೇನ ಗದಯಾ ವಿಹತಾ ಭಗವತ್ಕರಾತ್ ।
ವಿಘೂರ್ಣಿತಾಪತದ್ರೇಜೇ ತದದ್ಭುತಮಿವಾಭವತ್ ॥ ೩ ॥

ಸ ತದಾ ಲಬ್ಧತೀರ್ಥೋಽಪಿ ನ ಬಬಾಧೇ ನಿರಾಯುಧಮ್ ।
ಮಾನಯನ್ಸ ಮೃಧೇ ಧರ್ಮಂ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನಂ ಪ್ರಕೋಪಯನ್ ॥ ೪ ॥

ಗದಾಯಾಮಪವಿದ್ಧಾಯಾಂ ಹಾಹಾಕಾರೇ ವಿನಿರ್ಗತೇ ।
ಮಾನಯಾಮಾಸ ತದ್ಧರ್ಮಂ ಸುನಾಭಂ ಚಾಸ್ಮರದ್ವಿಭುಃ ॥ ೫ ॥

ತಂ ವ್ಯಗ್ರಚಕ್ರಂ ದಿತಿಪುತ್ರಾಧಮೇನ
ಸ್ವಪಾರ್ಷದಮುಖ್ಯೇನ ವಿಷಜ್ಜಮಾನಮ್ ।
ಚಿತ್ರಾ ವಾಚೋಽತದ್ವಿದಾಂ ಖೇಚರಾಣಾಂ
ತತ್ರಾಸ್ಮಾಸನ್ ಸ್ವಸ್ತಿ ತೇಽಮುಂ ಜಹೀತಿ ॥ ೬ ॥

ಸ ತಂ ನಿಶಾಮ್ಯಾತ್ತರಥಾಂಗಮಗ್ರತೋ
ವ್ಯವಸ್ಥಿತಂ ಪದ್ಮಪಲಾಶಲೋಚನಮ್ ।
ವಿಲೋಕ್ಯ ಚಾಮರ್ಷಪರಿಪ್ಲುತೇಂದ್ರಿಯೋ
ರುಷಾ ಸ್ವದಂತಚ್ಛದಮಾದಶಚ್ಛ್ವಸನ್ ॥ ೭ ॥

ಕರಾಲದಂಷ್ಟ್ರಶ್ಚಕ್ಷುರ್ಭ್ಯಾಂ ಸಂಚಕ್ಷಾಣೋ ದಹನ್ನಿವ ।
ಅಭಿಪ್ಲುತ್ಯ ಸ್ವಗದಯಾ ಹತೋಽಸೀತ್ಯಾಹನದ್ಧರಿಮ್ ॥ ೮ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ನುಡಿದ ನಿಷ್ಕಪಟವೂ, ಅಮೃತಮಯವೂ ಆದ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಭಗವಂತನು ಅವನ ಮುಗ್ಧತನಕ್ಕಾಗಿ ನಸುನಕ್ಕು ತನ್ನ ಪ್ರೇಮಪೂರಿತವಾದ ಕಡೆಗಣ್ಣ ನೋಟದಿಂದ ಅವನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು. ॥ ೧ ॥ ಮತ್ತೆ ಅವನು ತನ್ನ ಮುಂದೆ ನಿರ್ಭಯನಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶತ್ರುವಿನ ಮೇಲೆ ದಿಢೀರನೆ ಎರಗಿ ಆತನ ದವಡೆಯ ಮೇಲೆ ಗದೆಯನ್ನು ಬೀಸಿದನು. ಆದರೆ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನ ಗದೆಗೆ ಢಿಕ್ಕಿಹೊಡೆದು ಆ ಗದೆಯು ಭಗವಂತನ ಕೈಯಿಂದ ಜಾರಿ ಸುತ್ತುಹೊಡೆಯುತ್ತಾ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಉರುಳಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿತು. ಆದರೆ ಅದು ತುಂಬಾ ಅದ್ಭುತವಾದ ಘಟನೆಯಂತೆ ಎಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಅನಿಸಿತು. ॥ ೨-೩ ॥ ಆಗ ಶತ್ರುವಿನ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಲು ಒಳ್ಳೆಯ ಅವಕಾಶವಿದ್ದರೂ – ಶತ್ರುವು ಆಯುಧರಹಿತನಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನು ಯುದ್ಧಧರ್ಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ಅವನ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಭಗವಂತನ ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲೆಂದೇ ಅವನು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದನು. ॥ ೪॥ ಗದೆಯು ಕೆಳಗೆ ಉರುಳಿ ಜನರು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಹಾಕಾರ ಮಾಡಿ ಸುಮ್ಮನಾಗಲು, ಪ್ರಭುವು ಆತನ ಧರ್ಮಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಪ್ರಶಂಸೆಮಾಡಿ ತನ್ನ ಸುದರ್ಶನಚಕ್ರವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದನು. ॥ ೫ ॥

ಸುದರ್ಶನ ಚಕ್ರವು ಒಡನೆಯೇ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಭಗವಂತನ ಕರದಲ್ಲಿ ತಿರುಗತೊಡಗಿತು. ಆದರೆ ಭಗವಂತನು ತನ್ನ ಮುಖ್ಯಪಾರ್ಷದನಾಗಿದ್ದ ದೈತ್ಯಾಧಮ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನೊಡನೆ ವಿಶೇಷ ವಾಗಿ ಕ್ರೀಡಿಸತೊಡಗಿದನು. ಆಗ ಆತನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನರಿಯದ ದೇವತೆಗಳು – 'ಪ್ರಭೋ ! ನಿನಗೆ ಜಯವಾಗಲೀ. ಈತನನ್ನು ಇನ್ನು ಆಟವಾಡಿಸಬೇಡ. ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಸಂಹರಿಸಿಬಿಡು' ಎಂದು ವಿಚಿತ್ರ ವಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಕೇಳಿಸಿತು. ॥ ೬ ॥ ಕಮಲಾಕ್ಷನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನೆದುರಿಗೆ ಸುದರ್ಶನಚಕ್ರಧಾರಿ ಯಾಗಿ ನಿಂತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ದೈತ್ಯರಾಜನ ಸಕಲೇಂದ್ರಿ ಯಗಳು ತಳಮಳಗೊಂಡವು. ಅವನು ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಡುತ್ತಾ ಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ತುಟಿಯನ್ನು ಕಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದನು. ॥ ೭ ॥ ಆಗ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳುಳ್ಳ ದೈತ್ಯನು ಭಗವಂತನನ್ನು ಭಸ್ಮ ಮಾಡಿಬಿಡುವನೋ ಎಂಬಂತೆ ದುರುಗುಟ್ಟಿ ನೋಡತೊಡಗಿದನು. ಅವನು ಛಂಗನೆ ಜಿಗಿದು 'ಎಲವೋ ! ಈಗ ನೀನು ಉಳಿಯಲಾರೆ' ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಾ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮೇಲೆ ಬಲವಾಗಿ ಗದೆಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು. ॥ ೮ ॥

ಪದಾ ಸವ್ಯೇನ ತಾಂ ಸಾಧೋ ಭಗವಾನ್ಯಜ್ಞಸೂಕರಃ ।
ಲೀಲಯಾ ಮಿಷತಃ ಶತ್ರೋಃ ಪ್ರಾಹರದ್ವಾತರಂಹಸಮ್
॥ ೯ ॥

ಆಹ ಚಾಯುಧಮಾಧತ್ಸ್ವ ಘಟಸ್ವ ತ್ವಂ ಜಿಗೀಷಸಿ ।
ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಸ ತದಾ ಭೂಯಸ್ತಾಡಯನ್ವ್ಯನದದ್ಭೃಶಮ್
॥ ೧೦ ॥

ತಾಂ ಸ ಆಪತತೀಂ ವೀಕ್ಷ್ಯ ಭಗವಾನ್ ಸಮವಸ್ಥಿತಃ ।
ಜಗ್ರಾಹ ಲೀಲಯಾ ಪ್ರಾಪ್ತಾಂ ಗರುತ್ಮಾನಿವ ಪನ್ನಗೀಮ್
॥ ೧೧ ॥

ಸ್ವಪೌರುಷೇ ಪ್ರತಿಹತೇ ಹತಮಾನೋ ಮಹಾಸುರಃ ।
ನೈಚ್ಛದ್ಗದಾಂ ದೀಯಮಾನಾಂ ಹರಿಣಾ ವಿಗತಪ್ರಭಃ
॥ ೧೨ ॥

ಜಗ್ರಾಹ ತ್ರಿಶಿಖಂ ಶೂಲಂ ಜ್ವಲಜ್ಜ್ವಲನಲೋಲುಪಮ್ ।
ಯಜ್ಞಾಯ ಧೃತರೂಪಾಯ ವಿಪ್ರಾಯಾಭಿಚರನ್ಯಥಾ
॥ ೧೩ ॥

ತದೋಜಸಾ ದೈತ್ಯಮಹಾಭಟಾರ್ಪಿತಂ
ಚಕಾಸದಂತಃ ಖ ಉದೀರ್ಣದೀಧಿತಿ ।
ಚಕ್ರೇಣ ಚಿಚ್ಛೇದ ನಿಶಾತನೇಮಿನಾ
ಹರಿರ್ಯಥಾ ತಾರ್ಕ್ಷ್ಯಪತತ್ರಮುಜ್ಝಿತಮ್ ॥ ೧೪ ॥

ವೃಕ್ಣೇ ಸ್ವಶೂಲೇ ಬಹುಧಾರಿಣಾ ಹರೇಃ
ಪ್ರತ್ಯೇತ್ಯ ವಿಸ್ತೀರ್ಣಮುರೋ ವಿಭೂತಿಮತ್ ।
ಪ್ರವೃದ್ಧರೋಷಃ ಸ ಕಠೋರಮುಷ್ಟಿನಾ
ನದನ್ಪ್ರಹೃತ್ಯಾಂತರಧೀಯತಾಸುರಃ ॥ ೧೫ ॥

ತೇನೇತ್ಥಮಾಹತಃ ಕ್ಷತ್ತರ್ಭಗವಾನಾದಿಸೂಕರಃ ।
ನಾಕಂಪತ ಮನಾಕ್ಕ್ವಾಪಿ ಸ್ರಜಾ ಹತ ಇವ ದ್ವಿಪಃ
॥ ೧೬ ॥

ಅಥೋರುಧಾಸೃಜನ್ಮಾಯಾಂ
ಯೋಗಮಾಯೇಶ್ವರೇ ಹರೌ ।
ಯಾಂ ವಿಲೋಕ್ಯ ಪ್ರಜಾಸ್ತ್ರಸ್ತಾ
ಮೇನಿರೇಽಸ್ಯೋಪಸಂಯಮಮ್ ॥ ೧೭ ॥

ಸಾಧುಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿದುರನೇ! ಯಜ್ಞಮೂರ್ತಿಯಾದ ಭಗವಾನ್ ವರಾಹಸ್ವಾಮಿಯು ಶತ್ರುವು ನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ತನ್ನ ಎಡಗಾಲಿನಿಂದ ಆ ಗದೆಯನ್ನು ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಉರುಳಿಸಿ 'ಎಲೈ ದೈತ್ಯನೇ! ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ಬಯಸುತ್ತೀಯೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿನ್ನ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೊಂದುಬಾರಿ ಆಕ್ರಮಣಮಾಡುವವನಾಗು' ಎಂದು ಆತನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಭಗವಂತನು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆತನು ಮತ್ತೆ ಗದೆಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಗರ್ಜಿಸಿದನು. ॥ ೯-೧೦ ॥ ಗದೆಯು ತನ್ನತ್ತ ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಭಗವಂತನು – ಗರುಡನು ಹೆಣ್ಣು ಸರ್ಪವನ್ನು ಹಿಡಿಯುವಂತೆ ನಿಂತಲ್ಲೇ ಅದನ್ನು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು. ॥ ೧೧ ॥

ತನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನವು ವ್ಯರ್ಥವಾದುದನ್ನು ಕಂಡು ಆ ಮಹಾದೈತ್ಯನ ಗರ್ವವು ಇಳಿದು, ತೇಜಸ್ಸು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಈ ಸಲ ಭಗವಂತನು ಗದೆಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಬಂದಾಗ ಆತನು ಅದನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಬಯಸಲಿಲ್ಲ. ॥ ೧೨ ॥ ಆದರೆ ಯಾರಾದರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮೇಲೆ ನಿಷ್ಫಲವಾದ ಅಭಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಂತೆ ಅವನು ಯಜ್ಞಪುರುಷನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಿಕ್ಕಾಗಿ ಉರಿಯುವ ಬೆಂಕಿಯಂತಿದ್ದ ತ್ರಿಶೂಲವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡನು. ॥ ೧೩ ॥ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನು ಬಲಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ರಭಸದಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಆ ತ್ರಿಶೂಲವು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಥಳ-ಥಳಿಸತೊಡಗಿತು. ಭಗವಂತನು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ತೀಕ್ಷ್ಣಧಾರೆವುಳ್ಳ ಸುದರ್ಶನಚಕ್ರದಿಂದ – ಇಂದ್ರನು ಗರುಡನ ಗರಿಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದಂತೆ * ಕತ್ತರಿಸಿಹಾಕಿದನು. ॥ ೧೪ ॥ ಭಗವಂತನ ಚಕ್ರದಿಂದ ನುಚ್ಚುನೂರಾದ ತನ್ನ ತ್ರಿಶೂಲವನ್ನು ಕಂಡು ದೈತ್ಯನಿಗೆ ಮಿತಿಮೀರಿದ ಕ್ರೋಧವುಂಟಾಯಿತು. ಆಗ ಅವನು ಭಗವಂತನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಕಠೋರವಾದ ಮುಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶ್ರೀವತ್ಸಚಿಹ್ನೆಯಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದ ಆತನ ಎದೆಗೆ ಬಲವಾಗಿ ಗುದ್ದಿ ಜೋರಾಗಿ ಗರ್ಜಿಸಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿಬಿಟ್ಟನು. ॥ ೧೫ ॥

ವಿದುರನೇ! ಗಜರಾಜನ ಮೇಲೆ ಹೂವಿನ ಹಾರದ ಏಟು ಏನೂ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರದಂತೆ, ದೈತ್ಯನು ಈ ಏಟು ಹೊಡೆದರೂ ಭಗವಾನ್ ಆದಿವರಾಹನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ವಿಚಲಿತನಾಗಲಿಲ್ಲ. ॥ ೧೬ ॥ ಆಗ ಆ ಮಹಾ ಮಾಯಾವಿಯಾದ ದೈತ್ಯನು ಮಾಯೆಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ರೀತಿಯ ಮಾಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸತೊಡಗಿದನು. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳು ಭಯಗೊಂಡು ಈಗಲೇ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಳಯವಾಗುವುದೋ ಎಂದು ತಿಳಿದರು. ॥ ೧೭ ॥

* ಒಮ್ಮೆ ಗರುಡದೇವನು ತನ್ನ ತಾಯಿಯಾದ ವಿನತಾದೇವಿಯನ್ನು ಸರ್ಪಗಳ ತಾಯಿ ಕದ್ರುವಿನ ದಾಸ್ಯದಿಂದ ಬಿಡಿಸಲೋಸುಗ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಅಮೃತವನ್ನು ತರಲು ಹೋದಾಗ ಇಂದ್ರನು ಗರುಡನ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು. ದೇವೇಂದ್ರನ ವಜ್ರವು ಎಂದೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ದಿವ್ಯಾಯುಧಕ್ಕೆ ಗೌರವ ತೋರಲು ಗರುಡದೇವರು ತನ್ನ ರೆಕ್ಕೆಯ ಒಂದು ಗರಿಯನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಅದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕತ್ತರಿಸಿತ್ತು ವಜ್ರಾಯುಧವು.

ಪ್ರವವುರ್ವಾಯವಶ್ಚಂಡಾಸ್ತಮಃ ಪಾಂಸವಮೈರಯನ್ ।
ದಿಗ್ಭ್ಯೋ ನಿಪೇತುರ್ಗ್ರಾವಾಣಃ ಕ್ಷೇಪಣೈಃ ಪ್ರಹಿತಾ ಇವ
॥ ೧೮ ॥

ದ್ಯೌರ್ನಷ್ಟ ಭಗಣಾಭ್ರೌಘೈಃ ಸವಿದ್ಯುತ್ಸ್ತನಯಿತ್ನುಭಿಃ ।
ವರ್ಷದ್ಭಿಃ ಪೂಯಕೇಶಾಸೃಗ್ವಿಣ್ಮೂತ್ರಾಸ್ಥೀನಿ ಚಾಸಕೃತ್
॥ ೧೯ ॥

ಗಿರಯಃ ಪ್ರತ್ಯದೃಶ್ಯಂತ ನಾನಾಯುಧಮುಚೋಽನಘ ।
ದಿಗ್ವಾಸಸೋ ಯಾತುಧಾನ್ಯಃ ಶೂಲಿನ್ಯೋ ಮುಕ್ತಮೂರ್ಧಜಾಃ
॥ ೨೦ ॥

ಬಹುಭಿರ್ಯಕ್ಷರಕ್ಷೋಭಿಃ ಪತ್ತ್ಯಶ್ವರಥಕುಂಜರೈಃ ।
ಆತತಾಯಿಭಿರುತ್ಸೃಷ್ಟಾ ಹಿಂಸ್ರಾ ವಾಚೋಽತಿವೈಶಸಾಃ
॥ ೨೧ ॥

ಪ್ರಾದುಷ್ಕೃತಾನಾಂ ಮಾಯಾನಾಮಾಸುರೀಣಾಂ ವಿನಾಶಯತ್ ।
ಸುದರ್ಶನಾಸ್ತ್ರಂ ಭಗವಾನ್ ಪ್ರಯುಂಕ್ತ ದಯಿತಂ ತ್ರಿಪಾತ್
॥ ೨೨ ॥

ತದಾ ದಿತೇಃ ಸಮಭವತ್ಸಹಸಾ ಹೃದಿ ವೇಪಥುಃ ।
ಸ್ಮರಂತ್ಯಾ ಭರ್ತುರಾದೇಶಂ ಸ್ತನಾಚ್ಚಾಸೃಕ್ ಪ್ರಸುಸ್ರುವೇ
॥ ೨೩ ॥

ವಿನಷ್ಟಾಸು ಸ್ವಮಾಯಾಸು ಭೂಯಶ್ಚಾವ್ರಜ್ಯ ಕೇಶವಮ್ ।
ರುಷೋಪಗೂಹಮಾನೋಽಮುಂ ದದೃಶೇಽವಸ್ಥಿತಂ ಬಹಿಃ
॥ ೨೪ ॥

ತಂ ಮುಷ್ಟಿಭಿರ್ವಿನಿಘ್ನಂತಂ ವಜ್ರಸಾರೈರಧೋಕ್ಷಜಃ ।
ಕರೇಣ ಕರ್ಣಮೂಲೇಽಹನ್ ಯಥಾ ತ್ವಾಷ್ಟ್ರಂ ಮರುತ್ಪತಿಃ
॥ ೨೫ ॥

ಸ ಆಹತೋ ವಿಶ್ವಜಿತಾ ಹ್ಯವಜ್ಞಯಾ
ಪರಿಭ್ರಮದ್ಗಾತ್ರ ಉದಸ್ತಲೋಚನಃ ।
ವಿಶೀರ್ಣಬಾಹ್ವಂಘ್ರಿ ಶಿರೋರುಹೋಽಪತದ್
ಯಥಾ ನಗೇಂದ್ರೋ ಲುಲಿತೋ ನಭಸ್ವತಾ ॥ ೨೬ ॥

ಕ್ಷಿತೌ ಶಯಾನಂ ತಮಕುಂಠವರ್ಚಸಂ
ಕರಾಲದಂಷ್ಟ್ರಂ ಪರಿದಷ್ಟದಚ್ಛದಮ್ ।
ಅಜಾದಯೋ ವೀಕ್ಷ್ಯ ಶಶಂಸುರಾಗತಾ
ಅಹೋ ಇಮಾಂ ಕೋ ನು ಲಭೇತ ಸಂಸ್ಥಿತಿಮ್ ॥ ೨೭ ॥

ಆಗ ಭಯಂಕರವಾದ ಬಿರುಗಾಳಿಯು ಬೀಸುತ್ತಾ ಧೂಳಿನಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಕತ್ತಲೆಯೇ ತುಂಬಿಹೋಯಿತು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಿಂದ ಕವಣೆಯ ಯಂತ್ರದಿಂದ ಎಸೆಯುತ್ತಿವೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಕಲ್ಲುಗಳ ಸುರಿಮಳೆ ಬೀಳತೊಡಗಿತು. ॥ ೧೮ ॥ ಸುಳಿಮಿಂಚುಗಳೊಡನೆ ಸಿಡಿಲುಗಳಿಂದ ಮೋಡಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಕವಿದು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಅಡಗಿಹೋದುವು ಹಾಗೂ ಕೂದಲೂ, ಕೀವು, ಮಲ-ಮೂತ್ರಗಳು, ಎಲುಬುಗಳು ನಿರಂತರ ಸುರಿಯತೊಡಗಿದವು. ॥ ೧೯ ॥ ವಿದುರನೇ! ಬಗೆ- ಬಗೆಯ ಅಸ್ತ್ರ-ಶಸ್ತ್ರಗಳ ಮಳೆಗರೆಯುವ ಪರ್ವತಗಳೇ ಕಾಣಿಸ ತೊಡಗಿದವು. ಕೈಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲವನ್ನು ಹಿಡಿದು, ತಲೆಗೆದರಿ ಕೊಂಡಿದ್ದ ಬೆತ್ತಲೆಯರಾದ ರಾಕ್ಷಸಿಯರು ಕಾಣಿಸತೊಡಗಿ ದರು. ॥ ೨೦ ॥ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಾಳುಗಳು, ಕುದುರೆ ಸವಾರರು, ರಥಿಕರು, ಮದ್ದಾನೆಗಳ ಮೇಲೇರಿದ್ದ ಮಾವುತರು, ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದ ಯಕ್ಷ-ರಾಕ್ಷಸರು ಕೊಲ್ಲು-ಕಡಿ ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೂರವೂ, ಹಿಂಸಾಮಯವೂ ಆದ ಕೋಲಾಹಲ ಶಬ್ದವು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಕೇಳಿಸತೊಡಗಿತು. ॥ ೨೧ ॥

ಹೀಗೆ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಆ ಆಸುರಿಮಾಯೆಯನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸ ಲೋಸುಗ ಯಜ್ಞಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀವರಾಹ ಭಗವಂತನು ತನ್ನ ಪ್ರಿಯವಾದ ಸುದರ್ಶನಚಕ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು. ॥ ೨೨ ॥ ಆಗ ದಿತಿದೇವಿಗೆ ತನ್ನ ಪತಿಯು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತು ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದು ಆಕೆಯ ಹೃದಯವು ನಡುಗಿದಂತಾಗಿ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಸ್ತನಗಳಿಂದ ರಕ್ತವು ಸುರಿಯತೊಡಗಿತು. ॥ ೨೩ ॥ ತನ್ನ ಮಾಯೆಯು ನಾಶವಾದಾಗ ಆ ದೈತ್ಯನು ಪುನಃ ಭಗವಂತನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಆವನು ಕೆರಳಿದ ಕೋಪದಿಂದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಚೂರು-ಚೂರು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿ ಆತನನ್ನು ತನ್ನ ತೋಳ್ತೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವಚಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು. ಆದರೆ ಭಗವಂತನಾದರೋ ಹೊರಗೆ ನಿಂತಿರು ವುದನ್ನು ನೋಡಿದನು. ॥ ೨೪ ॥ ಆಗ ಅವನು ಮತ್ತೂ ಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ ತನ್ನ ವಜ್ರದಂತಹ ಮುಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಥಳಿಸತೊಡಗಿ ದನು. ಒಡನೆಯೇ ಭಗವಂತನು – ದೇವೇಂದ್ರನು ವೃತ್ರಾಸುರ ನನ್ನು ಬಡಿವಂತೆ ಆತನ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಒಂದು ಪೆಟ್ಟುಕೊಟ್ಟನು. ॥ ೨೫ ॥ ವಿಶ್ವವಿಜಯಿಯಾದ ಭಗವಂತನೇನೋ ಆತನಿಗೆ ಉಪೇಕ್ಷೆ ಯಿಂದಲೇ ಹೊಡೆದಿದ್ದನು. ಆದರೂ ಕೂಡ ಆ ಏಟಿನಿಂದ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನ ದೇಹವು ಗಿರ್ರನೇ ತಿರುಗಿತು, ಕಣ್ಣಾಲಿಗಳು ಹೊರ ಬಂದವು. ಕೈ-ಕಾಲು-ಕೂದಲು ಛಿನ್ನ-ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಆತನು ಗತ ಪ್ರಾಣನಾಗಿ ಬಿರುಗಾಳಿಯಿಂದ ಬುಡಸಹಿತ ಉರುಳಿದ ಮಹಾ ವೃಕ್ಷದಂತೆ ನೆಲಕ್ಕೆ ಉರುಳಿದನು. ॥ ೨೬ ॥

ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನ ತೇಜವು ಆಗಲೂ ಕುಂದಲಿಲ್ಲ. ಕರಾಳವಾದ ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ತುಟಿಗಳನ್ನು ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು ನೆಲದಮೇಲೆ ಶವವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ದೈತ್ಯನನ್ನು ನೋಡಿ – ಯುದ್ಧವನ್ನು ನೋಡಲು ಬಂದಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳು ಅವನನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾ –

ಯಂ ಯೋಗಿನೋ ಯೋಗಸಮಾಧಿನಾ ರಹೋ
ಧ್ಯಾಯಂತಿ ಲಿಂಗಾದಸತೋ ಮುಮುಕ್ಷಯಾ ।
ತಸ್ಯೈಷ ದೈತ್ಯಋಷಭಃ ಪದಾಹತೋ
ಮುಖಂ ಪ್ರಪಶ್ಯಂಸ್ತನುಮುತ್ಸಸರ್ಜ ಹ ॥ ೨೮ ॥

ಏತೌ ತೌ ಪಾರ್ಷದಾವಸ್ಯ ಶಾಪಾದ್ಯಾತಾವಸದ್ಗತಿಮ್ ।
ಪುನಃ ಕತಿಪಯೈಃ ಸ್ಥಾನಂ ಪ್ರಪತ್ಸ್ಯೇತೇ ಹ ಜನ್ಮಭಿಃ
॥ ೨೯ ॥

ದೇವಾ ಊಚುಃ

ನಮೋ ನಮಸ್ತೇಽಖಿಲಯಜ್ಞತಂತವೇ
ಸ್ಥಿತೌ ಗೃಹೀತಾಮಲಸತ್ತ್ವಮೂರ್ತಯೇ ।
ದಿಷ್ಟ್ಯಾ ಹತೋಽಯಂ ಜಗತಾಮರುಂತುದ-
ಸ್ತ್ವತ್ಪಾದಭಕ್ತ್ಯಾ ವಯಮೀಶ ನಿರ್ವೃತಾಃ ॥ ೩೦ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಏವಂ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷಮಸಹ್ಯವಿಕ್ರಮಂ
ಸ ಸಾದಯಿತ್ವಾ ಹರಿರಾದಿಸೂಕರಃ ।
ಜಗಾಮ ಲೋಕಂ ಸ್ವಮಖಂಡಿತೋತ್ಸವಂ
ಸಮೀಡಿತಃ ಪುಷ್ಕರವಿಷ್ಟರಾದಿಭಿಃ ॥ ೩೧ ॥

ಮಯಾ ಯಥಾನೂಕ್ತಮವಾದಿ ತೇ ಹರೇಃ
ಕೃತಾವತಾರಸ್ಯ ಸುಮಿತ್ರ ಚೇಷ್ಟಿತಮ್ ।
ಯಥಾ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷ ಉದಾರವಿಕ್ರಮೋ
ಮಹಾಮೃಧೇ ಕ್ರೀಡನವನ್ನಿರಾಕೃತಃ ॥ ೩೨ ॥

ಸೂತ ಉವಾಚ

ಇತಿ ಕೌಷಾರವಾಖ್ಯಾತಾಮಾಶ್ರುತ್ಯ ಭಗವತ್ಕಥಾಮ್ ।
ಕ್ಷತ್ತಾಽಽನಂದಂ ಪರಂ ಲೇಭೇ ಮಹಾಭಾಗವತೋ ದ್ವಿಜ
॥ ೩೩ ॥

ಅನ್ಯೇಷಾಂ ಪುಣ್ಯಶ್ಲೋಕಾನಾಮುದ್ದಾಮಯಶಸಾಂ ಸತಾಮ್ ।
ಉಪಶ್ರುತ್ಯ ಭವೇನ್ಮೋದಃ ಶ್ರೀವತ್ಸಾಂಕಸ್ಯ ಕಿಂ ಪುನಃ
॥ ೩೪ ॥

ಯೋ ಗಜೇಂದ್ರಂ ಝಷಗ್ರಸ್ತಂ
ಧ್ಯಾಯಂತಂ ಚರಣಾಂಬುಜಮ್ ।
ಕ್ರೋಶಂತೀನಾಂ ಕರೇಣೂನಾಂ
ಕೃಚ್ಛ್ರತೋಽಮೋಚಯದ್ದ್ರುತಮ್ ॥ ೩೫ ॥

"ಆಹಾ! ಇಂತಹ ಅಲಭ್ಯವಾದ ಮೃತ್ಯುವು ಬೇರಾರಿಗೆ ತಾನೇ ದೊರಕೀತು – ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದರು. ॥ ೨೭ ॥ ತಮ್ಮ ಮಿಥ್ಯಾ ಉಪಾಧಿಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಲು ಯೋಗಿಗಳು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿಯೋಗದಿಂದ ಯಾವಾತನ ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹ ಭಗವಂತನ ಚರಣ ಹತಿಯಿಂದ, ಆತನ ಮುಖಾರವಿಂದವನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಾ ದೇಹತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದನಲ್ಲವೇ ಈ ದೈತ್ಯರಾಜನು! ॥ ೨೮ ॥ ಈ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷ ಮತ್ತು ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು ಭಗವಂತನ ಪಾರ್ಷದರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಪವಶದಿಂದ ಅಧೋಗತಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ನು ಒಂದೆರಡು ಜನ್ಮಗಳಲ್ಲೇ ಇವರು ಮತ್ತೆ ತಮ್ಮ ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುವರು" ಎಂದು ಆತನ ಧನ್ಯತೆಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದರು. ॥ ೨೯ ॥

ದೇವತೆಗಳು ಸ್ತುತಿಸತೊಡಗಿದರು – ಪ್ರಭುವೇ! ನಿನಗೆ ಮತ್ತೆ-ಮತ್ತೆ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು. ಸಮಸ್ತ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ವಿಭುವು ನೀನು. ಜಗತ್ತಿನ ಸ್ಥಿತಿಗಾಗಿ ಶುದ್ಧಸತ್ತ್ವಮಯವಾದ ದಿವ್ಯ ಮಂಗಳವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುತ್ತೀಯೆ. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಷ್ಟ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಈ ದುಷ್ಟದೈತ್ಯನು ನಾಶಹೊಂದಿರುವುದು ಬಹಳ ಸಂತಸದ ಸುದ್ದಿ. ನಿನ್ನ ಚರಣಗಳಲ್ಲಿನ ಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ನಮಗೂ ಸುಖ-ಶಾಂತಿಗಳು ಲಭಿಸಿದುವು. ॥ ೩೦ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ! ಹೀಗೆ ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನನ್ನು ವಧಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಸ್ತುತಿಮಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಭಗವಾನ್ ಆದಿವರಾಹ ಸ್ವಾಮಿಯು ತನ್ನ ಅಖಂಡ ಆನಂದಮಯ ಧಾಮಕ್ಕೆ ಬಿಜಯ ಮಾಡಿದನು. ॥ ೩೧ ॥ ಮಿತ್ರಾ ವಿದುರನೇ ! ಭಗವಂತನು ಅವತರಿಸಿ ಹೇಗೆ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಮಹಾ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಆಟದ ಬೊಂಬೆಯಂತೆ ಮುರಿದುಹಾಕಿದನು ಎಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಗುರುಮುಖದಿಂದ ಕೇಳಿದಂತೆಯೇ ನಿನಗೆ ನಿರೂಪಿಸಿರುವೆನು. ॥ ೩೨ ॥

ಸೂತಪುರಾಣಿಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಶೌನಕಾದಿ ಋಷಿಗಳೇ! ಮೈತ್ರೇಯ ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಪರಮಭಾಗವತೋತ್ತಮನಾದ ವಿದುರನಿಗೆ ಪರಮಾನಂದ ಉಂಟಾಯಿತು. ॥ ೩೩ ॥ ಪವಿತ್ರವಾದ ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ ಮಹಾ ಯಶಸ್ವಿಗಳಾದ ಮಹಾಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರೂ ಪರಮಾನಂದವುಂಟಾಗುವುದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಶ್ರೀವತ್ಸಲಾಂಛನಭೂಷಿತ ಶ್ರೀ ಭಗವಂತನ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಆಗುವ ಆನಂದದ ಬಗೆಗೆ ಹೇಳುವುದೇನಿದೆ? ॥ ೩೪ ॥ ಘೋರವಾದ ಮೊಸಳೆಯು ಗಜರಾಜನ ಕಾಲನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಾಗ ಗಜರಾಜನು ಪ್ರಭುವಿನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸತೊಡಗಿದನು. ಅವನ ಪರಿವಾರದ ಹೆಣ್ಣಾನೆಗಳೂ ದುಃಖದಿಂದ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದವು. ಅಂತಹ ಕಷ್ಟ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಒಡನೆಯೇ ಮೈದೋರಿ ಭಕ್ತಗಜೇಂದ್ರನನ್ನು ದುಃಖದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿದ ಪರಮ ಕರುಣಾಳುವೇ ಈತನು. ಶರಣು

ತಂ ಸುಖಾರಾಧ್ಯಮೃಜುಭಿರನನ್ಯಶರಣೈರ್ನೃಭಿಃ ।
ಕೃತಜ್ಞಃ ಕೋ ನ ಸೇವೇತ ದುರಾರಾಧ್ಯಮಸಾಧುಭಿಃ ॥ ೩೬ ॥

ಬಂದ ಸರಳಹೃದಯರಾದ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವನು. ಆದರೆ ದುಷ್ಟಪುರುಷರಿಗೆ ದೂರವಾಗಿರುವನು. ಅವರಿಗೆ ಅವನ ಒಲುಮೆ ದೊರೆಯದು. ಉಪಕಾರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಕೃತಜ್ಞನಾದ ಯಾರು ತಾನೇ ಆ ಭಕ್ತಪ್ರಿಯನನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದಿಲ್ಲ? ॥ ೩೫-೩೬॥ ಶೌನಕಾದಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ! ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವರಾಹರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಮಾಡಿದ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷವಧವೆಂಬ ಅದ್ಭುತವಾದ ಈ ಲೀಲೆಯನ್ನು ಕೇಳುವವನೂ, ಹಾಡುವವನೂ, ಅನುಮೋದಿಸುವವನೂ, ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಘೋರ ಪಾತಕಗಳಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ॥ ೩೭॥ ಈ ಚರಿತ್ರೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಪುಣ್ಯಪ್ರದವಾದುದು. ಪರಮ ಪವಿತ್ರವಾದುದು, ಧನ್ಯವಾದುದು. ಕೇಳುವ ಸುಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಧನವನ್ನೂ, ಯಶಸ್ಸನ್ನೂ ದಯಪಾಲಿಸುವುದು. ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದು. ಕಾಮನೆಗಳನ್ನೂ ಈಡೇರಿಸುವುದು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದವರಿಗೆ ಕೊನೆಗೆ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ ಆಶ್ರಯವೇ ದೊರೆಯುವುದು. ॥ ೩೮ ॥

ಯೋ ವೈ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷವಧಂ ಮಹಾದ್ಭುತಂ
ವಿಕ್ರೀಡಿತಂ ಕಾರಣಸೂಕರಾತ್ಮನಃ ।
ಶೃಣೋತಿ ಗಾಯತ್ಯನುಮೋದತೇಽಂಜಸಾ
ವಿಮುಚ್ಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮವಧಾದಪಿ ದ್ವಿಜಾಃ ॥ ೩೭ ॥

ಏತನ್ಮಹಾಪುಣ್ಯಮಲಂ ಪವಿತ್ರಂ
ಧನ್ಯಂ ಯಶಸ್ಯಂ ಪದಮಾಯುರಾಶಿಷಾಮ್ ।
ಪ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಾಣಾಂ ಯುಧಿ ಶೌರ್ಯವರ್ಧನಂ
ನಾರಾಯಣೋಽಂತೇ ಗತಿರಂಗ ಶೃಣ್ವತಾಮ್ ॥ ೩೮ ॥

ಹತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೧೯ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷವಧೋನಾಮೈಕೋನವಿಂಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧೯ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮಾಡಿದ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ಸೃಷ್ಟಿಯ ವರ್ಣನೆ

ಶೌನಕ ಉವಾಚ

ಮಹೀಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಮಧ್ಯಸ್ಯ ಸೌತೇ ಸ್ವಾಯಂಭುವೋ ಮನುಃ ।
ಕಾನ್ಯನ್ವತಿಷ್ಠದ್ ದ್ವಾರಾಣಿ ಮಾರ್ಗಾಯಾವರಜನ್ಮನಾಮ್ ॥ ೧ ॥

ಕ್ಷತ್ತಾ ಮಹಾಭಾಗವತಃ ಕೃಷ್ಣಸ್ಯೈಕಾಂತಿಕಃ ಸುಹೃತ್ ।
ಯಸ್ತತ್ಯಾಜಾಗ್ರಜಂ ಕೃಷ್ಣೇ ಸಾಪತ್ಯಮಘವಾನಿತಿ ॥ ೨ ॥

ದ್ವೈಪಾಯನಾದನವರೋ ಮಹಿತ್ವೇ ತಸ್ಯ ದೇಹಜಃ ।
ಸರ್ವಾತ್ಮನಾಶ್ರಿತಃ ಕೃಷ್ಣಂ ತತ್ಪರಾಂಶ್ಚಾಪ್ಯನುವ್ರತಃ ॥ ೩ ॥

ಕಿಮನ್ವಪೃಚ್ಛನ್ ಮೈತ್ರೇಯಂ ವಿರಜಾಸ್ತೀರ್ಥಸೇವಯಾ ।
ಉಪಗಮ್ಯ ಕುಶಾವರ್ತ ಆಸೀನಂ ತತ್ತ್ವವಿತ್ತಮಮ್ ॥ ೪ ॥

ಶೌನಕರು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ – ಸೂತಪುರಾಣಿಕರೇ! ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಆಧಾರಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವು ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟಲಿರುವ ಸಂತತಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಲು ಯಾವ-ಯಾವ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು? ॥ ೧ ॥ ವಿದುರನಾದರೋ ಪರಮ ಭಾಗವತೋತ್ತಮನು. ಅವನು ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಏಕಾಂತಭಕ್ತನೂ, ಸ್ನೇಹಿತನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಅಣ್ಣನಾದ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನೂ, ಅವನ ಪುತ್ರರೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ತಿರಸ್ಕಾರಮಾಡಿದ ಅಪರಾಧಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವರನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗಮಾಡಿಬಿಟ್ಟನು. ॥ ೨ ॥ ಅವನು ದ್ವೈಪಾಯನ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಸುಪುತ್ರನು. ಮಹಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ತನ್ನ ತೀರ್ಥರೂಪರಿಂದ ಯಾವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದಲೂ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಆಶ್ರಿತನೂ, ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತರ ಅನುಗಾಮಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ॥ ೩ ॥ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಆತನ ಅಂತಃಕರಣವು ಇನ್ನೂ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಮಹಾತ್ಮನು ಕುಶಾವರ್ತ (ಹರಿದ್ವಾರ) ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಮೈತ್ರೇಯಮಹರ್ಷಿಗಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಏನೇನು ಕೇಳಿದನು? ॥ ೪ ॥ ಸೂತಪುರಾಣಿಕರೇ! ಶ್ರೀಹರಿಯ

ತಯೋಃ ಸಂವದತೋಃ ಸೂತ ಪ್ರವೃತ್ತಾ ಹ್ಯಮಲಾಃ ಕಥಾಃ ।
ಆಪೋ ಗಾಂಗಾ ಇವಾಘಘ್ನೀರ್ಹರೇಃ ಪಾದಾಂಬುಜಾಶ್ರಯಾಃ
॥ ೫ ॥

ತಾ ನಃ ಕೀರ್ತಯ ಭದ್ರಂ ತೇ ಕೀರ್ತನ್ಯೋದಾರಕರ್ಮಣಃ ।
ರಸಜ್ಞಃ ಕೋ ನು ತೃಪ್ಯೇತ ಹರಿಲೀಲಾಮೃತಂ ಪಿಬನ್
॥ ೬ ॥

ಏವಮುಗ್ರಶ್ರವಾಃ ಪೃಷ್ಟ ಋಷಿಭಿರ್ನೈಮಿಷಾಯನೈಃ ।
ಭಗವತ್ಯರ್ಪಿತಾಧ್ಯಾತ್ಮಸ್ತಾನಾಹ ಶ್ರೂಯತಾಮಿತಿ
॥ ೭ ॥

ಸೂತ ಉವಾಚ

ಹರೇರ್ಧೃತಕ್ರೋಡತನೋಃ ಸ್ವಮಾಯಯಾ
ನಿಶಮ್ಯ ಗೋರುದ್ಧರಣಂ ರಸಾತಲಾತ್ ।
ಲೀಲಾಂ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷಮವಜ್ಞಯಾ ಹತಂ
ಸಂಜಾತಹರ್ಷೋ ಮುನಿಮಾಹ ಭಾರತಃ ॥ ೮ ॥

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ಪ್ರಜಾಪತಿಪತಿಃ ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ಪ್ರಜಾಸರ್ಗೇ ಪ್ರಜಾಪತೀನ್ ।
ಕಿಮಾರಭತ ಮೇ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಪ್ರಬ್ರೂಹ್ಯವ್ಯಕ್ತಮಾರ್ಗವಿತ್
॥ ೯ ॥

ಯೇ ಮರೀಚ್ಯಾದಯೋ ವಿಪ್ರಾಯಸ್ತು ಸ್ವಾಯಂಭುವೋ ಮನುಃ ।
ತೇ ವೈ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಆದೇಶಾತ್ಕಥಮೇತದಭಾವಯನ್
॥ ೧೦ ॥

ಸದ್ವಿತೀಯಾಃ ಕಿಮಸೃಜನ್ಸ್ವತಂತ್ರಾ ಉತ ಕರ್ಮಸು ।
ಆಹೋಸ್ವಿತ್ಸಂಹತಾಃ ಸರ್ವ ಇದಂ ಸ್ಮ ಸಮಕಲ್ಪಯನ್
॥ ೧೧ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ದೈವೇನ ದುರ್ವಿತರ್ಕ್ಯೇಣ ಪರೇಣಾನಿಮಿಷೇಣ ಚ ।
ಜಾತಕ್ಷೋಭಾದ್ಭಗವತೋ ಮಹಾನಾಸೀದ್ಗುಣತ್ರಯಾತ್
॥ ೧೨ ॥

ರಜಃಪ್ರಧಾನಾನ್ಮಹತಸ್ತ್ರಿಲಿಂಗೋ ದೈವಚೋದಿತಾತ್ ।
ಜಾತಃ ಸಸರ್ಜ ಭೂತಾದಿರ್ವಿಯದಾದೀನಿ ಪಂಚಶಃ
॥ ೧೩ ॥

ಕಥೆಗಳು ಅವನ ಶ್ರೀಪಾದತೀರ್ಥವಾದ ಗಂಗಾಜಲದಂತೆಯೇ ಸಮಸ್ತ ಪಾಪಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವವು. ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರಿಗೂ, ವಿದುರನಿಗೂ ನಡೆದ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಚರಣಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪರಮಪವಿತ್ರವಾದ ಯಾವ ಕಥೆಗಳು ನಡೆದುವೋ ಅವುಗಳನ್ನು ನಮಗೂ ಹೇಳಿರಿ. ॥ ೫ ॥ ನಿಮಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಲೀ. ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಉದಾರ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವುಳ್ಳ ಸ್ವಾಮಿಯ ಅವತಾರಲೀಲೆಗಳು ಅಮೃತರೂಪವೇ ಆಗಿವೆ. ಅವನ್ನು ನಮಗೂ ಕೀರ್ತಿಸುವವರಾಗಿರಿ. ಅವುಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟೇ ಪಾನ ಮಾಡಿದರೂ ರಸಿಕರಾದವರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯು ಹೇಗೆ ಉಂಟಾದೀತು ? ॥ ೬ ॥

ನೈಮಿಷಾರಣ್ಯನಿವಾಸಿಗಳಾದ ಮುನಿಗಳು ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಲು ಉಗ್ರಶ್ರವರೆಂಬ ಸೂತಪುರಾಣಿಕರು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವನ್ನು ನೆಲೆ ಗೊಳಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ಕೇಳಿರಿ – ಎಂದು ಹೇಳತೊಡಗಿದರು. ॥ ೭ ॥

ಸೂತಪುರಾಣಿಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ಮುನಿಗಳೇ ! ಮಾಯಾ ವರಾಹರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ರಸಾತಳದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿದ ಮತ್ತು ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ ಆಟವಾಡುವಂತೆ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಸಂಹರಿಸಿದ ಅವತಾರಲೀಲೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಪರಮಾನಂದಭರಿತನಾದ ವಿದುರನು ಮೈತ್ರೇಯಮಹರ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವಿನಂತಿಸಿಕೊಂಡನು. ॥ ೮ ॥

ವಿದುರನು ಕೇಳಿದನು – ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ರೇಷ್ಠರೇ ! ತಾವು ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಿಗಳು. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳಿಗೂ ಪತಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮರೀಚಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಲು ಏನು ಮಾಡಿದರು ? ॥ ೯ ॥ ಮರೀಚಿಯೇ ಮುಂತಾದ ಮುನೀಶ್ವರರೂ, ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅಣತಿಯಂತೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದರು ? ॥ ೧೦ ॥ ಅವರು ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯರ ಸಹಯೋಗದಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದರೋ ? ಅಥವಾ ತಮ್ಮ-ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ರಚಿಸಿದರೇ ? ಅಥವಾ ಎಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದರೇ ? ತಿಳಿಸುವವರಾಗಿರಿ. ॥ ೧೧ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯರು ಹೇಳಿದರು – ಎಲೈ ವಿದುರನೇ ! ಕೇಳು. ಪ್ರಕೃತಿಯು ಹಿಂದೆ ತ್ರಿಗುಣಗಳ ಸಾಮ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಿಕಾರವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಚಿಂತಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವ ಜೀವರ ಪ್ರಾರಬ್ಧದಿಂದಲೂ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ನಿಯಾಮಕ, ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಕಾಲ ಈ ಮೂರು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಭಗವಂತನ ಸನ್ನಿಧಾನದಿಂದ ತ್ರಿಗುಣಮಯ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷೋಭೆ ಉಂಟಾಗಿ ಅದರಿಂದ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವ ಉತ್ಪನ್ನವಾಯಿತು. ॥ ೧೨ ॥ ಭಗವತ್ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ರಜಸ್ಸು ಪ್ರಧಾನವುಳ್ಳ ಮಹತ್ತತ್ತ್ವದಿಂದ ವೈಕಾರಿಕ (ಸಾತ್ವಿಕ), ರಾಜಸ ಮತ್ತು ತಾಮಸ ಮೂರು ರೀತಿಯ ಅಹಂಕಾರವು ಉಂಟಾಯಿತು. ಅದು ಆಕಾಶಾದಿ ಐದು-ಐದು ತತ್ತ್ವಗಳ ಅನೇಕ ವರ್ಗಗಳನ್ನು* ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ॥ ೧೩ ॥

* ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳು, ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳು, ಐದು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಐದು ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಐದೈದು ದೇವತೆಗಳು ಹೀಗೆ ಇವೇ ಆರು ವರ್ಗಗಳ ಸಂಕೇತ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತಾನಿ ಚೈಕೈಕಶಃ ಸ್ರಷ್ಟುಮಸಮರ್ಥಾನಿ ಭೌತಿಕಮ್ ।
ಸಂಹತ್ಯ ದೈವಯೋಗೇನ ಹೈಮಮಂಡಮವಾಸೃಜನ್ ॥ ೧೪ ॥

ಸೋಽಶಯಿಷ್ಟಾಬ್ಧಿಸಲಿಲೇ ಆಂಡಕೋಶೋ ನಿರಾತ್ಮಕಃ ।
ಸಾಗ್ರಂ ವೈ ವರ್ಷಸಾಹಸ್ರಮನ್ವವಾತ್ಸೀತ್ತಮೀಶ್ವರಃ ॥ ೧೫ ॥

ತಸ್ಯ ನಾಭೇರಭೂತ್ಪದ್ಮಂ ಸಹಸ್ರಾರ್ಕೋರುದೀಧಿತಿ ।
ಸರ್ವಜೀವನಿಕಾಯೌಕೋ ಯತ್ರ ಸ್ವಯಮಭೂತ್ಸ್ವರಾಟ್ ॥ ೧೬ ॥

ಸೋಽನುವಿಷ್ಟೋ ಭಗವತಾ ಯಃ ಶೇತೇ ಸಲಿಲಾಶಯೇ ।
ಲೋಕಸಂಸ್ಥಾಂ ಯಥಾಪೂರ್ವಂ ನಿರ್ಮಮೇ ಸಂಸ್ಥಯಾ ಸ್ವಯಾ ॥ ೧೭ ॥

ಸಸರ್ಜಚ್ಛಾಯಯಾ ವಿದ್ಯಾಂ ಪಂಚಪರ್ವಾಣಮಗ್ರತಃ ।
ತಾಮಿಸ್ರಮಂಧತಾಮಿಸ್ರಂ ತಮೋ ಮೋಹೋ ಮಹಾತಮಃ ॥ ೧೮ ॥

ವಿಸಸರ್ಜಾತ್ಮನಃ ಕಾಯಂ ನಾಭಿನಂದಂಸ್ತಮೋಮಯಮ್ ।
ಜಗೃಹುರ್ಯಕ್ಷರಕ್ಷಾಂಸಿ ರಾತ್ರಿಂ ಕ್ಷುತ್ತೃಟ್ಸಮುದ್ಭವಾಮ್ ॥ ೧೯ ॥

ಕ್ಷುತ್ತೃಡ್ಭ್ಯಾಮುಪಸೃಷ್ಟಾಸ್ತೇ ತಂ ಜಗ್ಧುಮಭಿದುದ್ರುವುಃ ।
ಮಾ ರಕ್ಷತೈನಂ ಜಕ್ಷಧ್ವಮಿತ್ಯೂಚುಃ ಕ್ಷುತ್ತೃಡರ್ದಿತಾಃ ॥ ೨೦ ॥

ದೇವಸ್ತಾನಾಹ ಸಂವಿಗ್ನೋ ಮಾ ಮಾಂ ಜಕ್ಷತ ರಕ್ಷತ ।
ಅಹೋ ಮೇ ಯಕ್ಷರಕ್ಷಾಂಸಿ ಪ್ರಜಾ ಯೂಯಂ ಬಭೂವಿಥ ॥ ೨೧ ॥

ದೇವತಾಃ ಪ್ರಭಯಾ ಯಾ ಯಾ ದೀವ್ಯನ್ ಪ್ರಮುಖತೋಽಸೃಜತ್ ।
ತೇ ಅಹಾರ್ಷುರ್ದೇವಯಂತೋ ವಿಸೃಷ್ಟಾಂ ತಾಂ ಪ್ರಭಾಮಹಃ ॥ ೨೨ ॥

ದೇವೋಽದೇವಾಂಜಘನತಃ ಸೃಜತಿ ಸ್ಮಾತಿಲೋಲುಪಾನ್ ।
ತ ಏನಂ ಲೋಲುಪತಯಾ ಮೈಥುನಾಯಾಭಿಪೇದಿರೇ ॥ ೨೩ ॥

ತತೋ ಹಸನ್ ಸ ಭಗವಾನಸುರೈರ್ನಿರಪತ್ರಪೈಃ ।
ಅನ್ವೀಯಮಾನಸ್ತರಸಾ ಕ್ರುದ್ಧೋ ಭೀತಃ ಪರಾಪತತ್ ॥ ೨೪ ॥

ಅವೆಲ್ಲವೂ ಬೇರೆ-ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಭೂತಗಳ ಕಾರ್ಯರೂಪೀ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗಿದ್ದವು. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ಅವು ಭಗವಂತನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಕಲೆತು ಒಂದು ಸುವರ್ಣಮಯ ಅಂಡವು ನಿರ್ಮಿತವಾಯಿತು. ॥ ೧೪ ॥ ಆ ಅಂಡವು ಚೈತನ್ಯಶೂನ್ಯವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಕಾರಣಜಲದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿತ್ತು. ಮತ್ತೆ ಭಗವಂತನು ಆ ಅಂಡಕೋಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ॥ ೧೫ ॥ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಿತನಾದ ಬಳಿಕ ಅವನ ನಾಭಿಯಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ಸೂರ್ಯರಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಕಮಲವು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿತು. ಅದು ಎಲ್ಲ ಜೀವಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಿಂದಲೇ ಸ್ವಯಂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೂ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದರು. ॥ ೧೬ ॥

ಅನಂತರ ಸಾಗರಜಲಶಾಯಿಯಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ತನ್ನ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ತಾನೇ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದ ನಾಮ-ರೂಪಮಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಲೋಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸತೊಡಗಿದರು. ॥ ೧೭ ॥ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಅವರು ತನ್ನ ಛಾಯೆಯಿಂದ ತಾಮಿಸ್ರ, ಅಂಧತಾಮಿಸ್ರ, ತಮ, ಮೋಹ ಮತ್ತು ಮಹಾಮೋಹಗಳೆಂಬ ಐದು ಬಗೆಯ ಅವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದರು. ॥ ೧೮ ॥ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಆ ತಮೋಮಯವಾದ ಶರೀರವು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಪ್ಪದಿರಲು ಅವರು ಅವನ್ನು ತೊರೆದುಬಿಟ್ಟರು. ಆ ಶರೀರದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಯಕ್ಷ-ರಾಕ್ಷಸರು ಹಸಿವು – ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಆ ರಾತ್ರಿರೂಪವಾದ ದೇಹವನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದರು. ॥ ೧೯ ॥ ಆಗ ಹಸಿವು-ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ಪೀಡಿತರಾದ ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನೇ ತಿಂದುಹಾಕಲು ಓಡಿಬಂದರು. 'ಈತನನ್ನು ತಿಂದುಹಾಕಿ, ಇವನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಡಿ' ಎಂದು ಕೂಗಿ ಕೊಂಡರು. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವರಲ್ಲಿ ಹಸಿವು-ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳು ಅಷ್ಟು ಉತ್ಕಟವಾಗಿದ್ದವು. ॥ ೨೦ ॥ ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಗಾಬರಿಗೊಂಡು ಎಲೈ! ನೀವು ನನ್ನ ಸಂತಾನಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ತಿನ್ನಬೇಡಿರಿ. ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಿರಿ. (ಅವರಲ್ಲಿ 'ತಿಂದುಬಿಡಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದವರು ಯಕ್ಷರಾದರು. 'ಇವನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಡಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದವರು ರಾಕ್ಷಸರಾದರು). ॥ ೨೧ ॥

ಮತ್ತೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸಾತ್ತ್ವಿಕ ಪ್ರಭೆಯಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಾ ಮುಖ್ಯ-ಮುಖ್ಯರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಅವರು ಆಟವಾಡುತ್ತಾ ಇದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತ್ಯಾಗಮಾಡಿದ ಹಗಲುರೂಪವಾದ ಪ್ರಕಾಶಮಯ ಶರೀರವನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದರು. ॥ ೨೨ ॥ ಅನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತಮ್ಮ ಜಘನ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕಾಮಾಸಕ್ತರಾದ ಅಸುರರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಅವರು ಅತ್ಯಂತ ಕಾಮಲೋಲುಪರಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೊಡನೆಯೇ ಮೈಥುನಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಕಡೆಗೆ ಓಡಿ ಬಂದರು. ॥ ೨೩ ॥ ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಮೊದಲಿಗೆ ನಗುಬಂತು. ಆದರೆ ಅವರು ನಾಚಿಕೆಗೆಟ್ಟು ತನ್ನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು, ಕೋಪಗೊಂಡು ಭಯದಿಂದ ಪಲಾಯನಮಾಡಿದರು. ॥ ೨೪ ॥

ಸ ಉಪವ್ರಜ್ಯ ವರದಂ ಪ್ರಪನ್ನಾರ್ತಿಹರಂ ಹರಿಮ್ ।
ಅನುಗ್ರಹಾಯ ಭಕ್ತಾನಾಮನುರೂಪಾತ್ಮದರ್ಶನಮ್
॥ ೨೫ ॥

ಪಾಹಿ ಮಾಂ ಪರಮಾತ್ಮಂಸ್ತೇ ಪ್ರೇಷಣೇನಾಸೃಜಂ ಪ್ರಜಾಃ ।
ತಾ ಇಮಾ ಯಭಿತುಂ ಪಾಪಾ ಉಪಾಕ್ರಾಮಂತಿ ಮಾಂ ಪ್ರಭೋ
॥ ೨೬ ॥

ತ್ವಮೇಕಃ ಕಿಲ ಲೋಕಾನಾಂ ಕ್ಲಿಷ್ಟಾನಾಂ ಕ್ಲೇಶನಾಶನಃ ।
ತ್ವಮೇಕಃ ಕ್ಲೇಶದಸ್ತೇಷಾಮನಾಸನ್ನಪದಾಂ ತವ
॥ ೨೭ ॥

ಸೋಽವಧಾರ್ಯಾಸ್ಯ ಕಾರ್ಪಣ್ಯಂ ವಿವಿಕ್ತಾಧ್ಯಾತ್ಮದರ್ಶನಃ ।
ವಿಮುಂಚಾತ್ಮತನುಂ ಘೋರಾಮಿತ್ಯುಕ್ತೋ ವಿಮುಮೋಚ ಹ
॥ ೨೮ ॥

ತಾಂ ಕ್ವಣಚ್ಚರಣಾಂಭೋಜಾಂ ಮದವಿಹ್ವಲಲೋಚನಾಮ್ ।
ಕಾಂಚೀಕಲಾಪವಿಲಸದ್ದುಕೂಲಚ್ಛನ್ನರೋಧಸಮ್
॥ ೨೯ ॥

ಅನ್ಯೋನ್ಯಶ್ಲೇಷಯೋತ್ತುಂಗನಿರಂತರಪಯೋಧರಾಮ್ ।
ಸುನಾಸಾಂ ಸುದ್ವಿಜಾಂ ಸ್ನಿಗ್ಧಹಾಸಲೀಲಾವಲೋಕನಾಮ್
॥ ೩೦ ॥

ಗೂಹಂತೀಂ ವ್ರೀಡಯಾಽಽತ್ಮಾನಂ
ನೀಲಾಲಕವರೂಥಿನೀಮ್ ।
ಉಪಲಭ್ಯಾಸುರಾ ಧರ್ಮ ಸರ್ವೇ
ಸಮ್ಮುಮುಹುಃ ಸ್ತ್ರಿಯಮ್ ॥ ೩೧ ॥

ಅಹೋ ರೂಪಮಹೋ ಧೈರ್ಯಮಹೋ ಅಸ್ಯಾ ನವಂ ವಯಃ ।
ಮಧ್ಯೇ ಕಾಮಯಮಾನಾನಾಮಕಾಮೇವ ವಿಸರ್ಪತಿ
॥ ೩೨ ॥

ವಿತರ್ಕಯಂತೋ ಬಹುಧಾ ತಾಂ ಸಂಧ್ಯಾಂ ಪ್ರಮದಾಕೃತಿಮ್ ।
ಅಭಿಸಂಭಾವ್ಯ ವಿಶ್ರಂಭಾತ್ಪರ್ಯಪೃಚ್ಛನ್ ಕುಮೇಧಸಃ
॥ ೩೩ ॥

ಕಾಸಿ ಕಸ್ಯಾಸಿ ರಂಭೋರು ಕೋ ವಾರ್ಥಸ್ತೇಽತ್ರ ಭಾಮಿನಿ ।
ರೂಪದ್ರವಿಣಪಣ್ಯೇನ ದುರ್ಭಗಾನ್ನೋ ವಿಬಾಧಸೇ
॥ ೩೪ ॥

ಬಳಿಕ ಅವರು ಭಕ್ತರನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲು ಅವರ ಭಾವನೆಗನುಸಾರವಾಗಿ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ದರ್ಶನ ನೀಡುವವನೂ, ಶರಣಾಗತವತ್ಸಲನೂ, ವರದಾಯಕನೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಇಂತೆಂದರು – ॥ ೨೫ ॥ ಪ್ರಭೋ ! ಪರಮಾತ್ಮಾ ! ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿರಿ. ನಾನು ನಿನ್ನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ದುಷ್ಟ ಸಂತಾನವು ಪಾಪದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ನನ್ನನ್ನೇ ಸತಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರಲ್ಲ! ॥ ೨೬ ॥ ಸ್ವಾಮಿ ! ದುಃಖದಿಂದ ತಲ್ಲಣಿಸುವ ಜೀವರ ದುಃಖವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವವನು ನೀನೊಬ್ಬನೇ. ನಿನ್ನ ಪಾದಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸದೆ ಇರುವ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ದುಃಖವನ್ನು ಕೊಡುವವನೂ ನೀನೇ ಆಗಿರುವೆ. ॥ ೨೭ ॥

ಭಗವಂತನು ಎಲ್ಲರ ಹೃದಯದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಂತೆ ನೋಡುತ್ತಿರುವನು. ಅವನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಆ ದೈನ್ಯಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಕನಿಕರದಿಂದ – 'ವತ್ಸ ! ನೀನು ಈ ನಿನ್ನ ಕಾಮಕಲುಷಿತವಾದ ಘೋರವಾದ ದೇಹವನ್ನು ತೊರೆದುಬಿಡು' ಎಂದು ಆದೇಶ ನೀಡಲು ಅವರು ಆ ದೇಹವನ್ನು ತೊರೆದುಬಿಟ್ಟರು. ॥ ೨೮ ॥ (ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತೊರೆದ ಆ ಶರೀರವು ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಸ್ತ್ರೀರೂಪ ತಾಳಿತು – ಅದೇ ಸಾಯಂಸಂಧ್ಯೆಯು.) ಅವಳ ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ಗಡಗಳು ಝಣ-ಝಣ ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಣ್ಣುಗಳು ಮದದಿಂದ ಮತ್ತೇರಿದ್ದವು. ನಡುವು ಒಡ್ಯಾಣದಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ಸುಂದರವಾದ ಸೀರೆಯಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿತ್ತು. ॥ ೨೯ ॥ ಉನ್ನತವಾದ ಸ್ತನಗಳು ನಡುವಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರವೇ ಇಲ್ಲದಷ್ಟು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಆಕೆಯ ಮೂಗು ಮತ್ತು ದಂತಪಂಕ್ತಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿದ್ದವು. ಆ ಸುಂದರಿಯು ಮಧುರವಾದ ಮಂದಹಾಸದಿಂದ, ಹಾವ-ಭಾವ ಪೂರ್ಣವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಸುರರನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ॥ ೩೦ ॥ ತನ್ನ ಕಪ್ಪಾದ ಮುಂಗುರುಳುಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ಆ ಸುಕುಮಾರಿಯು ಲಜ್ಜೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಸೀರೆಯಲ್ಲೇ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿರುವಳೋ ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಳು. ವಿದುರನೇ ! ಆಕೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಅಸುರರೆಲ್ಲರೂ ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೋಹವಶರಾದರು. ॥ ೩೧ ॥ ಆಹಾ ! ಈಕೆಯದು ಎಂತಹ ಅದ್ಭುತವಾದ ರೂಪು ! ಎಂತಹ ಅಲೌಕಿಕ ಧೈರ್ಯ ! ಎಂತಹ ಹೊಸ ಯೌವನ ! ಕಾಮಪೀಡಿತರಾದ ನಮ್ಮ ನಡುವೆ ಈ ವೈಯ್ಯಾರಿಯು ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ಓಡಾಡುತ್ತಿರುವಳಲ್ಲ! ॥ ೩೨ ॥

ಹೀಗೆ ಆ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯ ದೈತ್ಯರು ಸ್ತ್ರೀರೂಪಿಣಿಯಾದ ಸಂಧ್ಯೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಗೆ-ಬಗೆಯ ತರ್ಕ-ವಿತರ್ಕಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ಆಕೆಯನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಆದರಿಸುತ್ತಾ ಪ್ರೇಮಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೇಳಿದರು – ॥ ೩೩ ॥ "ಎಲೆಗೆ ಸುಂದರೀ ! ನೀನು ಯಾರು ? ಯಾರ ಮಗಳಾಗಿರುವೆ ? ಭಾಮಿನಿ ! ನೀನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು ? ನಿನ್ನ ಅನುಪಮವಾದ ಸೌಂದರ್ಯವೆಂಬ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಮಾರಾಟದ ವಸ್ತುವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ದುರದೃಷ್ಟಶಾಲಿಗಳಾದ ನಮ್ಮನ್ನು ಏಕೆ ಪೀಡಿಸುತ್ತಿರುವೆ. ॥ ೩೪ ॥

ಯಾ ವಾ ಕಾಚಿತ್ತ್ವಮಬಲೇ ದಿಷ್ಟ್ಯಾ ಸಂದರ್ಶನಂ ತವ ।
ಉತ್ಸುನೋಷೀಕ್ಷಮಾಣಾನಾಂ ಕಂದುಕಕ್ರೀಡಯಾ ಮನಃ ॥ ೩೫ ॥

ನೈಕತ್ರ ತೇ ಜಯತಿ ಶಾಲಿನಿ ಪಾದಪದ್ಮಂ
ಘ್ನಂತ್ಯಾ ಮುಹುಃ ಕರತಲೇನ ಪತತ್ಪತಂಗಮ್ ।
ಮಧ್ಯಂ ವಿಷೀದತಿ ಬೃಹತ್ಸ್ತನಭಾರಭೀತಂ
ಶಾಂತೇವ ದೃಷ್ಟಿರಮಲಾ ಸುಶಿಖಾಸಮೂಹಃ ॥ ೩೬ ॥

ಇತಿ ಸಾಯಂತನೀಂ ಸಂಧ್ಯಾ-
ಮಸುರಾಃ ಪ್ರಮದಾಯತೀಮ್ ।
ಪ್ರಲೋಭಯಂತೀಂ ಜಗೃಹುರ್ಮತ್ವಾ
ಮೂಢಧಿಯಃ ಸ್ತ್ರಿಯಮ್ ॥ ೩೭ ॥

ಪ್ರಹಸ್ಯ ಭಾವಗಂಭೀರಂ ಜಿಘ್ರಂತ್ಯಾತ್ಮಾನಮಾತ್ಮನಾ ।
ಕಾಂತ್ಯಾ ಸಸರ್ಜ ಭಗವಾನ್ಗಂಧರ್ವಾಪ್ಸರಸಾಂ ಗಣಾನ್ ॥ ೩೮ ॥

ವಿಸಸರ್ಜ ತನುಂ ತಾಂ ವೈ
ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾಂ ಕಾಂತಿಮತೀಂ ಪ್ರಿಯಾಮ್ ।
ತ ಏವ ಚಾದದುಃ ಪ್ರೀತ್ಯಾ
ವಿಶ್ವಾವಸುಪುರೋಗಮಾಃ ॥ ೩೯ ॥

ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ಭೂತಪಿಶಾಚಾಂಶ್ಚ ಭಗವಾನಾತ್ಮತಂದ್ರಿಣಾ ।
ದಿಗ್ವಾಸಸೋ ಮುಕ್ತಕೇಶಾನ್ವೀಕ್ಷ್ಯ ಚಾಮೀಲಯದ್ದೃಶೌ ॥ ೪೦ ॥

ಜಗೃಹುಸ್ತದ್ವಿಸೃಷ್ಟಾಂ ತಾಂ ಜೃಂಭಣಾಖ್ಯಾಂ ತನುಂ ಪ್ರಭೋಃ ।
ನಿದ್ರಾಮಿಂದ್ರಿಯವಿಕ್ಲೇದೋ ಯಯಾ ಭೂತೇಷು ದೃಶ್ಯತೇ ।
ಯೇನೋಚ್ಛಿಷ್ಟಾಂಧರ್ಷಯಂತಿ ತಮುನ್ಮಾದಂ ಪ್ರಚಕ್ಷತೇ ॥ ೪೧ ॥

ಊರ್ಜಸ್ವಂತಂ ಮನ್ಯಮಾನ ಆತ್ಮಾನಂ ಭಗವಾನಜಃ ।
ಸಾಧ್ಯಾನ್ ಗಣಾನ್ ಪಿತೃಗಣಾನ್ ಪರೋಕ್ಷೇಣಾಸೃಜತ್ಪ್ರಭುಃ ॥ ೪೨ ॥

ತ ಆತ್ಮಸರ್ಗಂ ತಂ ಕಾಯಂ ಪಿತರಃ ಪ್ರತಿಪೇದಿರೇ ।
ಸಾಧ್ಯೇಭ್ಯಶ್ಚ ಪಿತೃಭ್ಯಶ್ಚ ಕವಯೋ ಯದ್ವಿತನ್ವತೇ ॥ ೪೩ ॥

ಸಿದ್ಧಾನ್ವಿದ್ಯಾಧರಾಂಶ್ಚೈವ ತಿರೋಧಾನೇನ ಸೋಽಸೃಜತ್ ।
ತೇಭ್ಯೋಽದದಾತ್ತಮಾತ್ಮಾ ನಮಂತರ್ಧಾನಾಖ್ಯಮದ್ಭುತಮ್ ॥ ೪೪ ॥

ಸ ಕಿನ್ನರಾನ್ ಕಿಂಪುರುಷಾನ್ಪ್ರತ್ಯಾತ್ಮ್ಯೇನಾಸೃಜತ್ಪ್ರಭುಃ ।
ಮಾನಯನ್ನಾತ್ಮನಾಽತ್ಮಾನಮಾತ್ಮಾಭಾಸಂ ವಿಲೋಕಯನ್ ॥ ೪೫ ॥

ಅಬಲೆಯೇ! ನೀನು ಯಾರೇ ಆಗಿರು. ನಿನ್ನ ದರ್ಶನವಾಗಿರುವುದೇ ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡ ಸೌಭಾಗ್ಯವು. ನೀನು ಚೆಂಡನ್ನು ಆಡಿಸುತ್ತಾ ದರ್ಶಕರಾಗಿರುವ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲಕುತ್ತಿದ್ದೀಯೇ. ॥ ೩೫ ॥ ಸುಂದರಿಯೇ! ಪುಟಿಯುತ್ತಿರುವ ಚೆಂಡನ್ನು ಅಂಗೈಯಿಂದ ನೀನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ನಿನ್ನ ಪಾದಕಮಲಗಳು ಒಂದೆಡೆ ನಿಲ್ಲದೆ ಚಲಿಸುತ್ತಾ ಇರುತ್ತವೆ. ನಿನ್ನ ಕಟಿಪ್ರದೇಶವು ಸ್ಥೂಲವಾದ ಸ್ತನಗಳ ಭಾರದಿಂದ ಆಯಾಸಗೊಂಡಂತಿದೆ. ನಿನ್ನ ನಿರ್ಮಲವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಬಳಲಿದಂತಿದೆ. ಆಹಾ! ನಿನ್ನ ಕೇಶಪಾಶವು ಎಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿದೆ!" ॥ ೩೬ ॥ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಸಾಯಂಸಂಧ್ಯೆಯು ಅವರನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಕಾಮಾಸಕ್ತಗೊಳಿಸಿತು. ಆ ಮೂರ್ಖರು ಆಕೆಯನ್ನು ರಮಣೀರತ್ನವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದರು. ॥ ೩೭ ॥

ಅನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಗಂಭೀರಭಾವದಿಂದ ನಗುತ್ತಾ ತನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ತಾನೇ ಸವಿಯುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ ತನ್ನ ಕಾಂತಿಮಯವಾದ ಮೂರ್ತಿಯಿಂದ ಗಂಧರ್ವರನ್ನೂ ಮತ್ತು ಅಪ್ಸರೆಯರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ॥ ೩೮ ॥ ಆಗ ಅವರು ಚಂದ್ರಿಕಾ ರೂಪವಾದ ತಮ್ಮ ಕಾಂತಿಮಯ ಪ್ರಿಯಶರೀರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದರು. ಆ ದೇಹವನ್ನು ವಿಶ್ವಾವಸುವೇ ಮುಂತಾದ ಗಂಧರ್ವರು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದರು. (ಆ ದೇಹವನ್ನು ಪ್ರಾತಃಸಂಧ್ಯೆಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.) ॥ ೩೯ ॥

ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತನ್ನ ಆಲಸ್ಯ(ತಂದ್ರಾ)ದಿಂದ ಭೂತ-ಪಿಶಾಚಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಅವು ದಿಗಂಬರವಾಗಿ ತಲೆ ಕೆದರಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಅವರು ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡರು. ॥ ೪೦ ॥ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತ್ಯಜಿಸಿದ ಆ ಆಕಳಿಕೆಯ ರೂಪವಾದ ದೇಹವನ್ನು ಭೂತ-ಪಿಶಾಚಗಳು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಅದನ್ನೇ ನಿದ್ದೆಯೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಜೀವಿಗಳ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಶೈಥಿಲ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನು ಎಂಜಲು ಬಾಯಿಯಿಂದ ಮಲಗಿದರೆ ಆತನನ್ನೂ ಭೂತ-ಪಿಶಾಚಾದಿಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನೇ ಉನ್ಮಾದವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ॥ ೪೧ ॥

ಮತ್ತೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು – 'ನಾನು ತೇಜೋಮಯನಾಗಿದ್ದೇನೆ' ಎಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಅದೃಶ್ಯರೂಪದಿಂದ ಸಾಧ್ಯಗಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪಿತೃಗಣಗಳನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ॥ ೪೨॥ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನವಾದ ಆ ಅದೃಶ್ಯಶರೀರವನ್ನು ಪಿತೃದೇವತೆಗಳು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಅದನ್ನೇ ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪಂಡಿತರು ಶ್ರಾದ್ಧಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪಿತೃದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಸಾಧ್ಯಗಣಗಳಿಗೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕವ್ಯ(ಪಿಂಡ)ಗಳನ್ನು, ಹವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ॥ ೪೩ ॥

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತಮ್ಮ ತಿರೋಧಾನಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧರನ್ನೂ, ವಿದ್ಯಾಧರರನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಅಂತರ್ಧಾನವೆಂಬ ಅದ್ಭುತವಾದ ಶರೀರವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದರು. ॥ ೪೪ ॥ ಒಮ್ಮೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತೋಷಗೊಂಡರು. ತಮ್ಮನ್ನು ಅತಿಸುಂದರರೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬದಿಂದ ಕಿನ್ನರರನ್ನೂ ಮತ್ತು ಕಿಂಪುರುಷರನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದರು. ॥ ೪೫ ॥

ತೇ ತು ತಜ್ಜಗೃಹೂ ರೂಪಂ ತ್ಯಕ್ತಂ ಯತ್ಪರಮೇಷ್ಠಿನಾ ।
ಮಿಥುನೀಭೂಯ ಗಾಯಂತಸ್ತಮೇವೋಷಸಿ ಕರ್ಮಭಿಃ
॥ ೪೬ ॥

ದೇಹೇನ ವೈ ಭೋಗವತಾ ಶಯಾನೋ ಬಹುಚಿಂತಯಾ ।
ಸರ್ಗೇಽನುಪಚಿತೇ ಕ್ರೋಧಾದುತ್ಸಸರ್ಜ ಹ ತದ್ವಪುಃ
॥ ೪೭ ॥

ಯೇಽಹೀಯಂತಾಮುತಃ ಕೇಶಾ ಅಹಯಸ್ತೇಽಂಗ ಜಜ್ಞಿರೇ ।
ಸರ್ಪಾಃ ಪ್ರಸರ್ಪತಃ ಕ್ರೂರಾ ನಾಗಾ ಭೋಗೋರುಕಂಧರಾಃ
॥ ೪೮ ॥

ಸ ಆತ್ಮಾನಂ ಮನ್ಯಮಾನಃ ಕೃತಕೃತ್ಯಮಿವಾತ್ಮಭೂಃ ।
ತದಾ ಮನೂನ್ಸಸರ್ಜಾಂತೇ ಮನಸಾ ಲೋಕಭಾವನಾನ್
॥ ೪೯ ॥

ತೇಭ್ಯಃ ಸೋಽತ್ಯಸೃಜತ್ಸ್ವೀಯಂ ಪುರಂ ಪುರುಷಮಾತ್ಮವಾನ್ ।
ತಾನ್‌ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಯೇ ಪುರಾ ಸೃಷ್ಟಾಃ ಪ್ರಶಶಂಸುಃ ಪ್ರಜಾಪತಿಮ್
॥ ೫೦ ॥

ಅಹೋ ಏತಜ್ಜಗತ್ಸ್ರಷ್ಟಃ ಸುಕೃತಂ ಬತ ತೇ ಕೃತಮ್ ।
ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾಃ ಕ್ರಿಯಾ ಯಸ್ಮಿನ್ ಸಾಕಮನ್ನಮದಾಮಹೇ
॥ ೫೧ ॥

ತಪಸಾ ವಿದ್ಯಯಾ ಯುಕ್ತೋ ಯೋಗೇನ ಸುಸಮಾಧಿನಾ ।
ಋಷೀನೃಷಿರ್ಹೃಷೀಕೇಶಃ ಸಸರ್ಜಾಭಿಮತಾಃ ಪ್ರಜಾಃ
॥ ೫೨ ॥

ತೇಭ್ಯಶ್ಚೈಕೈಕಶಃ ಸ್ವಸ್ಯ ದೇಹಸ್ಯಾಂಶಮದಾದಜಃ ।
ಯತ್ತತ್ಸಮಾಧಿಯೋಗರ್ಧಿತಪೋವಿದ್ಯಾವಿರಕ್ತಿಮತ್
॥ ೫೩ ॥

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತಮ್ಮ ಆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಶರೀರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಲು ಕಿನ್ನರರೂ ಮತ್ತು ಕಿಂಪುರುಷರೂ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಅದರಿಂದಲೇ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯರಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಗುಣ-ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಹಾಡಿ ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ॥ ೪೬ ॥

ಒಮ್ಮೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸೃಷ್ಟಿಯ ವೃದ್ಧಿಯು ಆಗದಿರುವುರಿಂದ ತುಂಬಾ ಚಿಂತಾಪರವಶರಾಗಿ ಕೈ-ಕಾಲು ಮುಂತಾದ ಅವಯವಗಳನ್ನು ಚಾಚಿಕೊಂಡು ಮಲಗಿಬಿಟ್ಟರು. ಮತ್ತೆ ಕ್ರೋಧವಶರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಭೋಗಮಯ ಶರೀರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ॥ ೪೭ ॥ ಆ ದೇಹದಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಉದುರಿದ ಕೂದಲುಗಳಿಂದ ಅಹಿಗಳೆಂಬ ಹಾವುಗಳು ಉಂಟಾದವು. ಅವರು ಆ ದೇಹದಿಂದ ಚಲಿಸಿದಾಗ ಕ್ರೂರಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಸರ್ಪಗಳೂ ಮತ್ತು ನಾಗಗಳೆಂಬ ಹಾವುಗಳು ಜನಿಸಿದವು. ಅವುಗಳ ದೇಹಗಳು ಹೆಡೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೆಗಲಿನ ಹತ್ತಿರ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ॥ ೪೮ ॥

ಒಮ್ಮೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ತಾವು ಕೃತಕೃತ್ಯರಾದಂತೆ ಅನುಭವ ಉಂಟಾಯಿತು. ಆಗ ಅವರು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಮನುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ॥ ೪೯ ॥ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಅವರಿಗಾಗಿ ತನ್ನ ಪುರುಷಾಕಾರ ಶರೀರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದರು. ಮನುಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲು ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದೇವತೆಗಳೂ, ಗಂಧರ್ವರೂ ಮುಂತಾದವರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸತೊಡಗಿದರು. ॥ ೫೦ ॥ 'ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ದೇವರೇ ! ನಿಮ್ಮ ಈ ಮನುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾದಿ ಎಲ್ಲ ಕರ್ಮಗಳು ನೆಲೆಗೊಂಡಿವೆ. ಇದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಾವೂ ಕೂಡ ನಮ್ಮ ಹವಿರ್ಭಾಗವೆಂಬ ಅನ್ನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಲ್ಲೆವು.' ॥ ೫೧ ॥

ಅನಂತರ ಆದಿಋಷಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಇಂದ್ರಿಯ ಸಂಯಮಪೂರ್ವಕವಾದ ತಪಸ್ಸು, ವಿದ್ಯೆ, ಯೋಗ, ಸಮಾಧಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಸಂಪನ್ನರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಿಯಸಂತಾನವಾದ ಋಷಿಗಣವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ತಮ್ಮ ಸಮಾಧಿ, ಯೋಗ, ಐಶ್ವರ್ಯ, ತಪಸ್ಸು, ವಿದ್ಯೆ, ವೈರಾಗ್ಯಮಯವಾದ ಶರೀರದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿದರು. ॥ ೫೨-೫೩ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ॥ ೨೦ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತೇ ಮಹಾಪುರಾಣೇ ಪಾರಮಹಂಸ್ಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ತೃತೀಯಸ್ಕಂಧೇ
ವಿಂಶೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೨೦ ॥

ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ಕರ್ದಮರ ತಪಸ್ಸು ಮತ್ತು ಭಗವಂತನ ವರಪ್ರದಾನ

ವಿದುರ ಉವಾಚ

ಸ್ವಾಯಂಭುವಸ್ಯ ಚ ಮನೋರ್ವಂಶಃ ಪರಮಸಮ್ಮತಃ ।
ಕಥ್ಯತಾಂ ಭಗವನ್ಯತ್ರ ಮೈಥುನೇನೈಧಿರೇ ಪ್ರಜಾಃ
॥ ೧ ॥

ಪ್ರಿಯವ್ರತೋತ್ತಾನಪಾದೌ ಸುತೌ ಸ್ವಾಯಂಭುವಸ್ಯ ವೈ ।
ಯಥಾಧರ್ಮಂ ಜುಗುಪತುಃ ಸಪ್ತದ್ವೀಪವತೀಂ ಮಹೀಮ್
॥ ೨ ॥

ತಸ್ಯ ವೈ ದುಹಿತಾ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ದೇವಹೂತೀತಿ ವಿಶ್ರುತಾ ।
ಪತ್ನೀ ಪ್ರಜಾಪತೇರುಕ್ತಾ ಕರ್ದಮಸ್ಯ ತ್ವಯಾನಘ
॥ ೩ ॥

ತಸ್ಯಾಂ ಸ ವೈ ಮಹಾಯೋಗೀ ಯುಕ್ತಾಯಾಂ ಯೋಗಲಕ್ಷಣೈಃ ।
ಸಸರ್ಜ ಕತಿಧಾ ವೀರ್ಯಂ ತನ್ಮೇ ಶುಶ್ರೂಷವೇ ವದ
॥ ೪ ॥

ರುಚಿರ್ಯೋ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮನ್–
ದಕ್ಷೋ ವಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸುತಃ ।
ಯಥಾ ಸಸರ್ಜ ಭೂತಾನಿ
ಲಬ್ಧ್ವಾ ಭಾರ್ಯಾಂ ಚ ಮಾನವೀಮ್ ॥ ೫ ॥

ಮೈತ್ರೇಯ ಉವಾಚ

ಪ್ರಜಾಃ ಸೃಜೇತಿ ಭಗವಾನ್ ಕರ್ದಮೋ ಬ್ರಹ್ಮಣೋದಿತಃ ।
ಸರಸ್ವತ್ಯಾಂ ತಪಸ್ತೇಪೇ ಸಹಸ್ರಾಣಾಂ ಸಮಾ ದಶ
॥ ೬ ॥

ತತಃ ಸಮಾಧಿಯುಕ್ತೇನ ಕ್ರಿಯಾಯೋಗೇನ ಕರ್ದಮಃ ।
ಸಂಪ್ರಪೇದೇ ಹರಿಂ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಪ್ರಪನ್ನವರದಾಶುಷಮ್
॥ ೭ ॥

ತಾವತ್ಪ್ರಸನ್ನೋ ಭಗವಾನ್ ಪುಷ್ಕರಾಕ್ಷಃ ಕೃತೇ ಯುಗೇ ।
ದರ್ಶಯಾಮಾಸ ತಂ ಕ್ಷತ್ತಃ ಶಾಬ್ದಂ ಬ್ರಹ್ಮ ದಧದ್ವಪುಃ
॥ ೮ ॥

ಸ ತಂ ವಿರಜಮರ್ಕಾಭಂ ಸಿತಪದ್ಮೋತ್ಪಲಸ್ರಜಮ್ ।
ಸ್ನಿಗ್ಧನೀಲಾಲಕವ್ರಾತವಕ್ತ್ರಾಬ್ಜಂ ವಿರಜೋಽಂಬರಮ್
॥ ೯ ॥

ಕಿರೀಟಿನಂ ಕುಂಡಲಿನಂ ಶಂಖಚಕ್ರಗದಾಧರಮ್ ।
ಶ್ವೇತೋತ್ಪಲಕ್ರೀಡನಕಂ ಮನಃಸ್ಪರ್ಶಸ್ಮಿತೇಕ್ಷಣಮ್
॥ ೧೦ ॥

ವಿದುರನು ಕೇಳಿದನು – ಪೂಜ್ಯ ಮೈತ್ರೇಯರೇ ! ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಿನ ವಂಶವು ಅತ್ಯಂತ ಆದರಣೀಯವೆಂದು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೈಥುನಧರ್ಮದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಜೆಯ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ನೀವು ನನಗೆ ಅವನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರಿ. ॥ ೧ ॥ ಪೂಜ್ಯರೇ ! ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಿನ ಪುತ್ರರಾದ ಪ್ರಿಯವ್ರತ ಮತ್ತು ಉತ್ತಾನಪಾದ ಇವರು ಸಪ್ತದ್ವೀಪಗಳಿಂದ ಒಡಗೊಂಡ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ಧರ್ಮದಿಂದ ಆಳಿದರು ಹಾಗೂ ಖ್ಯಾತಳಾದ ಪುತ್ರಿ ದೇವಹೂತಿ ಎಂಬುವಳು ಕರ್ದಮ ಪ್ರಜಾಪತಿಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಿದ್ದಳು ಎಂದು ತಾವು ತಿಳಿಸಿರುವಿರಿ. ॥ ೨–೩ ॥ ದೇವಹೂತಿಯು ಯಮ–ನಿಯಮಗಳೇ ಮುಂತಾದ ಯೋಗಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಸಂಪನ್ನಳಾಗಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಕರ್ದಮ ಪ್ರಜಾಪತಿಯಿಂದ ಎಷ್ಟು ಸಂತಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದಳು ? ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಇಚ್ಛೆಪಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ನನಗೆ ತಿಳಿಸುವವರಾಗಿರಿ. ॥ ೪ ॥ ಹಾಗೆಯೇ ಭಗವಾನ್ ರುಚಿಯೂ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರನಾದ ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯೂ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಿನ ಪುತ್ರಿಯರನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಿ ಅವರಿಂದ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಸಂತಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದರು ? ಇದೆಲ್ಲ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ನನಗೆ ಹೇಳುವವರಾಗಿರಿ. ॥ ೫ ॥

ಶ್ರೀಮೈತ್ರೇಯ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ – ವಿದುರನೇ ! ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪೂಜ್ಯರಾದ ಕರ್ದಮರಿಗೆ – 'ನೀನು ಸಂತಾನವನ್ನು ಪಡೆ' ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದಾಗ ಅವರು ಸರಸ್ವತಿನದೀತೀರದಲ್ಲಿ ಹತ್ತುಸಾವಿರ ವರ್ಷ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದರು. ॥ ೬ ॥ ಕರ್ದಮ ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳು ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತದಿಂದ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಪೂಜೋಪಚಾರಾದಿಗಳಿಂದ (ಕ್ರಿಯಾಯೋಗ) ಶರಣಾಗತರಿಗೆ ವರದಾಯಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸತೊಡಗಿದರು. ॥ ೭ ॥ ಆಗ ಕೃತ ಯುಗದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪುಂಡರೀಕಾಕ್ಷನಾದ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅವರ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ತನ್ನ ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮಮಯ ರೂಪದಿಂದ ಸಾಕಾರನಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ದರ್ಶನವನ್ನು ಕರುಣಿಸಿದನು. ॥ ೮ ॥

ಕರ್ದಮರಿಗೆ ದರ್ಶನವಿತ್ತ ಭಗವಂತನ ಶ್ರೀವಿಗ್ರಹವು ಸೂರ್ಯನಂತೆ ತೇಜಸ್ವಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಕಮಲ ಮತ್ತು ಕುಂದ ಪುಷ್ಪಗಳ ಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದನು. ಮುಖಕಮಲವು ನುಣುಪಾದ ನೀಲಿಬಣ್ಣದ ಮುಂಗುರುಳುಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಸ್ವಾಮಿಯು ನಿರ್ಮಲವಾದ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದನು. ॥ ೯ ॥ ಅವನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಥಳ–ಥಳಿಸುವ ಸ್ವರ್ಣಕಿರೀಟವೂ, ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಕರ್ಣಕುಂಡಲಗಳು, ಕರಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ಗದೆ ಮುಂತಾದ ದಿವ್ಯಾಯುಧಗಳು ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಲೀಲಾಕಮಲವು ಆಡುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರಭುವಿನ ಮಧುರ ಮಂದಹಾಸದಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದೃಷ್ಟಿಯು ಚಿತ್ತವನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವಂತಿತ್ತು. ॥ ೧೦ ॥